

พินิจอุษาคเนย์

วารสารมองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฉบับที่ 6
โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วารสารพินิจอุษาคเนย์ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2560

บรรณาธิการ

อาจารย์เรวัตร์ หินอ่อน

อาจารย์สิทธิธารณ ศรีโคตร

กองบรรณาธิการ

นายโรจน์ศักดิ์ สาวะริพล

นางสาว ศิริลักษณ์ เล็กคุณา

นางสาว ลักขมณ วงษ์สุจริต

นางสาว อนิตา สีนโถมงาม

นาย กันตวัชร แก้วมณี

นางสาว บุศรินทร์ เรืองรุก

นางสาว วรดา อินโ

นางสาว เบญจมาภรณ์ จิตพิทักษ์

นางสาว ทติภา ธนภาคย์ภาณิช

จัดพิมพ์โดย

ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สถานที่ติดต่อ

ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

50 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2561-3480 กด 3

ฉบับที่ 6

จำนวน 50 เล่ม

บทบรรณาธิการ

“วารสารพินิจอุษาคเนย์ ฉบับที่ 6” ของโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ถูกจัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากผลงานการวิจัยของนิสิตชั้นปีสุดท้ายของภาควิชาซึ่งผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัยมาเป็นอย่างดีนับว่าเป็นก้าวที่สวຍงามของการเผยแพร่ผลงานที่จะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการในอนาคต ด้วยความคาดหวังว่าเนื้อหาสาระบางส่วนในวารสารมองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ฉบับที่ 6 นี้จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ที่สนใจใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป

ผลงานการวิจัยที่กฎในวารสารฉบับนี้ ประกอบด้วย 8 บทความ ซึ่งนำเสนอประเด็นที่น่าสนใจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าจะเป็น “วัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่นในละครโทรทัศน์เรื่องนาคี” ที่มีการนำวัฒนธรรมและความเชื่อมาประกอบสร้างเป็นตัวบทละคร ทำให้ละครมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และประสบความสำเร็จอย่างสูง หลังละครออกอากาศไปไม่นานก็ทำให้สถานที่ที่บรรจุความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคได้รับความนิยมจากผู้คนจำนวนมาก , “บทบาททางเศรษฐกิจของเงินในเมียนมาร์” ที่นำเสนอประเด็นที่เงินเข้ามาลงทุนในเมียนมาร์ โดยบอกถึงจุดเด่น จุดด้อย ปัญหา รวมถึงโอกาสการลงทุนของเงินในเมียนมาร์ที่จะมีสูงขึ้นในอนาคต และ “การใช้ทฤษฎีในการศึกษาเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทย” โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับภาพตัวแทน แนวทางทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม และแนวทางทฤษฎีอัตลักษณ์มาอธิบายการเกิดขึ้นของภาพยนตร์ที่นำเสนอตัวละครเพศที่สามซึ่งมีมากขึ้นในภาพยนตร์ไทยปัจจุบัน

วารสารมองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาฉบับนี้ จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย หากปราศจากการสนับสนุนของคณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์เรวัตติ หินอ่อนซึ่งให้คำแนะนำในการจัดทำวารสารฉบับนี้เป็นอย่างดี ตั้งแต่ขั้นตอนของการคัดเลือกผลงานการวิจัย ไปจนถึงขั้นตอนของการตีพิมพ์ เพื่อให้วารสารเล่มนี้มีความสมบูรณ์แบบมากที่สุด ทางกองบรรณาธิการจึงขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านมา ณ ที่นี้ด้วย

ท้ายที่สุดแล้ว ขอขอบพระคุณผู้อ่านทุกท่าน เนื่องจากวารสารพินิจอุษาคเนย์ คงไม่สามารถเดินทางมาถึงฉบับที่ 6 ได้หากปราศจากการสนับสนุนจากผู้อ่านที่ติดตามกันมาอย่างต่อเนื่อง กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า “พินิจอุษาคเนย์” จะทำให้ผู้อ่านได้รับมุมมองใหม่ๆ ในการมองภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แล้วพบกันใหม่ในฉบับหน้า

กองบรรณาธิการ

วารสารมองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กรอบข้อตกลงบังซาโมโรและแนวทางการแก้ปัญหา ความขัดแย้งมุสลิมโมโรในปัจจุบัน (ค.ศ.2012 - 2017) อรอินท์ สุกใส	1
เพศที่สามกับภาพยนตร์ไทย กุลธิดา สมวัน	20
การดำเนินนโยบายแรงงานต่างชาติของรัฐบาลสิงคโปร์ และการเข้ามาทำงานของแรงงานต่างชาติในสิงคโปร์ (ค.ศ. 1965 - 2017) วรินทร์ทิพย์ สายมงคลเพชร	36
การเปลี่ยนแปลงภายใต้ภาวะความเป็นสมัยใหม่ : กรณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย วรรวี ลามอ	55
การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย อุรชา ชูขันทอง	70
บทบาททางเศรษฐกิจของจีนในเมียนมาร์ กรณีศึกษา : เขตเศรษฐกิจพิเศษจำวี่ว (Kyaupyu Special Economics Zone) ณภัทร มานะเวช	91
มังกรสองแผ่นดิน ณัฐพล ศิริขจรกิจ	115
วัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่นในละครโทรทัศน์เรื่องนาคี รัตนภารณ์ วิลัย	132

กรอบข้อตกลงบังซาโมโรและแนวทางการแก้ปัญหา ความขัดแย้งมุสลิมโมโรในปัจจุบัน (ค.ศ.2012 - 2017)

อรอินท์ สุกใส¹

1. ภูมิหลังของปัญหาความขัดแย้งในมินดาเนา

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มมุสลิมโมโรและรัฐบาลฟิลิปปินส์ในบริเวณเกาะมินดาเนาเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาอย่างยาวนานตั้งแต่ยุคอาณานิคมสเปนมาจนถึงปัจจุบัน ปัญหาความขัดแย้งเริ่มต้นขึ้นในศตวรรษที่ 16 ซึ่งสเปนสามารถครองครองและเป็นเจ้าของดินแดนฟิลิปปินส์โดยพยายามใช้วัฒนธรรมสเปนกระจายเข้าไปยังดินแดนทางภาคใต้ของฟิลิปปินส์แต่ถูกต่อต้านจากชาวมุสลิมและหลังจากที่พยายามรวมดินแดนแดนทางตอนใต้เข้ากับอาณานิคมสเปนนั้น ได้แต่งตั้งผู้นำท้องถิ่นทางดินแดนตอนใต้เพื่อเกลี้ยกล่อมประชาชนที่เหลือให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง รวมถึงได้เงินทองและลาภยศ แต่ก็มิมีมุสลิมหัวรุนแรงก็พยายามรวมตัวต่อต้านเรียกตนเองว่ากลุ่มโมโรหรือชาติโมโรเมื่อสหรัฐอเมริกาเข้ามาครองครองฟิลิปปินส์ต่อจากสเปนใน ค.ศ. 1898 สหรัฐอเมริกาไม่เน้นนโยบายเปลี่ยนศาสนาของประชาชนเหมือนดังเช่นสเปน ทำให้มีกระแสการต่อต้านสหรัฐอเมริกาน้อยกว่าสเปน กระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่สอง สหรัฐอเมริกาได้ให้เอกราชให้ฟิลิปปินส์ ในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ.1946 หากแต่ไม่ได้คืนอำนาจอธิปไตยให้แก่กลุ่มประชาชนมุสลิมภาคใต้ กลับตั้งให้รัฐบาลที่มะนิลามีอำนาจและปกครองประเทศใหม่ในชื่อของฟิลิปปินส์ซึ่งรวมดินแดนทางภาคใต้อย่างมินดาเนา ซูลู เข้าไปด้วย และรัฐบาลยังส่งเสริมให้ชาวฟิลิปปินส์ คริสเตียนส่วนต่าง ๆ อพยพเข้าไปอยู่ในมินดาเนา ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกับชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมจนก่อให้เกิดการต่อสู้ที่รุนแรงตามมา

ความขัดแย้งมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นหลังจากที่มินดาเนาถูกรวมให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ โดยรัฐบาลของผู้นำหลายคนจากมะนิลาพยายามที่จะใช้นโยบายรวมชาติเป็นหนึ่งเดียว ด้วยการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมและอพยพชาวคริสเตียนลงไปในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นจนเกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาวมุสลิมกับชาวคริสเตียน และกลุ่มชาวมุสลิมกับ

¹ นิสิตระดับปริญญาตรี โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัฐบาลฟิลิปปินส์เป็นต้น จนกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งและเกิดเป็นขบวนการแบ่งแยกดินแดนในเวลาต่อมา กล่าวได้ว่าความขัดแย้งของชาวมุสลิมโมโรเป็นปัญหาด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ทั้งในเรื่องของปัญหาการถือครองที่ดิน ที่ชาวมุสลิมโมโรรู้สึกรู้ว่าพวกตนถูกแย่งที่ดินทำกินจากกลุ่มคนที่นับถือศาสนาคริสต์ที่อพยพเข้ามาในช่วงที่สหรัฐอเมริกาปกครองฟิลิปปินส์ ทำให้เกิดความบาดหมางและมีการสู้รบกัน รวมทั้งในเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ชาวโมโรนับถือศาสนาอิสลาม แต่ชาวฟิลิปปินส์ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาคริสต์ เรื่องความแตกต่างทางศาสนาทำให้ชาวโมโรกลายเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ และรู้สึกแปลกแยกไปจากคนกลุ่มใหญ่ทำให้โดนเอาเปรียบในบางครั้งจึงแสดงออกมาในลักษณะความรุนแรงเพื่อเรียกร้องสิทธิและต้องการรักษาอัตลักษณ์ของตน

ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่เกาะมินดาเนาที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้นนั้น ส่งผลให้รัฐบาลชุดต่าง ๆ ของฟิลิปปินส์พยายามที่จะหาแนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหาย่างต่อเนื่อง ทุกรัฐบาลพยายามที่จะสร้างเอกภาพขึ้นภายในประเทศ หากแต่ขบวนการต่อต้านรัฐบาลของชาวมุสลิมโมโรที่ต้องการแยกตนออกเป็นอิสระกลับเริ่มมีบทบาทมากขึ้น รัฐบาลได้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในมินดาเนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งเรื่องของการถือครองที่ดิน การใช้กำลังทหาร การเจรจา รวมถึงการประสานงานกับองค์การโลกมุสลิมและกลุ่มมุสลิมภายนอกประเทศ ตลอดจนขบวนการมุสลิมภายในประเทศ และการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหา

2. การจัดการความขัดแย้งในภาคใต้ในยุครัฐบาลต่าง ๆ ของฟิลิปปินส์

2.1 เริ่มต้นการเจรจาสันติภาพในมินดาเนา

ช่วงสมัยรัฐบาลเฟอร์ดินานด์ มาร์กอส (ค.ศ.1965-1985) ชาวคริสเตียนและมุสลิมที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ภาคใต้ได้มีปัญหาระหว่างกันมากขึ้น ถึงแม้จะมีการอพยพคริสเตียนลงไปในมากขึ้นก็ตาม แต่ปัญหาความขัดแย้งในภาคใต้เริ่มเกิดเมื่อรัฐบาลมาร์กอส ได้ออกนโยบายและออกกฎหมายที่ดินส่งผลให้ชาวคริสเตียนจากตอนเหนือหลังไหลเข้ามาอาศัยและจับจองพื้นที่ทำกินในภาคใต้เพิ่มมากขึ้น กลุ่มชาวมุสลิมพื้นเมืองบนเกาะมินดาเนาไม่พอใจเป็นอย่างมากกระทั่ง ค.ศ. 1968 เกิดเหตุการณ์ความตึงเครียดระหว่างรัฐบาลฟิลิปปินส์กับกลุ่มมุสลิมโมโรคือ การสังหารหมู่ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1968 ที่รู้จักกันในนาม “เหตุการณ์คอร์ริดอร์ (Corridor Incident) หรือการสังหารหมู่ญะบีดะห์ (Jabidah Massacre)” จากการที่กองทัพฟิลิปปินส์มีโครงการลับที่จะจัดตั้งหน่วยพิเศษไปปฏิบัติการที่รัฐซาบาร์ ประเทศมาเลเซีย โดยคัดเลือกจากมุสลิมชาวโมโร

หากแต่ในช่วงระหว่างฝักกลุ่มชาวมุสลิมไม่พอใจที่ทางกองทัพจ่ายเบี้ยเลี้ยงล่าช้าและต้องการกลับบ้าน เจ้าหน้าที่กองทัพฟิลิปปินส์ปฏิเสธในตอนแรกแต่ภายหลังก็อนุญาตให้กลับได้ ซึ่งในระหว่างการทำสงครามมุสลิมกลับนั้น ทหารฟิลิปปินส์ก็ยิ่งเข้าไปในกลุ่มมุสลิมตามหมดเหลือรอดแค่เพียงคนเดียวคือนายญิบิน อารูล่า ที่หลังจากนั้นนำเรื่องราวไปบอกเล่าให้ผู้ว่าราชการการจัสดิเนียวโน มอนตาโน ส่งผลให้เกิดเป็นชาวดังทั่วประเทศ หากแต่รัฐบาลกลับตัดสินใจให้ฝ่ายทหารที่กระทำไม่มีความผิด ส่งผลให้เกิดการประท้วงของชาวมุสลิมในฟิลิปปินส์² ส่งผลให้ต่อมาในเดือนพฤษภาคมผู้ว่าราชการจังหวัดโคตาบาโตได้ยื่นแถลงประกาศเจตนารมณ์ของกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่ออิสรภาพของมินดาเนา (Mindanao Independence Movement : MIM) ในการเรียกร้องอิสรภาพให้แก่เกาะมินดาเนา และซูลู ส่งผลให้ความขัดแย้งระหว่างชาวคริสเตียนและมุสลิมยังคงทวีความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นการต่อสู้ด้วยอาวุธและรุนแรงประธานาธิบดีมาร์กอสใช้เป็นเหตุผลในการประกาศกฎอัยการศึกใน ค.ศ. 1972จากการประกาศกฎอัยการศึกดังกล่าว ชาวโมโรมองว่านี่คือภัยคุกคามต่อพวกเขา ส่งผลให้เกิดการก่อตั้งแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติโมโร (The Moro National Liberation Front: MNLF) โดยมีผู้นำคือนูร์ มิซุฮารี³

หลังจากประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว มาร์กอสได้มีการใช้นโยบาย “สังคมใหม่ (New Society)” คิดใหม่ ทำใหม่เพื่อพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การเมืองในช่วงนี้ทำให้ประธานาธิบดีมีอำนาจมากขึ้นเรื่องของความขัดแย้งในมินดาเนาที่มาร์กอสได้สั่งให้มีการปราบปรามกลุ่มแบ่งแยกดินแดนครั้งใหญ่ ทำให้การก่อความไม่สงบปรากฏมากขึ้น ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในภาคใต้ของฟิลิปปินส์ส่งผลให้เกิดความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินของคนในพื้นที่ ซึ่งความไม่สงบดังกล่าวส่งผลให้รัฐบาลมาร์กอสเริ่มที่จะปรับนโยบายเปิดรับกลุ่มประเทศตะวันออกกลางในการผ่อนคลายสถานการณ์และแก้ไขปัญหา ประกอบกับองค์การการประชุมกลุ่มประเทศอิสลาม (The Organization of Islamic Conference: OIC) ได้ยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลฟิลิปปินส์ปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของชาวมุสลิม

² มนัส เกียรติธำราย, “การแก้ปัญหาโมโรในสมัยประธานาธิบดีมาร์กอส”, วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 25, 1 (มิถุนายน-พฤศจิกายน 2545), 164

³ Astrid Tuminez, “Rebellion, Terrorism, Peace: America’s Unfinished Business with Muslims in the Philippines.” The Brown Journal of World Affairs 15, 1 (FALL / WINTER 2008), 214

จากการที่ OIC เข้ามาเป็นตัวกลางในการเจรจาได้นำไปสู่การทำข้อตกลงทริโพลี (Tripoli Agreement) ในค.ศ. 1976 ในการเจรจาข้อตกลงดังกล่าวประกอบด้วยตัวแทนรัฐบาลฟิลิปปินส์ ตัวแทนของ MNLF และตัวแทนของ OIC โดยในข้อตกลงฉบับนี้ได้ระบุไว้ให้ 13 จังหวัดและ 9 เมืองในมินดาเนาเป็นเขตปกครองตนเอง (Autonomous)⁴ เขตการปกครองดังกล่าวชาวมุสลิมสามารถมีศาลชารีอะฮ์ มีสิทธิที่จะจัดตั้งสถาบันการศึกษาที่สุดค้องกับหลักศาสนาอิสลาม มีระบบบริหารราชการ ระบบเศรษฐกิจการค้า รวมถึงกองกำลังรักษาความมั่นคงในระดับภูมิภาคเป็นของตนเอง ขณะที่รัฐบาลฟิลิปปินส์จะยังคงมีอำนาจเหนือการกำหนดนโยบายต่างประเทศ กองกำลังป้องกันประเทศ และทรัพยากรธรรมชาติบางประเภท (Tripoli Agreement, 23 December 1976)⁵ และทั้งหมดต้องขึ้นอยู่กับผลการลงประชามติของประชากรในพื้นที่ หากแต่สันติภาพระหว่างรัฐบาลและกลุ่มแบ่งแยกดินแดน MNLF เกิดขึ้นเพียงสั้น ๆ เท่านั้นเมื่อประธานาธิบดีมาร์กอสลงนามในประกาศประธานาธิบดีฉบับที่ 1628 เพื่อจัดตั้งเขตปกครองตนเองขึ้นสองเขตในมินดาเนา (เขตแรกมีเมืองโคตาบาโตเป็นเมืองหลวง ส่วนเขตที่สองตั้งให้เมืองซัมโบงาเป็นเมืองหลวง) และกำหนดให้มีการลงประชามติเพื่อรับรอง จากการที่มาร์กอสลดจำนวนจังหวัดในการลงประชามติ MNLF ปฏิเสธวิธีการดังกล่าวและประณามว่ารัฐบาลตัดสินใจดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว จึงไม่ยอมรับและกลับไปจับอาวุธต่อสู้เรียกร้องอิสรภาพอีกครั้ง ส่งผลให้ข้อตกลงทริโพลี ประสบความล้มเหลว

2.2 เขตปกครองตนเองมุสลิมแห่งมินดาเนา ความหวังของชาวมุสลิมโมโร

ในต้น ค.ศ. 1986 กลุ่ม MNLF และกลุ่มมุสลิมอีกหลายกลุ่มได้สนับสนุนนางโคราซอน อากีโนร่วมกับประชาสังคมกลุ่มอื่น ๆ เพื่อโค่นล้มรัฐบาลมาร์กอสโดยหวังว่ารัฐบาลของอากีโนจะสนับสนุนให้แบ่งแยกดินแดน ซึ่งภายหลังจากที่นางอากีโนชนะการเลือกตั้ง มีการเดินทางในการเจรจาสันติภาพกับขบวนการแบ่งแยกดินแดนของชาวมุสลิมโมโรอีกครั้งหนึ่ง มีการเจรจาหยุดยิง

⁴Ibid.,215

⁵จิรวุฒน์ แสงทอง, “เส้นทางสู่ข้อตกลงสันติภาพ มินดาเนา 2012,” วารสารกึ่งวิชาการรู้สละมิแล34,1 (มกราคม-มีนาคม 2556), 12

กับกลุ่ม MNLF ในเขตกองบัญชาการทหารภาคที่ 12 และจากการเจรจาหลายครั้งก็สามารถบรรลุข้อตกลงเจดดาห์ (Jeddah Accord) ที่ได้ทำร่วมกับ MNLF ใน ค.ศ. 1987

หากแต่เพียงไม่นานการเจรจาก็เป็นอันล้มเหลวเนื่องจากไม่สามารถตกลงกันในเรื่องขอบเขตพื้นที่ในการปกครองตนเองได้ กล่าวคือ ฝ่าย MNLF ต้องการให้รวมเอาพื้นที่ 14 จังหวัดที่อ้างอิงจากข้อตกลงทริโปลี หากแต่รัฐบาลของโคราซอน อากิโนยืนยันให้รวมเพียงแค่ 5 จังหวัดที่มีชาวมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่ และในข้อเสนอของ MNLF ในเรื่องของการถ่ายโอนอำนาจนั้นก็ไม่สามารถตอบสนองได้เนื่องจากว่าเป็นเสมือนการแบ่งแยกดินแดน ขัดต่ออำนาจอธิปไตยของประเทศฟิลิปปินส์ ประกอบกับในช่วงเวลาเดียวกันนี้ทางฝ่ายกองทัพของรัฐบาลก็มีการปะทะกับกองกำลังอื่น ๆ เช่น MILF บ่อยครั้งขึ้น ผลสุดท้ายคือการเจรจาดังกล่าวต้องเป็นอันล้มเหลว⁶

หากแต่รัฐบาลของโคราซอน อากิโน ยังพยายามที่จะสร้างสันติภาพในพื้นที่ภาคใต้โดยการร่วมมือกับผู้นำทางศาสนาและเหล่าดาตุส่วนหนึ่งในมินดาเนาในการผลักดันโครงสร้างเพื่อจัดตั้ง “เขตปกครองตนเองมุสลิมแห่งมินดาเนา” (Autonomous Region of Muslim Mindanao: ARMM) ซึ่งผ่านการรับรองของรัฐสภาในปีเดียวกัน และจัดให้มีการลงประชามติใน 13 จังหวัดและ 9 เมืองตามข้อตกลงทริโปลี ใน ค.ศ. 1989 ซึ่งจากผลของประชามติประชาชนในพื้นที่นั้นปรากฏว่าประชาชนส่วนใหญ่ที่เป็นมุสลิมเสียงข้างมากในจังหวัดตาวี-ตาวี, มากินดาเนา, ลาเนา เดล ซูร์, และซูลู ยินดีที่จะอยู่ในเขตปกครองตนเอง ARMM และจากการที่ ARMM ผ่านรัฐสภาและได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ทำให้ MNLF ต้องยอมรับกฎหมายดังกล่าว โดยค่อย ๆ เปลี่ยนสถานะของกลุ่มตนจากกองกำลังกบฏเป็นกองกำลังปกครองท้องถิ่น⁷

2.3 ความล้มเหลวของเขตปกครองตนเองมุสลิมแห่งมินดาเนา

การบริหารงานภายใต้รัฐบาลของฟิเดล รามอส การเมืองมีความเป็นเสถียรภาพขึ้นจากการปูทางประชาธิปไตยมาตั้งแต่รัฐบาลของอากิโน เขาได้แต่งตั้งคณะผู้บริหารจาก 3 กลุ่มเพื่อให้

⁶จิรวัดน์ แสงทอง, “เส้นทางสู่ข้อตกลงสันติภาพ มินดาเนา 2012,” วารสารกึ่งวิชาการรู้สละสลวย 34,1 (มกราคม-มีนาคม 2556), 14

⁷สุชาติ บำรุงสุข, ตัวแบบ&บทเรียน ข้อคิดสำหรับภาคใต้ไทย, (กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2558), 136

เกิดการคานอำนาจกันคือ กลุ่มทหาร กลุ่มธุรกิจเอกชน และกลุ่มนักการเมืองอาซีฟ⁸ ซึ่งทำให้เขาประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาของประเทศเป็นอย่างมาก ส่วนเรื่องของการเจรจาสันติภาพ รัฐบาลของรามอสได้มีเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐบาลกับกลุ่ม MNLF อย่างจริงจัง และหลังจากมีการเจรจากันเป็นเวลา 4 ปี ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามในข้อตกลงสันติภาพฉบับสุดท้าย (Final Peace Agreement) กับ MNLF ณ กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย ใน ค.ศ. 1996

ต่อมา ARMM ก็ต้องประสบปัญหาเมื่อมีการวิพากษ์วิจารณ์และต่อต้าน ARMM และ SPCPD ด้วยข้อหาคอร์รัปชันและการดำเนินงานที่ผิดพลาด ประกอบกับมองว่าโครงสร้างการปกครองของ ARMM ไม่ได้เป็นไปตามที่ชาวโมโรต้องการ และถึงแม้จะได้รับการยอมรับจาก MNLF หากแต่ MILF ไม่ยอมรับและอ้างว่า ARMM ไม่ใช่ตัวแทนของสาธารณรัฐบังซาวโมโร ส่งผลให้ MILF ยังคงยืนกรานที่จะเรียกร้องเอกราชให้แก่มินดาเนาต่อไป เกิดเป็นความแตกแยกระหว่างกลุ่มมุสลิมกลุ่มต่าง ๆ ในมินดาเนากียิ่งส่งผลให้ประสิทธิภาพของข้อตกลงสันติภาพฉบับสุดท้าย ค.ศ. 1996 ไร้ประสิทธิภาพและล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง

2.4 ข้อตกลงหยุดยิงต้องหยุดชะงัก

ในสมัยประธานาธิบดี โจเซฟ เอสตราดา การเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐบาลกับกลุ่ม MILF ยังคงดำเนินต่อไป โดยใน ค.ศ. 1998 การเจรจาของทั้งสองฝ่ายสามารถพูดคุยและจัดทำกรอบโครงสร้างทั่วไปเกี่ยวกับข้อตกลงว่าด้วยความจำนง (General Framework of Agreement of Intent) จากกรอบข้อตกลงนี้ รัฐบาลฟิลิปปินส์จะต้องให้การรับรองค่ายฝึกอาวุธหลักของ MILF⁹ จนกระทั่งเดือนตุลาคม ค.ศ. 1999 รัฐบาลของเอสตราดาหมดความอดทนต่อภาวะไร้กฎหมายในมินดาเนา โดยเฉพาะปัญหาการลักพาตัวชาวต่างชาติที่มีอย่างต่อเนื่อง ทำให้รัฐบาลของเอสตราดาตัดสินใจรณรงค์สงครามแบบเต็มรูปแบบเพื่อกวาดล้างกองกำลัง MILF และกองกำลังคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้ข้อตกลงหยุดยิงถูกยกเลิกไปพร้อม ๆ กับที่ MILF ได้ประกาศ

⁸ สิดา สอนศรี, ฟิลิปปินส์: จากอดีตถึงปัจจุบัน (ค.ศ. 1986-2006), (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและสิ่งพิมพ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2551. หน้า 61-67

⁹ สุชาติ บำรุงสุข, ตัวแบบ&บทเรียน ข้อคิดสำหรับภาคใต้ไทย, (กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2558) 143

ญิฮาด¹⁰ ต่อรัฐบาล การปะทะกันระหว่างทั้งสองฝ่ายนี้ส่งผลกระทบต่อพลเรือนของทั้งสองฝ่ายอย่างมหาศาล ผู้คนล้มตายและบาดเจ็บจำนวนมาก

2.5 เริ่มต้นเจรจาสันติภาพอีกครั้ง

หลังจากการลาออกของประธานาธิบดีโจเซฟ เอสตราดา ประธานาธิบดีคนต่อมาที่ได้รับตำแหน่งใน ค.ศ. 2001 คือประธานาธิบดีกลอเรีย มาคาปากัลป์ อาร์โรโย ซึ่งหลังจากการเข้ารับตำแหน่งผู้นำ ประธานาธิบดีอาร์โรโยได้มีการออกนโยบาย All Out Peace ซึ่งเปิดให้ตัวแทนประชาชนสังคมโดยเฉพาะภาคธุรกิจและนักการศาสนาเข้ามามีส่วนแก้ไขปัญหาแบบสันติวิธีร่วมกับรัฐบาลผ่านยุทธศาสตร์ของรัฐบาล (Kusong Mindanaw- ความเข้มแข็งของมินดาเนา) ในการกลับมาเจรจากับกลุ่ม MILF อีกครั้ง หลังจากหยุดชะงักเนื่องจากความรุนแรงในช่วงของรัฐบาล เอสตราดา¹¹ จึงเริ่มต้นกระบวนการเจรจาสันติภาพอีกครั้งซึ่งครั้งนี้ได้มีตัวแทนจากมาเลเซียเข้ามาช่วยในการเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยจนรัฐบาลฟิลิปปินส์และกลุ่ม MILF สามารถบรรลุข้อตกลงหยุดยิงและตามมาด้วยการลงนาม “ข้อตกลงในกรอบความเข้าใจทั่วไปว่าด้วยการรื้อฟื้นการเจรจาเพื่อสันติภาพ” (Agreement for the General Framework for the Resumption of Peace Talk)¹² และนับตั้งแต่นั้นมีการพบปะพูดคุยกันระหว่างรัฐบาลฟิลิปปินส์กับ MILF จนได้มาซึ่งข้อตกลงต่าง ๆ หากแต่กระบวนการเจรจาสันติภาพกลับต้องหยุดชะงักลงเมื่อเกิดเหตุการณ์มีกลุ่มโจรลักพาตัว ซึ่งเชื่อว่าอาศัยอยู่ในเขตการควบคุมของกองกำลัง MILF ได้ลักพาตัวชาวบ้านและ

¹⁰ ญิฮาด มาจากคำกริยาในภาษาอาหรับว่า ญะฮะดา หมายถึง ความพยายาม ความหมายในทางศาสนศาสตร์ คือ ความพยายาม การดิ้นรนต่อสู้ หรือการใช้พลังอำนาจของตนเองไปในแนวทางของอัลลอฮ์ ความพยายามนี้คือ ความพยายามที่จะเพิ่มพูนความศรัทธาในพระเจ้า ซึ่งจะบรรลุได้ด้วยควมมีศรัทธามั่น การกระทำความดี หลีกเลี่ยงการทำความชั่ว การทำตามคำสั่งของพระผู้เป็นเจ้า การเผยแพร่ศาสนาอิสลามและปกป้องอิสลาม

¹¹ ฟาริดา ปันจอร์. องค์การประชาสังคมมินดาเนากับกระบวนการเจรจาสันติภาพ. [ออนไลน์]. 2557. แหล่งที่มา: <http://www.deepsouthwatch.org/node/6069> [12 เมษายน 2560]

¹² จีรวัดน์ แสงทอง, “เส้นทางสู่ข้อตกลงสันติภาพ มินดาเนา 2012,” วารสารกึ่งวิชาการ รุสสมิแล 34,1 (มกราคม-มีนาคม 2556), 16-17

นักท่องเที่ยวเพื่อเรียกค่าไถ่ ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2003 ทำให้รัฐบาลฟิลิปปินส์ดำเนินการเข้าปิดล้อมพื้นที่ทางตอนเหนือของเมืองโคตาบาโตที่กลุ่มโจรลักพาตัวอาศัยอยู่ เหตุการณ์ดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนกับเป็นชนวนความรุนแรงระลอกใหม่ ทางฝ่ายผู้นำ MILF ได้ประกาศให้ทำการตอบโต้กองกำลังของรัฐบาลในเชิงรุก หากแต่ปัญหาไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่การเปิดฉากตอบโต้กองกำลังของรัฐบาลเท่านั้น เพราะหลังจากมีการประกาศได้ไม่นานก็เกิดเหตุระเบิดในพื้นที่หลัก ๆ ของเกาะมินดาเนาถึง 6 พื้นที่ด้วยกันในระยะเวลาเพียงแค่หนึ่งเดือนทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก

เพื่อยุติความรุนแรงที่เกิดขึ้น ทั้งสองฝ่ายจึงต้องหันกลับมาใช้การเจรจาหยุดยิงอีกครั้ง โดยมีหน่วยสังเกตการณ์นานาชาติ (International Monitoring Team: IMT) นำโดยมาเลเซีย ตัวแทนจากบรูไนและลิเบียคอยกำกับดูแล และสามารถกลับเข้ามาสู่การเจรจาอีกครั้งใน ค.ศ. 2005 ซึ่งการเจรจารอบใหม่ที่เกิดขึ้นนั้นได้ให้ความสำคัญกับดินแดนบรรพบุรุษของชาวบังซาโมโร รวมไปถึงชนพื้นเมืองชาวลูมัด (Lumad) อีกด้วย โดยทางรัฐบาลของอาร์โรโยกับ MILF ได้ร่วมกันร่าง “บันทึกความเข้าใจแห่งข้อตกลงว่าด้วยเขตกรรมของบรรพบุรุษมุสลิม” (Memorandum of Agreement on the Muslim Ancestral Domain: MOA-AD) ใน ค.ศ. 2008 ซึ่งจะเปิดให้ 737 หมู่บ้านในมินดาเนาได้ทำประชามติที่จะเข้าร่วมในอาณาเขตดินแดนที่เรียกว่า “บังซาโมโร” หากแต่ต่อมามีการพิจารณาว่าเนื้อหาและเจตนาของ MOA-AD นั้นอาจเปิดโอกาสให้เกิดการแบ่งแยกดินแดนดังกล่าวออกจากฟิลิปปินส์¹³ โครงร่าง MOA-AD จึงล้มเหลวในที่สุด

3. เขตการปกครองตนเองบังซาโมโร ความหวังใหม่ของสันติภาพในมินดาเนา

หลังจากการปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มมุสลิมในภาคใต้กับรัฐบาลที่มียาวนานกว่า 17 ปี ความพยายามในการพูดคุยและเจรจาเพื่อให้เกิดสันติภาพระหว่างรัฐบาลฟิลิปปินส์ภายใต้การนำของประธานาธิบดีเบนิโญ อากีโน และแนวร่วมปลดปล่อยอิสลามโมโร (Moro Islamic Liberation Front: MILF) ได้นำไปสู่การลงนามข้อตกลงสันติภาพในปี 2012

¹³ จีรวัดน์ แสงทอง, “เส้นทางสู่ข้อตกลงสันติภาพ มินดาเนา 2012,” วารสารกึ่งวิชาการ รุสะมิแล 34,1 (มกราคม-มีนาคม 2556), 17

3.1 กรอบข้อตกลงว่าด้วยบังซามอโร ค.ศ. 2012 (The Framework Agreement on the Bangsamoro: FAB)

หลังจากที่นายเบนิโญ อากีโนที่ 3 เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีใน ค.ศ. 2010 จนถึงช่วงกลาง ค.ศ. 2012 ประธานาธิบดีอากีโนเล็งเห็นความสำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในภาคใต้ของประเทศ และได้กำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติที่ต้องได้รับการแก้ไขโดยเร็วที่สุด ประธานาธิบดีอากีโนได้มีการพบปะและพูดคุยกันอย่างลับ ๆ กับผู้นำ MILF อยู่หลายครั้ง โดยมีจุดประสงค์หลักคือเพื่อผลักดันให้กระบวนการเจรจาดำเนินต่อไป ทั้งนี้ก้าวสำคัญของการเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐบาลฟิลิปปินส์กับ MILF เกิดขึ้นในช่วงเดือนเมษายน ค.ศ. 2012 ได้ร่วมกันร่างและเห็นชอบ “ประเด็นตัดสินใจเชิงหลักการ (Decision Points on Principles)” ที่ได้กำหนดประเด็นสำคัญ ๆ ที่เห็นพ้องกันเบื้องต้นสำหรับการเจรจาเพื่อข้อตกลงฉบับสมบูรณ์¹⁴ จนกระทั่งในวันที่ 15 ตุลาคม ค.ศ. 2012 รัฐบาลฟิลิปปินส์และ MILF ได้มีการลงนามกรอบข้อตกลงว่าด้วยบังซามอโร (The Framework Agreement on the Bangsamoro: FAB)

กรอบข้อตกลงบังซามอโร¹⁵ มีเนื้อหาที่คู่เจรจาเห็นพ้องและรับรู้ร่วมกัน 9 ประเด็นคือ

1. การสถาปนาบังซามอโร
2. กฎหมายพื้นฐาน
3. ขอบข่ายอำนาจต่าง ๆ ในเขตการปกครองตนเองบังซามอโร
4. การเก็บเกี่ยวรายได้และแบ่งปันความมั่งคั่ง
5. อาณาเขตของบังซามอโร
6. สิทธิขั้นพื้นฐานของประชากรชาวบังซามอโร
7. การดำเนินการในช่วงเปลี่ยนผ่านและนำข้อตกลงไปสู่การปฏิบัติ
8. การกลับเข้าสู่ภาวะปกติ
9. เรื่องอื่น ๆ

¹⁴จิรวัดน์ แสงทอง, “เส้นทางสู่ข้อตกลงสันติภาพ มินดาเนา 2012,” วารสารกึ่งวิชาการ รุสะมิแล 34,1 (มกราคม-มีนาคม 2556), 18

¹⁵DeepSouthWatch, เปิดข้อตกลง ‘บังซามอโร’ ฉบับแปลไทย [ออนไลน์], 2556, แหล่งที่มา: <http://www.deepsouthwatch.org/node/3939> [สืบค้นเมื่อ 17 เมษายน 2560]

จากการพิจารณาเนื้อหาของกรอบข้อตกลงบังซาโมโรกล่าวว่ากรอบข้อตกลงว่าด้วยบังซาโมโรมีรายละเอียดที่ลึกลับและจำแนกแยกย่อยออกมาในหลายประเด็นมากกว่าข้อตกลงร่วมกันระหว่างรัฐบาลฟิลิปปินส์กับกลุ่มผู้นำโมโรบับอื่น ๆ ได้ลงนามที่ผ่านมา โดยเฉพาะในส่วนของลักษณะอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลอิสระบังซาโมโรที่กำลังจะเกิดขึ้น

3.2 ข้อตกลงบังซาโมโรฉบับครอบคลุม (Comprehensive Agreement on the Bangsamoro: CAB)

หลังจากที่ฝ่ายรัฐบาลฟิลิปปินส์และกลุ่มแนวร่วมอิสลามโมโร (MILF) ได้มีการจับมือกันเข้าสู่การเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในมินดาเนาจนนำไปสู่การลงนาม The Framework Agreement on the Bangsamoro (FAB) หลังจากนั้นทั้งสองฝ่ายก็ได้มีการพูดคุยและเจรจากันอีกหลายครั้งเพื่อที่จะทำให้ “บังซาโมโร” เกิดขึ้นจริง หากแต่ในระหว่างการเจรจาก็ยังคงมีความรุนแรงเกิดขึ้นในพื้นที่อยู่บ้าง อย่างเช่นเหตุการณ์เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2013 ที่เมืองซัมโบอันกา (Zamboanga) ในมินดาเนา เมื่อกลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติโมโร (MNLF) บุกจับประชาชนเป็นตัวประกัน ทำให้ผู้คนกว่าร้อยคนถูกสังหารและได้รับบาดเจ็บส่วนอีกหลายพันคนต้องย้ายที่อยู่การจับกุมตัวประกันนี้เกิดขึ้นหลังจากการที่ผู้นำของ MNLF กล่าวหารัฐบาลว่าไม่นำพวกตนเข้ามาอยู่ในวงพูดคุยสันติภาพที่กำลังดำเนินอยู่ในขณะนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางในการพูดคุยสันติภาพที่กำลังดำเนินอยู่ระหว่างรัฐบาลฟิลิปปินส์และ MILF¹⁶ จากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้รัฐบาลเร่งจัดเวทีสร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนขบวนการสันติภาพในเมืองซัมโบอันกาโดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการสันติภาพรวมทั้งกลุ่ม MNLF

หลังจากการพูดคุยและเจรจากันต่อเนื่องถึง 43 ครั้ง ทางฝ่ายรัฐบาลและกลุ่มกลุ่มแนวร่วมอิสลามโมโร (MILF) ได้มีการลงนามรับรองในข้อตกลงบังซาโมโรฉบับครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด (Comprehensive Agreement on the Bangsamoro: CAB) ในวันที่ 27 มีนาคม 2014 โดยในการลงนามข้อตกลงดังกล่าวเป็นผลต่อเนื่องมาจากการพูดคุยในประเด็นสำคัญสุดท้ายในภาคผนวกของกรอบข้อตกลงบังซาโมโร และการลงนาม CAB ถือเป็นการปูทางสำหรับ

¹⁶ฟารีดา ปันจอร์, เราต้องการบังซาโมโร?: กระบวนการสันติภาพที่ครอบคลุมทุกกลุ่ม, [ออนไลน์], 2557 แหล่งที่มา: <https://prachatai.com/journal/2014/03/52447> [17 เมษายน 2560]

หน่วยการปกครองตนเองบังซามอโร โดยการพูดคุยในการลงนามครั้งนี้ประกอบด้วยเนื้อหาของกรอบข้อตกลงบังซามอโรที่กล่าวว่าหน่วยการปกครองตนเองบังซามอโรนั้นจะเข้ามาแทนที่ ARMM และกล่าวถึงภาคผนวกทั้ง 5 ประเด็นจากการลงนามรับรองในข้อตกลงบังซามอโรฉบับครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด (Comprehensive Agreement on the Bangsamoro (CAB)) ในวันที่ 27 มีนาคม 2014 ถือเป็นก้าวสำคัญของการเป็นจุดเริ่มอย่างเป็นทางการของโรดแมพ (Road Map) สันติภาพ และก้าวเข้าสู่การร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามอโร

3.3. กฎหมายพื้นฐานบังซามอโร (Bangsamoro Basic Law: BBL)

ต่อมาในเดือนกันยายน 2014 รัฐบาลฟิลิปปินส์ภายใต้การนำของประธานาธิบดีอากินโนที่ 3 ได้เสนอกฎหมายพื้นฐานบังซามอโรต่อรัฐสภาฟิลิปปินส์ เพื่อให้รัฐสภาพิจารณา โดยรัฐบาลหวังว่ารัฐสภาจะผ่านร่างกฎหมายดังกล่าวในช่วงต้น ค.ศ. 2015 โดยกฎหมายพื้นฐานบังซามอโรร่างขึ้นโดย คณะกรรมการเปลี่ยนผ่านบังซามอโร (BTC) ประกอบด้วยสมาชิก 15 คน ทั้งหมดเป็นคนที่มิถิ์นที่อยู่ในบังซามอโร เป็นตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ทั้งชาวมุสลิม คริสเตียน และคนพื้นเมือง โดยคณะกรรมการฯ ดังกล่าวมีหน้าที่ร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามอโรจากข้อตกลงบังซามอโรเพื่อเปลี่ยนผ่านโครงสร้างไปสู่เขตการปกครองตนเองบังซามอโร นอกจากนี้การมีคณะกรรมการเปลี่ยนผ่านบังซามอโรยังเป็นช่องทางที่ทำให้เกิดพื้นที่การพูดคุยระหว่างกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น

โดยกฎหมายพื้นฐานบังซามอโร ประกอบด้วย 18 มาตรา¹⁷ ได้แก่

มาตราที่ 1 ชื่อและวัตถุประสงค์	มาตราที่ 10 ระเบียบยุติธรรมของบังซามอโร
มาตราที่ 2 อัตลักษณ์บังซามอโร	มาตราที่ 11 ความเป็นระเบียบและความปลอดภัยของประชาชน
มาตราที่ 3 อาณาเขต	มาตราที่ 12 อิสระทางการเงิน
มาตราที่ 4 หลักการทั่วไปและนโยบาย	มาตราที่ 13 เศรษฐกิจและการจัดการรายได้

¹⁷ _____. Bangsamoro Basic Law, [Online], 2014 .Available from: <http://www.adzu.edu.ph/Talks%20and%20Speeches/DRAFT-Bangsamoro-Basic-Law.pdf> [2017,18 April]

มาตราที่ 5 อำนาจของรัฐบาล

มาตราที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล

มาตราที่ 7 รัฐบาลบังซามโโร

มาตราที่ 8 WALI

มาตราที่ 9 สิทธิพื้นฐาน

มาตราที่ 14 การฟื้นฟูและการพัฒนา

มาตราที่ 15 ประชามติ

มาตราที่ 16 การเปลี่ยนแปลงอำนาจ
ของบังซามโโร

มาตราที่ 17 การแก้ไขและปรับปรุง

มาตราที่ 18 บทบัญญัติสุดท้าย

จากเนื้อหาของกฎหมายพื้นฐานบังซามโโรทำให้เห็นได้ว่ากฎหมายพื้นฐานบังซามโโรจะมีส่วนในการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้นับในพื้นที เนื่องจากรัฐบาลท้องถิ่นสามารถจัดเก็บภาษีและรายได้ต่างๆ เป็นของตนเองได้ถึง 75% และส่งคืนรัฐบาลกลางเพียง 25% มีการกำหนดถึงสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ของพลเมืองบังซามโโรมีระบอบราชการที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยหากแต่ก็ยังอยู่ภายใต้รัฐบาลฟิลิปปินส์ หากแต่ในบางประเด็นของร่างกฎหมายอาจจะมีบางส่วนที่ทับซ้อนกับรัฐธรรมนูญของฟิลิปปินส์อย่างเช่นในเรื่องของประมุขเชิงสัญลักษณ์ (Ceremonial President) หรือ “WALI” ของเขตบังซามโโร ซึ่งอาจจะเป็นลักษณะของรัฐซ้อนรัฐและแนวโน้มของการแบ่งแยกอำนาจทางการปกครองของรัฐบาล ทำให้ร่างกฎหมายดังกล่าวต้องมีการพูดคุยและประชุมเพื่อหาข้อสรุปที่ดีต่อทุกฝ่ายต่อไปในอนาคตก่อนจะเสนอเข้าสู่รัฐสภา

หลังจากที่ประธานาธิบดีอากิโนที่ 3 ได้นำเสนอร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามโโร (Bangsamoro Basic Law: BBL) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงได้ดำเนินการจัดการรับฟังความคิดเห็นเชิงสาธารณะต่อร่างกฎหมายในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วมินดาเนา โดยแบ่งการรับฟังความคิดเห็นเชิงสาธารณะออกเป็นสี่กลุ่มหลัก โดยมีผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างและหลากหลายทั้งในภาควิชาการ ภาคศาสนา ภาคธุรกิจ ภาคอุตสาหกรรมและอื่น ๆ ได้มีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างหลากหลาย และหลังจากมีการรับฟังความคิดเห็นต่อกฎหมายพื้นฐานบังซามโอย่างกว้างขวางคณะกรรมการวุฒิสภาอาจต้องมีการตรวจสอบร่างกฎหมายอย่างละเอียดและพิจารณาว่าร่างกฎหมายดังกล่าวอาจขัดรัฐธรรมนูญ ในประเด็นที่เกี่ยวกับอำนาจพิเศษในการบริหารงบประมาณ และอำนาจในการจัดเก็บภาษีของบังซามโโร ส่งผลให้ผู้นำในการเจรจาสันติภาพฝ่ายรัฐบาลเร่งทำความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวกับรัฐสภา

การแก้ปัญหาของรัฐบาลประธานาธิบดีดูเตอร์เต หลังรัฐสภาไม่ผ่านร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามโโร

4.1 รัฐสภาไม่ผ่านร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามโโร

หลังจากมีการนำเสนอร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามโโร (Bangsamoro Basic Law: BBL) ต่อรัฐสภาเพื่อให้กระบวนการเกิดสันติภาพในมินดาเนาเกิดขึ้นจริง หากแต่ก็มีอุปสรรคต่อกระบวนการสันติภาพเกิดขึ้น โดยในช่วงที่รัฐสภากำลังพิจารณาร่างกฎหมายฉบับนี้ ได้เกิดเหตุการณ์ตำรวจจากหน่วยคอมมานโดจากกองกำลังพิเศษ เข้าปฏิบัติการต่อต้านการก่อการร้าย โดยมุ่งจับกุมผู้ก่อการร้ายคนสำคัญที่กบดานอยู่ในพื้นที่เมืองมามาซาปาโน (Mamasapano) ในเกาะมินดาเนา แต่กลับต้องเผชิญหน้ากับกองกำลังของ MILF โดยบังเอิญส่งผลให้เกิดการต่อสู้ยาวนานถึง 11 ชั่วโมง และเป็นเหตุให้ตำรวจคอมมานโดเสียชีวิต 44 นาย ส่วนทางฝ่าย MILF เสียชีวิต 18 ราย และมีพลเรือนเสียชีวิต 4 ราย โดยฝ่าย MILF ระบุว่าหน่วยงานของราชการไม่ประสานกันและไม่ได้ประสานไปยัง MILF จึงทำให้เกิดความสับสน¹⁸ เหตุการณ์การปะทะที่เกิดขึ้นในเมืองมามาซาปาโนส่งผลต่อกรอบเวลาของกระบวนการสันติภาพเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นยังส่งผลต่อการพิจารณาร่างกฎหมายบังซามโโรในรัฐสภา หลังจากการเหตุการณ์ปะทะกันดังกล่าว ได้มีมติชะลอการรับร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามโโรจากการสำรวจความคิดเห็นของชาวฟิลิปปินส์ ต่อร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามโโรหลังจากเกิดเหตุการณ์ปะทะกันในวันที่ 25 มกราคม 2015 พบว่ามีชาวฟิลิปปินส์เพียงร้อยละ 23 เท่านั้นที่ให้การสนับสนุนร่างกฎหมายดังกล่าว เป็นเพราะว่าหลายฝ่ายต้องการให้สืบหาข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ดังกล่าวก่อนที่จะดำเนินกระบวนการสันติภาพ

ฝ่ายรัฐบาลก็มีความพยายามที่จะแก้ไขร่างกฎหมายพื้นฐานเพื่อนำเสนอต่อรัฐสภาในวันที่ ภายในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2016 ถือเป็นวันประชุมรัฐสภาวันสุดท้ายก่อนที่จะมีการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนพฤษภาคม หากแต่ในท้ายที่สุดแล้วร่างกฎหมายพื้นฐานเกี่ยวกับเขตปกครองตนเองบังซามโโร(The Basic Law on the Bangsamoro Autonomous Region: BLBAR) ไม่ผ่านมติของรัฐสภา คาดว่าสาเหตุที่เหล่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่สนับสนุนร่างกฎหมายดังกล่าวมีผล

¹⁸ สรพงษ์ ลัดสวน, ความรุนแรงกับกระบวนการสันติภาพในฟิลิปปินส์, [ออนไลน์], 2558, แหล่งที่มา: <http://aseanwatch.org/2015/06/24/ความรุนแรงกับกระบวนการ/> [19 เมษายน 2560]

มาจากเหตุการณ์การปะทะกันที่เมืองมาซาปาโนประกอบกับการคัดค้านอย่างรุนแรงของฝ่ายค้าน บรรดานักการเมืองที่ต่อต้านร่างกฎหมายดังกล่าว นอกจากมีผลประโยชน์ทางการเมืองแล้วยังเป็นคนที่มาจากนอกพื้นที่ ซึ่งไม่ได้รับความเสียหายใด ๆ จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นบนเกาะมินดาเนาแล้วได้ว่าความล้มเหลวของการไม่ผ่านร่างกฎหมายพื้นฐานบังซาโมโรนอกจากจะมีผลกระทบมาจากเหตุการณ์การปะทะกันในเมืองมาซาปาโนแล้วนั้น ยังมาจากความผิดพลาดของกลุ่มผู้ที่มีบทบาทในขบวนการสันติภาพที่มีการปรึกษาหารือแต่เฉพาะกับกลุ่มที่เห็นด้วยกับกระบวนการสันติภาพ แต่ไม่ค่อยได้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย จึงทำให้เกิดการประเมินสถานการณ์ผิดและผลที่ได้ออกมาจึงตรงกันข้ามกับแผนที่วางไว้

4.2. สถานการณ์หลังรัฐสภาไม่ผ่านร่างกฎหมายพื้นฐานบังซาโมโร

หลังจากมีการประกาศว่าร่างกฎหมายพื้นฐานบังซาโมโรมิได้ผ่านรัฐสภา ส่งผลให้เกิดความตึงเครียดแก่คนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ทางฝ่าย MILF ออกมากล่าวอ้างว่าจะยึดกระบวนการสันติภาพในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในมินดาเนา แต่ถึงแม้ว่าฝั่ง MILF จะยืนยันว่าจะยังคงยึดกระบวนการสันติภาพในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในมินดาเนา หากแต่สำหรับกลุ่มมุสลิมอื่น ๆ ที่มีการรวมตัวกันในมินดาเนากลับใช้เหตุการณ์ที่กฎหมายพื้นฐานบังซาโมโรไม่ผ่านรัฐสภา ทำให้กลุ่มตนเข้มแข็งขึ้นและข่มขู่ว่าจะทำให้เกิดการจลาจลต่อเนื่องขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวหลังจากที่ร่างกฎหมายพื้นฐานบังซาโมโรไม่ผ่านรัฐสภาถือได้ว่าเป็นช่วงภาวะสูญญากาศของมินดาเนาได้เกิดกลุ่มกบฏมุสลิมเกิดขึ้นหลายกลุ่ม โดยบางกลุ่มได้มีการออกมาประกาศว่าจะเข้าร่วมกับกลุ่ม ISIS โดยเฉพาะกองกำลังทหารอาบูไซยาฟ

4.3. รัฐบาลดูเตอร์เตกับแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในมินดาเนา

ประธานาธิบดีดูเตอร์เตได้ชูนโยบายในเรื่องนี้มาตั้งแต่ช่วงหาเสียงเลือกตั้ง โดยในช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเขากล่าวเสมอว่าภายใต้การบริหารประเทศของเขาจะแก้ไขข้อผิดพลาดที่เป็นความอยุติธรรมทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นกับชาวโมโร และเขาได้มีการพบปะกับผู้นำของกลุ่มกองกำลังมุสลิมโมโรกลุ่มต่าง ๆ โดยในเดือนกุมภาพันธ์ 2016 เขาได้มีการเข้าเยี่ยมคารวะคาราปานิอันของกลุ่ม MILF และหลังจากชนะการเลือกตั้ง ดูเตอร์เตก็ได้เข้าพบกับผู้นำของกลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติโมโร (MNLF) และกลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยอิสลามโมโร (MILF) เมื่อคืนวันที่ 17 มิถุนายน 2016 เพื่อพูดคุยในประเด็นสันติภาพ และทั้งสองกลุ่มยืนยันว่าจะสนับสนุนและร่วมมือกับรัฐบาลใหม่รวมทั้งจะเดินทางกระบวนการสันติภาพ

ความพยายามสร้างสันติภาพในพื้นที่เกาะมินดาเนาภายใต้รัฐบาลดูเตอร์เตได้เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการอีกครั้งในเดือนสิงหาคม 2016 จากการที่รัฐบาลฟิลิปปินส์ได้รื้อฟื้นการเจรจากับกลุ่ม MILF เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2016 ที่ประเทศมาเลเซีย นับเป็นความชัดเจนแรกในการเจรจากภายใต้ประธานาธิบดี ดูเตอร์เต ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อยุติความรุนแรงในมินดาเนา จีซุส ดูเรซา (Jesus Dureza) ที่ปรึกษาประธานาธิบดีว่าด้วยกระบวนการสันติภาพ อธิบายการรื้อฟื้นการเจรจาในมาเลเซียครั้งนี้ว่าเป็นพูดคุยอย่างเป็นทางการระหว่างทั้งฝ่ายนับตั้งแต่ที่ดูเตอร์เตเข้ารับตำแหน่ง การเจรจาครั้งนี้ถือเป็น “หมุดหมายที่สำคัญสำหรับสันติภาพในมินดาเนา” โดยรัฐบาลดูเตอร์เตมีการดำเนินการกระบวนการสันติภาพในมินดาเนาโดยการลงนามคำสั่งของผู้บริหารในการฟื้นฟูและขยาย Bangsamoro Transition Council (BTC) ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2016 โดย BTC ใหม่จะมีหน้าที่การนำเสนอร่างกฎหมายพื้นฐานบังซาโมโร (Bangsamoro Basic Law: BBL)

ปัจจุบันการบริหารงานของประธานาธิบดีดูเตอร์เตต้องเร่งให้เกิดการจัดการกระบวนการสันติภาพในมินดาเนาเนื่องจากได้มีรายงานจากกระทรวงกลาโหมของฟิลิปปินส์ว่าเมื่อไม่นานมานี้ กลุ่มอาบูไซยาฟ (Abu Sayyaf) นำโดย Isnilon Hapilon ได้พยายามจัดตั้งรัฐอิสลาม (Wilayah) ใน Central Mindanao¹⁹ ถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ IS ที่พยายามที่จะสร้างฐานในพื้นที่ความขัดแย้งที่ต่าง ๆ เพื่อขัดขวางการสูญเสียพื้นที่ในตะวันออกกลาง ซึ่งถือเป็นอันตรายต่อกระบวนการสันติภาพ ซึ่งนักการเมืองท้องถิ่นที่ต่อต้านหน่วยการปกครองตนเองบังซาโมโรก็อาจจะใช้ประเด็นเรื่องของการขยายตัวของ ISIS โจมตีรัฐบาล ทางฝ่ายของประธานาธิบดีดูเตอร์เตเองก็ต้องเร่งในการจัดการให้เกิดสันติภาพโดยสันติวิธีในมินดาเนาให้เร็วที่สุด เพราะความปรารถนาของดูเตอร์เตคือการมีสันติภาพในมินดาเนาโดยไม่ต้องหลังเล็ด

บทสรุป

การศึกษาเรื่องกรอบข้อตกลงบังซาโมโรและแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งมุสลิมโมโรในปัจจุบัน (ค.ศ.2012 - 2017) เป็นการศึกษาแนวทางการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลฟิลิปปินส์กับกลุ่มมุสลิมโมโรในหมู่เกาะมินดาเนาทางภาคใต้ของฟิลิปปินส์ โดย

¹⁹ IAPSDIALOGUE. Islamic State in Central Mindanao: A Strategic Blunder?, [Online], 2017 .Available from:<https://iapsdialogue.org/2017/02/22/islamic-state-in-central-mindanao-a-strategic-blunder/> [2017,23 April]

ศึกษาจากแนวทางการจัดการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลชุดต่าง ๆ ของประเทศฟิลิปปินส์ จากการศึกษาพบว่ารัฐบาลชุดต่าง ๆ ของฟิลิปปินส์พยายามที่จะหาแนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการใช้กำลังทหารในการปราบปราม การเจรจากับกลุ่มมุสลิมโมโร รวมทั้งการประสานกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งองค์การโลกมุสลิมหรือภาคประชาสังคมในประเทศ จนกระทั่งสามารถหาแนวทางที่นำไปสู่กระบวนการสันติภาพที่เกือบทุกภาคส่วนยอมรับ คือการจัดตั้งเขตการปกครองตนเองบังซามอโร

เขตการปกครองตนเองบังซามอโร เกิดขึ้นจากการพูดคุยเจรจากันระหว่างรัฐบาลฟิลิปปินส์ภายใต้การนำของประธานาธิบดีเบนิโญ อากีโนที่ 3 กับแนวร่วมปลดปล่อยอิสลามโมโร (Moro Islamic Liberation Front: MILF) ที่มีการเปิดโต๊ะพูดคุยเจรจากันโดยมีตัวแทนจากประเทศมาเลเซียเป็นตัวกลางในการพูดคุยจนนำไปสู่การลงนามกรอบข้อตกลงว่าด้วยบังซามอโร (The Framework Agreement on the Bangsamoro: FAB) ค.ศ. 2012 โดยกรอบข้อตกลงระบุถึงการตกลงกันระหว่างรัฐบาลกับกลุ่ม MILF ในรายละเอียดของการจัดตั้งเขตการปกครองตนเองบังซามอโร (Bangsamoro) โดยระบุถึงรายละเอียดต่าง ๆ 9 ประเด็น และยังมีการร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามอโร (Bangsamoro Basic Law: BBL) ถือเป็นรัฐธรรมนูญสำหรับใช้ในการบริหารเขตการปกครองตนเองบังซามอโร หากแต่กฎหมายพื้นฐานบังซามอโรมีข้อเสียอยู่ที่ว่า อาจถูกต่อต้านจากนักการเมืองและประชาชนที่เป็นชาวคริสต์ที่ไม่เห็นด้วยกับการให้อำนาจชาวมุสลิมปกครองตนเองประเด็นสำคัญที่สุดที่จะเป็นข้อพิพาทระหว่างสองฝ่ายคือ จะแบ่งผลประโยชน์จากทรัพยากรมหาศาลในมินดาเนาอย่างไร ประกอบกับเมื่อเกิดเหตุการณ์การปะทะกันระหว่างตำรวจและกลุ่มกองกำลัง MILF ที่เมืองมามาซาปาโน ในมินดาเนาก็ก่อให้เกิดความวุ่นวายให้กับกระบวนการสันติภาพและส่งผลการพิจารณาร่างกฎหมายพื้นฐานฯ ในรัฐสภา

ท้ายที่สุดแล้วร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามอโรมิได้ไม่ผ่านร่างรัฐสภาด้วยเหตุผลว่าจากเหตุการณ์การปะทะกันที่เมืองมามาซาปาโน การคัดค้านอย่างรุนแรงของฝ่ายค้านและนักการเมืองที่เสียผลประโยชน์ ซึ่งจากการไม่ผ่านร่างกฎหมายฯ ในครั้งนี้ส่งผลให้เกิดความวุ่นวายในพื้นที่มินดาเนา เกิดการรวมกลุ่มของกลุ่มมุสลิมโมโรกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงการที่กลุ่มก่อการร้ายอย่างอาบูไซยาฟที่ประกาศอย่างเป็นทางการว่าจะเข้าร่วมกับ ISIS โดยมีเป้าหมายคือแบ่งแยกดินแดนเพื่อก่อตั้งรัฐอิสลาม หากแนวร่วมปลดปล่อยอิสลามโมโร (Moro Islamic Liberation

Front: MILF) นั้นยืนยันว่ากลุ่มของตนจะยังยึดหลักกระบวนการสันติภาพและให้ความร่วมมือกับรัฐบาลดูเตอร์เต

การไม่ผ่านสภาของร่างกฎหมายพื้นฐานทำให้รัฐบาลโรดริโก ดูเตอร์เต เข้ามาสานต่อกระบวนการสันติภาพเพื่อให้เกิดสันติภาพในมินดาเนาให้เร็วที่สุด โดยมีการเข้าพบปะพูดคุยกับกลุ่มผู้นำมุสลิมกลุ่มต่าง ๆ จัดการฟื้นฟูและขยายจำนวนสมาชิกของ Bangsamoro Transition Council (BTC) ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามอโรเพื่อจะนำเสนอต่อรัฐสภาอีกครั้ง กล่าวได้ว่าหลังจากที่ร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามอโรไม่ผ่านรัฐสภาในรัฐบาลของอากินันั้น รัฐบาลต่อมาและฝ่ายต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องนั้นยังคงยึดถือวิธีการจัดการแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี ทั้งในส่วนของการเจรจา การปรึกษาหารือกับฝ่ายต่าง ๆ เพื่อเร่งให้เกิดสันติภาพในพื้นที่มินดาเนาโดยเร็วที่สุด

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

จิรวัดน์ แสงทอง.เส้นทางสู่ข้อตกลงสันติภาพ มินดาเนา 2012. วารสารกึ่งวิชาการรัฐสมิแล 34 (มกราคม-มีนาคม 2556) : 10-26

เพ็ญสุรัตน์ หอมแยม. ปัญหาโมโร มุสลิมในภาคใต้ของฟิลิปปินส์ ค.ศ.1900-1980. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ฟารีดา ปันจอร์. เราต้องการบังซามอโร?: กระบวนการสันติภาพที่ครอบคลุมทุกกลุ่ม. [ออนไลน์], 2557 แหล่งที่มา: <https://prachatai.com/journal/2014/03/52447> [17 เมษายน 2560]

ฟารีดา ปันจอร์. ร่างกฎหมายพื้นฐานบังซามอโร: รูปธรรมของกระบวนการสันติภาพมินดาเนา. [ออนไลน์].

2558. แหล่งที่มา: <http://www.deepsouthwatch.org/node/6760> [19 เมษายน 2560]

ฟารีดา ปันจอร์. องค์การประชาสังคมมินดาเนากับกระบวนการเจรจาสันติภาพ [ออนไลน์]. 2557. แหล่งที่มา: <http://www.deepsouthwatch.org/node/6069> [12 เมษายน 2560]

- มนัส เกียรติธำราย. การแก้ปัญหาโมโรในสมัยประธานาธิบดีมาร์กอส. วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 25 (มิถุนายน-พฤศจิกายน, 2545) : 162-176
- สีดา สอนศรี. การแบ่งแยกดินแดนภาคใต้: ประสบการณ์ของฟิลิปปินส์และข้อคิดสำหรับประเทศไทย. รัฐสภาสาร 56(กุมภาพันธ์, 2551) : 113-120
- สีดา สอนศรี. รัฐกับสังคมมุสลิมในฟิลิปปินส์จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ, 2550.
- สรพงษ์ ลัดสวน. ความรุนแรงกับกระบวนการสันติภาพในฟิลิปปินส์. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา: <http://aseanwatch.org/2015/06/24/ความรุนแรงกับกระบวนการ/> [19 เมษายน 2560]
- ฐานเศรษฐกิจ. 5ปัจจัยชนะของ‘ดูเตอร์เต’ ประธานาธิบดีปินส์คนใหม่.[ออนไลน์]. 2559. แหล่งที่มา: <http://www.thansettakij.com/content/51913> [24 เมษายน 2560]
- _____, เปิดข้อตกลง ‘บังซามอโร’ ฉบับแปลไทย [ออนไลน์], 2556, แหล่งที่มา: <http://www.deepsouthwatch.org/node/3939>[สืบค้นเมื่อ 17 เมษายน 2560]
- เอกสารภาษาอังกฤษ
- Abhoud Syed M. Lingga. Muslim Minority in the Philippines. [Online]. 2004. Available from: <http://www.islamawareness.net/Asia/Philippines/muslimminority.pdf> [2017, February 28]
- Anna Louise Strachan. Conflict analysis of Muslim Mindanao. [Online]. 2015. Available from: [http://www.gsdrc.org/wp-content/uploads/2016/02/Conflict AnalysisARMM.pdf](http://www.gsdrc.org/wp-content/uploads/2016/02/Conflict%20AnalysisARMM.pdf) [2017, February 9]
- CAROLYN O. ARGUILLAS. One-on-one meeting: Duterte and Murad talk peace. [Online]. 2016. Available from: <http://www.mindanews.com/peace-process/2016/06/one-on-one-meeting-duterte-and-murad-talk-peace/> [2017, February 20]
- Greg Fealy and Virginia Hooker. Voices of Islam in Southeast Asia: A Contemporary sourcebook. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies. 2006.
- Jeoffrey Maitem. Congress ‘ refusal to pass BBL ‘not end of our world’ – MILF, [Online]. 2016 .Available from: <http://newsinfo.inquirer.net/760344/congress-refusal-to-pass-bbl-not-end-of-the-world-milf> [2017, 21 April]

- Kristine Angeli Sabillo. Duterte signs EO reconstituting Bangsamoro Transition Council. [Online]. 2016 .Available from: <http://newsinfo.inquirer.net/841798/duterte-signs-eo-reconstituting-bangsamoro-transition-council> [2017,23 April]
- Kristine Angeli Sabillo. What is the Comprehensive Agreement on the Bangsamoro?. [Online]. 2014 .Available from: <http://newsinfo.inquirer.net/589245/what-is-the-comprehensive-agreement-on-the-bangsamoro> [2017,17 April]
- Nestor Corrales. Duterte names new Bangsamoro Transition Council members. [Online]. 2017 .Available from: <http://newsinfo.inquirer.net/870301/duterte-names-new-bangsamoro-transition-council-members> [2017,23 April]
- Philstar. What House failure to pass Bangsamoro Basic Law. [Online]. 2015. .Available from: <http://asianjournal.com/editorial/house-failure-to-pass-bangsamoro-basic-law/> [2017,21 April]
- Rohini Sengupta. Trends of 2016: Duterte, the Philippines, and the prospect of peace. [Online]. 2016 .Available from: <http://globalriskinsights.com/2016/12/duterte-moro-peace/> [2017,23 April]
- Salvatore Schiavo-Campo and Mary Judd. The Mindanao Conflict in the Philippines, Roots, Costs, and Potential Peace Dividend. [Online]. 2005. Available from: http://siteresources.worldbank.org/INTCPR/2145781111996036679/20482477/WP24_Web.pdf [2017, February 20]
- _____. Bangsamoro Basic Law. [Online]. 2014 .Available from: <http://www.adzu.edu.ph/Talks%20and%20Speeches/DRAFT-Bangsamoro-Basic-Law.pdf> [2017,18 April]

เพศที่สามกับภาพยนตร์ไทย

กุลธิดา สมวัน¹

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับเพศที่สามได้ถูกผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นในโลกตะวันตก เอเชีย หรือแม้กระทั่งในประเทศไทยเองก็ตาม จะพบได้ว่าภาพยนตร์ไทยในปัจจุบันนั้นมีปรากฏกลุ่มบุคคลเพศที่สามเป็นนักแสดงนำหรือมีภาพยนตร์ที่ดำเนินเรื่องโดยบุคคลกลุ่มนี้เป็นหลักปรากฏออกมาให้เห็นมากขึ้นกว่าเดิม ผู้สร้างภาพยนตร์กล้าที่จะนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องราวของเพศที่สามโดยใช้กลุ่มเพศที่สามนี้เป็นตัวดำเนินเรื่องหลักอย่างต่อเนื่องมากขึ้น ซึ่งตอกย้ำให้เห็นถึงความชัดเจนของ "การมีตัวตน" ของคนกลุ่มนี้ในสังคมไทยที่นับวันจะมีพื้นที่ที่ยืนและได้รับการยอมรับมากขึ้นเรื่อยๆ และแนวโน้มของกระแสความนิยมในการนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มเพศที่สามผ่านทางสื่อภาพยนตร์ของไทยจะยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ตราบใดที่กลุ่มบุคคลเหล่านี้ยังคงเป็นส่วนหนึ่งและมีบทบาทสำคัญในสังคมไทย

จากการที่โลกภายนอกได้มีการเปลี่ยนแปลงไปดังเช่นที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จึงทำให้โลกวิชาการได้มีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ โดยในปัจจุบันมีงานวิจัยที่การศึกษาเกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยออกมาเป็นจำนวนมากขึ้น กลายเป็นประเด็น Hot Issues ที่ทำต่อเนื่องกันมาในช่วงระยะเวลา 10-20 ปี ที่ผ่านมานี้ ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ก็คือ งานวิจัยที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยที่ได้มีการศึกษามาแล้วนั้นในแต่ละงานต่างมีมุมมอง แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาหลากหลายแตกต่างกันออกไป งานวิจัยชิ้นนี้จึงจะทำให้เห็นว่าสถานภาพองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยในปัจจุบันนี้เป็นอย่างไรบ้าง โดยจะทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีหลักๆ ที่พบจากการศึกษางานวิจัยต่างๆ 3 แนวทางด้วยกัน ได้แก่ 1.แนวคิดภาพตัวแทน 2.ทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม 3.ทฤษฎีอัตลักษณ์ ซึ่งผู้จัดทำวิจัยจะทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีทั้ง 3 แนวทางที่กล่าวมาและจะยกตัวอย่างงานวิจัยที่ได้ใช้แนวคิดทฤษฎีแต่ละแนวทางมาประกอบให้

¹ นิสิตระดับปริญญาตรี โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เห็นถึงภาพของการนำแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมาทั้ง 3 แนวทางนั้นในการนำไปใช้ในการ
 ทำการศึกษางานวิจัยของงานแต่ละชิ้น จากนั้นผู้จัดทำวิจัยจะทำการวิเคราะห์ถึงประสิทธิภาพ
 ของแต่ละแนวทางในการที่จะทำให้บรรลุถึงผลของการศึกษาที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์
 ไทย

1.2 คำถามการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยมี
 ความก้าวหน้าไปอย่างไรบ้าง

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์
 ไทย

2.เพื่อวิเคราะห์ถึงประสิทธิภาพของแนวคิดทฤษฎีในแต่ละแนวทางที่ใช้ในการศึกษา
 งานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทย

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงความก้าวหน้าของแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่
 สามกับภาพยนตร์ไทยและทราบถึงประสิทธิภาพของแต่ละแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่ได้ทำการศึกษา

1.5 สมมติฐาน

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยมีการใช้
 แนวทางที่หลากหลายในการศึกษา

1.6 ขอบเขตการศึกษา

ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์
 ไทย โดยยกเอาแนวคิดทฤษฎีมาทำการศึกษา 3 แนวทางด้วยกัน ได้แก่ 1.แนวคิดเกี่ยวกับภาพ
 ตัวแทน 2.ทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม 3.ทฤษฎีอัตลักษณ์ และทำการ
 วิเคราะห์ถึงประสิทธิภาพของแต่ละแนวทางในการตอบคำถามในงานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับ
 ภาพยนตร์ไทย

2. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทย

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้จำแนกเป็น 3 แนวทางดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับภาพตัวแทน

สจิวต์ ฮอลล์² (Stuart Hall) กล่าวว่า ภาพตัวแทน (Representation) เป็นผลผลิตแห่งความหมายของภาพในใจคนเรา โดยมีภาษาเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ (Things) แนวคิด (Concepts) และระบบสัญญาณ (Signs) ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าว ถือเป็นหัวใจหลักของการให้ความหมายแก่สิ่งต่างๆ ในโลกความจริง ไม่ว่าสิ่งของ ผู้คน เหตุการณ์ หรือความคิดที่เป็นนามธรรม และกระบวนการที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของทั้ง 3 สิ่งเข้าด้วยกัน เรียกว่า ภาพตัวแทน

นิค ลาซี³ (Nick Lacey) กล่าวถึงภาพตัวแทนไว้ว่าเราสร้างความหมายกับสิ่งต่างๆ โดยให้ภาพที่เป็นตัวแทนสำหรับสิ่งเหล่านั้น สมาชิกวัฒนธรรมเดียวกันมักจะมีความคิด การรับรู้ แนวคิด และภาพในใจที่ทำให้คิด รู้สึกเกี่ยวกับโลก รวมถึงการตีความโลกผ่านรหัสทางวัฒนธรรม⁴ (Cultural Code) ร่วมกัน ซึ่งความคิดและความรู้สึกเหล่านั้นคือ ระบบแห่งภาพตัวแทน (System of Representation)

² ปาณิสรา มงคลวาที, “การนำเสนอภาพกลุ่มชายรักชายในภาพยนตร์ไทยปี พ.ศ. 2550,” (วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2552), หน้า 31, อ้างจาก พรพรรณ สมบูรณ์บัติ, หญิงชรา: ภาพตัวแทนในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2549), หน้า 33.

³ ปาณิสรา มงคลวาที, เรื่องเดิม, หน้า 32.

⁴ รหัสทางวัฒนธรรม หมายถึงรหัสที่อ้างอิงอยู่กับวัฒนธรรมผู้ที่อยู่นอกวัฒนธรรมอาจจะไม่เข้าใจ รหัสวัฒนธรรมอิงอยู่ในมิติเรื่องพื้นที่ มิติเรื่องเวลา เป็นต้น

โรลันด์ บาร์ธส์⁵ (Roland Barthes) ได้แบ่งความหมายของการสื่อสารเรื่องภาพตัวแทนไว้ 2 ประเภทด้วยกัน กล่าวคือ ประการแรก ความหมายตรง (Denotation) หมายถึง คำหรือคำแปลที่บัญญัติไว้ในพจนานุกรม เป็นความหมายตรงตัว และประการที่สอง ความหมายโดยนัย (Connotation) หมายถึง ความหมายที่สื่อหรือนำความคิดเกี่ยวโยงไปถึงบางสิ่งบางอย่างที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติคล้ายกับคำที่มีความหมายโดยตรง แต่เป็นความหมายเชิงเปรียบเทียบหรือเรียกอีกอย่างว่า “ความหมายแฝง” ในการพิจารณาความหมายทั้งสองประเภทนี้ บาร์ธส์ ให้ความสำคัญความหมายแฝงเป็นหลัก เพราะเชื่อว่าระนาบของความหมายแฝงจะเป็นระนาบที่ตัวบททำงานอย่างแท้จริง ถ้อยคำและการแสดงออกย่อมพุ่งเอานัยยะทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการให้ความหมาย (Meaning) ต่อสิ่งต่างๆ ถือเป็นรูปแบบการสร้างภาพตัวแทนอีกรูปแบบหนึ่งนั่นเอง

ในภาพยนตร์การสร้างภาพตัวแทนเกิดขึ้นกับตัวละครทุกตัว ทั้งตัวละครหลัก ตัวละครรอง และตัวละครเสริมต่างๆ เช่น ภาพของชายรักชายที่มีลักษณะดั่งดั่ง ปากจืด แต่งตัวเป็นผู้หญิงเป็นต้น ซึ่งเมื่อนำแนวคิดของสำนักวัฒนธรรมศึกษามาวิเคราะห์ตัวละครชายรักชาย ในขั้นต้นจะเห็นภาพแบบฉบับตามที่กล่าวมาแล้ว เมื่อวิเคราะห์ต่อด้วยแนวความคิดของบาร์ธส์ ก็จะพบความคิดเรื่องอำนาจและความหมายแฝงอยู่ เช่น ตัวละครชายรักชายที่เป็นตัวตลกในภาพยนตร์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของผู้สร้างภาพยนตร์ที่มีอำนาจในการปรุงแต่งตัวละครให้ตัวละครชายรักชายกลายเป็นตัวตลกของสังคม รวมถึงยังสะท้อนให้เห็นอีกว่าผู้สร้างภาพยนตร์เปรียบเหมือนตัวแทนของสังคม และหากผู้สร้างมองภาพชายรักชายแบบนี้แล้วก็อนุมานได้ว่าคนในสังคมก็จะมองแบบนี้เช่นกัน

2.2 แนวทางทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม

แนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) เป็นแนวคิดในกรอบวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) ซึ่งการวิเคราะห์สื่อด้วยแนวคิดทางวัฒนธรรมศึกษานั้นจะมองว่าสื่อมวลชนไม่ได้เป็นแค่เพียงช่องทางหรือพาหะ (Channel) ในการเผยแพร่และถ่ายทอดวัฒนธรรมเท่านั้น แต่สื่อมวลชนยังเป็น “แหล่งกำเนิดในการสร้างสรรค์” (Generator) ของสังคม โดยแนวทางทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมนั้น

⁵ ปาณิสรา มงคลวาทิ, เรื่องเดิม, หน้า 33.

มีแนวคิดพื้นฐานว่า “ความเป็นจริง” (Reality) ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น (Construct) และเชื่อว่าในสังคมยุคปัจจุบันสื่อมวลชนเป็นสถาบันสำคัญที่จัดวางรูป (Structure) ความเป็นจริง และการสร้างความเป็นจริงทางสังคมของสื่อมวลชนนั้นจะส่งผลกระทบต่อได้หลายระลอก โดยผลกระทบระยะแรกคือ การเก็บข้อมูลเข้าสู่คลังความรู้ (Stock of Knowledge) ซึ่งจะสร้างทัศนคติและค่านิยมต่างๆ หลังจากนั้นจะเป็นระยะที่สอง คือมีปฏิกิริยาตอบสนองหรือต่อต้านสิ่งที่ได้รับ และเมื่อเวลาผ่านไปข้อมูลข่าวสารที่สะสมกันไว้มากๆ ก็จะถูกจัดระบบและทอห่มผู้รับสารจนกลายเป็นโลกแห่งความเป็นจริงที่ถูกสร้างขึ้น

การรับรู้และเข้าใจความหมายของสิ่งต่างๆ ในโลกหรือความเป็นจริงของมนุษย์นั้นเกิดขึ้นจากการสื่อสาร ซึ่งวิธีคิดนี้ได้แบ่งโลกออกเป็น 2 ส่วน คือ “โลกแห่งความเป็นจริง” (World of Reality) หรือโลกทางกายภาพ โลกส่วนนี้จะเป็นส่วนที่เราสามารถสัมผัสได้ด้วยตนเอง อาจเป็นได้ทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว แต่ทว่าโลกแห่งความเป็นจริงนั้นเป็นสิ่งที่มิอยู่ถาวรกาย ทำให้เราไม่สามารถหาความชัดเจนได้ จึงทำให้เกิดโลกส่วนที่สองคือ “โลกแห่งความหมาย” (World of Meaning) หรือโลกทางสังคม โดยโลกส่วนนี้จะเป็นโลกที่เป็นความรู้ซึ่งได้รับมาเพียงบางส่วนจากโลกแห่งความเป็นจริง โดยที่ความเป็นจริงเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่เกิดจากการถูกประกอบสร้างขึ้นมาหรือถูกนิยามขึ้นมาว่า “อะไรเป็นอะไร” จากการทำงานของสถาบันต่างๆ ในสังคม หลังจากທີ່สังคมได้มีการนิยามสิ่งต่างๆ ไว้แล้ว ก็จะมีกระบวนการซึมผ่านนิยามดังกล่าวเข้าไปในตัวบุคคลกลายเป็น “แผนที่ทางจิตใจ” (Mental Map) ที่ทำหน้าที่ชี้ทิศทางว่าจะอะไรเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง

อลิซาเบท โนเอล นูแมน⁶ (Elizabeth Noelle-Neuman) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเป็นจริงทางสังคมของสื่อไว้ 2 ทฤษฎี โดยทฤษฎีแรกเสนอว่า ความเป็นจริงทางสังคมมีปรากฏอยู่แล้ว สื่อเพียงแต่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความจริงทางสังคมเหล่านั้นอย่างเที่ยงตรง และอีกทฤษฎีหนึ่งเสนอว่า ความเป็นจริงในสังคมเป็นสิ่งที่สร้างอย่างมีระบบ เนื้อหาของสื่อจึงอาจ

⁶ ปาณิสรา มงคลวาทิ, “การนำเสนอภาพกลุ่มชายรักชายในภาพยนตร์ไทยปี พ.ศ. 2550,” (วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชนคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2552), หน้า 34.

เบี่ยงเบนไปจากความเป็นจริง และสื่อมีแนวโน้มที่จะไม่เสนอเนื้อหาที่ขัดกับคุณค่าหรือค่านิยมของสังคม

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สื่อมวลชนจึงถือว่าเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมซึ่งมีบทบาทในการเป็นสื่อกลางระหว่างสมาชิกในสังคมกับโลกแห่งความเป็นจริง โดยสื่อมวลชนผลิตและแพร่กระจายสาร ซึ่ง “สาร” ของสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และสร้างความเชื่อถือเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงทางสังคมให้กับคนเรา สื่อมวลชนรับภาระหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเรามีประสบการณ์ทางอ้อมกับสรรพสิ่งต่างๆ และปรากฏการณ์ต่างๆ ในโลกแห่งความเป็นจริง

เมื่อนำแนวคิดทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว มาอธิบายสื่อมวลชนอย่างภาพยนตร์ สามารถอธิบายได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏบนจอภาพยนตร์ก็คือโลกที่ถูกประกอบสร้างขึ้น เป็นโลกแห่งสัญลักษณ์หรือที่เราเรียกว่าเป็นโลกแห่งภาพยนตร์หรือโลกแห่งจินตนาการ ซึ่งผู้ชมไม่สามารถแยกโลกความเป็นจริงกับโลกแห่งสัญลักษณ์หรือจินตนาการออกจากกันได้ ทั้งนี้ภาพยนตร์จะนำเสนอประสบการณ์ต่างๆ ที่ผู้ชมเคยรับรู้หรือสัมผัสจากโลกแห่งความเป็นจริงมาเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกแห่งภาพยนตร์เพื่อการยอมรับที่ยั่งยืนของผู้ชม โดยผู้ผลิตภาพยนตร์เพศที่สามได้สร้างให้ภาพยนตร์ทุกเรื่องเลียนแบบของจริงด้วยการใช้สถานที่จริงไม่ว่าจะเป็นบ้าน โรงเรียน สถานที่ทำงาน หรือลักษณะของเพศที่สามที่มีตัวตนอยู่จริง รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันมาจำลองใส่ไว้ในภาพยนตร์ทำให้โลกของภาพยนตร์กับโลกแห่งความเป็นจริงเกิดความคลุมเครือ ทำให้การรับรู้ของผู้ชมระหว่างโลกของความเป็นจริงกับโลกของภาพยนตร์จึงไม่แตกต่างกันมากนัก ผู้ชมจึงไม่รู้สึกรู้สีกว่าสิ่งที่ขมนั้นไม่สมจริง ในเมื่อความเป็นจริงในชีวิตประจำวันพวกเขาสามารถพบเจอสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในภาพยนตร์ในโลกทางกายภาพได้เช่นกัน

2.3 แนวทางทฤษฎีอัตลักษณ์

อัตลักษณ์เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ทั้งระหว่างบุคคลในสังคมและภายในตัวบุคคลเองในแต่ละบุคคลอาจมีอัตลักษณ์ที่หลากหลายแต่จะมีการเลือกเอาเพียงอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งที่ตนยอมรับเพื่อนำมาใช้ภายใต้เงื่อนไขของบริบทในช่วงเวลาและพื้นที่ และอัตลักษณ์นี้อาจถูกกำหนดได้ทั้งจากบุคคลเป็นผู้กำหนดตนเองหรือถูกกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของบุคคลโดยสังคมอัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก

(Awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือเราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนก็คือการระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไรและ “ฉันเป็นใคร” ในสายตาคนอื่น⁷

การที่เราเลือกนิยามความหมายของตนเองและแสดงตนเองต่อบุคคลหรือสังคมว่าเราเป็นใครนั้น เป็นกระบวนการของการเลือกใช้และแสดงออกซึ่งจะทำให้รู้ว่าเราเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่นอย่างไร โดยผ่านระบบของการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบกับทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึกภายในตัวเราและกระบวนการของโลกภายนอกที่เราเกี่ยวพัน โดยที่มนุษย์เลือกใช้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเองทั้งในกระบวนการที่เรามีสัมพันธกับโลกและในส่วนของตัวตนที่ซ้อนทับกันอยู่ ทำให้เกิดการเรียนรู้และเลือกที่จะนิยามตนเองให้เหมาะสมในสังคม และมีการเลื่อนไหลปรับเปลี่ยนไปตามบริบทสัญลักษณ์ที่เราเลือกหยิบมาใช้ในการนิยามตนเองทั้งต่อสังคมและต่อตัวเราเองนั้นเกิดขึ้นได้โดยผ่านระบบการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) เพื่อแสดงความเป็นตัวตนให้กับบุคคลรับรู้

สำหรับด้านการสื่อสาร อัตลักษณ์เป็นเรื่องของกระบวนการประกอบสร้าง (Process) มิใช่ผลผลิต (Product) ที่เสร็จสิ้นแล้ว ดังที่ สมสุข หินวิมาน⁸ กล่าวว่า อัตลักษณ์ใดๆ ของคนเราไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิด หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากสังคม (Social Constructed) ภายหลัง อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องที่รวบรวมไว้ตั้งแต่คำถามจนถึงคำตอบ ด้วยการนิยามว่าตัวเราเป็นใคร ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อเราสื่อสารกับคนอื่น และอัตลักษณ์ก็เป็นเรื่องการเมืองที่ต้องการพื้นที่ทางสังคม (Space) ดังนั้นอัตลักษณ์กับสังคมจึงเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออก เนื่องจากการนิยามความเป็นตัวตนของอัตลักษณ์นั้นต้องมีการอ้างอิงกับสังคม แม้จะเป็นในระดับ

⁷ธานี ชื่นคำ, “ศึกษาอัตลักษณ์ของเกย์ในสื่อภาพยนตร์ไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท นิเทศศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2555), หน้า 6, อ้างจาก นัทธนัยประสานนาม, เพศ ชชาติพันธุ์ และปัญหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในภาพยนตร์เรื่อง touch of pink (<http://www.midnightuniv.org//midnight>. 2545).

⁸ธานี ชื่นคำ, “ศึกษาอัตลักษณ์ของเกย์ในสื่อภาพยนตร์ไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท นิเทศศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2555), หน้า 7.

ตัวบุคคลก็ยังคงต้องมีการนิยามตนเองว่ามีตำแหน่งแห่งที่ หรือมีบทบาทอย่างไรในสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่

3. งานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทย

3.1 งานวิจัยที่ศึกษาตามแนวคิดเกี่ยวกับภาพตัวแทน

3.1.1 การนำเสนอภาพกลุ่มชายรักชายในภาพยนตร์ไทยปีพ.ศ. 2550⁹

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจบุคลิกภาพของตัวละครชายรักชายในภาพยนตร์ไทย รวมไปถึงนัยยะซ่อนเร้นจากการสื่อความหมายตัวละครชายรักชายและภาพยนตร์ไทย โดยทำการวิเคราะห์บุคลิกภาพและการสื่อความหมายตัวละครชายรักชายที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยจากกลุ่มตัวอย่างภาพยนตร์จำนวน 22 เรื่อง แบ่งภาพยนตร์ออกเป็น 3 ประเภท คือ ภาพยนตร์ที่มีชายรักชายเป็นตัวละครหลัก ภาพยนตร์ที่มีชายรักชายเป็นตัวละครรอง และภาพยนตร์ที่มีชายรักชายเป็นตัวละครเสริม ซึ่งได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับภาพตัวแทนมาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาเนื่องจากแนวคิดเรื่องภาพตัวแทนเป็นแนวคิดที่อธิบายถึงการสื่อความหมายของตัวแทนที่ภาพยนตร์ได้สร้างขึ้นมาเป็นตัวแทนของสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งนี้ แนวคิดนี้จึงสามารถนำมาอธิบายถึงการสื่อความหมายของภาพยนตร์ที่ได้สร้างภาพตัวแทนของกลุ่มชายรักชายว่า ภาพยนตร์ต้องการสื่อความหมายของตัวละครชายรักชายออกมาอย่างไร

ผลลัพธ์ของการศึกษา

ผลจากการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า ภาพยนตร์ที่มีตัวละครชายรักชายเป็นตัวละครหลัก ตัวละครรอง และตัวละครเสริม มีการนำเสนอประเภทตัวละครชายรักชาย 3 ประเภท คือ เกย์ กะเทย และกะเทยแปลงเพศ โดยบุคลิกภาพตัวละครที่ภาพยนตร์นำเสนอไม่ว่าจะเป็นบุคลิกท่าทาง การแต่งกาย น้ำเสียงและคำพูด นิสัยและอารมณ์ พฤติกรรมทางเพศ และปฏิกิริยาที่มีต่อชายรักชาย มีความใกล้เคียงและสมจริงกับบุคลิกภาพชายรักชายที่ปรากฏในสังคมไทย ที่สำคัญตัวละครชายรักชายที่เป็นกะเทยและกะเทยแปลงเพศ จะเป็นตัวละครที่ถูกนำเสนอออกมาในรูปแบบของการเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพรุนแรงมากขึ้น ส่วนในเรื่องความคิดของตัวละครจะพบใน

⁹ ปาณิสรา มงคลวาที, “การนำเสนอภาพกลุ่มชายรักชายในภาพยนตร์ไทยปี พ.ศ. 2550,” (วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชนคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2552).

ตัวละครชายรักชายที่เป็นหลักเป็นส่วนใหญ่สำหรับการสื่อความหมายนั้น พบว่า ตัวละครชายรักชายที่เป็นตัวละครหลักมีการสื่อความหมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชายรักชายในสังคมไทยในเรื่องของอัตลักษณ์หรือตัวตน มุมมองความรัก และโศกนาฏกรรม ตัวละครชายรักชายที่เป็นตัวละครรองและตัวละครเสริมมีการสื่อความหมายในด้านการเป็นตัวแทนของความตลก เพื่อสร้างสีสัน ความสนุกสนานและเพิ่มอรรถรสให้กับภาพยนตร์

3.2 งานวิจัยที่ศึกษาตามแนวทางทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม

3.2.1 การประกอบสร้างตัวตนเกย์ในภาพยนตร์ไทย¹⁰

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์เกย์ในภาพยนตร์และกลวิธีในการประกอบสร้างความเป็นจริงให้สมจริง โดยการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีบทภาพยนตร์เกย์ 8 เรื่องที่เข้าฉายในโรงภาพยนตร์ระหว่างปีพ.ศ. 2547 – 2552 ภายใต้กรอบทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) ที่มองว่าความเป็นจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาได้ภายใต้กระบวนการทางสังคม ดังนั้นจึงไม่สนใจว่าในโลกทางกายภาพจะมีข้อเท็จจริงเช่นนั้นอยู่หรือไม่ แต่เราก็สามารถสร้างความเป็นจริงให้เกิดขึ้นได้ อย่างกรณีของภาพยนตร์เกย์ก็เช่นกันที่ในโลกแห่งความเป็นจริงจะเป็นอย่างไรนั้นไม่สำคัญเท่ากับว่ามันถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร และกลวิธีในการประกอบสร้างความเป็นจริงให้สมจริงใช้วิธีการใด ซึ่งประเด็นดังกล่าวถือเป็นประเด็นหลักในการศึกษา เนื่องจากเมื่อภาพของอัตลักษณ์เกย์ได้ถูกสร้างขึ้นไม่ว่าจะในลักษณะใดก็ตามย่อมต้องมีผลต่อมุมมองที่สังคมมีต่อเกย์ไม่มากก็น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อว่าเกย์มีลักษณะแบบที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ ทำให้อัตลักษณ์เกย์ในลักษณะดังกล่าวถูกเหมารวม (Overgeneralization) และกลายเป็นรอยมลทิน (Stigma) ที่ติดตัวเกย์ไปตลอด

ผลลัพธ์ของการศึกษา

ในภาพรวมตัวละครเกย์ถูกสร้างให้มีลักษณะที่หลากหลายทั้งสอดคล้องและแตกต่างจากความเป็นจริงทางสังคม โดยอิทธิพลของความเป็นจริงทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมีส่วนสำคัญในการกำหนดการประกอบสร้างนั้น นอกจากนี้ภาพยนตร์ในฐานะสถาบันทางสังคมก็มีแนวโน้มที่

¹⁰ ปุรินทร์ นาคสิงห์, “การประกอบสร้างตัวตนเกย์ในภาพยนตร์ไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการ โครงการปริญญาเอกสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2555).

จะผลิตและผลิตซ้ำอัตลักษณ์เกย์ให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานและความคาดหวังของสังคม สำหรับการประกอบสร้างความเป็นจริงให้สมจริง ภาพยนตร์ที่ศึกษาใช้กลวิธีดังนี้ 1) การผสมกันระหว่างความจริงกับจินตนาการ 2) การทำให้ดูเป็นเรื่องปกติ 3) การให้คนให้โทษ 4) การสร้างข้อยกเว้น และ 5) การใช้เสียงประกอบ

ถึงแม้ว่าภาพยนตร์จะพยายามประกอบสร้างให้เกย์มีอัตลักษณ์ที่หลากหลายตามความเป็นจริงทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ในท้ายที่สุดกลับพบว่าภาพยนตร์มีกลไกอุดมการณ์แฝงอยู่เบื้องหลังในการทำให้ตัวละครเกย์เหล่านั้นกลับคืนสู่บรรทัดฐานหลักอย่างแนบเนียนด้วยกลวิธีการสร้างให้มีลักษณะร่วมของอัตลักษณ์เกย์ขึ้นมาให้มีลักษณะที่ไม่เป็นที่สังเกต (Invisible) เพื่อหลีกเลี่ยงจากการจับจ้องและลงโทษของสังคม

3.3 งานวิจัยที่ศึกษาตามแนวทางทฤษฎีอัตลักษณ์

3.3.1 ศึกษาอัตลักษณ์ของเกย์ในสื่อภาพยนตร์ไทย¹¹

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องราววิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของเกย์ที่ปรากฏในสื่อภาพยนตร์ไทย และนำมาศึกษาเปรียบเทียบอัตลักษณ์ของเกย์ที่ปรากฏในภาพยนตร์กับอัตลักษณ์ของเกย์ที่ปรากฏในสังคมไทย โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเกย์และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มนักวิชาการ ผู้กำกับภาพยนตร์ ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของเกย์ และผู้ชมภาพยนตร์ที่เป็นเกย์ โดยงานวิจัยชิ้นนี้สามารถใช้ทฤษฎีอัตลักษณ์เพื่อเป็นหลักในการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์ของเกย์ที่แสดงออกและเลือกใช้ในอัตลักษณ์ของเกย์ในภาพยนตร์ไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเกย์

ผลลัพธ์ของการศึกษา

ผลการวิจัยของงานชิ้นนี้พบว่า การแต่งกายของเกย์ในภาพยนตร์ไทยถ้าเป็นเกย์ที่แต่งกายเป็นชายจะเรียบหรู แต่ถ้าเป็นเกย์ที่แต่งกายเป็นหญิงจะเน้นแต่งตัว แต่งหน้าเข้ม และทำผมเป็นผู้หญิง จะมีกิริยาท่าทางอาการแสดงออกคล้ายผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ส่วนมากจะได้รับบทเป็น

¹¹ธานี ชื่นคำ, “ศึกษาอัตลักษณ์ของเกย์ในสื่อภาพยนตร์ไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ปี 2555).

ตัวร้ายหรือตัวตลก การแสดงออกทางอารมณ์ค่อนข้างหลากหลาย การใช้ภาษาส่วนใหญ่จะเป็น คำคำที่หยาบคายหรือคำพูดติดตลก หรือการใช้คำศัพท์เฉพาะกลุ่มเกย์ วิธีการคิดหรือเนื้อหาใน ภาพยนตร์จะเน้นไปที่ความตลก เฮฮา หรือความเศร้าโศกของชีวิตเกย์ ส่วนเหตุผลที่ต้องมีเกย์ ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ไทยก็เพื่อสร้างสีสัน ความสนุกสนาน โดยมีแนวคิดหรือวิธีการสร้างตัว ละครที่เป็นเกย์มาจากชีวิตจริงตามปกติในสังคม สำหรับการแสดงออกถึงอัตลักษณ์หรือตัวตนของ เกย์มีความชัดเจนและเปิดเผยมากขึ้นกว่าในอดีต การใช้ภาษาของเกย์ในภาพยนตร์ไทยและเกย์ ในสังคมก็มีส่วนคล้ายคลึงกัน แต่ในภาพยนตร์มักจะใช้ภาษาที่ดูรุนแรงหยาบคายมากกว่า ด้าน กิริยาท่าทางก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของเกย์ในแต่ละประเภทว่าเป็นแบบเปิดเผยหรือปิดบัง แต่ใน ภาพยนตร์จะแสดงออกให้ชัดเจนมากขึ้นเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจได้ง่าย ส่วนการแสดงออกทางความคิด ของเกย์ในภาพยนตร์ไทยสามารถแสดงออกได้เต็มที่ตามบทบาทที่ได้รับ ส่วนในสังคมทั่วไปก็ สามารถแสดงออกทางความคิดได้ แต่อาจถูกกีดกันในบางเรื่อง

4. บทวิเคราะห์ประสิทธิภาพของแต่ละแนวทางการศึกษา

การวิเคราะห์ถึงแนวทางการศึกษาที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับ ภาพยนตร์ไทยเป็นการตรวจสอบว่าแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยแต่ละชิ้นนั้นมีวิธีการ สร้างความรู้เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยอย่างไรและผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาโดยแต่ละ แนวทางนั้นสามารถให้คำตอบที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยได้อย่างไรบ้างโดยแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยที่นำมาวิเคราะห์ในงานวิจัย ชิ้นนี้ประกอบด้วย 3 แนวทางด้วยกันได้แก่ 1.แนวคิดเกี่ยวกับภาพตัวแทน 2.ทฤษฎีการประกอบ สร้างความเป็นจริงทางสังคมและ 3.ทฤษฎีอัตลักษณ์นอกจากนี้ยังหยิบยกรงานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่ สามกับภาพยนตร์ไทยที่ใช้แนวคิดทฤษฎีดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นเพื่อนำมาศึกษาถึงผลลัพธ์หรือ คำตอบของงานวิจัยแต่ละชิ้นที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยว่าเป็นอย่างไรบ้างโดยงานวิจัย ที่นำมาใช้เพื่อประกอบการวิเคราะห์มี 3 เรื่องด้วยกันได้แก่ 1.การนำเสนอภาพกลุ่มชายรักชายใน ภาพยนตร์ไทยปีพ.ศ.2550 2.การประกอบสร้างตัวตนเกย์ในภาพยนตร์ไทย3.ศึกษาอัตลักษณ์ของ เกย์ในสื่อภาพยนตร์ไทย

หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ถึงแนวทางการศึกษาแต่ละแนวทางนั้นมี 3 ข้อได้แก่ 1. วิธีการที่แต่ละแนวทางใช้ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยเป็นอย่างไร 2.ผลลัพธ์จากการศึกษาของแต่ละแนวทางการศึกษาที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยเป็น

อย่างไร 3.ประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัยแต่ละชิ้นเป็นอย่างไรแล้วจากนั้นทำการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้มาจากแต่ละแนวทางว่ามีความชัดเจนในการตอบคำถามของงานวิจัยแต่ละชิ้นได้มากน้อยเพียงใด

การวิเคราะห์ในที่นี้มีได้มีเป้าหมายเพื่อที่จะปฏิเสธความรู้ที่งานวิจัยเหล่านั้นได้สร้างขึ้นมามากแต่ต้องการตรวจสอบสถานะของความรู้ทางทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยว่าก้าวหน้ามาถึงจุดไหนแล้ว

4.1 วิเคราะห์การใช้แนวคิดเกี่ยวกับภาพตัวแทน

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องการนำเสนอภาพกลุ่มชายรักชายในภาพยนตร์ไทยปีพ.ศ. 2550 ได้แสดงให้เห็นถึงการนำแนวคิดภาพตัวแทนมาใช้เพื่อหาคำตอบในเรื่องของการสื่อความหมายของตัวแทนที่ภาพยนตร์ได้สร้างขึ้นมาเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคม โดยนำแนวคิดภาพตัวแทนนี้มาอธิบายถึงการสื่อความหมายของภาพยนตร์ที่ได้สร้างภาพตัวแทนของกลุ่มชายรักชายว่าภาพยนตร์ต้องการสื่อความหมายของตัวละครชายรักชายออกมาอย่างไร ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จากการนำแนวคิดภาพตัวแทนนี้มาอธิบายถึงการสื่อความหมายของภาพยนตร์ในการสร้างภาพตัวแทนของกลุ่มชายรักชายนั้น ทำให้เห็นว่า ปรากฏการณ์ของการนำเสนอภาพตัวแทนของกลุ่มชายรักชายในภาพยนตร์ไทยในปีพ.ศ. 2550 นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่หนึ่ง: เป็นภาพยนตร์ชายรักชายที่มีการนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มชายรักชาย มีการสื่อความหมายของภาพยนตร์ และต้องการสะท้อนไปยังกลุ่มชายรักชายในสังคมไทย รูปแบบที่สอง: เป็นภาพยนตร์ทั่วไปที่มีการนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มชายรักชาย มีการสื่อความหมายของภาพยนตร์ แต่การสื่อความหมายนั้นไม่ได้ต้องการสะท้อนไปยังกลุ่มชายรักชายในสังคมไทย เพียงแต่ต้องการนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มชายรักชายเพราะต้องการให้เนื้อเรื่องของภาพยนตร์มีความแปลกและไม่เหมือนใครเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชม และรูปแบบที่สาม: เป็นภาพยนตร์ทั่วไปที่ไม่มีการนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มชายรักชาย ไม่มีการสื่อความหมายของภาพยนตร์ และไม่ต้องการสะท้อนไปยังกลุ่มชายรักชายในสังคมไทย เพียงแต่นำตัวละครชายรักชายเข้ามาเพื่อสร้างความสนุกสนาน สร้างสีสัน และเพิ่มอรรถรสให้กับภาพยนตร์

ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำการศึกษางานวิจัยเรื่องการนำเสนอภาพกลุ่มชายรักชายในภาพยนตร์ไทยปีพ.ศ. 2550 ผ่านแนวคิดภาพตัวแทน ทำให้เห็นถึงรูปแบบของการนำเสนอภาพ

ตัวแทนของกลุ่มชายรักชายที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยในปีพ.ศ. 2550 ได้อย่างชัดเจนมากขึ้นจากการแบ่งรูปแบบเป็น 3 รูปแบบที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งจะสามารถนำความรู้นี้ไปใช้ต่อยอดในการศึกษาถึงเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยในงานวิจัยชิ้นต่อไปได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น

4.2 วิเคราะห์ทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องการประกอบสร้างตัวตนเกย์ในภาพยนตร์ไทย ได้แสดงให้เห็นถึงการนำทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมมาใช้เพื่อศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเกย์ในภาพยนตร์ไทยและกลวิธีในการประกอบสร้างความเป็นจริงให้สมจริง โดยมองว่าในโลกแห่งความเป็นจริงตัวตนของเกย์จะเป็นอย่างไรนั้นไม่สำคัญเท่ากับว่าภาพยนตร์เกย์นั้นถูกสร้างขึ้นมาอย่างไรและใช้วิธีการใดในการประกอบสร้างความเป็นจริงในภาพยนตร์เกย์ให้มีความสมจริง ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้นำแนวคิดการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมมาใช้ในการทำความเข้าใจกระบวนการประกอบสร้างตัวตนเกย์ภายใต้มุมมองของสำนักวัฒนธรรมศึกษาแบบอังกฤษ ซึ่งมองว่าภาพหรือภาพตัวแทนของอัตลักษณ์เกย์ที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยนั้นเป็นภาพที่ถูกสร้างขึ้น ไม่ใช่การสะท้อน เลียนแบบ หรือค้นพบ หากแต่เป็นการประกอบสร้างส่วนหนึ่งของโลกความเป็นจริง

จากการนำทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมมาทำการศึกษาอัตลักษณ์ของเกย์ในภาพยนตร์ไทยและกลวิธีในการประกอบสร้างความเป็นจริงให้สมจริงนั้น ทำให้เห็นว่าในเรื่องของอัตลักษณ์ของเกย์ในภาพยนตร์ไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากอัตลักษณ์เกย์ในอดีตอย่างชัดเจน อัตลักษณ์เกย์ของตัวละครเกย์ในอดีตก่อนปีพ.ศ. 2540 มีลักษณะของความเป็นหญิงอย่างชัดเจนและแยกไม่ออกจากตัวตนของกะเทย จนเกิดภาพเหมารวม (Stereotype) ว่าเกย์กับกะเทยมีลักษณะที่ไม่แตกต่างกัน เช่นชอบกรี๊ดกร๊าด หมกมุ่นในเรื่องเพศ เป็นต้น แต่ภายหลังปีพ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โลกของความเป็นจริงเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลต่อความเข้าใจที่สังคมมีต่อเกย์ตลอดจนการประกอบสร้างคามหมายให้กับตัวตนเกย์ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ความเข้าใจที่สังคมมีต่อเกย์เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อตัวตนเกย์ที่ถูกสร้างขึ้นโดยเฉพาะที่ปรากฏในสื่อมวลชนอย่างภาพยนตร์ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากภาพเหมารวมที่ไม่แตกต่างจากกะเทย ก็มีแนวโน้มในการสร้างให้ตัวละครเกย์มีความ “ปกติ” และให้คุณค่ากับความเป็นชายมากขึ้น ทำให้ตัวตนเกย์ในภาพยนตร์ปัจจุบันไม่มีความแตกต่างจากชายรักต่างเพศหากไม่แสดงพฤติกรรมหรือ

แนวโน้มนำทางเพศต่อเพศเดียวกันเพื่อให้ผู้ชมรับรู้ถึงความแตกต่างระหว่างตัวละครเกย์กับตัวละครชาย

ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษางานวิจัยเรื่องการประกอบสร้างตัวตนเกย์ในภาพยนตร์ไทย ผ่านทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงภาพของอัตลักษณ์เกย์ในภาพยนตร์ไทยที่แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงจะไม่ว่ายความสำคัญกับโลกทางกายภาพหรือโลกเชิงประจักษ์เนื่องจากความเป็นจริงเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นมาได้ก็ตาม (Socially Constructed) แต่จากการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้ทำให้เห็นว่าโลกของความเป็นจริงหรือโลกทางกายภาพมีส่วนสำคัญหรือมีอิทธิพลในการกำหนดภาพของอัตลักษณ์เกย์ที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยเช่นกัน

4.3 วิเคราะห์ทฤษฎีอัตลักษณ์

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องศึกษาอัตลักษณ์เกย์ในสื่อภาพยนตร์ไทย ได้แสดงให้เห็นถึงการนำเอาทฤษฎีอัตลักษณ์ที่กล่าวถึงเรื่องกระบวนการประกอบสร้างและจะเปลี่ยนแปลงตามวัฒนธรรมเพื่อแสดงตนเองต่อบุคคลหรือสังคมว่าเราเป็นใคร มาใช้เพื่อเป็นหลักในการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์ของเกย์ที่แสดงออกและเลือกใช้ในอัตลักษณ์ของเกย์ในภาพยนตร์ไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเกย์

การศึกษาถึงการแสดงออกและเลือกใช้อัตลักษณ์ของเกย์ในภาพยนตร์ไทยที่ได้ทำการศึกษาโดยใช้ทฤษฎีอัตลักษณ์นั้นทำให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของเกย์ที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยส่วนใหญ่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของเกย์ในระดับบุคคลและสังคมค่อนข้างชัดเจน เช่น จะมีลักษณะรูปร่างสัณฐานทางเพศของตนเองอย่างชัดเจน โดยจะสามารถแบ่งเกย์ได้เป็นสองกลุ่มหลัก คือนิยมแต่งกายแบบชายและนิยมแต่งกายแบบหญิง ซึ่งในภาพยนตร์จะสะท้อนให้เห็นเพียงสองลักษณะนี้เท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่า อัตลักษณ์ของเกย์ในภาพยนตร์ไทยจะปรากฏให้เห็นชัดเจน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะภาพสะท้อน เช่น การแสดงออกทางอารมณ์หรือการแสดงออกทางบุคลิกภาพ โดยเกย์จะมีความร่าเริง สนุกสนาน ตลกขบขัน เป็นต้น และอีกลักษณะ คือ ภาพประกอบสร้าง ซึ่งภาพประกอบสร้างอาจมีความเหนือมากกว่าความจริงค่อนข้างมาก เช่น แต่งกายแฟนตาซี และการแสดงออกทางเพศอย่างชัดเจน ซึ่งในความเป็นจริงกลุ่มเกย์จะแต่งกายค่อนข้างเรียบหรู ดูดี และจะไม่ค่อยเปิดเผย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษางานวิจัยเรื่องศึกษาอัตลักษณ์เกย์ในสื่อภาพยนตร์ไทยที่นำเอาทฤษฎีอัตลักษณ์มาใช้ในการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์ของเกย์ในสื่อภาพยนตร์ไทยทำให้เห็นว่าภาพยนตร์ยังมีการสะท้อนอัตลักษณ์ของเกย์ได้ไม่หลากหลายเท่าชีวิตจริงของเกย์ในสังคมไทย เพราะในการเลือกนำเสนออัตลักษณ์ของเกย์ในภาพยนตร์นั้นยังคงมุ่งไปที่การใช้ตัวตนของเกย์มาเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสนุกสนานและสร้างความบันเทิงให้กับภาพยนตร์เป็นส่วนใหญ่ โดยที่ในภาพยนตร์จะมีอิสระในการนำเสนออัตลักษณ์ของเกย์ได้โดยไม่ต้องปกปิดสถานภาพทางเพศเปิดเผยความเป็นเกย์ในบทบาทที่ตนเองได้รับได้อย่างชัดเจน ซึ่งบางครั้งอัตลักษณ์ของเกย์ในสังคมไทยอาจจะไม่สามารถเปิดเผยอัตลักษณ์ของตนเองในสังคมไทยได้อย่างเท่าเทียมกับอัตลักษณ์ของเกย์ในภาพยนตร์ไทย

สรุป

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยพบว่า มีการใช้แนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายอยู่พอสมควร ซึ่งการที่ผู้วิจัยเลือกที่จะนำแนวคิดทฤษฎีทั้ง 3 แนวทาง อันได้แก่ 1.แนวคิดเกี่ยวกับภาพตัวแทน 2.ทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม 3.ทฤษฎีอัตลักษณ์ ที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้นมาศึกษา ก็เพราะว่าทั้งสามแนวทางนี้มีความทับซ้อนกันในเรื่องของตัวบททางทฤษฎีและในแง่ของการนำมาใช้ ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแล้วจึงพบว่า ทั้งสามแนวทางนี้มีความเกี่ยวเนื่องกันอยู่ในเรื่องของการนำมาใช้เพื่อศึกษาถึงเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษาถึงเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยในงานวิจัยชิ้นต่อไป จะทำการศึกษานั้น อาจจะนำแนวคิดทฤษฎีทั้งสามแนวทางที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นมาใช้ร่วมกันเพื่อศึกษาหาคำตอบในงานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยได้ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในการตอบคำถามการวิจัยที่เกี่ยวกับเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยได้อย่างครบถ้วนและครอบคลุมที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป อาจจะทำการศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีอื่นๆ ที่ใช้ในการศึกษาเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยที่อาจจะมีการนำแนวทางใหม่ๆ มาใช้ในการศึกษา เพื่อให้เห็นถึงความก้าวหน้าของการใช้แนวคิดทฤษฎีในการศึกษาเพศที่สามกับภาพยนตร์ไทยต่อไป

บรรณานุกรม

- ไชยศิริบุญกุลศรีรุ่ง. “เพศสภาพและเพศวิถีชายรักชายในภาพยนตร์ไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะ
นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2553.
- ธานี ชื่นคำ. “ศึกษาอัตลักษณ์ของเกย์ในสื่อภาพยนตร์ไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2555.
- ปานิสรา มงคลวาที. “การนำเสนอภาพกลุ่มชายรักชายในภาพยนตร์ไทยปี พ.ศ. 2550.”
วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน คณะวารสาร
ศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2552.
- ปริญทร์ นาคสิงห์. “การประกอบสร้างตัวตนเกย์ในภาพยนตร์ไทย.” วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎี
บัณฑิต (สหวิทยาการ) โครงการปริญญาเอก สหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2555.

การดำเนินนโยบายแรงงานต่างชาติของรัฐบาลสิงคโปร์ และการเข้ามาทำงานของ แรงงานต่างชาติในสิงคโปร์ (ค.ศ. 1965 - 2017)

วรินทร์ทิพย์ สายมงคลเพชร¹

จากเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้งในปี 1997 และวิกฤตเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์ในปี 2009 ส่งผลให้บางประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับผลกระทบอย่างหนัก ยกตัวอย่าง ภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวลง อุตสาหกรรมต่าง ๆ หดตัวลง และบางธุรกิจต้องปิดกิจการ จึงทำให้เกิดปัญหาการจ้างแรงงานลดลง รวมไปถึงการเลิกจ้างแรงงาน ดังนั้นในช่วงนี้ แรงงานบางประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเลือกที่จะเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศ โดยเฉพาะสิงคโปร์ เนื่องจากเศรษฐกิจสิงคโปร์กำลังเติบโตอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ต้องการแรงงานต่างชาติเป็นจำนวนมาก

ประเทศสิงคโปร์แยกตัวเป็นอิสระจากการเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐมาเลเซีย ในปี 1965 เมื่อพิจารณาลักษณะภูมิประเทศที่มีเนื้อที่จำกัดเป็นเพียงเกาะเล็ก ๆ แห่งหนึ่งปลายแหลมมลายู การขาดแคลนทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์เป็นปัญหาหลักนับแต่แรกเริ่มการก่อตั้งประเทศ จากสภาพการที่เป็นข้อจำกัดอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ทำให้แนวนโยบายในการพัฒนาจึงเป็นการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและการค้าเป็นหลักใหญ่ สิงคโปร์เริ่มใช้นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมด้วยการสนับสนุนและชักชวนผู้ประกอบการต่างชาติให้หันมาสนใจลงทุนกิจการการผลิตและการค้า²

จากการใช้นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมเน้นการผลิตเพื่อการส่งออก ทำให้สิงคโปร์มีความต้องการแรงงานเพิ่มมากขึ้น รัฐบาลจึงออกนโยบายเพื่อแก้ปัญหาแรงงานภายในประเทศ

¹ นิสิตระดับปริญญาตรี โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² วุฑริยา โตสงวน, การเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ : ศึกษาในกรณีของแรงงานไทย ในประเทศสิงคโปร์, (กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 4-5.

ขาดแคลน โดยการเพิ่มอายุผู้เกษียณ³ และการดำเนินนโยบายการเพิ่มการจ้างงานในแรงงานเพศหญิงและผู้สูงอายุให้มากขึ้น แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เนื่องจากชาวสิงคโปร์ได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น ทำให้ชาวสิงคโปร์เสี่ยงจะทำงานที่ได้ค่าจ้างต่ำและถูกใช้แรงงานอย่างหนัก ดังนั้นทำให้รัฐบาลยังคงต้องการแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือและประเภทกึ่งฝีมือเข้ามาทำงานชดเชยในส่วนนี้ รัฐบาลจึงลดความเข้มงวดของนโยบายการเปิดรับแรงงานต่างชาติประกอบกับค่าแรงที่สูงจึงเป็นแรงจูงใจให้แรงงานต่างชาติเข้ามาทำงานในสิงคโปร์แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของรัฐบาล

การขยายตัวของทุนนิยมโลก โดยผ่านการดำเนินงานของบริษัทข้ามชาติ (Transnational Corporation) เป็นเหตุผลอีกประการหนึ่งที่น่าจะอธิบายถึงสาเหตุของการพึ่งพิงแรงงานต่างชาติของสิงคโปร์ได้เป็นอย่างดี⁴ เนื่องจากลักษณะเด่นของแรงงานที่บริษัทข้ามชาติต้องการคือ การผลิตที่มีปัจจัยแรงงานจำนวนมาก เพราะอุตสาหกรรมอย่างภาคการก่อสร้างและภาคการผลิต ต้องการใช้แรงงานเข้มข้น

อีกทั้ง ประเทศสิงคโปร์ได้เผชิญกับปัญหาสังคมผู้สูงอายุ ด้วยจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น แต่สวนทางกับอัตราการเกิดที่ลดลง จึงเป็นปัญหาสำคัญของสิงคโปร์มาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่ปี 1970-1987 เป็นช่วงที่รัฐบาลสิงคโปร์มีโครงการควบคุมการกำเนิดในสโลแกน Stop At Two⁵ ทำให้อัตราการเจริญพันธุ์ลดลงน้อยกว่าอัตราทดแทน อย่างไรก็ตามรัฐบาลสิงคโปร์เล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าว และได้ประกาศใช้นโยบาย Baby Bonus Policy มีการสนับสนุนให้มีบุตรตั้งแต่ปี 2000 เป็นต้นไป

³ กิริยา กุลกลการ, การบริหารจัดการแรงงานต่างชาติในประเทศและต่างประเทศ, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2557), หน้า 79.

⁴ วชิรียา โตสงวน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

⁵ Singapore Family Planning and Population Board, Report on the impact of population social policies on fertility in Singapore, (Singapore : Singapore Family Planning Board, 1982), Page 44.

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น พบว่าปัญหาขาดแคลนแรงงานของสิงคโปร์ได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่สิงคโปร์แยกตัวเป็นอิสระจากการเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐมาเลเซีย การใช้นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมเน้นการผลิตเพื่อการส่งออก การเข้ามาลงทุนของบริษัทข้ามชาติ และปัญหาจำนวนประชากรสูงวัยที่เพิ่มขึ้น และได้สวนทางกับอัตราการเกิดที่ลดลง ประกอบกับวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้งและวิกฤตเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แรงงานต่างชาติดูออกไปทำงานต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศสิงคโปร์ ดังนั้นการเข้ามาทำงานในสิงคโปร์ของแรงงานต่างชาติดูสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ สมัยรัฐบาลลี กวนยู (ค.ศ.1965-1990) แรงงานต่างชาตินในสมัยรัฐบาลโก๊ะจ๊กตง (ค.ศ.1990-2004) และแรงงานต่างชาตินในสมัยรัฐบาลลี เซียนลุง (ค.ศ.2004-ปัจจุบัน)

1. แรงงานต่างชาตินในสมัยรัฐบาลลี กวนยู (ค.ศ.1965-1990)

ประเทศสิงคโปร์แยกตัวเป็นอิสระจากการเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐมาเลเซียในปี 1965 การขาดแคลนทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์นับเป็นปัญหาสำคัญตั้งแต่การก่อตั้งประเทศ⁶ ดังนั้น นายกรัฐมนตรีลี กวนยู จึงดำเนินนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจ ชักชวนผู้ประกอบการต่างชาติให้เข้ามาลงทุนในสิงคโปร์รวมถึงการเข้ามาของบริษัข้ามชาติ และการเกิดขึ้นของโครงการก่อสร้างต่าง ๆ ทำให้รัฐบาลต้องการแรงงานต่างชาตินจำนวนมากเข้ามาทำงานอุตสาหกรรมในสิงคโปร์ โดยเฉพาะภาคการก่อสร้าง และภาคการผลิต

1.1 การดำเนินนโยบายต่อแรงงานต่างชาติน

การดำเนินนโยบายต่อแรงงานต่างชาตินในสมัยรัฐบาลลี กวนยูแบ่งออกเป็น 3 ช่วงได้แก่ ระยะแรก (ปี 1965)เป็นช่วงเวลาที่สิงคโปร์ขาดแคลนแรงงานเป็นจำนวนมาก ดังนั้น รัฐบาลจึงทำการเปิดรับแรงงานต่างชาตินอย่างเสรี และรัฐบาลได้ออกใบอนุญาตทำงานพร้อมกับใช้ระบบการจัดเก็บภาษีต่อแรงงานต่างชาติน เพื่อเป็นการช่วยควบคุมจำนวนแรงงานต่างชาติน

ระยะที่สอง (ปี 1981) รัฐบาลได้ทำการประกาศนโยบายว่ารัฐบาลจะลดการพึ่งพาแรงงานต่างชาติน (ยกเว้นภาคก่อสร้างภาคต่อเรือและภาคบริการภายในประเทศ) เพื่อเป็นการปรับโครงสร้างทางธุรกิจในสิงคโปร์ ต่อมา มีการปรับปรุงนโยบายชัดเจนมากขึ้น โดยให้สิทธิพิเศษ

⁶ วัชรียา โตสงวน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

ต่าง ๆ จากการได้รับใบอนุญาตทำงาน และนำระบบการจัดเก็บภาษีมาใช้เพื่อสร้างความเท่าเทียมระหว่างแรงงานกับนายจ้าง อีกทั้งยังเป็นแรงจูงใจให้แรงงานต่างชาติเข้ามาทำงานในสิงคโปร์

ระยะที่สาม (ปี 1990) การเติบโตทางเศรษฐกิจในสิงคโปร์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ยิ่งทำให้นายจ้างต้องการแรงงานต่างชาติมากขึ้น เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของนายจ้าง รัฐบาลจึงอำนวยความสะดวกโดยการผ่อนปรนการลดเพดานการพึ่งพาแรงงานต่างชาติ จาก 50% ไปเป็น 55% โดยเฉพาะในภาคก่อสร้าง เพื่อให้นายจ้างสามารถจ้างแรงงานต่างชาติได้มากขึ้น⁷ แต่รัฐบาลได้ตั้งข้อจำกัดต่าง ๆ เพื่อเป็นการควบคุมจำนวนแรงงานต่างชาติไม่ให้หลังไหลเข้ามาทำงานในสิงคโปร์จนมากเกินไป

1.2 ผลของการดำเนินนโยบายต่อแรงงานต่างชาติในปี 1965-1980

จากการเติบโตทางเศรษฐกิจในสิงคโปร์นั้น ทำให้การจ้างงานในสิงคโปร์เริ่มขยายตัวดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรม และภาคก่อสร้าง สิงคโปร์มีนโยบายเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกอย่างกว้างขวาง ดังนั้น รัฐบาลจึงทำการผ่อนปรนการจ้างแรงงานต่างชาติที่จำเป็นต่อการผลิตประกอบกับในช่วงนี้รัฐบาลได้ดำเนินโครงการก่อสร้างต่าง ๆ ขึ้นมากมาย รวมไปถึงอุตสาหกรรมเสื้อผ้า อุตสาหกรรมสิ่งทอ และอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ที่ได้ผลิตสินค้าส่งออกอย่างต่อเนื่อง จึงต้องการแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือและประเภทกึ่งฝีมืออย่างแรงงานไทย แรงงานศรีลังกา แรงงานฟิลิปปินส์ แรงงานบังคลาเทศ และแรงงานอินเดียเป็นต้น

1.2.1 แรงงานต่างชาติในภาคก่อสร้าง

แรงงานก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากมาเลเซีย อินเดีย บังคลาเทศ ปากีสถาน พม่า จีน รวมไปถึงแรงงานไทย แรงงานมาเลเซียถือได้ว่าเป็นกลุ่มแรงงานต่างชาติที่สำคัญเป็นอันดับ 1 ในอุตสาหกรรมก่อสร้าง เนื่องจากมาเลเซียมีข้อได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้ชิดกับสิงคโปร์ทำให้สะดวกต่อการเข้ามาทำงานในสิงคโปร์ และชาวมาเลเซียบางส่วนได้อพยพเข้ามาตั้งแต่สิงคโปร์แยกตัวเป็นอิสระจากสหพันธรัฐมาเลเซีย จึงเป็นแรงงานดั้งเดิมของสิงคโปร์ และรองลงมาแรงงานไทยสำคัญเป็นอันดับ 2 เนื่องจากประเทศไทยกำลังเผชิญวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้คนไทยจำนวนมากเกิดการว่างงาน และสนใจที่จะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

⁷ Chia SiowYue, Foreign Labor in Singapore: Trends, Policies, Impacts, and Challenges, Journal Discussion Papers Series 24 (December 2011): 12.

จากการสำรวจของกระทรวงแรงงานและสังคมแห่งประเทศไทยพบว่า แรงงานไทยเดินทางมาทำงานในสิงคโปร์ตั้งแต่ต้นปี 1970 โดยเฉพาะภาคก่อสร้างที่ประกอบด้วยแรงงานไทยเพศชายจำนวน 40%⁸ แรงงานไทยจำนวนครึ่งหนึ่งเป็นประเภทแรงงานไร้ฝีมือ (unskilled worker) และอีกครึ่งหนึ่งเป็นประเภทกึ่งฝีมือ (semi-worker) ในสมัยรัฐบาลลิ กวนยู ผู้วิจัยพบว่า แรงงานไทยบางส่วนได้ทำงานในโครงการก่อสร้างของการเคหะแห่งชาติโดยทำตำแหน่งช่างทาสี ช่างปูน และช่างไม้ นอกจากนี้รัฐบาลมีการดำเนินนโยบายพัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลางการค้าขายและการเดินเรือทะเลนานาชาติ (International Maritime Centre) ซึ่งภาคทะเลประกอบด้วยงานที่หลากหลายเช่นการก่อสร้างอู่ต่อเรือการต่อเรือและการซ่อมแซมเรือ จึงทำให้รัฐบาลยังคงจ้างแรงงานต่างชาติประเภทแรงงานไร้ฝีมือและประเภทกึ่งฝีมือเข้ามาทำงานในส่วนนี้

1.2.2 แรงงานต่างชาติในภาคการผลิต

การขยายตัวของทุนนิยมโลก โดยผ่านการดำเนินงานของบริษัทข้ามชาติ (Transnation Corporations) ได้กลายเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้แรงงานไทยมีโอกาเข้ามาทำงานในสิงคโปร์ เพราะลักษณะเด่นของแรงงานที่ทางบริษัทข้ามชาติต้องการคือ การผลิตที่มีลักษณะเป็นแบบ (Labour-Intensive) เช่น การผลิตในอุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ซึ่งอุตสาหกรรมเหล่านี้มักจะใช้แรงงานสตรีในระดับแรงงานที่ใช้เพื่อการผลิตเป็นแรงงานที่ไร้ฝีมือ หรือกึ่งฝีมือมีอายุประมาณ 16-25 ปี⁹ และถ้าหากพิจารณาสภาพทางวัฒนธรรมและศาสนาของประเทศในกลุ่มศาสนาอิสลามอย่างมาเลเซีย และอินโดนีเซีย สตรีเหล่านี้มักจะมีข้อจำกัดในการทำงานอย่างสูง ดังนั้นสตรีไทยจึงเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในสิงคโปร์มากกว่าแรงงานสตรีจากมาเลเซีย และอินโดนีเซีย และผู้วิจัยพบว่า แรงงานสตรีไทยได้ทำงานในอุตสาหกรรมสิ่งทอ ซึ่งอยู่ในตำแหน่ง Production operator และอยู่ในแผนกปั่น แผนกทอ และแผนกทดสอบ (testing) เป็นต้น

⁸ Diana Wong, Men Who Built Singapore Thai Worker in the Construction Industry.(Bangkok : Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, 1996), Page 8.

⁹ วัชรียา โตสงวน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

1.3 ผลของการดำเนินนโยบายต่อแรงงานต่างชาติในปี 1980-1990

ในช่วงนี้สิงคโปร์เริ่มสูญเสียความได้เปรียบในอุตสาหกรรมการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้น เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ และอุตสาหกรรมเสื้อผ้า รัฐบาลจึงต้องหาตลาดใหม่ ๆ เพื่อส่งออกผลิตภัณฑ์เพิ่มมูลค่า (Value added product) และเพื่อบรรลุปเป้าหมายการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ที่ 8-10% ในปี 1980¹⁰ ถึงแม้อุตสาหกรรมการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้นจะไม่เติบโตเท่าที่ควร แต่ภาคก่อสร้างยังคงเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะสิงคโปร์ได้ดำเนินโครงการก่อสร้างของการเคหะแห่งชาติ (the Housing and Development Board) และได้ประกาศว่า ในปี 1981 จะมีการก่อสร้างในแถบตะวันตกเป็นการพัฒนาชุมชนแฟลตที่พักอาศัยของประชาชนสิงคโปร์¹¹

ดังนั้นตั้งแต่ปี 1981-1984 เป็นช่วงการเติบโตของภาคก่อสร้างโดยกระทรวงแรงงานสิงคโปร์ประกาศว่า สิงคโปร์จะมีการจ้างแรงงานต่างชาติเพิ่มประมาณ 180,000-220,00 คน ในภาคก่อสร้าง ซึ่งแรงงานไทยและแรงงานบังคลาเทศจะถูกจ้างเป็นจำนวนมากกว่าแรงงานมาเลเซีย¹² จึงแสดงให้เห็นว่า ภาคการก่อสร้างยังคงมีความสำคัญอย่างต่อเนื่องในสิงคโปร์ สังเกตได้จากปลายปี 1984 สิงคโปร์ได้มีการก่อตั้งคณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมก่อสร้าง (Construction Industry Development Board: CIDB) ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมศักยภาพแรงงานต่างชาติ ที่ช่วยยกระดับแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือและประเภทกึ่งฝีมือ กลายเป็นแรงงานที่มีทักษะฝีมือได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สมัยรัฐบาลลี กวนยู หลังจากสิงคโปร์แยกตัวเป็นอิสระจากสหพันธรัฐมาเลเซีย รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายอันดับหนึ่ง โดยเน้นการพัฒนาประเทศให้เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานจำนวนมาก รัฐบาลจึงต้องทำการเปิดประเทศ เพื่อให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาก่อตั้งโรงงานต่าง ๆ ประกอบกับรัฐบาลก็มีนโยบายพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อตอบสนองอุตสาหกรรม และเพื่อตอบสนองประชาชน จึงต้องการแรงงาน

¹⁰ Pang Eng Fong, Labour market changes and industrialisation in Singapore, (Kuala Lumpur : ASEAN-Australia Joint Research Project, 1985), Page 10.

¹¹ Diana Wong, Ibid, Page 17.

¹² Diana Wong, Ibid, Page 21.

ต่างชาติเข้ามาทำงาน ทั้งในภาคก่อสร้างและภาคผลิต นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ดำเนินนโยบายต่อแรงงานต่างชาติดออกเป็น 3 ช่วง เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์เศรษฐกิจสิงคโปร์

2. แรงงานต่างชาติในสมัยรัฐบาลโก๊ะจ๊กตง (ค.ศ.1990-2004)

สมัยรัฐบาลโก๊ะจ๊กตงเป็นช่วงเศรษฐกิจถดถอย เนื่องจากได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่องจากภาวะวิกฤตทางการเงิน การชะลอตัวของเศรษฐกิจโลก การก่อการร้าย และการระบาดของโรค SARS ทำให้รัฐบาลมีนโยบายลดการพึ่งพิงแรงงานต่างชาติไร้ฝีมือ ดังนั้นการจ้างงานในอุตสาหกรรมก่อสร้างได้รับผลกระทบอย่างมาก เพราะมีการปรับขนาดแรงงานต่างชาติ ประกอบกับโครงการก่อสร้างต่าง ๆ มีจำนวนลดลง จึงทำให้มีการปลดแรงงานก่อสร้างถึง 54,800 ตำแหน่ง ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นแรงงานต่างชาติ อย่างไรก็ตามภาคบริการกลับมีการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น¹³ ประกอบกับรองนายกรัฐมนตรีลี เซียนลุงได้จัดตั้งคณะกรรมการทบทวนเศรษฐกิจ (Economic Review Committee) เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ โดยแนวทางหลักคือการขยายภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ¹⁴ และรัฐบาลมีการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้เป็นเศรษฐกิจที่ต้องการองค์ความรู้ (Knowledge-Based Economy)

2.1 การดำเนินนโยบายต่อแรงงานต่างชาติ

การใช้นโยบายต่อแรงงานต่างชาติในสมัยรัฐบาลโก๊ะจ๊กตงแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ระยะแรก (ปี 1990) นายกรัฐมนตรีโก๊ะจ๊กตง ได้ประกาศเจตนารมณ์ของรัฐบาลว่า จะลดจำนวนการจ้างแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือและประเภทกึ่งฝีมือ แต่จะเปิดรับแรงงานต่างชาติประเภททักษะฝีมือภายในปี 1995 เป็นต้นไป เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจที่ต้องการองค์ความรู้ (Knowledge-Based Economy) ประกอบกับช่วงปลายปี 1997 เกิดวิกฤตทางการเงินในเอเชีย จึงมีความจำเป็นที่ต้องกำหนดนโยบายเกี่ยวกับแรงงานต่างชาติใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับ

¹³ThanawitButr-Udom, The quality of life of Thai labour in Singapore,(Bangkok : School of Applied Statistic, National Institute of Development Administration, 2007), Page 18.

¹⁴โคริน เฟื่องเกษม, สิงคโปร์ภายใต้สามผู้นำ,(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลาฯ จำกัด, 2554),หน้า 185.

สถานการณ์เศรษฐกิจภายในสิงคโปร์¹⁵ ได้แก่ การจัดเก็บภาษีแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือสูงขึ้น แต่ทำการลดภาษีแรงงานที่มีทักษะฝีมือลง เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจแก่นายจ้างให้นายจ้างแรงงานต่างชาติทักษะฝีมือมากขึ้น ดังนั้น หลังจากการประกาศใช้นโยบายดังกล่าว ส่งผลให้ระหว่างปี 1995-1997 จำนวนแรงงานต่างชาติที่ผิดกฎหมายหลังไหลเข้ามาในสิงคโปร์เพิ่มมากขึ้นเนื่องจากสิงคโปร์ต้องเผชิญปัญหาการขาดแคลนแรงงานประเภทไร้ฝีมือในบางสาขา จึงทำให้นายจ้างส่วนใหญ่เลือกที่จะจ้างแรงงานต่างชาติผิดกฎหมาย

ระยะที่สอง (ปี 1999) เป็นช่วงปฏิรูปสิงคโปร์และการปรับโครงสร้างระบบเศรษฐกิจใหม่ โดยกำหนดนโยบายนำเข้าแรงงานต่างชาติโดยเฉพาะจ้างแรงงานต่างชาติที่มีความสามารถสูง (foreign talent) เพราะแรงงานกลุ่มนี้มีความสามารถที่จะช่วยพัฒนาธุรกิจต่าง ๆ ของสิงคโปร์ให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างไรก็ตาม ปัญหาการขาดแคลนแรงงานบางสาขาในสิงคโปร์ยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะแรงงานในอาชีพแม่บ้าน และอาชีพในภาคบริการต่าง ๆ ดังนั้นรัฐบาลจึงมีการผ่อนปรนที่จะอนุญาตให้มีการจ้างแรงงานต่างชาติเพิ่มขึ้น แต่รัฐบาลก็ได้พยายามใช้ระบบการจัดเก็บภาษี และระบบโควตา เพื่อช่วยควบคุมจำนวนแรงงานต่างชาติไม่ให้เข้ามาทำงานในสิงคโปร์มากเกินไป

2.2 ผลของการดำเนินนโยบายต่อแรงงานต่างชาติในปี 1990-2000

จากการที่รัฐบาลได้ประกาศนโยบายลดการพึ่งพาแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ และการจัดเก็บภาษีต่อแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือสูงขึ้นได้กลายเป็นปัญหาสำคัญต่ออุตสาหกรรมที่ต้องการใช้แรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือจำนวนมากอย่างภาคก่อสร้าง และส่งผลให้ผู้ประกอบการสิงคโปร์เลือกที่จะจ้างแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายอย่างมาเลเซียอินโดนีเซียพม่า ไทยพม่าอินเดียนีเดียและบังคลาเทศเข้ามาทำงานมากกว่า เพราะจะเป็นการช่วยลดต้นทุนของผู้รับเหมาได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม แรงงานต่างชาติผิดกฎหมายนั้น มีความเสี่ยงสูงที่จะถูกตรวจจับ และดำเนินคดีตามกฎหมายเข้าเมือง (Immigration Act) ซึ่งสิงคโปร์เข้มงวดเรื่องการเข้าเมืองผิด

¹⁵ Linda Low, The Political Economic of Singapore's Policy on Foreign Talents and High Skills Society, (Singapore: National University of Singapore, 2001), 4-5.

กฎหมายหรือการอยู่ในสิงคโปร์เกินกำหนดอย่างมาก และถ้าหากถูกจับ ผู้กระทำผิดจะต้องถูกจำคุกนาน 6 เดือน ถูกเสียค่าปรับ และชั้นร้ายแรงสุดคือถูกส่งกลับประเทศดั่งนั้น การดำเนินนโยบายใช้ช่วงนี้จึงส่งผลกระทบต่อทั้งนายจ้างและแรงงานต่างชาติเป็นอย่างมาก ภายหลังรัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และได้ปรับเปลี่ยนนโยบายใหม่ต่อแรงงานต่างชาติ เพื่อลดปัญหาการเข้ามาของแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายในสิงคโปร์

2.3 ผลของการดำเนินนโยบายต่อแรงงานต่างชาติในปี 2001-2004

จากการที่รัฐบาลดำเนินนโยบายนำเข้าแรงงานต่างชาติที่มีความสามารถสูง (foreign talent) เพื่อการสรรหาคนเก่งจากต่างประเทศเข้ามาทำงานในประเทศสิงคโปร์ พบว่า จำนวนแรงงานต่างชาติ (ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) ที่มีความสามารถสูงในสิงคโปร์ปรากฏจำนวนอยู่น้อยมาก เมื่อเทียบกับแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือ¹⁶ ต่อมาการกระจายตัวของการจ้างแรงงานต่างชาติตามภาคอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในปี 2003-2004 มีสัดส่วนดังนี้ ภาคผลิตจ้างแรงงานต่างชาติมากที่สุด จำนวน 368,000 ราย รองลงมาคือ ภาคบริการ จำนวน 304,000 ราย และงานรับใช้ในบ้าน จำนวน 281,000 ราย¹⁷ จากสัดส่วนการจ้างแรงงานต่างชาติปี 2003-2004 แสดงให้เห็นว่า แรงงานต่างชาติในภาคผลิตได้เป็นที่ต้องการในสิงคโปร์มาเป็นอันดับ 1 รองลงมาคือ ภาคบริการ และงานรับใช้ในบ้าน แต่ในช่วงนี้กลับพบว่า แรงงานอินโดนีเซีย แรงงานฟิลิปปินส์ และแรงงานไทย ได้ถูกผู้ประกอบการสิงคโปร์จ้างเข้ามาทำงานในสาขาแม่บ้าน และอาชีพภาคบริการ

2.3.1 แรงงานต่างชาติกับงานรับใช้ในบ้าน

ในช่วงนี้สิงคโปร์มีความต้องการแรงงานต่างชาติในตำแหน่งผู้ช่วยแม่บ้าน (maid) เป็นจำนวนมาก สำหรับการพึ่งพาแรงงานแม่บ้านชาวต่างชาติของสิงคโปร์ปรากฏว่า 1 ใน 10 ครัวเรือนในสิงคโปร์ต้องการจ้างคนใช้ชาวต่างชาติเพื่อมาดูแลคนป่วย คนชรา ประกอบกับสตรี

¹⁶Yeoh, Brenda, Migration, International Labour and Multicultural Politics in Singapore,(Singapore: Asia Research Institute, 2004), Page 8.

¹⁷Ministry of Manpower,2002 Report on Labour Force in Singapore, (Singapore: Ministry of Manpower, Manpower Research and Statistics Department, 2003), Page 1.

ชาวสิงคโปร์ส่วนใหญ่ทำงานนอกบ้าน และไม่มีเวลาทำงานบ้าน ทำให้เกิดความต้องการแรงงานด้านนี้สูง ซึ่งแรงงานต่างชาติกลุ่มแรกที่สำคัญต่อตำแหน่งผู้ช่วยแม่บ้าน คือ แรงงานฟิลิปปินส์และในปัจจุบันพบว่า นอกจากแรงงานฟิลิปปินส์ ที่ทำงานเป็นผู้ช่วยแม่บ้าน (maid) ยังมีแรงงานอินโดนีเซียทำงานในตำแหน่งนี้มากกว่าหนึ่งแสนคน เพราะประเทศอินโดนีเซียได้มีการจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมแม่บ้านที่เมือง Batam (Batam International Training Centre) ขึ้นวัตถุประสงค์ในการจัดอบรมสตรีชาวอินโดนีเซีย เพื่อมาทำงานเป็นผู้ช่วยแม่บ้าน (maid) ในประเทศสิงคโปร์เป็นการเฉพาะ อย่างไรก็ตามแรงงานไทยที่ทำงานในตำแหน่งนี้ยังปรากฏจำนวนน้อยมาก เนื่องจากแรงงานไทยยังขาดทักษะทางด้านภาษาอังกฤษ และในประเทศไทยไม่มีศูนย์ฝึกอบรมแม่บ้าน

2.3.2 แรงงานต่างชาติในภาคบริการ

ในช่วงนี้ผลกระทบจากสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในประเทศสิงคโปร์ระหว่างปี 2001-2003 ได้ทำให้ระบบเศรษฐกิจสิงคโปร์เกิดความแปรปรวน ผลผลิตขั้นต้นมวลรวมในประเทศลดลง ดังนั้นรัฐบาลจึงให้ความสำคัญของภาคบริการในระบบเศรษฐกิจสิงคโปร์¹⁸ เนื่องจากภาคบริการอย่างธุรกิจสปาเป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจในสิงคโปร์และเป็นหนึ่งในไม่กี่ธุรกิจที่มีความยืดหยุ่นในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงพบว่าแรงงานต่างชาติ โดยเฉพาะแรงงานไทยที่ทำงานภาคบริการในสิงคโปร์ถูกจัดอยู่ในประเภท Movement of Natural Persons คือ การค้าบริการในลักษณะที่ผู้ให้บริการซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาไปให้บริการในประเทศผู้รับบริการ เช่น การไปทำงานเป็นพ่อบครัวหรือพนักงานสปาซึ่งแรงงานไทยจะทำอาชีพเป็นพนักงานสปามากกว่า แต่ก็มีจำนวนน้อยมากเพราะนายจ้างจะจ้างแรงงานต่างชาติที่มีใบอนุญาตทำงานประเภท S Pass (ประเภทแรงงานฝีมือระดับกลาง) เท่านั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น สมัยรัฐบาลโก๊ะจ๊กตงเป็นช่วงเศรษฐกิจถดถอย เนื่องจากได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่องจากภาวะวิกฤตทางการเงิน การชะลอตัวของเศรษฐกิจโลก การก่อการร้าย และการระบาดของโรค SARS ทำให้รัฐบาลลดการพึ่งพิงแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ แต่หันไปให้ความสำคัญแรงงานต่างชาติทักษะฝีมือมากขึ้น ดังนั้นแรงงานต่างชาติในภาคก่อสร้างจึง

¹⁸ Economics Department Monetary Authority of Singapore, "Singapore's Service Sector in Perspective: Trend and Outlook," Journal Occasional 5 (May 1988): 1.

ได้รับผลกระทบไปด้วย อย่างไรก็ตาม รัฐบาลได้หันมาส่งเสริมภาคบริการ เพื่อจะได้กระตุ้นเศรษฐกิจทุกภาคส่วนในสิงคโปร์ ทำให้แรงงานต่างชาติโดยเฉพาะแรงงานไทยมีโอกาเข้ามาทำงานธุรกิจสปาในสิงคโปร์ นอกจากนี้สิงคโปร์ขาดแคลนแรงงานรับใช้ในบ้าน จึงจ้างแม่บ้านฟิลิปปินส์ และแม่บ้านอินโดนีเซียให้เข้ามาทำงานในสิงคโปร์ด้วย

3.แรงงานต่างชาติในสมัยรัฐบาลลี เซียนลุง (ค.ศ.2004-ปัจจุบัน)

ภารกิจที่ทำนายสมัยรัฐบาลลี เซียนลุง ที่เข้ามาดำรงตำแหน่งใน 2004 ก็คือ การดำเนินโครงการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจสิงคโปร์ (จากผลกระทบของสภาวะเศรษฐกิจโลกถดถอยในปี 2001 และจากผลกระทบของโรคซาร์สระบาดในปี 2003) ให้ฟื้นตัวขึ้นเรื่อย ๆ ต่อไป และการรักษาความสามารถในการแข่งขันสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศที่อาจเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเจริญเติบโตของสิงคโปร์ด้วย¹⁹ รวมไปถึงปัญหาการหลั่งไหลเข้ามาของแรงงานต่างด้าวที่ได้สร้างความไม่พอใจแก่ชาวสิงคโปร์

3.1 การดำเนินนโยบายต่อแรงงานต่างชาติ

สถานการณ์แรงงานต่างชาติที่หลั่งไหลเข้ามาในสมัยรัฐบาลลี เซียนลุง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี 2005-2008 ทำให้ชาวสิงคโปร์บางส่วนเกิดความไม่พอใจ ประกอบกับการชะลอตัวทางเศรษฐกิจปี 2008-2009 ส่งผลให้เกิดการว่างงานในสิงคโปร์เพิ่มสูงขึ้น (โดยเฉพาะแรงงานคอปขาวหรือแรงงานที่ใช้ความรู้มากกว่าใช้แรงกายในการทำงาน) อีกทั้งการจ้างแรงงานต่างชาติได้ขยายตัวร้อยละ 21.4 ในขณะที่ประชากรขยายตัวเพียง 2.7% ในปี 2008 และอัตราการว่างงานของชาวสิงคโปร์เพิ่มขึ้นเป็น 4.9% ภายในปี 2009²⁰ ต่อมาปี 2010 นายกรัฐมนตรีลี เซียนลุง ได้ทำการบริหารจัดการและควบคุมการไหลจำนวนการเข้ามาทำงานของแรงงานต่างชาติเพื่อให้ยืดหยุ่นตามภาวะเศรษฐกิจสิงคโปร์ และเพื่อลดความไม่พอใจของชาวสิงคโปร์ที่มีต่อแรงงานต่างชาติ ดังนั้น การดำเนินนโยบายของนายกรัฐมนตรีลี เซียนลุง สามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วงดังนี้

¹⁹ ไคริน เฟื่องเกษม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 187.

²⁰ Chia SiowYue, Ibid, 18.

ระยะแรก (ปี 2004) การหลั่งไหลเข้ามาของแรงงานต่างชาติตั้งแต่ปี 2004-2008 กลายเป็นปัญหาสำคัญของรัฐบาล ดังนั้น ตั้งแต่ปี 2004-2008 รัฐบาลจะทำการเปลี่ยนแปลง ค่าจ้างขั้นต่ำสำหรับแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือ (Work Permit) โดยตั้งข้อกำหนดต่าง ๆ เพื่อให้นายจ้างลดการพึ่งพาแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือ และให้ความสำคัญกับแรงงานต่างชาติที่มีทักษะระดับกลาง (S Pass) มากขึ้น เพื่อนำแรงงานกลุ่มนี้มาช่วยพัฒนาอุตสาหกรรมต่างๆในสิงคโปร์

ระยะที่สอง (ปี 2010) กระทรวงแรงงานสิงคโปร์ได้ออกนโยบายแรงงานต่างชาติใหม่ว่า สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้เป็นการควบคุมจำนวนแรงงานต่างชาติให้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความมั่นคงต่อตลาดแรงงานในสิงคโปร์ เนื่องจากการมีพื้นที่จำกัด และการเพิ่มขึ้นของประชากรสิงคโปร์ ดังนั้นรัฐบาลต้องรักษาความเป็นธรรมชาติของการแข่งขันระหว่างแรงงานสิงคโปร์ และแรงงานต่างชาติ ต่อมาระหว่างปี 2011-2012 รัฐบาลสิงคโปร์มีการปรับเปลี่ยนนโยบายแรงงานต่างชาติใหม่อีกครั้ง โดยทำการเรียกเก็บภาษีจากใบอนุญาตทำงาน สำหรับแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือ (Work Permit) จะถูกเรียกเก็บภาษีสูงกว่าแรงงานต่างชาติที่มีทักษะระดับกลาง (S Pass) และเชิญชวนแรงงานต่างชาติระดับผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Employment Pass) ผู้ถือบัตร Employment Pass จะได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ ที่รัฐบาลได้ตั้งข้อจำกัดไว้

3.2 ผลของการดำเนินนโยบายต่อแรงงานต่างชาติในปี 2004-2010

สิงคโปร์อาศัยแรงงานต่างชาติเพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ซึ่งในปี 2004 มีจำนวนแรงงานต่างชาติเข้ามาทำงานในสิงคโปร์ประมาณ 29% ของตลาดแรงงานในสิงคโปร์ต่อมาปี 2006 มีแรงงานต่างชาติอยู่ในสิงคโปร์จำนวนประมาณ 670,000 คนโดย 90,000 คนเป็นแรงงานทักษะฝีมือ และ 580,000 คน เป็นแรงงานไร้ฝีมือ²¹ ซึ่งประกอบไปด้วยแรงงาน

²¹ Ducanes, Geoffrey, Labour shortage responses in Japan, Korea, Singapore, Hong Kong, and Malaysia : a review and evaluation / Geoffrey Ducanes and Manolo Abella, (Bangkok : International Labour Organization, 2008), Page 27.

มาเลเซียในภาคบริการ แรงงานฟิลิปปินส์ในสาขาพยาบาล แรงงานอินโดนีเซีย แรงงานอินเดีย แรงงานบังกลาเทศ และแรงงานไทยในภาคก่อสร้าง และภาคทะเล²²

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การประกาศใช้นโยบายของรัฐบาลต่อแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือ (Work Permit) กลับไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก ประกอบกับในช่วงนี้นายกรัฐมนตรีลี เซียนลุง มีการดำเนินกลยุทธ์ 3 ด้าน²³ เพื่อคงไว้ซึ่งความสามารถในการแข่งขัน และช่วยให้ระบบเศรษฐกิจกลับมาฟื้นตัวอีกครั้ง โดยกลยุทธ์ที่สำคัญต่อแรงงานต่างชาติได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 คือ การปรับปรุงยกระดับอุตสาหกรรมเพื่อไม่ให้เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำลง โดยรัฐบาลต้องการสร้างศูนย์รวมการพนัน และแหล่งบันเทิงในสิงคโปร์ หรือที่เรียกว่าแหล่งท่องเที่ยวแบบบูรณาการ (Integrated Resort) ขึ้นมา 2 แห่ง ได้แก่ เซ็นโตซา และมารินาได้ส่งผลให้อุตสาหกรรมก่อสร้างเติบโต และเกิดการจ้างแรงงานต่างชาติในภาคก่อสร้างเพิ่มขึ้น

ดังนั้นภาคก่อสร้างยังคงเป็นตลาดแรงงานหลักสำหรับแรงงานต่างชาติทั้งประเภทไร้ฝีมือและประเภทกึ่งฝีมือเพราะสถานะเศรษฐกิจของสิงคโปร์เริ่มฟื้นตัวและมีแนวโน้มดีขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับมีโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่เช่นการก่อสร้างโรงพยาบาลขนาด 400 เตียงที่ Yishun การก่อสร้างทางเดินเชื่อมต่อใต้ดินระหว่างศูนย์การค้าใหญ่บริเวณถนน Orchard มูลค่า 59 ล้าน เหรียญสิงคโปร์การก่อสร้างรถไฟไฟฟ้าสายวงกลมการก่อสร้าง College of the Arts ที่ Rochor การก่อสร้าง National University of Singapore และ High School ที่ Clementi การก่อสร้างที่พักอาศัย 1,000 ยูนิตของ CDL ที่ Marina Boulevard เป็นต้น²⁴

ต่อมากลยุทธ์ที่ 3 ที่นายกรัฐมนตรีลีเซียนลุงได้นำมาใช้คือ การเชิญชวนการลงทุนของต่างชาติสาขาใหม่ ๆ ในสิงคโปร์ ในด้านการแพทย์ และการศึกษา เป็นต้น²⁵ เนื่องจากสิงคโปร์

²² ThanawitButr-Udom, Ibid, Page 23.

²³ กลยุทธ์ที่ 2 คือการแข่งขันกระตุ้นบริษัทที่รัฐบาลร่วมลงทุนให้ขยายการลงทุนในต่างประเทศ

²⁴ ThanawitButr-Udom, Ibid, Page 25.

²⁵ โคริน เฟื่องเกษม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 194.

เป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับธุรกิจรักษาพยาบาลในฐานะที่เป็นธุรกิจที่สำคัญสำหรับนำเงินตราเข้าสู่ประเทศ และดำเนินนโยบายศูนย์กลางการแพทย์ของเอเชีย (Medical Hub) โดยมีผู้ป่วยจากประเทศในเอเชีย เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย บังกลาเทศ ศรีลังกา ฯลฯ เดินทางเข้ามาใช้บริการรักษาพยาบาล ทั้งนี้ สิงคโปร์มีแผนจะขยายบริการทางการแพทย์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งคาดว่าจะทำให้พยาบาลขาดแคลน ดังนั้น รัฐบาลจะเปิดรับพยาบาลฟิลิปปินส์เพราะประเทศฟิลิปปินส์มีการผลิตพยาบาลส่งออกไปทำงานยังต่างประเทศซึ่งประเทศฟิลิปปินส์มีโรงเรียนเปิดสอนหลักสูตรพยาบาลวิชาชีพกว่า 300 แห่ง อีกทั้งชาวฟิลิปปินส์มีทักษะภาษาอังกฤษที่เก่งกว่าแรงงานประเทศอื่นๆ

นอกจากนี้ สิงคโปร์กำลังเผชิญปัญหาการล้นไหลเข้ามาของแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือ (Work permit) ระหว่างปี 2005-2008 ทำให้ชาวสิงคโปร์จำนวนหนึ่งไม่พอใจ เพราะแรงงานต่างชาติได้เข้ามาแย่งการใช้ระบบขนส่งมวลชน ที่อยู่อาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ จนเกิดความแออัด และที่สำคัญแรงงานต่างชาติเริ่มเข้ามาแย่งงานที่ควรจะเป็นของชาวสิงคโปร์ ประกอบกับปี 2009 รัฐบาลประกาศใช้นโยบายเปิดรับแรงงานต่างชาติเพิ่มขึ้น จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้นายกรัฐมนตรีลี เซียนลุงถูกประชาชนต่อต้านนโยบายอย่างหนัก ส่งผลให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาด้วยการกำหนดเพดานการจ้างแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือ ทำการปรับเพิ่มอัตราภาษีการจ้างแรงงานต่างชาติกับนายจ้าง เพื่อลดการจ้างแรงงานต่างชาติกลุ่มนี้รวมถึงบังคับใช้กฎหมายสิงคโปร์ที่เข้มงวดมากขึ้นและกำหนดบทลงโทษอย่างชัดเจน

3.3 ผลของการดำเนินนโยบายต่อแรงงานต่างชาติในปี 2010-ปัจจุบัน

จากเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกา และยุโรปตั้งแต่ปี 2008 เป็นต้นมา และการล้นไหลเข้ามาของแรงงานต่างชาติในสิงคโปร์ รัฐบาลเริ่มกังวลเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจและผลกระทบทางสังคมจากแรงงานต่างชาติที่ล้นไหลเข้ามาสู่ประเทศ เช่น การว่างงานของชาวสิงคโปร์ ราคาอสังหาริมทรัพย์ที่เพิ่มสูงขึ้น และปัญหาการจราจร เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ทางรัฐบาลสิงคโปร์จึงเริ่มชะลอการรับแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือ (Work permit) ตั้งแต่ปี 2010 เป็นต้นมา แต่สำหรับแรงงานประเภทฝีมือชั้นสูง (Employment Pass) รัฐบาลจะทำการเพิ่มอัตราเงินเดือนขั้นต่ำ 7000 เหรียญสิงคโปร์ขึ้นไปและเปิดโอกาสให้คน

สิงคโปร์ได้มีโอกาสทำงานก่อนเป็นอันดับแรก และแรงงานต่างชาติจากประเทศอื่น ๆ รองเป็นอันดับสอง

มาตรการดังกล่าวทำให้อัตราการเติบโตของแรงงานต่างชาติทุกประเภทในสิงคโปร์ ลดลงจากร้อยละ 7.6 ในปี 2011 เหลือร้อยละ 2.6 ในปี 2014 นอกจากนี้สิงคโปร์เพิ่มข้อกำหนด แรงงานต่างชาติประเภท ไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือ (Work permit) ทำให้แรงงานกลุ่มนี้ ลดลง จาก 79,000 คน ในปี 2008 เหลือเพียง 27,000 – 30,000 คนต่อปี และในช่วงปี 2010-2013 ในทางกลับกันทางการสิงคโปร์มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศมากขึ้น โดยการฝึกอบรม แรงงานผ่านโครงการ Skills Future Credit System โดยจัดสรรทุนการศึกษาและฝึกอบรมให้ ชาวสิงคโปร์ที่มีอายุ 25 ปีขึ้นไป คนละประมาณ 500 ดอลลาร์สิงคโปร์²⁶

จากการดำเนินการของรัฐบาลแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลให้ความสำคัญกับชาวสิงคโปร์มาก่อนแรงงานต่างชาติ เพราะรัฐบาลต้องการพัฒนาบุคลากรในประเทศให้เป็นการกำลังหลักและมีความสามารถในการทำงานมากขึ้นเพื่อที่จะทดแทนกับจำนวนแรงงานต่างชาติที่ลดลง ดังนั้น การใช้นโยบายแรงงานต่างชาติในช่วงนี้รัฐบาลจะใช้วิธีการคัดเลือกแรงงานเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์เศรษฐกิจและสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศ ซึ่งการดำเนินนโยบายของรัฐบาล จะทำการอนุญาตแรงงานทักษะฝีมือระดับกลางและแรงงานฝีมืออาชีพมากกว่าแรงงานไร้ฝีมือ และแรงงานกึ่งฝีมือ

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการดำเนินนโยบายต่อแรงงานต่างชาติประเภทฝีมือขั้นสูงและประเภทฝีมือระดับกลางของรัฐบาลในการเพิ่มค่าจ้างที่สูงขึ้นและให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ ต่อแรงงานกลุ่มนี้จึงเป็นแรงจูงใจให้แรงงานกลุ่มนี้เดินทางเข้ามาทำงานในสิงคโปร์ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาวิเคราะห์กับทฤษฎีด้านทุนมนุษย์ในการย้ายถิ่นของ Larry A. Sjaastad ได้ว่าการย้ายถิ่นเป็นการตัดสินใจในการลงทุนระดับปัจเจกชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ นอกจากนี้ผู้ย้ายถิ่นอาจมีลักษณะบางประการที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานอย่าง

²⁶ สักกรินทร์ นิยมศิลป์, การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือข้ามชาติ และนโยบายดึงดูดแรงงาน ฝีมือต่างชาติของเอเชีย, (นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559), หน้า 48.

สิงคโปร์เช่นทักษะการทำงานและทักษะด้านภาษาเป็นต้นรวมไปถึงผู้ย้ายถิ่นได้ไตร่ตรองถึงผลประโยชน์และค่าจ้างที่จะได้รับจากประเทศปลายทางอย่างสิงคโปร์ไว้แล้ว

อย่างไรก็ตามรัฐบาลได้รับแรงกดดันจากหลายฝ่ายโดยเฉพาะนายจ้างที่ต้องการจ้างแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือและประเภทกึ่งฝีมือในภาคก่อสร้างและภาคทะเล ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่กำลังเติบโตอย่างต่อเนื่องตามภาวะเศรษฐกิจสิงคโปร์ จึงทำให้รัฐบาลทบทวนและแก้ไขนโยบายใหม่ เพื่อลดความกดดันจากนายจ้างแต่ละอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยประกาศใช้นโยบายการเพิ่มผลผลิตการผลิตต่อแรงงานประเภทไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือ ซึ่งเป็นการเพิ่มทักษะโดยทำการฝึกอบรมและยกระดับฝีมือทั้งชาวท้องถิ่นและชาวต่างชาติซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของโครงสร้างเศรษฐกิจสิงคโปร์ อีกทั้งนโยบายดังกล่าวยังสร้างความพึงพอใจแก่นายจ้างและแรงงานเอง เพราะนายจ้างจะได้แรงงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนแรงงานก็จะได้พัฒนาฝีมือจนเป็นแรงงานประเภทช่างฝีมือพื้นฐาน (Basic Skilled) และสามารถยกระดับเป็นช่างฝีมือขั้นสูง (Higher Skilled) ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สมัยรัฐบาลลี เซียนลุงเป็นช่วงที่รัฐบาลได้รับผลกระทบจากสภาวะเศรษฐกิจโลกถดถอยในปี 2001 และจากผลกระทบของโรคซาร์สระบาดในปี 2003 รวมไปถึงสถานการณ์ภายนอกประเทศที่กดดันให้รัฐบาลต้องเร่งพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีการดำเนินกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ และส่งผลให้รัฐบาลต้องจ้างแรงงานต่างชาตินอกจากนี้การหลั่งไหลเข้ามาของแรงงานต่างชาตินับว่าจำนวนมากสร้างความไม่พอใจแก่ชาวสิงคโปร์ ทำให้รัฐบาลมีการปรับเปลี่ยนนโยบายแรงงานต่างชาติเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์เศรษฐกิจและสถานการณ์การเมืองในสิงคโปร์

สรุป

การเข้ามาของแรงงานต่างชาติในสิงคโปร์ ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้แรงงานต่างชาติเข้ามาทำงานในสิงคโปร์ คือ วิกฤตเศรษฐกิจ เพราะวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง และวิกฤตเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์ส่งผลให้อุตสาหกรรมต่าง ๆ ต้องทยอยปิดตัวลง และส่งผลให้เกิดปัญหาการว่างงาน ดังนั้น แรงงานบางประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องออกเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เพื่อหาอาชีพ หารายได้ และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น ประกอบกับสมัยรัฐบาลลี กวนยู ได้ทำการเปิดประเทศสิงคโปร์เพราะเกิดปัญหาขาดแคลนแรงงานจำนวนมาก

จากการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ จึงทำให้แรงงานบางประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เลือกที่จะเดินทางเข้ามาทำงานในสิงคโปร์

อย่างไรก็ตาม การเข้ามาทำงานของแรงงานต่างชาติในสิงคโปร์แสดงให้เห็นถึงการดำเนินนโยบายแรงงานต่างชาติที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละสมัยรัฐบาลสิงคโปร์ ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดถึงความแตกต่างของการดำเนินนโยบายของรัฐบาลสิงคโปร์ คือ ภาวะเศรษฐกิจ ดังนั้น สมัยรัฐบาลลี กวนยู เป็นช่วงเศรษฐกิจเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทำให้รัฐบาลมีการเปิดรับแรงงานต่างชาติโดยเฉพาะภาคก่อสร้าง และภาคผลิต ส่วนสมัยรัฐบาลโก๊ะจ๊กตง เป็นช่วงเศรษฐกิจถดถอยจึงทำให้รัฐบาลลดการพึ่งพาแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือ แต่ให้ความสำคัญแรงงานต่างชาติที่มีทักษะฝีมือ เพราะจะได้ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจสิงคโปร์ในระยะยาว และสมัยรัฐบาลลี เซียนลุง เป็นช่วงกำลังฟื้นฟูเศรษฐกิจจากผลพวงสมัยรัฐบาลโก๊ะจ๊กตง ดังนั้น รัฐบาลได้ให้ความสำคัญแรงงานต่างชาติที่มีทักษะฝีมือมากขึ้น

นอกจากนี้ ภาพรวมการเข้ามาทำงานของแรงงานต่างชาติในแต่ละสมัยรัฐบาลสิงคโปร์ สามารถนำทฤษฎีมาวิเคราะห์ถึงเหตุการณ์แรงงานต่างชาติในสิงคโปร์ได้ด้วย กล่าวคือ ทฤษฎีตลาดแรงงานทวิลักษณ์ช่วยแสดงให้เห็นว่า ตลาดแรงงานสิงคโปร์เป็นตลาดแรงงานระดับล่างสำหรับแรงงานต่างชาติประเภทไร้ฝีมือ และประเภทกึ่งฝีมือ ทั้งนี้ชาวสิงคโปร์ส่วนใหญ่หลีกเลี่ยงการทำงานระดับล่าง (สกปรก อันตราย และไม่มีเกียรติ) รวมไปถึงการเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมต่าง ๆ อย่างภาคก่อสร้าง ภาคผลิตยังคงต้องการแรงงานต่างชาติกลุ่มนี้เป็นอีกจำนวนมาก และทฤษฎีด้านทุนมนุษย์ในการย้ายถิ่นสามารถนำมาวิเคราะห์การเข้ามาของแรงงานต่างชาติได้เป็นอย่างดี เพราะรัฐบาลสิงคโปร์ได้เสนอแรงจูงใจอย่างค่าจ้างที่สูง สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ รวมไปถึงการบริหารจัดการแรงงานต่างชาติอย่างชัดเจน ยิ่งส่งผลให้แรงงาน (ปัจเจกบุคคล) ทำการตัดสินใจ และเกิดความมั่นใจว่าการเข้ามาทำงานในสิงคโปร์จะช่วยพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กิริยา กุลกลการ, การบริหารจัดการแรงงานต่างชาติในประเทศและต่างประเทศ, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2557.

โคริน เฟื่องเกษม, สิงคโปร์ภายใต้สามผู้นำ, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลาฯ จำกัด, 2554.

สักรินทร์ นิยมศิลป์, การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือข้ามชาติ และนโยบายดึงดูดแรงงานฝีมือต่างชาติของเอเชีย, นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559.

วิทยานิพนธ์

วัชรียา โตสงวน, การเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ : ศึกษาในกรณีของแรงงานไทย ในประเทศสิงคโปร์, กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

ภาษาอังกฤษ

Chia SiowYue, “Foreign Labour in Singapore: Trend, Policies, Impacts, and Challenges,” Journal Discussion Papers Series 24 (December 2011): 1-33.

Diana Wong, Men Who Built Singapore Thai Worker in the Construction Industry, Bangkok : Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, 1996.

Ducanes, Geoffrey, Labour shortage responses in Japan, Korea, Singapore, Hong Kong, and Malaysia : a review and evaluation, Bangkok : School of Applied Statistic, National Institute of Development Administration, 2007. Economics Department Monetary Authority of Singapore, “Singapore’s Service Sector in Perspective: Trend and Outlook,” Journal Occasional 5 (May 1988): 1-23.

Linda Low, The Political Economic of Singapore’s Policy on Foreign Talents and High Skills Society, Singapore: National University of Singapore, 2001.

Ministry of Manpower, 2002 Report on Labour Force in Singapore, Singapore : Ministry of Manpower, Manpower Research and Statistics Department, 2003. Singapore Family Planning and Population Board, Report on the Impact of Population Social Policies on Fertility in Singapore, Singapore : Singapore Family Planning Board, 1982.

Pang Eng Fong, Labour market changes and industrialization in Singapore, Kuala Lumpur: ASEAN-Australia Joint Research Project, 1985.

ThanawitButr-Udom, The quality of life of Thai labour in Singapore, Bangkok :
School of Applied Statistic, National Institute of Development
Administration, 2007.

Yeoh, Brenda, Migration, International Labour and Multicultural Politics in
Singapore, Singapore : Asia Research Institute, 2004.

การเปลี่ยนแปลงภายใต้ภาวะความเป็นสมัยใหม่: กรณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย

Changes in the modern world:

a case study of changes of Muslim women's thoughts in Thai society

วรรณวี ลามอ¹

บทคัดย่อ

ภายใต้สภาวะความเป็นสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นนั้น ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมมนุษย์ในมิติต่างๆ ทั้งด้านอาหาร การแต่งตัว หรือแม้กระทั่งวิถีคิด ดังนั้น ศาสนาทุกศาสนาย่อมมีการตอบสนองต่อภาวะความเป็นสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นซึ่งศาสนาอิสลามย่อมไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากการเผชิญหน้ากับความเป็นสมัยใหม่ได้เช่นกัน วิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย โดยให้ความสำคัญกับความหลากหลายของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย โดยเฉพาะนักศึกษาผู้หญิงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพฯ ซึ่งปะทะกับความเป็นสมัยใหม่อยู่ตลอดเวลา และปรากฏอยู่ทั้งในมิติด้านความคิดและการดำเนินวิถีชีวิต อย่างไรก็ตามศาสนาอิสลามที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมก็ถูกท้าทายด้วยความเป็นสมัยใหม่ด้วยเช่นกัน ซึ่งตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงการถูกลอมรวมของวัฒนธรรมมุสลิมอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนคือ การแต่งกายของผู้หญิงมุสลิมนอกจากนี้แล้ววิถีคิดและการดำรงชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามยังถูกท้าทายด้วยกับระบบความคิดแบบตะวันตก

ผลการวิจัยพบว่า ภายใต้การรุกคืบของความเป็นสมัยใหม่ที่มีรูปแบบของความเป็นตะวันตกหรือกระแสวัฒนธรรมนิยม (pop culture) ภายในประเทศไทยผ่านทางสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อออนไลน์ หรือข้อมูลข่าวสารทางโทรทัศน์ เป็นต้นนั้นทำให้ผู้หญิงมุสลิมมีการปรับตัวและปรับเปลี่ยนความคิดอยู่เสมอ เพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนโลก (adaptation) จากกระแสการกลัวอิสลาม (Islamophobia) หรือไม่ว่าจะเป็นการฟื้นฟูอิสลามผ่านทางอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ต่างศาสนิกชนได้เข้าใจในสิ่งที่เรียกว่าอิสลาม หรือแม้แต่การแต่งกาย เช่น

¹ นิสิตระดับปริญญาตรี โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การคลุมฮิญาบ หรือการแต่งกายให้มีความทันสมัยหรือตามแฟชั่นสมัยนิยมมากขึ้น โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ว่าจะในทิศทางใดก็ตามบรรดาผู้หญิงมุสลิมยังคงมีหลักความคิดและความเชื่อที่เชื่อมโยงกับหลักการทางศาสนา

คำสำคัญ: ผู้หญิงมุสลิม, มุสลิมกับความสมัยใหม่

บทนำ

สภาวะความเป็นสมัยใหม่ (Modernization) มาพร้อมกับสิ่งที่เรียกว่ากระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) อันเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงศตวรรษที่ 18-19 ซึ่งได้สร้างความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมมนุษย์ในมิติต่างๆ ให้มีความเจริญรุ่งเรือง เกิดเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ทำให้มนุษย์สามารถรับข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง ทำให้สามารถก้าวข้ามขีดจำกัดด้านเวลาและพื้นที่ (Time-Space) ระหว่างบุคคลได้มากขึ้นส่งผลให้มีการเชื่อมโยงและมีการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารระหว่างสังคมหรือวัฒนธรรมต่าง ๆ

ภายใต้สภาวะการณ์เช่นนี้ศาสนาทุกศาสนาย่อมมีการตอบสนองต่อภาวะความเป็นสมัยใหม่ที่เกิดขึ้น ดังนั้นในกรณีของศาสนาอิสลามก็ย่อมไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีจากการเผชิญหน้ากับความเป็นสมัยใหม่ได้เช่นกัน ถึงแม้ว่าศาสนาอิสลามได้วางกรอบการดำเนินชีวิตให้กับบรรดาผู้ศรัทธาในมิติต่าง ๆ ไว้อย่างครอบคลุมและครบถ้วน แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเผชิญกับความท้าทายในการรุกคืบเข้ามาของความเป็นสมัยใหม่ที่มายังทุกๆ มิติของมนุษย์นอกจากนี้ภาวะความเป็นสมัยใหม่ยังทำให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งวัฒนธรรมที่มีความเข้มแข็ง(มักจะหมายถึงวัฒนธรรมของตะวันตก)กว่าก็จะผสมกลืนกลาย (assimilation) หรือครอบงำ (domination) วัฒนธรรมที่อ่อนแอ เห็นได้ชัดจากสังคมไทยที่หลาย ๆ มิติถูกกระบวนการผสมกลืนกลายและถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นแบบตะวันตก ทั้งในเรื่องการแต่งกาย อาหาร หรือแม้กระทั่งวิถีคิด

ศาสนาอิสลามเองที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมถูกท้าทายด้วยความเป็นสมัยใหม่ด้วยเช่นกัน ซึ่งตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงการถูกล้อมรวมของวัฒนธรรมอิสลามคือ การแต่งกายของผู้หญิง

มุสลิมที่มีการนำแฟชั่นที่เป็นที่นิยมมาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับการแต่งตัวแบบมุสลิมะห์² ที่ต้องปกปิดร่างกาย ผู้หญิงมุสลิมบางคนเลือกที่จะใส่ซาเดป แต่งตัวรัดรูป แต่ในขณะเดียวกันก็คลุมฮิญาบ หรือบางคนก็ไม่คลุมฮิญาบ อาจจะด้วยกับเหตุผลต่างๆแล้วแต่บริบททางสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว วิถีคิดและการดำรงชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามยังถูกท้าทายด้วยกับระบบความคิดแบบตะวันตก ซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นความคิดแบบสมัยใหม่ อาทิ การที่ผู้หญิงมุสลิมมีบทบาทในสังคมมุสลิมของแต่ละประเทศมากยิ่งขึ้น การขึ้นมาเป็นผู้นำในด้านสิทธิสตรีหรือนักเคลื่อนไหวทางสังคม การทำนิตยสารหรือบทความสำหรับผู้หญิงมุสลิม การทำธุรกิจแฟชั่นเสื้อผ้าสำหรับผู้หญิงมุสลิมโดยเฉพาะ เป็นต้น

หากเทียบกับเมื่อก่อนแล้วนั้นผู้หญิงมุสลิมจะไม่ค่อยมีบทบาทในบริบทต่างๆของสังคมอย่างเปิดเผย จะเป็นเพียงผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลังมากกว่าซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้นให้เห็นในสังคมมุสลิมไทยเช่นกันดังนั้น คำถามที่น่าสนใจคือ ความเป็นสมัยใหม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้หญิงมุสลิมอย่างไร และผู้หญิงมุสลิมสามารถดำรงความเป็นมุสลิมภายใต้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอย่างไร

การเริ่มการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้หญิงมุสลิม

การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้หญิงมุสลิม ส่วนใหญ่แล้วเราสามารถเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนผ่านการแต่งกาย อาหารการกิน หรือแม้กระทั่งวิถีชีวิตที่ผู้หญิงแต่ละคนเลือกที่จะแสดงออก สำหรับมุสลิมในประเทศแถบตะวันตกนั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น เช่น เหตุการณ์ความรุนแรง การก่อการร้าย ที่ถูกกล่าวอ้างว่าผู้กระทำคือชาวมุสลิม ดังนั้นชาวมุสลิมในประเทศตะวันตกมักจะถูกมองในแง่ที่มีอคติเสมอโดยถูกเหมารวมว่าเป็นก่อการร้าย เป็นศาสนาที่กดขี่หรือสอนให้ใช้ความรุนแรง เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงมุสลิมที่สามารถเห็นความเป็นอิสลามผ่านการแต่งกายของเธอด้วยการคลุมฮิญาบ ซึ่งจากการถูกมองหรือเหมารวมผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามไปแนวทางที่ไม่ดี ผู้หญิงมุสลิมในประเทศแถบตะวันตกจึงเริ่มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการคลุม เพื่อให้ดูมีสีสันมากยิ่งขึ้น เปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่

² คำว่า มุสลิมะห์ เป็นคำภาษาอาหรับเพื่อใช้เรียกผู้หญิงมุสลิม สำหรับผู้ชายมุสลิมใช้คำว่า มุสลิมิน

และต้องการที่จะแสดงให้เห็นด้วยเช่นกันว่าการที่พวกเธอคลุมฮิญาบไม่ใช่เพราะการถูกกดขี่ แต่เป็นสิ่งที่พวกเธอศรัทธาในผ้าคลุมฮิญาบ รู้สึกถึงความถ่อมตน เรียบร้อย (Modest) และสามารถนำการแต่งกายที่ตามกระแสหรือการดำรงวิถีชีวิตประจำวันที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากความทันสมัยได้ มาปรับให้เข้ากับการดำเนินชีวิตแบบมุสลิมและไม่ผิดต่อหลักการทางศาสนา

ปรากฏการณ์การคลุมฮิญาบในสังคมไทย

การตื่นตัวของมุสลิมในสังคมไทย

ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การฟื้นฟูอิสลามในประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซียเกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศรวมถึงปัจจัยในเรื่องของโลกาภิวัตน์ ที่เป็นผลสำคัญในการฟื้นฟูอิสลามซึ่งเป็นไปอย่างเข้มข้น และจากการที่มาเลเซียได้รับแนวคิดการฟื้นฟูอิสลามเข้ามาในประเทศและทำให้ส่งผลต่อสภาพสังคมในหลายๆด้าน ถือว่าค่อนข้างประสบความสำเร็จในการดำเนินการฟื้นฟูอิสลามในมาเลเซียขณะนั้น ซึ่งส่งผลให้เกิดพลวัตทางสังคมริมาซแดน คือ ภาคใต้ของประเทศไทยซึ่งในสังคมไทย รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซียและอินโดนีเซีย มุสลิมได้รับเอาแนวคิดการฟื้นฟูอิสลามเหล่านี้ ผ่านกลุ่มนักเรียนจากต่างประเทศ ที่ได้รับทุนการศึกษาจากกลุ่มประเทศในตะวันออกกลาง และรับเอาแนวคิดดังกล่าวเข้ามาปฏิบัติใช้ในสังคมมุสลิมในไทย

นอกจากกระแสการฟื้นฟูอิสลามข้ามชาติผ่านทางกลุ่มหรือองค์กรทางศาสนาฯ และกลุ่มนักเรียนที่จบจากต่างประเทศ ได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ความเชื่อ และความศรัทธาของชาวมุสลิมในสังคมไทย ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วทุกชุมชนมุสลิม ไม่เพียงแต่ชุมชนมุสลิมหลายทางภาคใต้เท่านั้น ปัจจุบัน ชุมชนมุสลิมในที่ต่างๆทั่วโลกเอง ยังต้องเผชิญกับกระแสการเติบโตของการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารอันส่งผลให้เกิด นักวิชาการเฟสบุ๊ค, E-Ulamatที่อยู่ตามเว็บไซต์ต่างๆ ในอินเทอร์เน็ตที่เข้ามามีอิทธิพลในการตีความปัญหาศาสนาต่างๆ เพื่อความเป็นอิสลามแท้โดยมีการจัดตั้งกลุ่มในสื่อสังคมออนไลน์มากมาย ไม่ว่าจะเป็นเฟสบุ๊ค (facebook), ทวิตเตอร์ (twitter), ยูทูบ (youtube) เป็นต้น โดยนักวิชาการที่เกิดขึ้นอย่างมากมายในโลกของสื่อสังคมออนไลน์นั้น บางคนจะไม่ค่อยรู้ถึงความซับซ้อนของวัฒนธรรมชุมชนที่ตนเองกำลังโต้แย้งถึงความถูกต้องของศาสนา

อิฐากับความขัดแย้งภายใต้การตื่นตัวของมุสลิม

“...และจงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) แก่บรรดามุอมีนะฮ์ให้พวกเธอลดสายตาของพวกเธอลงต่ำ และให้พวกเธอรักษาทวารของพวกเธอและอย่าเปิดเผยเครื่องประดับของพวกเธอ เว้นแต่สิ่งที่พึงเปิดเผยได้ และให้เธอปิดผ้าคลุมศีรษะของเธอลงมาถึงหน้าอกของเธอ...”³

อัล-กูรอ่านซูเราะฮ์ที่ 24 อันนุร อายุหะหฺที่ 31

จากบทบัญญัติในคัมภีร์อัล-กูรอ่านชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงมุสลิมต้องกายให้มิดชิดและเรียบร้อยเพื่อการเพิ่มพูนเกียรติภูมิของผู้หญิงและเป็นการปกป้องผู้หญิงจากสิ่งที่ไม่ดีในกิเลสตัณหา

สังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก หรือวัฒนธรรมกระแสนิยมที่เป็นแนวคิดในเชิงบริโภคนิยมและได้สร้างความปรารถนาในการบริโภคสินค้าต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้หญิง ที่สินค้าต่างๆ ได้พยายามเชื่อมโยงคุณค่าของสินค้าภายใต้ความสนใจในเรื่องของผู้หญิง เช่น การใช้ความงดงามและร่างกายของผู้หญิงเป็นเครื่องมือในการกระจายสินค้าต่างๆ โดยเห็นได้จากโฆษณาที่เกี่ยวกับแฟชั่นการแต่งกายต่างๆ

หากแต่สำหรับผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทยที่กระแสนการฟื้นฟูอิสลามเริ่มเข้ามา ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการแต่งกายโดยหันมาคลุมฮิญาบกันมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ของนิสิตนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย

ดังนั้น ตัวชี้วัดถึงการฟื้นฟูอิสลามในสังคมไทยจึงสามารถเห็นได้ชัดจากลักษณะของการแต่งกาย เนื่องจาก ประชากรมุสลิมในประเทศไทยถือเป็นส่วนน้อย และด้วยกับการที่วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อทางศาสนาแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยมีเหตุการณ์สำคัญที่ถือว่าการฟื้นฟูหรือการตื่นตัวของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทยที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ “วิกฤตฮิญาบวิทยาลัยครูยะลา” (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา) ซึ่งมีข้อยุติลงหลังจากที่มีตัวแทนจากกระทรวงศึกษาธิการ

³ พระมหาคัมภีร์อัล-กูรอ่าน พร้อมความหมายภาษาไทย. แปลโดยสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย. หน้า 854.

เข้าเจรจาและรับข้อเสนอของนักศึกษามุสลิม⁴ การรับรู้เรื่องราวของการชุมนุมเรียกร้องการคลุมฮิญาบของนักศึกษาวิทยาลัยครู นำไปสู่ความร่วมมือของกลุ่มนักศึกษามุสลิมในส่วนต่างๆ ทั้งจากกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ในท้ายที่สุดก็นำไปสู่ความพยายามในการแก้ไขระเบียบเครื่องแต่งกายของนักศึกษา หรือในภาคส่วนของข้าราชการให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและความต้องการของชุมชนนั้นๆ ไม่ว่าจะพื้นที่ใดก็ตามในสังคมไทย

การดำรงความเป็นมุสลิมของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย

การเปลี่ยนเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ของไทยเป็นผลมาจากบริบทภายนอกซึ่งมีผลอย่างมากต่อท่าทีในการดำรงสถานะมุสลิมในรัฐที่มุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย ท่ามกลางกระแส Secular หรือเป็นความเหตุผลทางโลก รวมถึงวัฒนธรรมทางโลก เช่น ความเป็นปัจเจกชน การมีหลักเหตุและผลกับทุกสิ่ง อย่างไรก็ตาม การผูกโยงความเป็นสมัยใหม่กับอำนาจในการครอบงำโดยโลกตะวันตกในหลายมิตินั้น ในมุมมองของมุสลิมบางกลุ่มเห็นว่าความเป็นตะวันตกที่มาพร้อมกับคำว่าสมัยใหม่เป็นระบบที่ทำให้ลายอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมหรือการทำให้สังคมมุสลิมตกต่ำ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นความต้องการในการฟื้นฟูอิสลามหรือการปรับตัวให้เข้ากับสังคมโลกที่มีความเป็นสมัยใหม่มักจะเกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นกลางหรือบรรดานิสิตนักศึกษา และกำลังดำเนินไปพร้อมกับวาทกรรมในการปลดปล่อยผู้หญิงจากการถูกกดขี่ หรือการเรียกร้องถึงสิทธิของผู้หญิงในระดับสากลที่มีพัฒนาการทางการเคลื่อนไหวในโลกตะวันตก ผู้หญิงมุสลิมในกรุงเทพฯ ถือได้ว่าเป็นชนกลุ่มน้อยเมื่อเทียบกับชาวพุทธ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้หญิงมุสลิมมีการปรับตัวในหลายๆ มิติของการดำเนินชีวิต จึงไม่น่าแปลกใจที่เราจะเห็นผู้หญิงมุสลิมทั้งที่คลุมฮิญาบหรือไม่คลุมฮิญาบ หรือคลุมบ้างเป็นบางโอกาสที่พิเศษสำหรับศาสนาหรือครอบครัว

⁴ขอเรียกร้องดังกล่าว มีดังนี้ 1.) ขอให้คำสั่งอนุโลมผ่อนปรนการแต่งกายแบบสตรีมุสลิม (ฮิญาบ) สามารถปฏิบัติได้จริง 2.) ขอให้มีการพิจารณาสอบสวนผู้บริหารวิทยาลัยที่ไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งของสภาความมั่นคงแห่งชาติและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ 3.) ขอให้มีการแก้ไขระเบียบว่าด้วยการแต่งกายไม่ให้ขัดกับบทบัญญัติว่าด้วยการแต่งกายตามศาสนาอิสลาม 4.) ขอให้ไม่เอาผิดกับนักศึกษาที่ประท้วงโดยการไม่เข้าสอบและเปิดโอกาสให้เข้าสอบในภายหลัง

การรับมือและเปลี่ยนแปลงกับความเป็นสมัยใหม่ของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทยมีความหลากหลายในมิติต่างกันไป กล่าวคือ กรณีของกลุ่มผู้หญิงมุสลิมที่ทำงานศาสนา มีการเข้าร่วมกลุ่มต่างๆเพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นมุสลิมที่ดีอยู่ในแนวทาง และพยายามตัดเตือนผู้อื่นด้วยสิ่งที่ดี เช่น กลุ่มเซ็นจูโกสต์ และ กลุ่มบนานตุลฮุตา เป็นต้น ผู้หญิงมุสลิมในกลุ่มดังกล่าวนี้จะมี ความระมัดระวังในการเลือกรับความเป็นสมัยใหม่ที่ปรากฏอยู่ในสังคม เช่น ข้อมูลข่าวสาร แฟชั่น การแต่งกาย หรือสิ่งที่สร้างความบันเทิงต่าง ๆ เนื่องจากเป้าหมายของกลุ่มดังกล่าวคือ ต้องการ ขัดเกลาคิดใจของสมาชิกกลุ่มให้อยู่ในแนวทางของศาสนาอิสลาม การมีมารยาทที่ดีต่อผู้อื่น ใน ขณะเดียวกัน ภาพลักษณ์ของการเป็นมุสลิมที่ดีสำหรับมุมมองของมุสลิมจะสะท้อนผ่านการแต่ง กายแบบมุสลิม ซึ่งสำหรับผู้หญิงนั้นหมายถึงการที่แต่งกายมิดชิด ใส่ผ้าคลุมที่ไม่โดดเด่น หรือมี สีสันมากจนเกินไป นอกจากการแต่งกายแล้วการเป็นมุสลิมที่ดียังหมายถึงการปฏิบัติศาสนกิจ อย่างไม่บกพร่อง หรือบกพร่องให้น้อยที่สุด ด้วยเหตุนี้ การที่จะเข้ามาอยู่ในกลุ่มต่างๆเหล่านี้ที่ ต้องการจะฟื้นฟูศาสนาอิสลาม จึงต้องเป็นที่ผู้หญิงที่มีลักษณะการแต่งกายเหมือนดังที่กล่าวมา ข้างต้น เพราะหากแต่งกายในลักษณะแตกต่างกันจะรู้สึกถึงความเป็นอื่น⁵

อย่างไรก็ตามกรณีของผู้หญิงมุสลิมที่เป็นกลุ่มวัฒนธรรมสมัยใหม่ ซึ่งมีความน่าสนใจ เป็นอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่าผู้หญิงมุสลิมในกลุ่มนี้รับความเป็นสมัยใหม่ที่ดำรงอยู่ในสังคม สิ่ง ที่ปรากฏชัดเจนคือ การนำเอาวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตแบบตะวันตก หรือแม้กระทั่งวิธีการคิด มาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การแต่งกาย การรับสื่อและสิ่งบันเทิงต่าง ๆ การรับความเป็นสมัยใหม่ ของผู้หญิงมุสลิมในกลุ่มนี้เพื่อที่จะสร้างความเป็นสมัยใหม่ให้กับอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิม ที่มี ความเท่าทันต่อภาวะความเป็นสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบของตะวันตก ซึ่งสื่อสังคม ออนไลน์หรือข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์คือช่องทางที่สำคัญในการรับความเป็นสมัยใหม่และการ เชื่อมพวกเธอกับตะวันตก แต่ถึงอย่างไร ผู้หญิงกลุ่มนี้คือ “ผู้หญิงที่ถูกมองว่าห่างไกลจากการเป็น มุสลิมที่ตีตนส่งคมมุสลิมที่เคร่งครัด” อย่างกรณีของผู้หญิงมุสลิมที่แต่งตัวตามแฟชั่น การแต่งตัว ในลักษณะที่รัดรูป เข้าทรง เห็นส่วนเว้าส่วนโค้ง ลักษณะการคลุมฮิญาบก็ไม่ปกปิดมาถึงเนินอก อย่างที่ศาสนากำหนดไว้ และจะถูกสังคมมุสลิมที่เคร่งครัดในหลักการมองว่าการแต่งกายดังกล่าว

⁵ผู้วิจัยทำงานร่วมกับสมาชิกกลุ่มบางท่าน ข้อมูลบางอย่างได้จากการสนทนา แลกเปลี่ยนหลายครั้งกับสมาชิกกลุ่ม

เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากเป็นผู้หญิงก็ควรที่จะแต่งตัวให้เรียบร้อย ปกปิดในส่วนที่หลักการทางศาสนาให้ปกปิด ด้วยเหตุนี้ ผู้หญิงมุสลิมกลุ่มดังกล่าวจะตระหนกอยู่เสมอว่าพวกเธอไม่ใช่มุสลิมที่ดีแต่เป็นเพียงมุสลิมเท่านั้น ถึงแม้ว่าการดำเนินชีวิตประจำวันของพวกเธอจะห่างไกลจากการเป็นมุสลิมที่ดี แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ากระแสวัฒนธรรมนิยมที่พวกเธอรับมาหรือความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกจะถอนรากถอนโคนความศรัทธาในศาสนาได้

การที่ผู้หญิงมุสลิมคนหนึ่งเลือกที่จะคลุมฮิญาบในบางเวลา หรือไม่คลุมฮิญาบ หรือคลุมฮิญาบแต่เป็นผ้าขนาดเล็ก แต่งกายตามแฟชั่น การดำเนินชีวิตของเธอเป็นไปในรูปแบบของตะวันตก ไม่สมควรที่จะกล่าวต่อพวกเธอว่า “พวกเธอคือผู้หญิงมุสลิมสมัยใหม่” จากการศึกษาพบว่าผู้หญิงกลุ่มดังกล่าวไม่ต้องการที่จะให้หลายๆคนบอกว่าเธอคือผู้หญิงมุสลิมสมัยใหม่ พวกเธอเป็นมุสลิมเช่นเดียวกันกับผู้หญิงมุสลิมคนอื่นๆ ในสังคม ถึงแม้ว่าจะมีการแต่งกายตามแฟชั่น และรับสื่อบันเทิงต่างๆเข้ามาในชีวิตประจำวันก็ตาม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักศึกษานักศึกษาผู้หญิงมุสลิม⁶ เธอกกล่าวว่า การที่เธอรับเอาวัฒนธรรมของตะวันตกเข้ามาในชีวิตนั้น มันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ และถึงแม้ว่าจะรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมา แต่ก็ยังคงปฏิบัติศาสนกิจเหมือนคนมุสลิมทั่วไป

นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้หญิงมุสลิมบางคนเมื่อเธอต้องการที่จะทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมในการเป็นมุสลิมเธอก็เลือกที่จะเอาอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมของเธอวางไว้ เช่น การที่เธอต้องการจะไปดูการแสดงคอนเสิร์ตของศิลปินที่เธอชื่นชอบ เธอเลือกที่จะไม่คลุมฮิญาบไปดูการแสดงคอนเสิร์ตนั้น เพื่อไม่ให้คนภายนอกรู้ว่าเธอคือมุสลิม และเธอก็รู้สึกสบายใจว่าการที่คลุมฮิญาบไปดูการแสดงคอนเสิร์ตแล้วทำให้ภาพลักษณ์ของการเป็นมุสลิมนั้นสั่นคลอน⁷

สิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า ผู้หญิงมุสลิมกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความเชื่อมโยงกับโลกมุสลิมมาก เนื่องจากการที่พวกเธอใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการสื่อสารแทบทุกวัน หรือเปิดรับข้อมูลข่าวสารทั้งในเรื่องของความบันเทิงหรือการติดตามข่าวสารในการเมืองโลกมุสลิมอยู่เสมอ ซึ่งการรับรู้ข่าวสารของโลกมุสลิมทำให้เกิดอุดมการณ์ที่ย้อนแย้งกับตัวพวกเธอเอง กล่าวคือ ในขณะที่

⁶สัมภาษณ์ นางสาว ฟาติมะห์ โต๊ะซี (นามสมมติ), 21 เมษายน 2560.

⁷สัมภาษณ์ นางสาว ไดนา ดารานี (นามสมมติ), 21 เมษายน 2560.

พวกเธอรับและชอบความเป็นสมัยใหม่ การแต่งกายแบบแฟชั่น หรือวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบตะวันตกอย่างวัยรุ่นอเมริกา แต่พวกเธอไม่ชอบการเมืองหรือการมีอำนาจของประเทศสหรัฐอเมริกาเพราะเชื่อว่าอเมริกาเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังในการก่อความรุนแรงในประเทศมุสลิมต่าง ๆ และพวกเธอจะรู้สึกไม่ดีเสมอเมื่อในสังคมออนไลน์กล่าวเหยียดหยามศาสนาอิสลาม และพยายามปกป้องและอธิบายให้เข้าใจถึงศาสนาที่พวกเธอยึดมั่น⁸

นอกจากนี้ การคลุมฮิญาบของพวกเธอที่มีลักษณะที่ค่อนข้างทันสมัย หรือคล้ายกับการคลุมฮิญาบของผู้หญิงในแถบตะวันตก หรือตุรกี เพื่อที่จะแสดงให้เห็นเช่นกันว่าอิสลามไม่ได้มีความน่ากลัวอย่างที่คิด หรือตามที่สื่อกระแสหลักต่าง ๆ ออกข่าวว่า การคลุมฮิญาบเป็นการกีดกัน การแสดงออกถึงความเป็นผู้หญิงของมุสลิม การแต่งกายตามแฟชั่นสามารถนำมาผสมผสานกับการแต่งกายตามแบบมุสลิมได้โดยที่ไม่ขัดต่อหลักการทางศาสนา ทั้งยังเป็นการยืนยันและแสดงให้เห็นว่าการคลุมฮิญาบของพวกเธอไม่ได้เกิดขึ้นจากการกีดกัน อย่างในกรณีของนิตยสารนิสวาว่าไรต์ที่ถูกวิจารณ์อย่างหนักจากนักเคลื่อนไหวอิสลามที่ต้องการฟื้นฟูอิสลามให้มีความรุ่งเรืองอย่างในอดีต ว่านิตยสารนี้ได้ทำลายความเป็นอิสลาม เพราะหัวหน้ากองบรรณาธิการเป็นผู้สนับสนุนแนวทางชีอะห์ ซึ่งแตกต่างออกไปจากมุสลิมส่วนใหญ่ในสังคมไทยที่เป็นมุสลิมแนวทางซุนนะห์ แต่ถึงอย่างไรการที่ถูกวิจารณ์ดังกล่าวนี้ นิตยสารนิสวาว่าไรต์เชื่อว่าไม่เป็นผลต่อผู้อ่าน เพราะผู้อ่านสามารถแยกแยะประเด็นได้⁹ สำหรับภาพผู้หญิงมุสลิมที่คลุมฮิญาบในชุดแต่งกายที่ตามแบบแฟชั่น โดยเฉพาะในชุดแต่งงานที่เลดูทันสมัยนั้น นิตยสารนิสวาว่าไรต์มองว่าสามารถทำได้อย่างสอดคล้องกับหลักการทางศาสนา และเป้าหมายของการทำนิตยสารนิสวาว่าไรต์คือ ต้องการนำเสนออิสลามในรูปแบบที่มองจากภาพลักษณ์ภายนอกได้ว่าไม่น่ากลัว ไม่สุดโต่ง สง่างามและมีความทันสมัย โดยเชื่อว่านี่คือแนวทางการฟื้นฟูศาสนาอิสลามตามสภาพความเป็นจริงในสังคมยุคปัจจุบัน

⁸ ข้อมูลได้จากการสนทนากับกลุ่มนักศึกษาผู้หญิงอย่างไม่เป็นทางการ

⁹ อัมพร หมิดเค็ม. ทบทวนกระบวนการฟื้นฟูอิสลามของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย.

วารสารวิชาการ อัล-อิกมะฮุมมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2554): หน้า 64-65.

การรุกรับของความเป็นสมัยใหม่ทำให้มีการเกิดขึ้นของธุรกิจขายเสื้อผ้าสำหรับผู้หญิงมุสลิมที่ลักษณะของเสื้อผ้าถูกต้องตามหลักการของศาสนาอิสลาม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะลงขายในสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเฟสบุ๊กและอินสตาแกรม และถือว่าเป็นตลาดที่ได้รับความนิยมค่อนข้างสูงในปัจจุบัน เนื่องจากผู้หญิงมุสลิมต้องการเสื้อผ้าสไตล์ใหม่ๆ มีรูปแบบที่ไม่จำเจ มีสีสันมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เข้ากับสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้หญิงมุสลิมที่ต้องการจะฟื้นฟูอิสลามหรือผู้หญิงมุสลิมที่รับวัฒนธรรมความเป็นสมัยใหม่เข้ามาในชีวิตประจำวัน ต่างก็เลือกที่จะซื้อสินค้าผ่านทางสื่อออนไลน์ด้วยกันทั้งสิ้น ตัวอย่างแบรนด์เสื้อผ้าที่ได้รับความนิยมจากผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย อาทิ Twinkle Brand, Tobbies Brand เป็นต้น จุดเด่นของทั้งสองแบรนด์นี้คือมีความเรียบง่าย เรียบร้อย ดูสง่างาม และมีสไตล์ที่ทันสมัย ซึ่งเป้าหมายของการทำธุรกิจเสื้อผ้าสำหรับผู้หญิงมุสลิมของทั้งสองแบรนด์นี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือต้องการให้ผู้หญิงมุสลิมหันมาใส่เสื้อผ้าที่ถูกต้องตามหลักการศาสนา ไม่รัดรูป และสีสันไม่ฉูดฉาดจนเกินไป

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้หญิงมุสลิมหากกล่าวถึงแค่เพียงผู้หญิงมุสลิมที่คลุมฮิญาบอย่างเดียวนั้น อาจจะทำให้ไม่เห็นถึงความเป็นพลวัตของสังคมมุสลิมในสังคมไทย จากที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย โดยเฉพาะในหมู่ชนชั้นกลางหรือชนชั้นกลางที่กำลังจะเผชิญกับภาวะความเป็นสมัยใหม่อยู่ตลอดเวลา และจะสามารถเห็นถึงความเป็นพลวัตของสังคมมุสลิมได้ ผ่านการแต่งกายของผู้หญิงมุสลิมที่มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป สังคมมุสลิมก็เหมือนกับสังคมของศาสนาอื่นๆ ทั่วไป ที่จะมีทั้งคนถูกมองว่าเป็นคนเคร่งครัดศาสนา และคนที่ไม่เคร่งครัดทางศาสนา ซึ่งการมองว่าใครเคร่งครัดหรือไม่เคร่งครัดทางศาสนา มักจะถูกตัดสินจากภายนอก ผ่านการแต่งกายหรือลักษณะในการดำเนินชีวิต ผู้หญิงมุสลิมจะเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้หญิงมุสลิมภายใต้ความเป็นสมัยใหม่ ผ่านการแต่งกาย

อาจกล่าวได้ว่า ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีผลมาจากสภาวะความเป็นสมัยใหม่ ผู้หญิงมุสลิมกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำรงอัตลักษณ์ของความเป็นมุสลิมอย่างมาก พวกเขาถูกมองว่ามีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ห่างไกลจากการเป็นมุสลิมที่ดี อย่างไรก็ตามในความเป็นสมัยใหม่ของพวกเขาและภายใต้การรุกรานของวัฒนธรรมตะวันตก อัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมยังคงฝังรากลึกอยู่ภายในจิตใจ

ที่มาจาก:

<https://www.pinterest.com/pin/444308319465510325/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2560.

ดังนั้น เมื่อพิจารณาผู้หญิงมุสลิมทั้งสองกลุ่มไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่ต้องการฟื้นฟูอิสลามหรือกลุ่มที่รับวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาในชีวิตประจำวันนั้น มีการดำเนินชีวิตที่ผสมผสานระหว่างความเป็นมุสลิมกับความเป็นสมัยใหม่ ซึ่งในยุคปัจจุบันไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงความเป็นสมัยได้ อยู่ที่แต่ละคนว่าจะเลือกรับสิ่งใดเข้ามาในชีวิต ผู้หญิงมุสลิมบางคนเลือกที่จะเผยแพร่ความรู้ในเรื่องของศาสนาอิสลามผ่านทางเพลย์สเตชัน เช่น เพจคุณครูขนมปัง เป็นต้น ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในสังคมมุสลิม หรือบางคนเลือกที่จะใช้เสียงดนตรีในการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม ซึ่งแน่นอนว่าการฟังเพลงเป็นสิ่งที่ผิดต่อหลักการทางศาสนา แต่เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบันพวกเขาจึงเลือกทำสิ่งนี้เพื่อให้ผู้คนที่นับถือศาสนาอื่นๆ เข้าใจความเป็นอิสลามผ่านเสียงเพลง อย่างในกรณีของเพลงสากลที่ชื่อว่า Cover girl (Rockin' That Hijab) มี Hijabi Blogger มากกว่า 50 คนของแต่ละประเทศมาร่วมแสดงใน MV ซึ่งหนึ่งในนั้นมีผู้หญิงมุสลิมที่เป็นคนไทยด้วย โดยเนื้อหาของเพลงกล่าวถึงการใช้ชีวิตที่เธอเลือกและไม่ได้ถูกบังคับโดยใคร แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่น่า

แปลกในขณะที่ศาสนาอื่น ๆ ผู้หญิงต้องคลุมผมเช่นเดียวกันกับผู้หญิงในศาสนาอิสลามแต่ไม่ถูกกล่าวถึงว่าเป็นการกดขี่ต่อสิทธิผู้หญิง

จากกรณีศึกษาผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย ทำให้เห็นว่าโลกของสังคมมุสลิมมีความซับซ้อนและไม่หยุดนิ่งมากกว่าที่เราเข้าใจโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชีวิตของนิสิตนักศึกษาที่ต้องปะทะกับความเป็นสมัยใหม่อยู่ตลอดเวลา จึงทำให้ผู้หญิงมุสลิมบางกลุ่มที่เลือกรับวัฒนธรรมความเป็นสมัยใหม่มาใช้ในชีวิตประจำวันและมีภาพลักษณ์ที่ดูแปลกแยกไปจากความเป็นมุสลิมที่เคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นในด้านการแต่งกาย การตามแฟชั่นตะวันตก ตลอดจนการดูหนังฟังเพลง เป็นต้น ที่ทำให้พวกเธอถูกมองว่าห่างไกลจากศาสนาและสนใจแต่ความเป็นสมัยใหม่โดยไม่ใส่ใจกับศาสนา อย่างไรก็ตาม การถอยห่างจากการเป็นมุสลิมที่ดีของผู้หญิงมุสลิมที่รับวัฒนธรรมความเป็นสมัยใหม่เข้ามา ก็ไม่ได้หมายความว่า การเป็น มุสลิม ของพวกเธอจะสูญหายไป ในทางกลับกัน พวกเธอพยายามใช้พื้นที่ทางสังคมที่พวกเธอมีอยู่ยืนยันความเป็นมุสลิมต่อผู้คนอื่นๆ ในสังคม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมความเป็นสมัยใหม่และการเผชิญกับวัฒนธรรมภายนอก ทำให้ผู้หญิงมุสลิมมีการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและปรับตัวเข้ากับสังคมที่พวกเธออาศัยอยู่ ถึงแม้ว่าจะมีความต้องการในการที่จะฟื้นฟูศาสนาอิสลามของกลุ่มผู้ที่เคร่งครัดแต่ก็ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงจากความเป็นสมัยใหม่ได้

สรุป

ภายใต้สภาวะความเป็นสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นนั้น ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมมนุษย์ในมิติต่างๆ ทั้งด้านอาหาร การแต่งตัว หรือแม้กระทั่งวิถีคิด ดังนั้น ศาสนาทุกศาสนาย่อมมีการตอบสนองต่อภาวะความเป็นสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นซึ่งศาสนาอิสลามย่อมไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากการเผชิญหน้ากับความเป็นสมัยใหม่ได้เช่นกัน วิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย โดยให้ความสำคัญกับความหลากหลายของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย โดยเฉพาะผู้หญิงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพฯ ซึ่งปะทะกับความเป็นสมัยใหม่อยู่ตลอดเวลา และปรากฏอยู่ในมิติด้านความคิดและการดำเนินวิถีชีวิต อย่างไรก็ตาม ศาสนาอิสลามที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมก็ถูกท้าทายด้วยความเป็นสมัยใหม่ด้วยเช่นกัน ซึ่งตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงการถูกล้อมรวมของวัฒนธรรมมุสลิม อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนคือ การแต่งกายของผู้หญิงมุสลิมนอกจากนี้แล้ว วิถีคิดและการดำรงชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามยังถูกท้าทายด้วยกับระบบความคิดแบบตะวันตก

การรูกึบของความเป็นสมัยใหม่ที่มีรูปแบบของความเป็นตะวันตกหรือกระแสวัฒนธรรมนิยม (pop culture) ภายในประเทศไทย ผ่านทางสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อออนไลน์หรือข้อมูลข่าวสารทางโทรทัศน์ เป็นต้นนั้น ทำให้ผู้หุญมุสลิมมีการปรับตัวและปรับเปลี่ยนความคิดอยู่เสมอ เพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนโลก (adaptation) จากกระแสการกลัวอิสลาม (Islamophobia) ที่เกิดขึ้นและมีความเข้มข้นมากในพื้นที่แถบตะวันตก และสำหรับในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งความเข้มข้นของกระแสการกลัวอิสลามอาจจะไม่เข้มข้นเท่าในประเทศแถบยุโรป แต่ถึงอย่างไรก็มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบรรดาผู้หุญมุสลิมส่วนหนึ่งคงเป็นเพราะกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะที่มาจากตะวันตกซึ่งค่อนข้างระวางสงสัยมุสลิมเป็นพิเศษหรือความคิด การแต่งกาย เป็นต้น นิสิตนักศึกษาผู้หุญมุสลิมมีความสามารถในการเลือกสรรสิ่งที่เป็นประโยชน์ของความเป็นสมัยใหม่ที่ผ่านมาในรูปแบบของวัฒนธรรมกระแสนิยมมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ในขณะที่เดียวกันก็ยังยึดโยงอยู่กับหลักการปฏิบัติทางศาสนา

ดังนั้น อัตลักษณ์ของผู้หุญมุสลิมจึงดำเนินไปในลักษณะของการผสมผสานความเป็นสมัยใหม่โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ว่าจะในทิศทางใดก็ตาม บรรดาผู้หุญมุสลิมยังคงมีหลักความคิดและความเชื่อที่เชื่อมโยงกับหลักการทางศาสนา

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสารภาษาไทย

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. บทบาทผู้หุญมุสลิมมลายู: ในมุมมองทางประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. พลังผู้หุญ แม่ เมีย และเทพสตรี: ความจริงและภาพแทน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2559.

ชัยวัฒน์สถาอนันท์. มุสลิมศึกษา: สังคมศาสตร์ทวนกระแสและความเป็นอื่น. วารสารสลขลา นครินทร์ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ฉบับที่ 4 เล่มที่ 1 มกราคม – เมษายน. 2541. ธเนศ วงศ์ยานนาวา และคนอื่นๆ. อานวิพากษ์ มิเชล ฟูกูเกต์. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์สยามร่วมกับคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2558.

นิติ เอียวศรีวงศ์ และคนอื่นๆ. คนหนุ่มสาวกับโลกสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2557. พระมหาคัมภีร์อัล-กุรอาน พร้อมความหมายภาษาไทย. แปลโดยสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย.

มุฮัมหมัดซาก็เจ๊ะหะและมัสนัน มาหะมะ. อิสลามกับสังคมของความเป็นสมัยใหม่. อิสลามกับความท้าทายในโลกสมัยใหม่ มุมมองจากนักวิชาการชาวยแดนใต้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : หจก ภาพพิมพ์. 2555.

ยูซุฟอัล ก็อรฏอวีย์. สู่การฟื้นฟูอิสลาม การกิจที่ต้องเข้าร่วม. กุตามะ (แปล). กรุงเทพฯ: สมาคมนิสิต นักศึกษาไทยมุสลิม. 2547.

รอมฎอน ปันจอร์. การประท้วงฮิญาบที่ยะลา ความทรงจำของการต่อรอง. นุกาฮีนของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ปีที่ 33 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2555).

โรงเรียนมุลนิธิอาชีซสถาน. อิสลามานูวัตร์และอิสลามานูวัตร์องค์ความรู้: บริบทของมุสลิมในประเทศไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.azizstan.ac.th/th/index.php/explore-4/2013-02-22-02-29-21/174-2008-12-08-07-40-53>. 2548. [25 กุมภาพันธ์ 2560]

สุชาติ เศรษฐมาลินี. ความรุนแรง สันติภาพ และความหลากหลายในโลกอิสลาม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม. 2550.

อนูสรณ์ อุณโณ. พิธีกรรมนำเรื่อง: ม้าพยศ วิญญาณบรรพบุรุษและศาสดา. นบีไม่กินหมาก. พิมพ์ครั้งที่ 1. ปัตตานี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์. 2559.

อัมพร หมดเค็ม. ทบทวนกระบวนการฟื้นฟูอิสลามของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย. วารสารวิชาการอัล-อิกมะฮมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2554)

หนังสือและเอกสารภาษาอังกฤษ

Andrew Rippin. Muslims their religious beliefs and practices. 4th edition. Great Britain: CPI Antony Rowe. 2012

John L. Esposito, John O. Voll, and Osman Bakar. Asian Islam in the 21st Century. The United States of America: Acid-free paper. 2008.

Momo SHIOYA, The Wedding Ceremony as an Expression of Modern Muslim Identity: A case study of Central Java, Islam and Cultural Diversity in Southeast Asia. Japan: Word On Co., Ltd. 2015.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- ณัฐญาตา สุขภิญโญ. Tobbies Brand เรียบง่าย งดงาม ตามแบบฉบับอิสลาม. [ออนไลน์]. 2560. แหล่งที่มา: <http://halallifemag.com/tobbies-brand/>. [4 พฤษภาคม 2560]
- อุศตาซอับดุลชชะกูร บิน ซาฟิอียี (อับดุลสุโก ดินอะ). กฎหมายว่าด้วยห้ามการปิดหน้าของสตรีมุสลิมกดขี่หรือปลดปล่อย. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1280914690&catid=02. [30 เมษายน 2560]
- FatmaNaib. Aljazeera. Sweden's 'hijabista': Selling Muslim fashion. [Online]. 2015. Available from: <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2015/10/sweden-hijabista-selling-muslim-fashion-151022111549949.html>. [2017, April 30]

บุคลากรกรม

สัมภาษณ์

1. สัมภาษณ์ นางวารี ลามอ, 21 มีนาคม 2560.
2. สัมภาษณ์นักศึกษาผู้หญิงมุสลิมที่เป็นสมาชิกกลุ่มเซ็นจ์บูโกลด์, นางสาว ชะพินะฮ์ บิน อับดุลลา (นามสมมติ), 26 เมษายน 2560.
3. สัมภาษณ์ นางสาว ฟาติมะห์ โต๊ะชี (นามสมมติ), 21 เมษายน 2560.
4. สัมภาษณ์ นางสาว ไดนา ดารานี (นามสมมติ), 21 เมษายน 2560.
5. Interview with Miss AiniSyarifah, student of Yogyakarta State University, 21 April 2017.
6. Interview with RatnaDewiWulandari, student of Yogyakarta State University, 21 April 2017.

การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย

อุรชา ชูขันทอง¹

ในปี 2559 กรุงเทพมหานคร ได้ครองแชมป์ “สุดยอดจุดหมายปลายทางโลก ประจำปี 2016” (MasterCard Global Destination Cities Index)² ซึ่งเป็นการจัดอันดับโดยมาสเตอร์การ์ด โดยมีการจัดสำรวจมาแล้วเป็นเวลา 6 ปี จาก 132 เมืองทั่วโลกที่มีผู้มาเยือนมากที่สุด ประกอบกับการคาดการณ์จำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อทำการสำรวจ จากการรายงานผลสำรวจนี้ทำให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของการเดินทางระหว่างประเทศเพื่อท่องเที่ยวรวมถึงการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจ รวมถึงในเอเชียก็มีอัตราการแข่งขันที่สูงในเรื่องการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเมืองสำคัญอย่าง สิงคโปร์ โตเกียว หรือ โซล ที่กำลังเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศ เพื่อความเติบโตทางเศรษฐกิจจากการเป็นประเทศเป้าหมายในการพักผ่อนของนักท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับว่าเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญของโลก จากการศึกษาขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกที่เดินทางท่องเที่ยวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493-2548 มีการเพิ่มขึ้นตั้งแต่ 25 ล้านคนไปจนถึง 806 ล้านคน และได้มีการคาดการณ์ไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2563 จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเพิ่มขึ้นกว่า 1,600 ล้านคน และมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า 100 ล้านล้านบาท³ จาก

¹ นิติระดับปริญญาตรี โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² Ryan Erenhouse, “Bangkok Takes Title in 2016 Mastercard Global Destinations Cities Index,” available from <http://newsroom.mastercard.com/press-releases/bangkok-takes-title-in-2016-mastercard-global-destinations-cities-index/> (February 15, 2517)

³ คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, “แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙,” เข้าถึงได้จาก

การศึกษาดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและจะกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่สร้างรายได้เข้าสู่ประเทศจำนวนมาก

การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่ประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภททั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรงเช่นธุรกิจด้านการขนส่ง ที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยว ธุรกิจด้านอาหาร และธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อมคือ การผลิตสินค้าต่าง ๆ รวมถึงวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งต่อการท่องเที่ยวทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทที่สำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวได้กลายเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ และมีส่วนในการพัฒนาประเทศอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้ประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยอาศัยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศมีอยู่ ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละประเทศจะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร⁴ บทบาทที่สำคัญของการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและเกียรติของประเทศให้เป็นที่รู้จักแก่ชาวโลก แสดงให้เห็นถึงควมมีชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ให้เป็นที่รู้จักและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว นอกเหนือจากการมาเที่ยวเพื่อความสุขสนนหรือเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ

ประเทศไทยมีอัตราการขยายตัวในส่วนของรายได้จากนักท่องเที่ยวและตัวเลขนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอยู่ในอันดับต้นๆของโลก สร้างรายได้ให้กับประเทศจำนวนมาก จนเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ กรุงเทพมหานครมีทำเลที่ตั้ง ที่อยู่ในจุดศูนย์กลางที่เชื่อมต่อการเดินทางจากทั่วโลกได้สะดวกมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย มีธรรมชาติที่สวยงาม อุดมสมบูรณ์ มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยมีค่าครองชีพที่ไม่สูงเมื่อเทียบกับเมืองใหญ่ของโลก มีสินค้าและบริการหลายระดับที่รองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ซึ่งปัจจัยต่างๆเหล่านี้เป็นที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูงประเทศหนึ่ง และทำให้อุตสาหกรรม

http://www.wise.co.th/wise/Knowledge_Bank/References/Tourism/National_Tourism_Development_Plan_2555_2559_New.pdf. (20กุมภาพันธ์ 2560).

⁴นางเยาว์ จิตตะปุตตะ, *ครึ่งศตวรรษการท่องเที่ยวไทยกับมรดกวัฒนธรรม*, (วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ 27 ฉบับที่ 1 (ม.ย.- พ.ย. 2549), หน้า 28.

ท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นทุกปี สร้างผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เกิดการขยายตัวของชุมชนและการกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจแก่คนในพื้นที่

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับรัฐบาลของแต่ละประเทศเองก็มุ่งหวังที่จะเพิ่มอัตราในส่วนแบ่งของตลาดการท่องเที่ยวโลก เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่สำคัญคือผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเงินตราต่างประเทศ ที่จะได้จากการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ดังนั้นจึงมีนโยบายส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในเชิงรุก เพื่อให้มีการขยายตัวในเชิงปริมาณ จึงทุ่มเททั้งงบประมาณการลงทุนและกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศ โดยพยายามสร้างอุปทาน (Supply) การท่องเที่ยวออกมาเพื่อกระตุ้นและส่งเสริมการทำการตลาดด้านการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว⁵

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นตลาดที่ใหญ่จึงยากที่จะถึงจุดอิ่มตัว แต่ก็ต้องมีการแข่งขันกันสูงขึ้นเพราะอีกทั้งในปัจจุบันยังมีทัศนคติที่ว่า การเดินทางท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งในวิถีชีวิต มีคุณค่าในด้านการแสวงหาความรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ อีกทั้งยังนำมาซึ่งโอกาสในการศึกษาและเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกันที่จะนำไปสู่ความเข้าใจและยอมรับในอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของแต่ละประเทศซึ่งเป็นโอกาสที่จะนำมาซึ่งความเข้าใจกันระหว่างวัฒนธรรมที่ต่างกัน⁶ องค์การสหประชาชาติก็ได้มีการสนับสนุนให้มีโครงการจัดการท่องเที่ยวสากลขึ้น โดยประกาศให้ปี ค.ศ. 1991 (พ.ศ.2534) เป็นปีท่องเที่ยวสากลมีคำขวัญว่า Tourism Passport to Peace ที่สะท้อนมุมมองว่า การท่องเที่ยวจะเป็นสื่อนำไปสู่สันติภาพ

อาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบันทั่วโลกได้หันมาให้ความสนใจกับการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพราะการท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจึงทำให้รัฐบาลของหลายประเทศได้กำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และจัดตั้งองค์กรของรัฐขึ้นมาเพื่อดูแลและส่งเสริมการท่องเที่ยว ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่เหมาะสมความสำเร็จในด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องก่อนการประกาศเป็นปีการท่องเที่ยวสากลถึง 30 ปี

⁵ เรืองเดียวกัน, หน้า 28-29.

⁶ นงเยาว์ จิตตะปุตตะ, ครึ่งศตวรรษการท่องเที่ยวไทยกับมรดกวัฒนธรรม, หน้า 29-31.

อีกทั้งยังมีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องจึงทำให้ผู้จัดทำต้องการที่จะศึกษาจุดเริ่มต้นของการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยว่ารัฐบาลมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างไร ประเทศไทยจึงเป็นประเทศเป้าหมายของนักท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกและเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน

การศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยเป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์โดยมีขอบเขตในการศึกษาดังนี้ 1. ศึกษาวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยตั้งแต่ พ.ศ.2503 เป็นต้นมา 2. ศึกษานโยบายการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย

วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย

สังคมไทยมีแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวมาตั้งแต่สมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แต่เป็นเพียงการท่องเที่ยวที่นิยมและจำกัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นสูงเพราะมีความพร้อมทั้งเวลาและกำลังทรัพย์ ในช่วงเวลานั้นคนไทยยังไม่มีแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างชาวตะวันตก หรือความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างปัจจุบันกล่าวคือ คนไทยไม่นิยมใช้เวลาว่างในการท่องเที่ยวเพื่อความสุข พักผ่อนหย่อนใจ หลังจากนั้นกลุ่มชนชั้นสูงได้รับอิทธิพลความคิดการท่องเที่ยวแบบตะวันตกคือการไปท่องเที่ยวเพื่อหาความสุข ซึ่งบุคคลในราชสำนักและข้าราชการชั้นสูงเป็นกลุ่มแรกที่รับวิถีชีวิตแบบตะวันตกมาปรับใช้ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อรักษาตัวและเพื่อพักผ่อนหย่อนใจแต่อย่างไรก็ตามยังคงจำกัดอยู่ในชนชั้นสูง

การเดินทางท่องเที่ยวของประชาชนไม่ถือว่าเป็นการพักผ่อน การได้พักผ่อนในความคิดของชาวบ้านหรือชาวนาคือการได้ทำงานน้อยลงหรือการได้ไปทำบุญที่วัด⁷ แม้ว่าจะมีการเดินทางเพื่อไปนมัสการตามปูชนียสถานทางศาสนา หรือเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนาอย่างการ

⁷ เสถียร โกเศศ, การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวบ้านสมัยก่อน, (กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2521), หน้า 71.

ทอดคลื่น ฝ่าป่า แต่ก็ไม่อาจนับได้ว่าเป็นการท่องเที่ยว เนื่องจากมีจุดมุ่งหมายเพื่อไปสักการะต่อสิ่งที่มีบ่อเป็นหลัก ซึ่งต่างกับความหมายของคำว่า “การท่องเที่ยว” ในปัจจุบัน⁸

การท่องเที่ยวในวัฒนธรรมไทยก่อนสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในการเดินทางเพื่อศาสนาและในการทำกิจธุระต่างๆ แต่ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางเพื่อความสุขสำราญใจหรือตากอากาศและการเดินทางตามคำแนะนำของแพทย์ไปยังที่ที่มีอากาศดีเพื่อรักษาสุขภาพ วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอีกครั้งในช่วง พ.ศ. 2500 เป็นผลจากการพัฒนาประเทศเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นทำให้ความคิดเรื่องวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขยายไปสู่ชนชั้นกลางอย่างกว้างขวาง แบบแผนวิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนไปทำให้ผู้คนเปลี่ยนแปลงจนต้องเข้ามาอาศัยและทำงานในเมืองเพื่อประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรม เมืองเติบโตไปอย่างรวดเร็ว มีการคมนาคมที่สะดวกขึ้นประชาชนมีรายได้ที่มั่นคงและเริ่มมั่งคั่งขึ้นทำให้มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น เกิดชนชั้นกลางที่เริ่มจะดำเนินชีวิตสะดวกสบายและมีโอกาสท่องเที่ยวแบบชนชั้นสูงในอดีต การท่องเที่ยวกลายเป็นกิจกรรมนันทนาการที่สำคัญเพื่อผ่อนคลายการท่องเที่ยวถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของชีวิตในสังคมอุตสาหกรรมที่คนส่วนมากต้องการไปเที่ยวเพื่อเติมพลังชีวิต พักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อความสบายใจแล้วกลับมาอยู่และทำงานในเมืองต่อไป ทั้งยังเป็นการแสดงถึงรสนิยมและความประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิตอีกด้วย

แนวคิดเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย

อาจกล่าวได้ว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงเป็นผู้ริเริ่มทรงเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย ตั้งแต่เมื่อครั้งที่พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการรถไฟ ได้มีการจัดตั้งแผนกโฆษณาของการรถไฟ เมื่อ พ.ศ. 2467 ทำหน้าที่เผยแพร่ประเทศไทยให้เป็นที่ยุ่จักแก่ชาวต่างประเทศ แม้ทรงย้ายไปดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคมแต่ก็ยังคงดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยว

⁸ ภิญญพันธุ์ พจนะลาวันย์, การสร้าง“พื้นที่ประเทศไทย”ด้วยพลาณภาพของสิ่งพิมพ์ ความเขี้ยวบนทางเพศและการท่องเที่ยว ทศวรรษ 2500, (วารสารศิลปวัฒนธรรมปีที่ : 31 ฉบับที่: 3, 2553), หน้า 143.

เมื่อพ.ศ. 2492 คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นควรปรับปรุงหน่วยงานท่องเที่ยวขึ้นใหม่ จึงได้มีมติให้กรมโฆษณา การยกร่างโครงการปรับปรุงหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวเสนอให้ คณะรัฐมนตรีพิจารณา ในการประชุมเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2492 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ กรมโฆษณาการพิจารณาส่งเสริมการท่องเที่ยว กรมโฆษณาการได้ทำความตกลงกับกระทรวง เศรษฐกิจ ขอโอนกิจการส่งเสริมการท่องเที่ยว จากกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม มาอยู่กับการม โฆษณาการ สำนักนายกรัฐมนตรี และให้เรียกส่วนงานนี้ว่า สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อมา กรมโฆษณาการ ได้พิจารณาเห็นว่ากิจการส่งเสริมการท่องเที่ยวกำลังตื่นตัวในประเทศไทยมาก จึงได้จัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีฐานะเทียบเท่ากอง เรียกว่า สำนักงาน ท่องเที่ยว โดยพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกรมโฆษณาการในสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2493⁹

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยเริ่มต้น ในสมัยที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2502-2506 ในช่วงนี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับการ พัฒนาและส่งเสริมอย่างจริงจัง แนวคิดในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2501 ในขณะที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พักรักษาตัวอยู่ ณ โรงพยาบาลวอลเตอร์ริด สหรัฐอเมริกา ท่านได้ศึกษากิจการการท่องเที่ยวด้วยความสนใจอย่าง จริงจัง เนื่องจากเล็งเห็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่จะได้รับจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่ง กำลังตื่นตัวอยู่ในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุที่ประเทศไทยมีทรัพยากรพร้อมที่จะพัฒนาเพื่อ การท่องเที่ยวอยู่แล้ว รวมทั้งคนไทยมีวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ที่น่าสนใจและมีความเป็น มิตรกับบุคคลทั่วไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนประเทศ ไทยทั้งสิ้นหากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง จึงได้มุ่งเน้นพัฒนาประเทศและสร้าง ภาพลักษณ์ของประเทศให้มีความปลอดภัย ปราศจากโจรผู้ร้าย การเมืองมีเสถียรภาพมั่นคง และ เร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ เน้นนโยบายที่ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการ

⁹ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, “เกี่ยวกับททท.” เข้าถึงได้จาก <https://thai.tourismthailand.org/%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%A2%E0%B8%A7%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9B>, (25 กุมภาพันธ์ 2560).

ท่องเที่ยว เพื่อที่จะสามารถดึงดูดเงินตราต่างประเทศจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ดังนั้นจึงมีการประกาศพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว” โดยมีชื่อย่อว่า อ.ส.ท. ขึ้นเป็นหน่วยงานอิสระ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศในขณะนั้นเป็น ประธานคณะกรรมการการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานด้านเผยแพร่ประเทศไทย ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และ ศิลปกรรม ให้เป็นที่รู้จักและสนใจแก่นักท่องเที่ยว สํารวจ จัดสร้างบูรณะสถานที่ท่องเที่ยว¹⁰ ทั้งนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังเน้นว่า รายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สามารถกระจายไปอย่างทั่วถึงประชาชนทุกคน นอกจากนี้รายได้ที่มองไม่เห็นและมีมูลค่าที่ประเมินไม่ได้ ได้แก่ ความชื่นชมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศต่อขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนไทย

จุดเริ่มต้นการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยได้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริงในปี พ.ศ. 2503 ภายใต้องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว นับเป็นหน่วยงานแรกของประเทศไทยที่ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อภารกิจส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยโดยเฉพาะ¹¹ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากนักท่องเที่ยว รัฐทำให้การท่องเที่ยวกลายเป็นระบบที่ควบคุมได้และสร้างรายได้มหาศาล¹² พัฒนาการท่องเที่ยวไทยให้เป็นไปในทิศทางของทุนนิยม¹³ แต่เมื่อรัฐบาลตระหนักได้ว่าคนไทยนิยมไปท่องเที่ยวต่างประเทศ อาจทำให้เกิดการเสียดุลทางเศรษฐกิจในเวลาต่อมาจึงได้เน้นส่งเสริมให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวในประเทศ ดังนั้นองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จัดตั้งขึ้นมาจึงพยายามส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย

¹⁰ ศรีญา วรากุล, ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา, 2551), หน้า 80-86.

¹¹ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 36ปี ททท., (กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยว, 2539), หน้า31.

¹² ภิญาพันธุ์ พจนะวัลย์, กำเนิด “ประเทศไทย” ภายใต้เผด็จการ, (กรุงเทพฯ : มติชน, 2558), หน้า140.

¹³ ینگเยาว์ จิตตะปุตตะ, ครึ่งศตวรรษการท่องเที่ยวไทยกับมรดกวัฒนธรรม, หน้า 32.

ประเทศไทยเป็นประเทศที่จะสามารถพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เพราะมีต้นทุนเดิมอยู่แล้ว 2 ประการคือ

1. ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการบินของภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งบินระหว่างยุโรป อินเดีย ออสเตรเลีย และโตเกียว สายการบินหลายสายต้องผ่านกรุงเทพฯ

2. ประเทศไทยมีวัตถุดิบที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวในตัวแล้วประกอบกับที่ประชาชนชาวไทยมีความเป็นมิตรต่อบุคคลทั่วไป และมีวิธีการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทยก็เป็นที่น่าศึกษาแก่ชาวต่างประเทศ กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางของประเทศไทยเองก็เต็มไปด้วยสิ่งที่น่าสนใจ เช่น วัดวาอารามอันสวยงาม พิพิธภัณฑ์ ตลาดร้านค้า นาฏศิลป์ไทย การท่องเที่ยวตามแม่น้ำลำคลอง สถานที่เหล่านี้เป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว¹⁴ เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาประเทศไทยมากขึ้นหากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

ดังนั้นหลังจากที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ได้ให้ความสำคัญกับการจัดตั้งโครงสร้างและงบประมาณขึ้นมารองรับการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการประกาศพระราชกฤษฎีกาการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2503 ซึ่งรัฐบาลมีความหวังว่าจะได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจและเผยแพร่วัฒนธรรมของประเทศจากการท่องเที่ยว¹⁵

ประเทศไทยที่มีวัตถุดิบด้านการท่องเที่ยวที่ดีอยู่แล้วดังนั้นขั้นตอนต่อไปคือการจะหาอย่างไรจึงจะสามารถทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในประเทศไทยได้ ทำอย่างไรจึงจะมีโรงแรมและบริการนำเที่ยวที่เพียงพอที่จะรับรองนักท่องเที่ยวจากต่างชาติจนเป็นที่ประทับใจและกลับมาเที่ยวอีกครั้งในอนาคต ในเวลาต่อมานอกเหนือจากการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอย่างเส้นทางคมนาคม การขนส่ง การสื่อสารแล้ว อุตสาหกรรมโรงแรมยังได้รับการส่งเสริมให้มีการลงทุนจากนักลงทุน จนทำให้มีโรงแรมขึ้นหนึ่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว¹⁶ เพื่อให้เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว เมื่อพัฒนาอุตสาหกรรมโรงแรมสำเร็จแล้วประการต่อมาคือการจัดให้มีบุคลากรทางอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยการจัดอบรมมัคคุเทศก์เพื่อรองรับ

¹⁴ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 36ปี ททท., หน้า 31.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 36ปี ททท., หน้า 32.

นักท่องเที่ยวรวมถึงส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาประเทศไทยมากขึ้น ซึ่งเป็นการร่วมมือกันจากทุกภาคส่วน

การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่จะนำมาซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งเห็นได้จากวัตถุประสงค์ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ระบุไว้ว่า “ต้องการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นประโยชน์แก่เศรษฐกิจของชาติ” ซึ่งการที่จะดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ไม่ว่าจะด้วยการจัดให้มีหน่วยงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง และวัตถุประสงค์ในพระราชกฤษฎีกาก็เปรียบเสมือนหลักในการนำไปวางแผนในการดำเนินงานต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ก็เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแห่งชาติทั้งสิ้น¹⁷

นอกจากพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแล้วยังมีหลักฐานที่แสดงว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยรัฐมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ คือจากสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีผู้ก่อตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้กล่าวไว้ในงานเปิดสำนักงานองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2503 ความว่า

บัดนี้เรากำลังประชุมกันอยู่ที่นี่ เพื่อเปิดสำนักงานขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นอีก ซึ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นเครื่องมืออันสำคัญที่จะสร้างสรรค์ความเจริญทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศชาติ... ผลประโยชน์ที่รัฐจะพึงได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนี้ หากเป็นรายได้ที่จะบังเกิดขึ้นแก่รัฐบาลโดยตรงเป็นส่วนใหญ่แต่จะเป็นรายได้ที่กระจายออกไปยังบุคคลหลายชั้นหลายอาชีพ...¹⁸

โดยการส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยในระยะแรก(พ.ศ. 2502-2514) จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยให้เป็นที่รู้จักของต่างประเทศไม่ว่าจะโดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์

¹⁷ ปิ่นเพชร จำปา, วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544, หน้า 146.

¹⁸ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 36 ปี ททท., หน้า 18.

ให้ทราบถึงวัฒนธรรม ประเพณี และสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆของไทย แต่ในเวลาต่อมาองค์กรการท่องเที่ยวได้ขยายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยตั้งแต่ พ.ศ. 2515-2519 เป็นต้นมา นอกจากการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักแล้ว ยังได้พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีระบบโดยร่วมมือกับ Institute of Tourism Development Consultants ที่ปรึกษาจากเนเธอร์แลนด์จัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ โดยมีหลักการที่จะครอบคลุมในส่วนต่างๆดังนี้¹⁹ 1.ตลาดการท่องเที่ยวต่างประเทศและในประเทศ 2.ทรัพยากรการท่องเที่ยว 3.นโยบายหลักแนวทางการพัฒนา 4.การจัดรูปองค์กรและดำเนินการตามแผน 5.การพัฒนากำลังคนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแผนการท่องเที่ยวนี้นับว่าเป็นแผนการแรกที่ทำขึ้น และหลักการต่าง ๆ นั้นยังได้นำมากำหนดเป็นแนวทางในการจัดทำแผนการท่องเที่ยวในระยะต่อมา

แต่เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สาธารณูปโภคในสถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงยังไม่ดีพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจึงเริ่มต้นก้าวแรกจากการพัฒนาสาธารณูปโภคด้านการท่องเที่ยวขั้นพื้นฐานสำหรับชาวไทยและชาวต่างชาติ เมื่อมีการพัฒนาก้าวหน้าขึ้น สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ก็มีความพร้อมมากขึ้นที่จะรองรับนักท่องเที่ยว

ส่วนภายในประเทศนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเผยแพร่และสร้างความเข้าใจให้คนไทยตระหนักว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั้นเป็นประโยชน์กับประเทศไทยและประชาชน เพราะไม่ใช่เพียงจะได้รับผลตอบแทนในรูปแบบของเงินตราแต่ยังจะทำให้ชาวต่างประเทศได้รู้จักและให้เกียรติยกย่องคนไทยอีกด้วย²⁰ ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมการอ่านที่ขยายตัวของคนในเมือง ทำให้องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้จัดทำอนุสาร อ.ส.ท. ขึ้นในปี พ.ศ. 2503 โดยมีกลุ่มคนเมืองเป็นเป้าหมายสำคัญของการท่องเที่ยว เนื้อหาและรูปแบบของอนุสาร อ.ส.ท. ยังเป็นจุดขายที่สำคัญที่จะเชิญชวนให้คนไปเที่ยวเมืองไทย ที่เต็มไปด้วยทิวทัศน์อันสวยงามและโบราณสถาน

¹⁹ ปิ่นเพชร จำปา, วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544, หน้า 179.

²⁰ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 36ปี ททท., หน้า 34.

ศิลปะและวัฒนธรรมของจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทยให้เป็นที่ “ประจักษ์” โดยทั่วกัน²¹ เพื่อให้เกิดความสนใจไปท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

โดยนิตยสารท่องเที่ยว เป็นอีกสิ่งพิมพ์ชนิดหนึ่งที่จะเปิดโลกทัศน์ให้ผู้อ่านได้เป็นนักท่องเที่ยวที่มีความรู้และได้รับข้อมูลก่อนการเดินทางไปท่องเที่ยว และทำให้เกิดความต้องการที่จะไปเที่ยวยังสถานที่ต่าง ๆ ที่ปรากฏในนิตยสารนั้น ๆ รวมทั้งหากไม่สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้จริงๆ การอ่านนิตยสารก็ทำให้ทราบว่าในประเทศไทยมีสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ที่ใดบ้างและแต่ละที่มีความแตกต่างของผู้คน ประเพณี วัฒนธรรมอย่างไรผ่านตัวหนังสือ

อนุสาร อ.ส.ท. เป็นนิตยสารท่องเที่ยวเล่มแรกที่เกิดขึ้นหลัง พ.ศ. 2500 และยังมีตีพิมพ์อยู่ในปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเผยแพร่อย่างสม่ำเสมอแบบที่ไม่เคยมีมาก่อน สร้างขึ้นเพื่อเติมเต็มความกระหายใคร่รู้ของคนในเมืองที่จะแสวงหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศไทย หรืออาจกล่าวได้ว่าการอ่านอนุสาร อ.ส.ท. ก็คือการไปท่องเที่ยวในดินแดนประเทศไทยในจินตนาการล่วงหน้าก่อนที่จะได้ไปสถานที่จริง²² การเพิ่มจำนวนการตีพิมพ์ของอนุสาร อ.ส.ท. แสดงให้เห็นถึงความเอาใจของรัฐบาลที่ต้องการจะส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความนิยมในนิตยสารในหมู่ของผู้อ่านอีกด้วย กรอบการนำเสนอของอ.ส.ท. แบ่งแหล่งท่องเที่ยวเป็น 2 ประเภท คือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การรับรู้เรื่องการท่องเที่ยวผ่านสิ่งพิมพ์อย่างหนังสือและนิตยสารท่องเที่ยว ทำให้เกิดความใฝ่ฝันและความต้องการท่องเที่ยวขึ้นด้วย นอกจากนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังตั้งแต่ พ.ศ. 2503 มีผลให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการคมนาคมที่สะดวกสบาย เกิดการขยายตัวของกิจการนำเที่ยวรวมถึงธุรกิจโรงแรมทำให้การเดินทางท่องเที่ยวมีความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า อนุสาร อ.ส.ท. ก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ ขยายความเข้าใจและเปลี่ยนแปลงความคิดของคนไทยในด้านการท่องเที่ยว การเพิ่มจำนวนการตีพิมพ์ของนิตยสารจาก 22,000 ฉบับใน พ.ศ.2504 เป็น 37,000 ฉบับในปี พ.ศ. 2507²³ เป็นการแสดง

²¹ ภิญาพันธุ์ พจนะวัลย์, กำนัด “ประเทศไทย” ภายใต้เผด็จการ, หน้า 142.

²² เรื่องเดิม.

²³ ภิญาพันธุ์ พจนะวัลย์, กำนัด “ประเทศไทย” ภายใต้เผด็จการ, หน้า 145-147.

ให้เห็นว่าคนไทยรู้จักและสนใจการท่องเที่ยว ทั้งยังเป็นตัวกระตุ้นความต้องการออกเดินทางท่องเที่ยวให้กับผู้อ่านไม่เพียงเท่านั้นแต่อนุสร อ.ส.ท. ยังมีส่วนช่วยพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยอย่างมาก ในการเปิดเผยแหล่งท่องเที่ยวของไทยให้คนไทยได้รู้จักและสามารถชักจูงให้คนเข้าไปท่องเที่ยวในสถานที่นั้นๆจนในบางสถานที่ท่องเที่ยวสามารถพัฒนาศักยภาพจนเป็นที่ท่องเที่ยวสำหรับนานาชาติได้ในภายหลังเช่น พัทยา เชียงใหม่ ภูเก็ตและสมุย เป็นต้น

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นภารกิจหลักขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่รับผิดชอบในเรื่องของการกระจายข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เป็นประโยชน์แก่เศรษฐกิจของชาติและเผยแพร่ประเทศไทยในด้านวัฒนธรรม ศิลปกรรม ประเพณี นาฏศิลป์ การกีฬาและกิจการอื่น ๆ ที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว แต่ต่อมาการท่องเที่ยวของไทยได้ปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์การท่องเที่ยวโลก ซึ่งมีการเติบโตมากขึ้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวระหว่างประเทศจึงได้มีการปรับฐานะขององค์กรให้สูงขึ้นเพื่อที่จะสามารถดำเนินการได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เพื่อดำเนินการในระบบอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัว เพราะการท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจอื่น ๆ เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยว การคมนาคม ที่พักโรงแรมร้านอาหารธุรกิจสื่อสารและบริการ ธุรกิจบันเทิง เป็นต้น จึงต้องมีการกำหนดเป้าหมายและวางแผนเพื่อพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์การท่องเที่ยวโลก²⁴

จาก อ.ส.ท. สู่ ท.ท.ท

จากเดิมที่องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีอำนาจหน้าที่เพียงการวินิจฉัยสั่งการ และการดำเนินงานภายในองค์กรเองเท่านั้น จึงทำการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ไม่สะดวกเท่าที่ควร ดังนั้นจึงได้มีการพิจารณาขอขยายอำนาจหน้าที่ขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยใหม่อีกครั้ง ทำให้มีการยกฐานะขึ้นเป็น ”การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” และขยายอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและการดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมมากขึ้นตามพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.2522 โดยให้ใช้ชื่อย่อว่า ททท. หรือ Tourism Authority of Thailand: TATทำให้องค์กรมีสถานะทางนิติบัญญัติที่สูงขึ้น

²⁴ นางเยาว์ จิตตะปุตตะ, ครึ่งศตวรรษการท่องเที่ยวไทยกับมรดกวัฒนธรรม, หน้า 37-38.

ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2522 คณะรัฐมนตรีมีมติกำหนดนโยบายหลักเพื่อลดอัตราการนำเงินออกนอกประเทศ และเพื่อกระตุ้นให้ได้ผลโดยเร็ว จึงสร้างแรงจูงใจให้การท่องเที่ยวให้คนเดินทางท่องเที่ยวนอกประเทศลดลงจึงประกาศให้ปี พ.ศ. 2523 เป็นปีท่องเที่ยวโลก พร้อมกับทำโฆษณาประชาสัมพันธ์รูปแบบต่างๆผ่านสื่อหลายประเภททั้งเอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุและโทรทัศน์ ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งบริษัทจูงนำเที่ยวขึ้นภายในประเทศเปิดสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อทำการตลาดเพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ²⁵

แผนพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ฉบับที่ 1 จึงถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เป็นต้นมา มีการกำหนดแผนและลำดับความสำคัญในการพัฒนาตามรูปแบบจำลองที่ได้ร่วมกับบริษัทที่ปรึกษาเนเธอร์แลนด์โดยมีการกำหนดศูนย์กลางการท่องเที่ยวขึ้นทั้งในระดับภาคระดับจังหวัด เพื่อช่วยส่งเสริมและให้มีสถานะเป็นโครงข่ายการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์รองรับการเติบโตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบสนองความต้องการของตลาด

จากการการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520-2524) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้กำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) ขึ้นโดยมีการศึกษารายละเอียดให้มากยิ่งขึ้นไปอีกระดับ เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน เช่น มีการสำรวจเบื้องต้น การศึกษาเบื้องต้น การจัดทำแผนหลักและการศึกษาความเหมาะสม เช่นโครงการกำหนดโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานต่างๆให้เพียงพอที่จะรับกับปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ได้²⁶

การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจากอดีตที่ผ่านมา เป็นการดำเนินการด้านการสำรวจรวบรวม ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว เพื่อวางแผนกำหนดแนวทางรูปแบบและลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวของทุกภาคในประเทศให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ประกอบกับการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารผ่านทาง

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

²⁶ ปิ่นเพชร จำปา, วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544, หน้า 179.

ช่องทางต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้นก็เพื่อส่งเสริมและชักจูงให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางเข้ามาประเทศไทยเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่งของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ในระยะแรกของการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมุ่งเน้นเรื่องกระประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้ประเทศเป็นจุดหมายปลายทางที่เป็นที่รู้จักในเวทีท่องเที่ยวโลกเน้นไปที่การทำการตลาด เป็นหลักมีการวางแผนและการพัฒนาขึ้นเช่น พัฒนาประเพณีสำคัญต่างๆ ขึ้นมาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว สร้างความคุ้นเคยกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น แต่ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการขยายธุรกิจการท่องเที่ยวของประเทศเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจเป็นหลักจนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมหลักที่มีความสำคัญซึ่งสามารถทำรายได้หลักให้กับประเทศไทย มีความสำคัญโดยตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลให้ความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศดีขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีการพัฒนาองค์ประกอบหลายอย่างทางการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนควบคู่กัน และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็มีบทบาทสำคัญในการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ

จุดเริ่มต้นการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยเป็นไปในทิศทางของระบบทุนนิยม²⁷ การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นต้นมานั้น เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายเพื่อเงินตราต่างประเทศ นำมาซึ่งการสร้างอาชีพให้ประชาชน เกิดการกระจายรายได้เป็นวงกว้างทำให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าและเติบโตขึ้นอย่างเป็นลำดับ แม้จะประสบปัญหาแต่ก็สามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว และสร้างรายได้เข้าประเทศได้มากกว่าสินค้าส่งออก²⁸ แต่ทิศทางการพัฒนาที่เน้นไปที่จำนวนนักท่องเที่ยวและเงินตราต่างประเทศเป็นหลักทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยยังคงอยู่ในวัฏจักร

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

²⁸ ภิญาพันธุ์ พจนะวัลย์,กำเนิด “ประเทศไทย” ภายใต้เผด็จการ, หน้า 141.

ของ “กัปดักกราคาถูก”²⁹ ใช้ความราคาถูก ความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมากจนนำไปสู่การเสื่อมลงของสถานที่ท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้พยายามหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมเพื่อลดผลกระทบมลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทโลก คือ แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ที่กำหนดถึงการพัฒนาย่างยั่งยืน ใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวัง การพัฒนาย่างยั่งยืนมุ่งเน้นในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวม จึงมีการปรับการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไปจากสังคมบริโภคนิยมสู่ยุคสมัยที่สังคมคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่สำคัญ³⁰

แนวคิดของการเดินทางท่องเที่ยวในโลกปัจจุบัน นอกจากนักท่องเที่ยวจะคำนึงถึงความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ (Value for Money) แล้วยังคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) จึงได้กำหนดให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างมั่นคงและสมดุลที่นอกจากมุ่งเน้นการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมวัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงคุณภาพชีวิตของเป้าหมายในการดำเนินงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับ “การเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ” เนื่องจากตระหนักดีว่าจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ใช่สาระเพียงอย่างเดียวของการแข่งขันเท่านั้นแต่คุณภาพของนักท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญยิ่งกว่า เพื่อเพิ่มเม็ดเงินในการนำรายได้เข้าสู่เศรษฐกิจของประเทศไทยมากขึ้น ทั้งนี้ ความหมายของการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพคือการให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่มีการใช้จ่ายในระหว่างการเดินทางมีมูลค่า

²⁹ กราเดซ พยัฆวิเชียร, “การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของไทยทั้งในอดีตปัจจุบันและอนาคต” เข้าถึงได้จาก http://www.etatjournal.com/upload/130/25492_1.pdf. (16 มีนาคม 2560).

³⁰ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, “องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)”, เข้าถึงได้

จาก: http://www.dasta.or.th/creativetourism/attachs/article/112/20_9271.pdf (15 เมษายน 2560).

สูงกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มทั่วไป³¹ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นที่จะต้องมุ่งเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่เราสามารถเพิ่มรายได้และสร้างมูลค่าจากการท่องเที่ยวได้ เพียงแค่เราใส่แนวคิดสร้างสรรค์ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าไป นักท่องเที่ยวคุณภาพ 1 คน ย่อมดีกว่านักท่องเที่ยวขจร 10 คน อย่างแน่นอน ซึ่งนั่นจะทำให้การท่องเที่ยวของบ้านเรายังคงความสวยงาม มีมูลค่า และคงความยั่งยืนต่อไปเพื่อใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวชักนำคุณภาพเข้ามาสู่ประเทศ

โดยแผนการที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) และถือเป็นแผนที่ปูทางการพัฒนาระยะยาว 20 ปีตามกรอบยุทธศาสตร์แห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579) โดยมีเป้าหมายว่าภายในปี 2579 ไทยจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก³² จะมีนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกและการใช้จ่ายต่อหัวต่อทริปเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องสำหรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทุกจังหวัดได้รับการพัฒนาการท่องเที่ยวตามศักยภาพและอัตลักษณ์ของแต่ละจังหวัด การท่องเที่ยวเป็นรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของไทยและเพื่อความยั่งยืนของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้บรรลุตามวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน”

³¹ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, “โครงการศึกษาตลาดท่องเที่ยว กลุ่มประเทศอาเซียน”, เข้าถึงจาก <http://www.etatjournal.com/web/menu-read-web-etatjournal/menu-2014/menu-2014-apr-jun/590-22014-asean> (15 เมษายน 2560).

³² (ร่าง) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) เข้าถึงจาก <http://www.harvardasia.co.th/wp-content/uploads/2016/09/702.pdf>, (13 เมษายน 2560).

สรุป

การส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลได้ขยายบทบาทกว้างขึ้นเมื่อมีการจัดตั้ง องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือ.ส.ท. ขึ้นเป็นหน่วยงานอิสระ โดยรัฐบาลสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว.ศ.2502 ขึ้นเพราะได้เล็งเห็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เนื่องจากประเทศไทยมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและพร้อมที่จะพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางกลางของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประกอบกับความเป็นมิตรของคนไทย มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจ ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนหากประเทศไทยได้รับการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในประเทศถึงจะประสบผลสำเร็จแต่ในเวลาเดียวกัน สังคมไทยยังไม่มีแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวและยังมองว่าการท่องเที่ยวเป็นการสิ้นเปลืองและเป็นการใช้เงินโดยไร้ประโยชน์ ทำให้รัฐบาลต้องทำให้ประชาชนรับรู้ถึงประโยชน์ที่ประเทศไทยจะได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและในเวลาต่อมาประเทศไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเข้าสู่สังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมทำให้ประชาชนมีเวลาว่างและรายได้ที่มั่นคงขึ้น จนเกิดแนวคิดใหม่ว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตอย่างผู้มีคุณภาพที่ดีแสดงถึงรสนิยม เป็นการพักผ่อนก่อนจะกลับมาทำงานใหม่ แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวจึงแพร่หลายขึ้นในกลุ่มชนชั้นกลางที่ทำงานในเมือง

แม้ประเทศไทยจะมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่น่าสนใจแต่เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาสาธารณูปโภคในสถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงยังไม่เพียงพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงเริ่มต้นจากการพัฒนาสาธารณูปโภคด้านการท่องเที่ยวขั้นพื้นฐาน ให้สถานที่ต่างๆเพียงพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น สร้างถนนเพื่อเชื่อมกับสถานที่ต่างๆ พัฒนาด้านการสื่อสาร รวมถึงส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมโรงแรมเพื่อให้เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ระบุไว้ว่า ต้องการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นประโยชน์แก่เศรษฐกิจของชาติ ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในคนไทยก็เป็นสิ่งสำคัญไม่เพียงแต่ส่งเสริมให้คนไทยท่องเที่ยวในประเทศ

ไทยและยังต้องสร้างความรู้และความเข้าใจให้คนในประเทศเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ประเทศไทยจะได้รับหากร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยนิตยสารอ.ส.ท. มีส่วนสำคัญที่ทำให้คนไทยเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวรวมถึงก่อให้เกิดความสนใจในการไปท่องเที่ยวในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น

พ.ศ. 2519 เริ่มมีการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นรูปธรรมและมีระบบมากขึ้น โดยการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย ซึ่งนับว่าเป็นแผนการท่องเที่ยวฉบับแรกของประเทศไทย ซึ่งมีการกำหนดการพัฒนาการท่องเที่ยวในส่วนต่างๆ ที่สำคัญอย่างครบถ้วน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทในการสร้างรายได้เข้าประเทศและช่วยลดการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 รัฐบาลได้บรรจุแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นครั้งแรก และเพื่อที่จะดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมได้มากยิ่งขึ้น รัฐบาลจึงได้ดำเนินการยกฐานะจาก องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ.ส.ท.) เป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และขยายขอบเขตอำนาจหน้าที่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศเดินทางเข้ามาประเทศไทยยังคงเป็นภารกิจหลักที่สำคัญของ ททท.

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อรายได้หลักของประเทศ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่นโยบายที่ผ่านมาของการท่องเที่ยวไทยเน้นไปที่การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ความคุ้มทุนทางเศรษฐกิจและราคาถูกเป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวของไทยแต่เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามามากเกินไปจะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญที่หากเสียไปแล้วการพัฒนาการขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของไทยอาจลดลงและอาจก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ

ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องเปลี่ยนแผนการและยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้การท่องเที่ยวของไทยยั่งยืนและมีคุณภาพ ป้องกันผลกระทบต่างๆที่จะเกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและอัตลักษณ์ความเป็นไทย เป้าหมายการดำเนินงานของ ททท. ในปัจจุบัน จึงให้ความสำคัญกับการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ รวมถึงส่งเสริมกิจกรรมที่จะเพิ่มค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เพราะนอกจากจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ

แล้วทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของประเทศก็ยังคงสวยงาม เกิดความสมดุล ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถใช้ประโยชน์ได้ต่อไปในระยะเวลายาวนานไม่ใช่เพียงแค่ยุคปัจจุบัน คำนึงถึงความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ความยั่งยืนทางวัฒนธรรม สนับสนุนการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน สืบทอดอัตลักษณ์ของคนในท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมควรจะเกิดขึ้นน้อยที่สุดจึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไทยไว้ได้อย่างยาวนาน เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีดุลยภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 36ปี ททท. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยว, 2539.

ภิญญาพันธุ์ พจนะวัลย์.กำเนิด “ประเทศไทย” ภายใต้อาณัติจักร. กรุงเทพฯ: มติชน, 2558.

ศรีัญญา วรากุล. ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา , 2551.

เสถียรโกเศศ. การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวบ้านสมัยก่อน. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา , 2521.

บทความ

ธัญญ์ศรีม์ เอี่ยมผ่องใส. “กระแสการท่องเที่ยวในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์”. วารสารประวัติศาสตร์, 2552.

นงเยาว์ จิตตะปุตตะ. “ครึ่งศตวรรษการท่องเที่ยวไทยกับมรดกวัฒนธรรม”. วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรปีที่ 27 ฉบับที่ 1 (ม.ย.- พ.ย.) 2549.

ปิ่นเพชร จำปา. “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544”. วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตร์ มหาบัณฑิตสาขา ประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2545.

ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์. “การสร้าง“พื้นที่ประเทศไทย”ด้วยพลาณาภาพของสิ่งพิมพ์ ความเ้า
 ยานทางเพศ และการท่องเที่ยว ทศวรรษ 2500”. วารสารศิลปวัฒนธรรมปีที่ 31 ฉบับที่
 32553.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. “ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558-2560” เข้าถึงจาก
http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7114 (13 เมษายน 2560).

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. “เกี่ยวกับททท.” เข้าถึงจาก
<https://thai.tourismthailand.org/%F0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%A2%E0%B8%A7%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9B> (25 กุมภาพันธ์ 2560).

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. “โครงการศึกษาตลาดท่องเที่ยว กลุ่มประเทศอาเซียน”. เข้าถึง
 จาก <http://www.etatjournal.com/web/menu-read-web-etatjournal/menu-2014/menu-2014-apr-jun/590-22014-asean> (15 เมษายน 2560).

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (ร่าง)แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่2
 (พ.ศ. 2560-2564)เข้าถึงจาก<http://www.harvardasia.co.th/wp-content/uploads/2016/09/702.pdf>(13 เมษายน 2560).

ภราเดช พยัฆวิเชียร. “การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของไทยทั้งในอดีตปัจจุบันและอนาคต”
 เข้าถึงได้จาก http://www.etatjournal.com/upload/130/25492_1.pdf.
 (16 มีนาคม 2560).

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. “องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative
 Tourism)”. เข้าถึงจาก:
http://www.dasta.or.th/creativetourism/attachs/article/112/20_9271.pdf
 (15 เมษายน 2560).

ศิริลักษณ์ อริยบุญไทย. “ประสิทธิผลของการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ ในโครงการอะเมซิงไทย
 แลนด์ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย”. เข้าถึงได้จาก
<http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/9373> (10 เมษายน 2560).

ภาษาอังกฤษ

Ryan Erenhouse. “Bangkok Takes Title in 2016 Mastercard Global Destinations Cities Index”. available from <http://newsroom.mastercard.com/press-releases/bangkok-takes-title-in-2016-mastercard-global-destinations-cities-index/>.(February 15,2517).

บทบาททางเศรษฐกิจของจีนในเมียนมาร์

กรณีศึกษา : เขตเศรษฐกิจพิเศษจ้าวผั่ว

(Kyaupyu Special Economics Zone)

ณภัทร มานะเวช¹

ปัจจุบันความมั่นคงและมั่งคั่งทางเศรษฐกิจถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ประเทศหนึ่งนั้นสามารถก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจและแข่งขันกับประเทศอื่นในเวทีโลก สงครามทางอาวุธและอุดมการณ์ความคิดได้สิ้นสุดลง การเปิดฉากแข่งขันทางเศรษฐกิจอย่างเข้มข้นเริ่มต้นขึ้น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้วัตถุดิบที่สำคัญอย่างน้ำมัน หากประเทศใดมีทรัพยากรดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ก็จะได้รับคามสนใจเป็นพิเศษจากผู้ที่ต้องการแสวงหา ดังที่งานวิจัยชิ้นนี้ได้นำเสนอเกี่ยวกับบทบาททางเศรษฐกิจของจีนในพม่า กรณีศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษจ้าวผั่ว (Kyaupyu Special Economics Zone) ที่ตั้งอยู่ในพม่า โดยเขตเศรษฐกิจดังกล่าวมีจีนเป็นผู้ลงทุนรายใหญ่ จึงเกิดคำถามว่าปัจจัยอะไรที่ทำให้จีนเข้ามาเป็นบทบาททางเศรษฐกิจในพม่า โดยผ่านการลงทุนด้านพลังงาน ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของจีนต่อพม่าในเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้

นับตั้งแต่สาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มต้นใช้นโยบายเปิดประเทศในปี 1978 มีการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ดำเนินนโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจตามกลไกตลาดและเปิดประตูสู่ภายนอก² ทำให้จีนมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนส่งผลให้เกิดปัญหาเรื่องการขาดแคลนทรัพยากรซึ่งถือเป็นวัตถุดิบสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะด้านพลังงานเนื่องจากความต้องการที่มีมากขึ้นทั้งในภาคครัวเรือนและภาคอุตสาหกรรม จีนจึงมีความจำเป็นต้องแสวงหาแหล่งพลังงานจากภายนอกเพื่อตอบสนองภาค

¹ นิติระดับปริญญาตรี โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² จิรัฏฐวิศิษฎ์ศาสตร์กุล.จีนกับนโยบายความมั่นคงทางพลังงาน.(วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2554).

เศรษฐกิจต่าง ๆ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ การแสวงหาแหล่งทรัพยากรจากภายนอกทำให้จีนต้องเข้าไปมีความสัมพันธ์กับประเทศที่มีแหล่งทรัพยากรหนึ่งในประเทศที่สำคัญและมีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศจีนตลอดมา คือ พม่า

นอกจากนี้เป็นที่ทราบกันดีว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจในจีนเป็นการเติบโตที่กระจุกตัวอยู่ในบริเวณเมืองชายฝั่งที่มีทางออกสู่ทะเลและตอนกลางของประเทศ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำกันในแต่ละมณฑลของจีน โดยงบประมาณและการพัฒนาส่วนใหญ่จากส่วนกลางลงไปอยู่บริเวณดังกล่าว การพัฒนาไม่ถูกกระจายสู่มณฑลตอนใต้ของจีน ทำให้รัฐบาลต้องมาหาวิธีการแก้ปัญหา ดังกล่าวให้กับมณฑลทางตอนใต้ได้เปิดรับโอกาสใหม่ๆทางธุรกิจการลงทุนและการค้า รัฐบาลจึงวางแผนโดยมีปัจจัยทางภูมิศาสตร์เป็นสำคัญและความสัมพันธ์ที่มีมายาวนานตั้งแต่ประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์แบบบ้านพี่เมืองน้องในการเปิดประตูสู่โลกภายนอกแก่มณฑลทางตอนใต้

พม่านั้นถือเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดกับจีนพม่าจึงเปรียบเสมือนประตูทางออกสู่โลกภายนอกของจีน เพื่อเชื่อมเส้นทางจีนตอนใต้ให้มีทางออกสู่ทะเลที่สำคัญสามารถนำเข้าทรัพยากรสำคัญอย่างน้ำมันจากตะวันออกกลางโดยไม่ต้องเดินทางผ่านช่องแคบมะละกาที่เป็นเขตอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้ชิดกันแล้ว³ พม่ายังมีความสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์สำหรับจีน ทั้งด้านความมั่นคงทางพลังงาน⁴ และมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ได้แก่ ผลผลิตการเกษตรไม้สัก ไม้ซุง ไม้เนื้อแข็ง เสื้อผ้า อัญมณี หยก รวมทั้งมีแหล่งพลังงานเชื้อเพลิงและแหล่งอุตสาหกรรมน้ำมันก๊าซธรรมชาติ⁵ เป็นสิ่งดึงดูดใจแก่จีนที่จะตัดสินใจเข้ามาดำเนินธุรกิจแม้ในสภาวะที่พม่ายังมีอุปสรรคมากมายทั้งปัญหาความไม่สงบมีการต่อสู้ระหว่างทหาร และกองกำลังชนกลุ่มน้อย ปัญหาความไม่มั่นคงทางการเมืองความไม่เป็นประชาธิปไตยการกีดกันและหวาดกลัวต่างชาติ ทำให้พม่าปิดประเทศและโดดเดี่ยวตัวเองมาเป็นเวลานานเป็นผลให้เศรษฐกิจ

³ สิทธิพล เครือรัฐติกาล. นโยบายต่างประเทศของจีนต่อพม่า อดีตและปัจจุบัน (ค.ศ.1949-2010). กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

⁴ ศิริพร สัจจามนต์. บทบาทของจีนในเมียนมาร์. (ออนไลน์). 2558. แหล่งที่มา: <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/> [10 มีนาคม 2560]

⁵ วรรณพงษ์ ดุรงคเวโรจน์. พม่า.....ผืนแผ่นดินทอง. (ออนไลน์). 2555. แหล่งที่มา: <http://wannaphong.blogspot.com/2012/07/blog-post.html> [10 มีนาคม 2560]

ตกต่ำ ประชาชนไม่มีงานทำคุณภาพชีวิตตกต่ำ ประเทศล้าหลังไม่ได้รับการพัฒนาขณะที่พม่า ยังคงถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจากหลายประเทศไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาประเทศหรือดำเนินธุรกิจ กับต่างชาติ⁶ จินนับเป็นประเทศหนึ่งที่เขาเข้ามาับบทบาทต่อพม่าทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง ตั้งแต่พม่ายังไม่มีการปฏิรูปประเทศ จินดำเนินความสัมพันธ์กับพม่าด้วยผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยไม่ได้ยุ่งเกี่ยวหรือแทรกแซงเรื่องภายในของพม่า ทั้งๆที่พม่ายังคงถูกคว่ำ บาตรจากนานาชาติ ช่วงระยะเวลานับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา พม่ามีการติดต่อกและมี ความสัมพันธ์ที่ดีกับจีนมากกว่าประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ มาโดยตลอด จีนไม่ได้ให้ความสนใจใน ปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่า รวมถึงปัญหาความไม่สงบภายในอื่น ๆ ซึ่งจีนมีนโยบายที่ต้องการ รักษาความสัมพันธ์กับพม่าโดยความสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะเป็นไปในด้านเศรษฐกิจและการให้ความ ช่วยเหลือโดยเฉพาะด้านการทหารอาวุธยุทโธปกรณ์⁷ ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับ พม่ายังคง ดำเนินต่อไปอย่างแนบแน่นเนื่องจากพม่ามีความต้องการอย่างมากในการพัฒนาประเทศ สร้าง ความอยู่ดีกินดีให้กับประชาชนพม่าจึงต้องหันไปพึ่งพาเงินในทุกๆด้านเงินเองก็มีความต้องการ ทรัพยากรของพม่าซึ่งถือเป็นวัตถุดิบสำคัญในภาคอุตสาหกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านพลังงาน เพราะพม่าดำเนินการปิดประเทศ โดยไม่ให้ต่างชาติเข้ามายุ่งเกี่ยวมาเป็นเวลานาน ทรัพยากรที่มี อยู่จึงยังไม่ถูกใช้ไปมากนัก พม่าเองก็ยังขาดเทคโนโลยีและความรู้ต่างๆที่จะมาจัดการกับ ทรัพยากรที่มีอยู่มากมาย จึงเป็นโอกาสให้ทั้งรัฐบาลจีนและภาคเอกชนเข้าไปดำเนินธุรกิจในพม่า รวมถึงใช้พม่าเป็นตลาดสำคัญในการกระจายสินค้าจีนมองเห็นผลประโยชน์ทางธุรกิจมากมาย หากมีความสัมพันธ์กับพม่า

ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ พม่าและจีนเป็นเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนร่วมกันหลายพัน กิโลเมตร ดินแดนทางภาคเหนือของพม่า อยู่ติดกับมณฑลยูนนาน ภาคตะวันตกของจีน พม่ามี ความสำคัญทางด้านภูมิศาสตร์ต่อจีนในการเชื่อมมณฑลยูนนานที่ไม่มีทางออกทะเลสู่โลกภายนอก

⁶ สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ นครคุนหมิง. จีน-พม่า.(ออนไลน์).2555.
แหล่งที่มา: <http://www.academia.edu> [16 เมษายน 2560]

⁷ ความสำคัญของพม่าที่มีต่ออาเซียน. (ออนไลน์).
แหล่งที่มา:<https://sites.google.com/site/thawrphma/khwam-sakhay-khxng-phma-thi-mi-tx-xaseiyn> [16 เมษายน 2560]

ของจีนถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของจีนต่อพม่า บริเวณชายแดน นอกจากนี้พม่ายังมีพรมแดนติดต่อกับประเทศต่างๆ 4 ประเทศ ไทย ลาว อินเดีย บังคลาเทศ ที่สำคัญยังติดกับทะเลสำคัญทั้ง 2 ด้าน คือ อ่าวเบงกอล และทะเลอันดามัน⁸ การที่พมามีพรมแดนติดกับทะเลทำให้จีนสนใจที่จะใช้พม่าเป็นทางออกสู่มหาสมุทรอินเดียแกมฉนวนทางภาคใต้ของจีนหากใช้เส้นทางนี้ออกสู่ทะเลจะเป็นเส้นทางที่ไม่ต้องผ่านประเทศเพื่อนบ้านหลายทาง ช่วยลดต้นทุนการผลิตในด้านการขนส่งและย่นระยะเวลาได้มากขึ้น จีนจะสามารถส่งสินค้าออกสู่ตลาดโลกโดยไม่ต้องพึ่งท่าเรืออื่นๆ รวมถึงใช้พม่าเป็นตลาดของสินค้าจากมณฑลยูนนานและเป็นประตูส่งสินค้าออกไปยังเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การใช้ทางออกจากประเทศพม่าจะเป็นจุดดึงดูดนักลงทุนและการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศเข้าสู่ฉนวนทางใต้ได้สะดวกขึ้น

หากกล่าวถึงเส้นทางการเดินเรือที่สำคัญของจีน คือ ช่องแคบมะละกา โดยถือเป็นเส้นทางการค้าการเดินเรือเส้นทางหลักสำหรับจีน ถึงแม้ว่าจีนจะมีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลแต่ก็มีจุดอ่อนจากการมีทางออกทะเลเพียงด้านเดียว คือ มหาสมุทรแปซิฟิก ถ้าจะออกมหาสมุทรอินเดียเพื่อไปยุโรป แอฟริกาและตะวันออกกลาง ต้องไปอ้อมช่องแคบมะละกา⁹ ดังนั้นการขนส่งค้าขายกับคู่ค้าหลักอันดับหนึ่งอย่างสหภาพยุโรป รวมไปถึงการขนส่งพลังงานสำคัญจากตะวันออกกลางจีนจำเป็นต้องเดินเรือไปอ้อมช่องแคบมะละกา ทำให้ช่องแคบมะละกานี้เป็นดั่ง“ชีพจรทางทะเล” ของจีน การพึ่งพาช่องแคบนี้มากเกินไปย่อมเป็นความเสี่ยง ทั้งอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาและปัญหาโจรสลัดชุกชุม โดยหากช่องแคบดังกล่าวถูกโจมตีหรือไม่สามารถเปิดการเดินเรือได้ด้วยเหตุผลใดก็ตาม ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจทั้งของจีนและทั่วโลก และหากเปลี่ยนเส้นทางการเดินเรือก็จะทำให้ต้องเดินเรือเป็นระยะทางที่ไกลขึ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายสูงขึ้นด้วยเช่นกันจีนจึงตระหนักดีว่าหากต้องพึ่งพาช่องแคบมะละกาเพียงอย่างเดียวคง

⁸ สุริย ไตรรัตน์กุล. การดำเนินนโยบายจีนต่อพม่าระหว่างปี 2531-2536. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2538. 71.

⁹ ศิริชัย ลีเลิศยุทธ์. จับตาทุนจีน เปิดแผนอภิมหาโปรเจกต์ของจีนในพม่า-อาเซียน. (ออนไลน์). 2555. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2012/06/40827> [10เมษายน 2560]

ส่งผลกระทบอย่างมากหากเกิดปัญหาขึ้นมา รัฐบาลจีนจึงได้พยายามหาทางออกสู่ทะเลอีกด้านหนึ่งเพื่อเป็นการลดการพึ่งพาช่องแคบมะละกาเพียงอย่างเดียวและในที่สุด จีนก็ตัดสินใจเลือกที่จะใช้เส้นทางผ่านกลางประเทศพม่าเพื่อออกสู่มหาสมุทรอินเดีย¹⁰

ปัจจัยการปฏิรูปเศรษฐกิจจีน ตามนโยบายสี่ทันสมัยของเติ้งเสี่ยวผิง ในปี 1980 นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจสมัยใหม่ตามกลไกตลาด¹¹ ประกอบไปด้วยการพัฒนาการเกษตร อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี¹² ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในจีนอย่างมาก ทำให้เศรษฐกิจจีนขยายตัวอย่างต่อเนื่อง การเติบโตทางทางอุตสาหกรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว¹³ ส่งผลต่อการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยสำคัญในภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะด้านพลังงานที่จะมาใช้ในการภาคอุตสาหกรรมจีนจึงมีความจำเป็นต้องมีพลังงานสำรองเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไม่ให้หยุดชะงักกลางคันโดยการออกไปแสวงหาแหล่งพลังงานทรัพยากรภายนอก

เศรษฐกิจจีนเติบโตมากบริเวณที่ติดกับเมืองชายฝั่ง เป็นการพัฒนาแบบกระจุกตัว เกิดการอพยพเข้ามาในเมืองที่มีความเจริญเติบโต การกระจุกตัวของคนในเมืองที่อพยพเข้ามาจากชนบทมีมากขึ้น การขยายตัวอย่างรวดเร็วของเมืองเนื่องจากปัญหาการว่างงานและรายได้ที่ไม่เพียงพอในชนบท ทำให้เกิดการหลั่งไหลทางรายได้ สังคม เศรษฐกิจ รัฐบาลจีนพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนในมณฑลภาคกลางและภาคตะวันตก¹⁴ เพื่อเพิ่มการกระจายการพัฒนาและการกระจายรายได้ ลดความเหลื่อมล้ำระหว่างมณฑลที่ติดชายฝั่งและ

¹⁰ อักษรศรี พานิชสาส์น. แกะรอย “สร้อยไข่มุกจีน” ในพม่า (อภิมหาโครงการสำคัญของจีนในพม่า). (ออนไลน์). แหล่งที่มา:

<http://www.marinerthai.net/forum/index.php?topic=125.0> [10 เมษายน 2560]

¹¹ สมภพ มานะรังสรรค์. จีนมหาอำนาจในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์. 2546. 2.

¹² เรื่องเดียว. 25.

¹³ วิทยากร เชียงกุล. เศรษฐกิจจีนในระบบเศรษฐกิจโลก. กรุงเทพฯ: สายธาร. 2547. 16.

¹⁴ สมภพ มานะรังสรรค์. จีนมหาอำนาจในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์. 2546. 41.

มณฑลทางตะวันตกที่อยู่ตอนในไม่มีทางออกสู่ทะเล ความพยายามหาทางพัฒนาเศรษฐกิจให้แก่ มณฑลทางใต้ของประเทศที่ยังล้าหลังอยู่ให้มีความเจริญทัดเทียมดินแดนส่วนอื่นๆ โดยเฉพาะส่วน ที่อยู่ใกล้ชายฝั่งทะเล ดังนั้นพม่าจึงมีประโยชน์สำหรับจีนในแง่ที่เป็นตลาดส่งออกสินค้าอุปโภค- บริโภค เป็นประตูสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นช่องทางที่จะทำให้ทุนต่างชาติไหล เข้าไปยังมณฑลยูนนานได้สะดวกมากขึ้น โดยที่จีนได้ดำเนินนโยบายต่อพม่าในหลายรูปแบบ ได้แก่ การให้การสนับสนุนด้านการเมืองแก่พม่าในเวทีระหว่างประเทศ ความร่วมมือด้านการค้า ชายแดนความสนับสนุนทางการทหารการถอนการสนับสนุนกองกำลังต่อต้านรัฐบาลพม่า ความ ช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยสภาพการเมืองและบริบทระหว่างประเทศสถานการณ์การเมืองของพม่าที่ไม่มี เสถียรภาพ และความเป็นประชาธิปไตย การละเมิดสิทธิมนุษยชนปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ นำไปสู่การคว่ำบาตร พม่าปิดประเทศและโดดเดี่ยวตัวเองเป็นเวลานาน ปัญหาเหล่านี้ กลายเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตและพัฒนาเศรษฐกิจ ขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านเปิดตัวสู่โลก ภายนอกและก้าวหน้าไปกับเศรษฐกิจโลก¹⁵ ส่งผลต่อความด้อยพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ พม่าถูก คว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจากหลายประเทศไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาประเทศหรือดำเนินธุรกิจ โดยเฉพาะกับสหรัฐฯและประเทศในแถบยุโรป จากมาตรการคว่ำบาตรจากชาติตะวันตกยิ่งทำให้ พม่ามีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจใกล้ชิดมากยิ่งขึ้นกับจีนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลพม่ากับจีน ดำเนินไปอย่างแนบแน่น โดยเน้นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ไม่ยุ่งเกี่ยวและแทรกแซง กิจกรรมภายใน ความสัมพันธ์ระหว่างพม่ากับจีนเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแสวงหาที่พึ่งของ พม่าและความต้องการพัฒนาประเทศ จึงต้องหันไปพึ่งพาจีนในเกือบทุกด้านจีนให้ความช่วยเหลือ พม่าทั้งด้านการเงิน การค้า การลงทุน ให้การกู้ยืมเงินจำนวนมหาศาล สนับสนุนให้บริษัทเอกชน และภาครัฐของจีนเข้าไปทำการค้าการลงทุนในพม่ามาโดยตลอด แม้ว่าจีนจะทราบดีถึงปัญหา ภายในของพม่าและความเสี่ยงที่อาจจะเกิดตามมาอีกมากมาย แต่จีนได้เห็นสิ่งเหล่านี้เป็นโอกาสที่ จะอาศัยการช่วยเหลือพม่าเป็นลู่ทางแผ่ขยายอิทธิพลของจีนสู่พม่า ในห้วงเวลาดังกล่าวจีนได้ กลายเป็นประเทศคู่ค้าและประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือรายใหญ่ของพม่า รวมทั้งการลงทุนใน

¹⁵ อุตม เกิดพิบูลย์.พม่าในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ.เชียงใหม่:โชตนาว รินทร์,2549.91.

โครงการใหญ่ ๆ ทั้งด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ระบบคมนาคม สร้างถนน ทางรถไฟ สร้างเขื่อน เพื่อผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ สร้างท่อส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ สัมปทานการทำเหมืองแร่และป่าไม้¹⁶ จีนมองเห็นผลประโยชน์สำคัญในพม่าทั้งแหล่งวัตถุดิบและทรัพยากรที่สำคัญ การพึ่งพาจีนนั้น พม่าจำเป็นต้องยินยอมเสียสละบางอย่าง อย่างหนึ่งสิ่งตอบแทน เช่น การรับเงินช่วยเหลือแลกกับ ทรัพยากรที่สำคัญ การยินยอมให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพม่าโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย นักธุรกิจ พ่อค้า แรงงาน เข้ามาประกอบธุรกิจการค้า ส่งผลกระทบต่อคนพม่าที่ไม่สามารถ แข่งขันได้¹⁷

ปัจจัยข้างต้นที่ได้กล่าวถึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้จีนตัดสินใจเข้ามาลงทุนและสร้างเขต เศรษฐกิจพิเศษจ้าวผั่ว (Kyaukpyu Special Economics Zone) ตั้งอยู่ในรัฐยะไข่เป็นท่าเรือที่ใช้ เชื่อมต่อไปสู่อินเดียตะวันตกกลางและยุโรป¹⁸ สำหรับเชื่อมโยงมณฑลตอนใต้ของจีนผ่านพม่าไป ยังอ่าวเบงกอล โครงการนิคมอุตสาหกรรมและท่าเรือน้ำลึกที่เมืองจ้าวผั่ว ภายใต้โครงการชื่อ Kyaukpyu Economic and Technical Development zone Deep Seaport โครงการ ก่อสร้างท่อส่งน้ำมันดิบ จากตะวันตกกลางและแอฟริกาขนส่งทางเรือมาที่ท่าเรือจ้าวผั่วเข้าสู่ มณฑลยูนนาน โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติที่จะขนส่งก๊าซจากหลายแหล่งในพม่า¹⁹ โครงการ ลงทุนขนาดใหญ่ต่างๆของจีนที่เชื่อมโยงเมืองจ้าวผั่วมีความสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์สำหรับจีนใน ด้านการเสริมสร้างความมั่นคงด้านพลังงานซึ่งมีน้ำมันและก๊าซธรรมชาติเป็นสำคัญ

¹⁶ สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ นครคุนหมิง.จีนกับท่าทีที่เปลี่ยนไปของ พม่า. (ออนไลน์).2555. แหล่งที่มา: <http://www.academia.edu/4659810/>

¹⁷ อุดม เกิดพิบูลย์.เรื่องเดิม.87.

¹⁸ TBS A Member of Team Group. โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในเมียนมาร์. (ออนไลน์). แหล่งที่มา:<http://www.teamgroup.co.th/Project-developemnt-in-Myanmar.pdf> [10 พฤษภาคม 2560]

¹⁹ ศิริพร สัจจพันธ์. บทบาทของจีนในเมียนมาร์. (ออนไลน์).2558. แหล่งที่มา: <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail> [10 มีนาคม 2560]

อุตสาหกรรมด้านพลังงานถือว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีแนวโน้มที่ดีสำหรับพม่าทั้งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ที่ทำรายได้เข้าประเทศอย่างมหาศาล แม้ว่าพม่าจะมีทรัพยากรเหล่านี้อย่างมากแต่ก็ไม่สามารถนำทรัพยากรเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยการลงทุนและเทคโนโลยีจากต่างชาติเกือบทั้งหมด พม่าจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้นักลงทุนจากต่างชาติเข้ามาสำรวจขุดเจาะและผลิตก๊าซธรรมชาติและน้ำมัน เช่น บริษัทของจีน China National Offshore Oil-Corporation (CNOOC) , China HuanQiu Contracting and Engineering Corporation (HQCEC), China National Petroleum Corporation (CNPC) , China Oilfield Services Limited (COSL) , Sichuan Petroleum Geophysical Company (SCGC) , Sinopec Dianqiangui (Sinopec) บริษัทเหล่านี้เป็นบริษัทสัญชาติจีนที่ได้รับสัมปทานเข้ามาสำรวจและขุดเจาะในโครงการท่อส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในเขตเศรษฐกิจพิเศษจ้าวผั่วเพื่อการส่งออกน้ำมันและก๊าซธรรมชาติถือเป็นรายได้หลักของพม่า ทั้งจากแหล่งยาดานา แหล่งเยตากุน และแหล่งฉ่วย โดยมี การให้สัมปทานแก่อินเป็นระยะเวลา 30 ปี²⁰

การเกิดขึ้นของเขตเศรษฐกิจพิเศษจ้าวผั่ว (Kyaukpyu Special Economin Zone) ตั้งอยู่ในเมืองจ้าวผั่วรัฐยะไข่ (Rakhine) หรือ รัฐอาระกัน (Arakan) เมืองหลวง คือ เมืองซิตเว (Sittway) ทางฝั่งตะวันตกของพม่า มีความยาวเกือบ 500 กิโลเมตร ทิศเหนือติดกับรัฐชิน ทิศตะวันออกติดกับเขตมะเกว (Magway) เขตพะโค (Bago) และเขตอิระวดี (Irrawaddy) ทิศตะวันตกติดกับอ่าวเบงกอล ทิศตะวันตกเฉียงเหนือติดกับเขตจิตตะกอง (Chittagon) ที่ตั้งของรัฐยะไข่ (Rakhine) ถูกแยกจากพม่าอย่างสมบูรณ์ด้วยพรมแดนธรรมชาติอย่างเทือกเขาโยมา (Yoma Mountain) เป็นที่ทราบกันดีว่ารัฐยะไข่เป็นหนึ่งในภูมิภาคที่ยากจนที่สุดของพม่าซึ่งติดหนึ่งในประเทศที่มีการพัฒนาน้อยที่สุดของโลก หลังจากถูกปกครองโดยทหารมาเกือบ 50 ปี เขตเศรษฐกิจแห่งนี้จะถูกสร้างขึ้นใกล้กับเขตชุมชนของเมืองจ้าวผั่วในรัฐยะไข่ ซึ่งห่างจากนครย่างกุ้งประมาณ 500 กิโลเมตร โครงการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของข้อเสนอของรัฐบาลในการนำโอกาส

²⁰ สิดา สอนศรี. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเมืองเศรษฐกิจและการต่างประเทศ (ค.ศ.1997-2007). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2552.895-896.

ทางเศรษฐกิจมาสู่รัฐยะไข่ เพื่อลดปัญหาความรุนแรงต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว มีการคาดหวังว่าหากคนในพื้นที่ทุกคนมีงานทำ พวกเขา ก็จะต้องการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสงบ โดยโครงการนี้รัฐบาลยืนยันว่าจะสามารถสร้างงานให้กับคนในพื้นที่จำนวนมาก.²¹ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ดีขึ้น จะเกิดการสร้างเมืองใหม่ที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจ เขตเศรษฐกิจแห่งนี้รัฐบาลพม่าให้สัมปทานโครงการแก๊ส โครงการลงทุนต่างๆของจีนในเมืองจ้าวผั่วล้วนมีสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์สำหรับจีน โดยเฉพาะความมั่นคงด้านพลังงานภายหลังมีการลงนามใน MOU ระหว่างรัฐบาลสองฝ่าย ซึ่งระบุให้กลุ่ม CITIC รัฐวิสาหกิจที่ใหญ่ที่สุดของประเทศจีนที่ทำธุรกิจทางการเงินและการลงทุนเป็นผู้ศึกษาและจัดทำแผนแม่บท เพื่อบริหารงานต่อ Ministry of National Planning and Economic Development ยังมีฝ่ายเอกชนของพม่าที่ร่วมก่อสร้างโครงการท่าเรือจ้าวผั่ว ท่อน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ คือ กลุ่มบริษัทหัว (The Htoo Group of Companies-HGC) เป็นกลุ่มบริษัทที่ใหญ่ที่สุดในพม่าและกลุ่มบริษัทไอซีจีดูแลงานการขุดแหล่งสำรองก๊าซในทะเลการก่อสร้างท่อน้ำมันและก๊าซ

ส่วนกลุ่มบริษัทเอเชียเวิลด์ดูแลงานการก่อสร้างท่าเรือ²² เขตพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีจ้าวผั่ว (KyaukPhyu Economic and Technological Development Zone) ซึ่งรัฐบาลจีนและรัฐบาลพม่าได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2011 มูลค่าเงินลงทุนในโครงการประมาณ 10,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีพื้นที่ 520 เฮกตาร์ (3,250 ไร่) โครงการนี้สามารถใช้เป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างอินเดียและจีนได้อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ของเขตเศรษฐกิจพิเศษจ้าวผั่วจะเป็นโครงการอุตสาหกรรมปิโตรเลียมและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งจะไปเชื่อมโยงกับการพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติฉว่ย (Shwe Gas Project) และโครงการขนส่ง

²¹ กรุงเทพมหานครออนไลน์. พม่าดัน 'ยะไข่' เขตเศรษฐกิจพิเศษ. (ออนไลน์). 2560.

แหล่งที่มา: [HTTP://WWW.BANGKOKBIZNEWS.COM/NEWS/DETAIL/528402](http://www.BANGKOKBIZNEWS.COM/NEWS/DETAIL/528402) [30 เมษายน 2560]

²² หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจปีที่ 33 ฉบับที่ 2822. จีนเข้าเส้นชัยท่าเรือน้ำลึกพม่าเชื่อมคุณหมิง ท่าเรือทวายรัฐบาลปูงานหนัก ย่นยังเฉย. (ออนไลน์). 2556. แหล่งที่มา:

http://www.ditp.go.th/contents_attach/74059/74059.pdf [30 เมษายน 2560]

น้ำมันและก๊าซธรรมชาติทางท่อซึ่งเชื่อมโยงแหล่งก๊าซธรรมชาติและโครงการทำเรื่อน้ำลึกจ้าวผู่กับเมืองคุนหมิง (Kunming) และเมืองหนานหนิง (Nanning) ประเทศจีน²³ เป็นโครงการร่วมระหว่างบริษัทน้ำมันแห่งชาติของพม่า (Myanmar Oil and Gas Enterprise) กับรัฐวิสาหกิจจีน China National Petroleum Corporation (CNPC)²⁴ ยักษ์ใหญ่ด้านพลังงานของจีนได้เข้าไปตั้งบริษัท CNPC-South East Asia Pipeline เพื่อเข้าไปดูแลและเริ่มก่อสร้าง เริ่มต้นจากเมืองท่าจ้าวผู่ในพม่าไปยังเมืองรู่ลี่ ความยาวท่อก๊าซ 870 กิโลเมตรคาดว่าจะส่งก๊าซปีละ 12 พันล้านลูกบาศก์เมตรคู่ขนานกับท่อส่งน้ำมันความยาว 771 กิโลเมตรซึ่งจะนำน้ำมันดิบมาจากตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือจะถูกส่งไปยังจีนโดยไม่ผ่านช่องแคบมะละกา จะสามารถส่งน้ำมันดิบได้ปีละ 22 ล้านตัน ท่อส่งก๊าซธรรมชาติจีน-พม่าเป็น 1 ใน 4 ท่อนำเข้าพลังงานที่สำคัญของจีน (อีก 3 เส้นทางได้แก่ ท่อส่งน้ำมันดิบจีน-คาซัคสถาน ท่อส่งก๊าซธรรมชาติจีน-เอเชียกลาง และท่อส่งน้ำมันดิบจีน-รัสเซีย) เป็นการบุกเบิกการนำเข้าพลังงานผ่านภาคตะวันตก²⁵ ของจีน สิ่งสำคัญคือช่วยให้จีนลดการพึ่งพาการนำเข้าพลังงานผ่านช่องแคบมะละกา และเพิ่มช่องทางการนำเข้าพลังงานของจีนปัจจุบันน้ำมันดิบที่จีนนำเข้าผ่านช่องแคบมะละกามีประมาณ 200 ล้านตัน คิด

²³ ศูนย์ศึกษาการค้าระหว่างประเทศมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.สิทธิประโยชน์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษของเมียนมาร์. (ออนไลน์). 2556. แหล่งที่มา:
http://www.citsonline.utcc.ac.th/images/stories/CITS/PDF/ARTICLES/2557/AR2557_001.pdf [20เมษายน 2560]

²⁴ ท่อส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจีน-พม่าลงทุนโดย 4 ประเทศ คือ จีน พม่าอินเดีย และเกาหลีใต้ โดยแบ่งสัดส่วนการลงทุนเป็นร้อยละ 50.9 , 7.4 , 12.5 และ 29.2 ตามลำดับ นอกจากนี้ พม่ายังได้รับผลประโยชน์จากภาษี ค่าเช่าที่ดิน ค่าผ่านแดน และกองทุนอบรมเทคโนโลยี จำนวนมากอีกด้วย

²⁵ ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน. ท่อก๊าซธรรมชาติจีน-เมียนมาร์ เปิดใช้งานเข้าจีนสถานีแรก 31 ก.ค.นี้. (ออนไลน์). แหล่งที่มา:
<http://www.thaibizchina.com/thaibizchina/th/china-economic-business/> [15 พฤษภาคม 2560]

เป็นสัดส่วนราวละ 80% ปริมาณนำเข้าน้ำมันดิบทั้งหมดของจีน²⁶ ที่ต้องขนส่งผ่านช่องแคบมะละกา คาดว่าท่อส่งน้ำมันดังกล่าวจะลดการพึ่งพาเส้นทางมะละกาลงได้ราว 1 ใน 3 โดยช่วยย่นระยะทางจากแอฟริกาและอาหรับได้ประมาณ 1,200 กม.²⁷ การวางท่อก๊าซธรรมชาติและท่อส่งน้ำมันดิบจากท่าเรือน้ำลึกจ้าวผู่ทางฝั่งทะเลอันดามันผ่านเมืองมัณฑะเลย์ (Mandalay) ไปยังมณฑลยูนนานของจีน²⁸ โดยน้ำมันดิบจะจัดส่งทางเรือมาจากประเทศแถบตะวันออกกลางมาที่นี้ ส่วนก๊าซธรรมชาติจะมาจากแหล่งก๊าซของประเทศพม่าเอง เพื่อส่งน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติไปยังประเทศจีน²⁹ ถือเป็นเสาหลักของยุทธศาสตร์จีนในการลงทุนทั้งด้านการผลิตพลังงานและสาธารณูปโภคด้านการขนส่งในพม่าและยังเป็นทางออกสู่มหาสมุทรอินเดียผ่านเส้นทางทางบกจากจีนพร้อมกับเป็นเส้นทางนำเข้าเชื้อเพลิงจากตะวันออกกลางด้วย ท่อส่งก๊าซจากชายฝั่งมหาสมุทรอินเดียของพม่าไปยังภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน แนวท่อช่วยเลี่ยงช่องแคบมะละกาซึ่งอาจถูกสหรัฐปิดล้อมกรณีเกิดสงคราม แต่ประเด็นที่สำคัญกว่าการย่นระยะทางก็คือ การลดความล่าช้าและกระจายความเสี่ยงจากการนำเข้าพลังงานผ่านช่องแคบมะละกาของจีน ซึ่งสหรัฐมีกำลังทางทะเลที่จะเข้าควบคุมเส้นทางนี้ได้ แนวท่อส่งน้ำมันนี้ช่วยให้จีนมีเส้นทางสำรองหากช่องแคบมะละกาถูกปิดกั้นเพราะโจรสลัด การก่อการร้าย หรือความขัดแย้ง "รัฐบาลปักกิ่งเกรงว่าช่องแคบนี้จะถูกสหรัฐปิดกั้นหากเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศต่าง ๆ ในช่องแคบได้หวัน หรือที่อื่นๆ และที่สำคัญ เป็นการเพิ่มความร่วมมือระหว่างจีนและประเทศในภูมิภาค ถือเป็นแนว

²⁶ เรื่องเดียวกัน

²⁷ สาคิตมนัสสุรกุล.เปิดท่อก๊าซพม่า-จีนในเดือนพฤษภาคม. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://news.voicetv.co.th/world/61129.html> [15พฤษภาคม 2560]

²⁸ TBS A Member of TEAMGROUP. โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในเมียนมาร์. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.teamgroup.co.th/Project-developemnt-in-Myanmar.pdf>. [22เมษายน 2560]

²⁹ จีรพรรณเลี้ยงโรคาพาธ. เรื่องเล่าจากการไปเขตเศรษฐกิจพิเศษ (SEZs) ในย่างกุ้ง. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: http://rescom.trf.or.th/display/keydefault.aspx?id_colum=3175 [15 พฤษภาคม 2560]

ทางการพัฒนาร่วมกันนอกจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติน้ำมันยังมีโครงการอื่นอย่าง โครงการก่อสร้างทางรถไฟสายชิตต่วย-ยูนาน เชื่อมเมืองจ้าวผิว (Kyaukpyu) ในรัฐยะไข่กับคันทิงเมืองสำคัญของมณฑลยูนาน เป็นทางรถไฟคู่ขนานกับแนวท่อส่งก๊าซธรรมชาติน้ำมันเชื่อมโยงจีนความยาว 990 กิโลเมตร รถไฟวิ่งได้เร็ว 160 กม. ต่อชั่วโมง³⁰จีนจะเป็นผู้ลงทุนสร้างทางรถไฟสายนี้และโอนให้เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐบาลพม่าหลังจากได้แสวงประโยชน์ตอบแทนจากโครงการแล้วเป็นเวลา 50 ปี³¹ การมีรถไฟความเร็วสูง จะทำให้การขนส่งสินค้าจีนจากโรงงานที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ในมณฑลด้านในที่ติดทะเลของจีนส่งออกไปจำหน่ายยังแถบยุโรป แอฟริกา ตะวันออกกลางได้ ด้วยต้นทุนด้านโลจิสติกส์ที่ต่ำลง โดยผ่านเส้นทางนี้ออกสู่มหาสมุทรอินเดีย³²โครงการทำเรือที่ใช้เชื่อมต่อไปสู่อินเดียตะวันออกกลางและยุโรปเขตโครงการคลุมพื้นที่รวมประมาณ 17,500 ไร่ เป็นการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกและนิคมอุตสาหกรรมสำหรับรองรับเรือขนส่งน้ำมันขนาด 300,000 ตันท่าเรือสินค้าขนาด 60,000 ตันและท่าเรือท่องเที่ยวขนาด 100,000ตันได้ เมืองนิคมอุตสาหกรรมจะมีทุกอย่างครบวงจร ทั้งสนามบิน โรงงานปิโตรเคมี โรงงานถลุงเหล็ก

33

ผลกระทบจากเขตเศรษฐกิจพิเศษจ้าวผิว (Kyaukpyu Special Economic Zone) ที่มีต่อพม่าหลังจากการเจรจาและตกลงการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจจ้าวผิว (Kyaukpyu Special Economic Zone) ที่มีจีนเป็นผู้ลงทุนรายใหญ่ โดยเน้นยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางพลังงานเป็น

³⁰ เรื่องเดียวกัน

³¹ สาคิตมนัสสุรกุล.เมียนมาร์สำรวจเส้นทางรถไฟจีน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://news.voicetv.co.th/global/107192.html> [18พฤษภาคม 2560]

³² ศิริพร สัจจานันท์.บทบาททางพลังงานและคมนาคมของจีนในเมียนมาร์. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.marinerthai.net/forum/index.php?action=profile;u=3;area=showposts;a=topics;start=945> [18 พฤษภาคม 2560]

³³ ศิริชัย ลีเลิศยุทธ์.จับตาทุนจีน เปิดแผนอภิมหาโปรเจกต์ของจีนในพม่า-อาเซียน.จับตาทุนจีน เปิดแผนอภิมหาโปรเจกต์ของจีนในพม่า-อาเซียน.(ออนไลน์). 2555. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2012/06/40827> [10เมษายน 2560]

สำคัญ ได้แก่ โครงการท่อส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจากเขตเศรษฐกิจพิเศษจำวูถึงทางตอนใต้ของจีน เป็นที่แน่นอนอยู่แล้วว่าผู้ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงและแทบไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ เลยจากการเกิดขึ้นของเขตเศรษฐกิจพิเศษ คือ จีน แต่ในทางกลับกัน พม่าเองที่เป็นประเทศผู้รับการลงทุนรัฐบาลพม่าชูนโยบาย “เขตเศรษฐกิจพิเศษ” เพื่อสร้างงานให้ประชาชน แต่การลงทุนเกือบทั้งหมดเน้นเรื่องพลังงาน ก๊าซ เชื้อเพลิง และถ่านหิน³⁴ แม้ว่าจะได้ประโยชน์แต่ก็ยังไม่เทียบเท่ากับผลประโยชน์ที่จีนได้รับไป แต่สิ่งหนึ่งที่จะเกิดขึ้นและได้รับอย่างชัดเจนโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นคือ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาตั้งแต่เริ่มต้นการก่อสร้างไปจนถึงขั้นตอนการเปิดเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษอย่างเต็มรูปแบบ ผลประโยชน์และผลกระทบที่ได้รับก็ไม่ว่าสิ่งที่ได้จะคุ้มค่างกับสิ่งที่ต้องเสียไปหรือไม่ เขตเศรษฐกิจแห่งนี้จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพม่าอย่างมาก โดยเฉพาะด้านการค้าและการลงทุนที่จะมีเงินไหลเวียนเข้ามาในพม่าอย่างมหาศาล เพื่อนำไปพัฒนาเศรษฐกิจ ความอยู่ดีกินดีของประชาชน และบริหารจัดการกิจการภายในประเทศให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทัดเทียมนานาประเทศ แม้ว่ารัฐบาลพม่าจะพยายามทำให้ประชาชนเห็นถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนและประเทศจะได้รับ แต่ก็ยังเกิดกระแสต่อต้านอย่างมากมาจากหลายฝ่ายทั้งองค์กรอิสระ ประชาชนทั้งในพื้นที่ใกล้เคียงและประชาชนในประเทศถึงผลกระทบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน มีการออกมาเรียกร้องและต่อต้านข้อตกลงดังกล่าว เพราะมีผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ด้านองค์กรเอกชนหลายองค์กรได้เริ่มเคลื่อนไหวระดมพลังเพื่อคัดค้านการเดินหน้าโครงการลงทุนของต่างชาติที่เป็นโครงการขนาดใหญ่และมีผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่ หวังจะให้รัฐบาลนำเรื่องกลับไปพิจารณาทบทวนใหม่ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้นหรืออย่างน้อยก็โครงการดังกล่าวเสีย เนื่องจากจะเป็นภัยคุกคามความต่อความมั่นคง และสร้างปัญหาความเดือดร้อนและความขัดแย้งต่อรัฐบาลและประชาชนอีกหลายชาติพันธุ์นั้นรัฐบาลจึงควรพิจารณาอีกครั้ง โครงการการลงทุนดังกล่าวมุ่งเน้นที่ภาคเศรษฐกิจก็จริง แต่เป็นการกระจุกตัวอยู่กับภาคพลังงานเท่านั้น โครงการดังกล่าวไม่ได้เปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจในพม่าในระดับรากฐาน ผลประโยชน์ส่วนใหญ่กระจายเข้าสู่อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่อง โครงการท่อส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติทำให้เกิดผลกระทบกับผู้คนอย่างต่อเนื่อง เกิดปัญหาความไม่มั่นคงทางพลังงานและ

³⁴ กรุงเทพธุรกิจ.ความจริงหลักจาก พม่าโฉมใหม่กับ 8 โครงการใหญ่. (ออนไลน์). 2555. แหล่งที่มา: <http://transbordernews.in.th/home/?p=399> [28 เมษายน 2560]

ความขัดแย้งแย่งชิงทรัพยากรดังกล่าวต่อพม่า³⁵ รวมถึงมีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อม ไม่มีความโปร่งใส และที่ร้ายก็คือ ก่อสงครามย่อยๆ ขึ้นอีกหลายพื้นที่ของประเทศ รัฐบาลพม่าและรัฐบาลจีนรวมถึงภาคเอกชนยืนยันว่าการเกิดขึ้นของเขตเศรษฐกิจพิเศษจำวัดจะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงดีขึ้นอย่างแน่นอน การเกิดขึ้นของเขตเศรษฐกิจพิเศษจะเพิ่มการจ้างงาน เพิ่มรายได้ ประชาชนมีโอกาสมากขึ้น มีการพัฒนาพื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมและเมืองใหม่ที่มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจพม่าอย่างยิ่งยวด แต่เราจมาพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาของเขตเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าวทั้งต่อชุมชน สังคม วิถีชีวิต

ปัญหาการคอร์รัปชัน

โครงการที่มีเงินลงทุนมหาศาล ผ่านองค์กรของรัฐในหลายขั้นตอน มีทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาลของทั้งสองประเทศเข้ามาลงทุน ย่อมมีการคอร์รัปชันเกิดขึ้นได้ในทุกขั้นตอน เนื่องจากเป็นโครงการใหญ่ที่ตรวจสอบยาก เงินที่ได้จากโครงการดังกล่าวจึงไม่นำมากระจายสู่ประชาชนและนำไปพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง ประชาชนไม่ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหลังการเกิดขึ้นของเขตเศรษฐกิจ ไม่เกิดการกระจายรายได้ เงินไปตกอยู่ที่ผู้บริหารระดับสูงอย่างไม่โปร่งใส ขาดกฎระเบียบและกฎหมาย รวมถึงความรับผิดชอบและความโปร่งใสในกลไกการค้าการลงทุนของพม่า ส่งผลให้จีนและบริษัทอื่นๆ ที่เข้าร่วมลงทุนภายในประเทศกลายเป็นผู้มีส่วนร่วมในคอร์รัปชัน

ปัญหาการขาดแคลนพลังงาน

ประชาชนในพื้นที่เชื่อว่าการส่งออกน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจากพม่าทำให้พม่าขาดแคลนพลังงานในการผลิตไฟฟ้าเพื่อการอุปโภค-บริโภค ทำให้เกิดปัญหาไฟดับบ่อยครั้ง ค่าไฟฟ้าสูงขึ้นยังมีราคาเพิ่มขึ้นอีกด้วย ซึ่งปัญหาไฟฟ้าดับบางครั้งก็เกิดจากการขั้นตอนการทำงานในการระเบิดและขุดเจาะ ยิ่งไปกว่านั้นชาวบ้านกว่า 80% ในหลายพื้นที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้แต่กลับมีการขุดเจาะและส่งออกก๊าซไปประเทศอื่น

ปัญหาการเวนคืนที่ดิน

³⁵Blocking Freedom: Arakan Oil Watch October 2008

ในพื้นที่จัดทำเขตเศรษฐกิจที่มีหลายโครงการด้วยกัน มีการใช้พื้นที่อย่างมหาศาล สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ เช่น เกิดการเวนคืนที่ดินตามแนวรางรถไฟและโดยรอบเพื่อนำไปสร้างทางรถไฟเชื่อมกับมณฑลยูนนาน มีการสร้างถนนเพื่อเข้าไปสู่เขตเศรษฐกิจพิเศษประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ดังกล่าวเป็นเวลาหลายชั่วอายุคนต้องถูกเวนคืนที่ดิน โดยไม่ได้รับการชดเชย หลายครอบครัวต้องอพยพไปอย่างไม่มีจุดหมายปลายทาง การขาดพื้นที่ทำการเกษตรหลายล้านเอเคอร์ ทำให้ประชาชนขาดแคลนอาหารและรายได้ที่ได้จากการทำการเกษตร ถูกยึดไร่นาที่ทำมาหากินและประกอบอาชีพ เพื่อเอาไปทำเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ นอกจากนี้การขุดเจาะน้ำมันในพื้นที่ดังกล่าวของจีน อยู่ในความรับผิดชอบและดูแลของรัฐบาลพม่า ทำให้รัฐบาลพม่ามีคำสั่งให้ประชาชนที่อยู่บริเวณดังกล่าวย้ายออกจากพื้นที่ หากไม่ปฏิบัติตามคำสั่งก็จะบังคับและขับไล่ออกจากบ้านเรือนของตนเอง ยิ่งไปกว่านั้นมีการเผาทำลายบ้านเรือนประชาชนเพื่อให้ประชาชนอพยพออกไปอาศัยอยู่ในพื้นที่อื่น การก่อสร้างและการวางท่อแก๊สทำให้เกิดการบังคับยึดที่ดินของชาวบ้านโดยปราศจากค่าชดเชย พื้นที่ที่มีประชากรอาศัยกว่า 6 แสนคนชาวบ้านต้องสูญเสียที่ทำกินและบ่อน้ำมันที่เคยเจาะโดยวิถีชาวบ้านมาหลายชั่วอายุคนต้องถูกทำลายด้วยเครื่องจักรขนาดใหญ่

ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพชุมชนและวิถีชีวิต

ประชาชนในพื้นที่ต้องอพยพไปที่อื่น กลายเป็นชุมชนร้าง ไม่มีที่ดินทำมาหากินและทำการเกษตร ทำลายสภาพความเป็นอยู่ของเหล่าเกษตรกรและชาวประมง จากที่สาธารณะที่ชาวบ้านมีสิทธิเข้าไปทำกิจกรรม กลับกลายเป็นที่ดินส่วนบุคคลเขตพื้นที่บุคคลภายนอกห้ามเข้า รัฐบาลอ้างสิทธิ์ความเป็นเจ้าของเพื่อทำจัดตั้งเขตเศรษฐกิจ ความหวังที่ชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีงานทำ มีรายได้เลี้ยงปากท้องและรายได้ที่เพียงพอต่อครอบครัวจากการเข้าไปทำงานในเขตเศรษฐกิจพิเศษก็ เลือนราง ลงเนื่องจากชาวบ้านขาดความรู้ทักษะและความชำนาญในการทำงานรวมถึงต้องย้ายไปอยู่ไกลกว่าเดิม วิถีชีวิตการบริโภคน้ำมันแบบคนท้องถิ่นได้ถูกทำลายลงอย่างสิ้นซาก อุปกรณ์แบบท้องถิ่นถูกทดแทนด้วยเครื่องจักรขนาดใหญ่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางธรณีวิทยา เพราะอุปกรณ์แบบดั้งเดิมไม่ได้มีความสามารถขุดเจาะในชั้นที่ลึกมากเมื่อเทียบกับเครื่องจักรสมัยใหม่ ประชาชนในเกาะรัมรี (Ramree Island) มีการขุดเจาะน้ำมันเพื่อนำไปใช้ในครอบครัวแบบวิถีดั้งเดิม น้ำมันที่ถูกขุดได้จะถูกใช้เพื่อการดำรงชีวิต เช่น การเติมน้ำมันเรือหาปลา ยานพาหนะเพื่อใช้ในชุมชน

ปัญหาการขาดข้อมูลข่าวสารและการมีส่วนร่วม

โครงการดังกล่าวขาดการให้ความรู้และรายละเอียดความโปร่งใสในการทำงานถึงขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นและมีผลกระทบอะไรที่จะตามมาในการปฏิบัติงานด้านการระเบิดชุดเจาะ ไม่มีการทำรายงานเสนอถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ขาดความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมา การปฏิบัติงานเป็นไปโดยอำเภอใจปราศจากการพูดคุยหรือได้รับอนุญาตจากคนในพื้นที่ ประชาชนไม่ได้รับรู้ข่าวสารหรือข้อมูลที่แท้จริง ได้รับรู้เพียงแต่สิ่งที่รัฐบาลอยากให้อำนาจ รู้เฉพาะผลประโยชน์ที่ประชาชนในพื้นที่จะได้รับ โดยไม่ได้ให้การรับรู้ในแง่อื่น

ปัญหาความขัดแย้งชนกลุ่มน้อย

ชุมชนชาวโรฮิงยาที่เมืองจ็อก ผั่ว ในรัฐอาระกัน ได้รับความเสียหายจากเพลิงไหม้ ขณะที่สถานการณ์ขัดแย้งระหว่างชาวยะไข่และชาวโรฮิงยารอบล่าสุด ทำให้มีผู้อพยพอยู่ตามค่ายพักพิงในรัฐอาระกันอย่างน้อย 7 หมื่นคน ความรุนแรงที่เกิดขึ้นเมื่อมีมุนายนที่ผ่านมา ประกอบกับการที่รัฐบาลพม่ามีควบคุมการเข้าถึงความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมให้กับชุมชนชาวโรฮิงยาที่ต้องอพยพหลังเกิดความรุนแรง ทำให้มีชาวโรฮิงยาราว 104,000 คนจากตัวเลขขอฮิวแมนไรท์วอตช์ ต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนในเรื่องอาหาร ที่พัก และการดูแลสุขภาพ ขณะที่จากความรุนแรงระลอกล่าสุดทำให้มีผู้อพยพภายในประเทศ (Internally displaced persons - IDP) แล้ว 75,000 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวโรฮิงยา และอาศัยในพื้นที่พักพิงชั่วคราว 40 แห่งในเมืองชิดตเหว และเจาร์ตาว³⁶ ถือเป็นการก่อสงครามระหว่างชาติพันธุ์ที่จะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ เมื่อรัฐบาลส่งทหารเข้าไปรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในพื้นที่โครงการลงทุนต่างๆ แทนที่จะเป็นการทำให้สถานการณ์ดีขึ้นแต่มีรายงานว่าทหารพม่าข่มขืนผู้หญิงและเด็ก ซึ่งจำนวนผู้หญิงและเด็กที่ตกเป็นเหยื่อเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ³⁷ ชาวโรฮิงยาถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่าง

³⁶ ประชาไท. ฮิวแมนไรท์วอตช์ เผยภาพชุมชนโรฮิงยาถูกเผาอดหลังเหตุขัดแย้งรอบล่าสุด. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <https://prachatai.com/journal/2012/11/43432> [26 เมษายน 2560]

³⁷ กรุงเทพธุรกิจ. ความจริงหลักจาก พม่าโหมใหม่กับ 8 โครงการใหญ่. (ออนไลน์). 2555. แหล่งที่มา: <http://transbordernews.in.th/home/?p=399> [26 เมษายน 2560]

รุนแรง เพราะพม่ามองว่าพวกเขาเหล่านี้ไม่ใช่พลเมือง จะทำอย่างไรก็ได้กับชีวิตเหล่านี้ รัฐบาลพม่าให้การช่วยเหลือชาวพุทธในรัฐยะไข่ประทุรร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินของชาวโรฮิงยา รัฐบาลพยายามใช้ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์และศาสนาเป็นเครื่องมือเพื่อขับไล่ชาวโรฮิงยาออกจากพื้นที่ดังกล่าว เนื่องจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติที่มีอยู่ รัฐบาลพยายามหาความชอบธรรมให้กับตนเองในการเข้าไต่ต้อนพื้นที่โดยใช้กลุ่มชาติพันธุ์ที่ขัดแย้งกันอยู่แล้วให้ก่อความไม่สงบเพื่อจะได้ส่งทหารเข้าไปดูแลและยึดพื้นที่ในที่สุด เมื่อกำจัดชาวโรฮิงยาได้สำเร็จ ก็จะกำจัดชาติพันธุ์อื่น ๆ ในพื้นที่อย่างแบบยล

ปัญหาความหวาดระแวง

การเกิดเขตเศรษฐกิจพิเศษย่อมทำให้เกิดการจ้างงาน การอพยพของแรงงานทั้งจากประชาชนพม่าต่างพื้นที่และประชาชนจีนที่เข้ามาแสวงหาโอกาสในชีวิตที่ดีกว่า เกิดการแย่งงาน คนพื้นเมือง พ้อคำจีนเข้ามาแย่งที่ดินทำกินของคนพม่า ทำให้ที่ดินที่ดินมีราคาเพิ่มสูงขึ้น เกิดการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนอย่างถาวร เกิดกลุ่มชุมชน สังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิตจีน พ้อคำชาวจีนได้เข้ามาครอบงำเศรษฐกิจและสังคมพม่าจนทำให้พลเมืองพม่ากลายเป็นพลเมืองชั้นสองเหมือนเมื่อครั้งที่พม่าตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษคนพม่ามีความกังวลและหวาดระแวงต่างชาติอย่างมากอันเป็นผลจากประสบการณ์อันเลวร้ายเมื่อครั้งเป็นอาณานิคมของอังกฤษ นอกจากความหวาดระแวงในระดับประชาชน รัฐบาลพม่าเองก็มีความกังวลในการเข้ามามีอิทธิพลมากเกินไปของจีนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงมีความพยายามในการปฏิรูปประเทศเพื่อลดการพึ่งพาจีนเพียงอย่างเดียว พยายามมีความสัมพันธ์นานาชาติเพื่อใช้ถ่วงดุลอำนาจไม่ให้จีนมีบทบาทมากเกินไป การกลับไปมีความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาและชาติยุโรป โดยเฉพาะในรูปแบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการทูตจึงกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญในความสัมพันธ์พม่า-จีน ทำให้พม่าไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการลงทุนจากจีนอีกต่อไป หรือแม้แต่การเข้าสู่อาเซียนก็กลายเป็นหลักประกันด้านความมั่นคงในเวทีระหว่างประเทศที่เข้มแข็งของพม่า โดยเฉพาะในกรณีหากต้องเผชิญหน้ากับจีนขึ้นมาจริง ๆ³⁸

³⁸ ญัฐพล ตันตระกุลทรัพย์. ความสัมพันธ์จีนพม่าหลังการเลือกตั้ง. (ออนไลน์). 2555.

แหล่งที่มา:

http://www.thaiworld.org/th/thailand_monitor/answer.php?question_id=1171 [22 พฤษภาคม 2560]

ปัญหาสิ่งแวดล้อม

การสำรวจและขุดเจาะน้ำมันในบริเวณชุมชนได้สร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นอย่างมาก ทั้งมลพิษทางน้ำ มลภาวะทางอากาศและเสียง รวมถึงทำลายระบบนิเวศโดยรอบ ชาวบ้านในพื้นที่อ้างว่าการก่อสร้างที่פקคนงานจีนในไซต์งานขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติสร้างความเดือดร้อนแก่พวกเขาอย่างมาก โดยเฉพาะด้านสุขอนามัยของคนในพื้นที่และการปฏิบัติที่ขัดต่อประเพณีดั้งเดิมของพวกเขา เช่น คนอาระกันมีความเชื่อว่า การมีห้องน้ำไว้หน้าที่อยู่อาศัยจะนำพาโชคร้ายมาให้ แต่คนงานชาวจีนมีการก่อสร้างห้องน้ำไว้ด้านหลังไซต์งานและไม่สนใจความเชื่อดังกล่าว และยังส่งกลิ่นเหม็น สร้างความสกปรกแก่ชุมชนอีกด้วย การขุดเจาะน้ำมันทำให้เกิดโคลนบนถนนชาวบ้านไม่สามารถสัญจรได้อย่างสะดวก เกิดกลิ่นเหม็น บางครั้งมีการทำงานทั้งวันทั้งคืนเป็นเวลาติดต่อกันหลายวันทำให้เกิดเสียงดังและเสียงสว่างที่รบกวนชาวบ้านทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ พื้นที่เพาะปลูกไม่สามารถเพาะปลูกและทำการเกษตรได้อีกต่อไป มีการขุดทางน้ำผ่านไร่นาของชาวบ้านโดยที่ไม่แจ้งให้ชาวบ้านทราบก่อนเพื่อปล่อยน้ำเสียและซีโคลนจากการขุดเจาะ มีสารพิษปะปนอยู่ในทั้งดินและแหล่งน้ำตามธรรมชาติ มีการปล่อยทิ้งน้ำเสียที่ปนเปื้อนน้ำมันและสารพิษอื่น ๆ จากการขุดเจาะน้ำมันและไซต์งานซึ่งน้ำที่ถูกปล่อยลงสู่แหล่งน้ำในชุมชนจะไหลลงไปสู่อ่าวเบงกอลสร้างความเสียหายเป็นวงกว้างแก่ระบบนิเวศบ่อยครั้งที่มีปลาตายในแหล่งน้ำธรรมชาติ ชาวบ้านไม่สามารถนำปลามาประกอบอาหารหรือนำไปขายได้เนื่องจากกลัวจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ไม่มีใครกล้าหาอาหารจากธรรมชาติเหมือนแต่ก่อนอีกต่อไป

จีนและพม่ามีความสัมพันธ์กันมาเป็นเวลานานตั้งแต่สมัยที่พม่ายังเป็นอาณาจักรอันรุ่งเรืองการค้าเน้นความสัมพันธ์ของทั้งจีนและพม่าเป็นไปในพื้นฐานของด้านความมั่นคงเป็นหลัก เนื่องจากความเชื่อที่ว่า การมีเพื่อนบ้านที่ดั้นนั้นก็เสมือนเป็นประตูหลังบ้านที่จะคอยดูแลบ้านให้มีความสงบเรียบร้อยและปลอดภัย จีนและพม่าจึงเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกันมาโดยตลอด แม้ว่าในแต่ละช่วงของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจะมีความเปลี่ยนแปลงไปบ้างนั้นขึ้นอยู่กับเปลี่ยนแปลงภายใน เช่น ระบอบการเมือง สังคม เศรษฐกิจ การเปลี่ยนนโยบายและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายนอก เช่น บริบทระหว่างประเทศ สงครามโลก สงครามเย็น หลังจากสงครามต่าง ๆ สิ้นสุดลง การต่อสู้กันด้วยอาวุธและอุดมการณ์ได้กลายเป็นเรื่องล้าหลังไปแล้ว ความมั่นคงและมั่นคงทางเศรษฐกิจกลายเป็นเรื่องสำคัญ จีนภายหลังกองนโยบายปฏิรูปในทศวรรษ 80 ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่แก่หน้าประวัติศาสตร์จีน การพัฒนาเศรษฐกิจของจีนได้ขยายตัวและเติบโต

อย่างรวดเร็ว นำไปสู่ปัญหาที่ตามมา คือ การขาดแคลนทรัพยากรที่เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต โดยเฉพาะภาคพลังงานที่ถือเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่สำคัญ ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ของชนบทบริเวณชายฝั่งกับชนบทตอนในที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล การอพยพจากชนบทเข้าสู่เมือง ทำให้จีนต้องแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วนเพื่อไม่ให้เป็นปัญหาความขัดแย้งและปัญหาสังคมจนไปกระทบต่อการพัฒนาประเทศที่กำลังเดินหน้าไปอย่างก้าวกระโดด จีนเล็งเห็นผลประโยชน์มากมายที่จะเกิดขึ้นหากสามารถเข้าไปมีบทบาทในพม่า เป็นที่ทราบกันดีว่าพม่าเป็นประเทศที่มีทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์เป็นที่ต้องการของประเทศต่าง ๆ ทั้งป่าไม้ สินแร่ น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ จีนมีความสนใจพม่าอย่างมากทั้งด้านพลังงาน ด้านภูมิศาสตร์ที่จะใช้พม่าเป็นประตูสู่ทางออกทางทะเล การลดการพึ่งพาการเดินทางเรือเพียงเส้นทางเดียว การหารแหล่งของวัตถุดิบและตลาดสินค้า พม่าถือว่าเป็นประเทศที่ตอบโจทย์ความต้องการทุกอย่างของจีนได้ จีนจึงตัดสินใจเข้ามามีความสัมพันธ์พิเศษกับพม่าตั้งแต่อดีตหรือแม้ช่วงที่พม่าถูกคว่ำบาตรจากนานาชาติ พม่าปิดประเทศและโดดเดี่ยวตัวเองส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่ล่าช้า กลายเป็นประเทศที่ด้อยพัฒนาที่สุดในโลก ทั้งปัญหาความไม่สงบ ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง มีเพียงจีนที่คอยให้ความช่วยเหลือพม่าในทุกด้าน ทั้งการทหาร เศรษฐกิจ ระบบสาธารณสุข โภคกิจ โครงสร้างพื้นฐาน โดยแลกเปลี่ยนกับการที่จีนเข้ามาแสวงหาทรัพยากร เข้ามาลงทุนในพม่า รัฐบาลจีนมุ่งเน้นที่ภาคพลังงานซึ่งถือเป็นภาคส่วนที่สามารถสร้างรายได้ให้กับพม่าได้อย่างมหาศาล จีนเป็นหนึ่งในประเทศที่ให้ความสนใจภาคพลังงานของพม่าอย่างมาก การเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจของจีนในพม่า โดยมียุทธศาสตร์ทางพลังงานเป็นสำคัญผ่านโครงการสำคัญ คือ โครงการท่อส่งน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติใน เขตเศรษฐกิจพิเศษจำวู (Kyaukpadaung Special Economic Zone) เพื่อตอบสนองความต้องการพลังงานสำรองของจีน นอกจากนี้ยังมีอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องในเขตเศรษฐกิจพิเศษนี้อีกหลายโครงการที่จะเปลี่ยนแปลงภูมิศาสตร์และสร้างผลประโยชน์มหาศาลให้แก่จีนอย่างโครงการทำเรื่อน้ำลึก โครงการทางรถไฟ ที่จะทำให้จีนกลายเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจได้โดยที่เดียว ในมุมมองของจีนแล้วพม่าเป็นส่วนสำคัญในยุทธศาสตร์โดยเฉพาะการเป็นทางผ่านสำคัญเพื่อเปิดจีนตอนใต้สู่มหาสมุทรอินเดียในรูปแบบโครงการวางท่อส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติและการสร้างเขตเศรษฐกิจจำวูในรัฐอาระกัน เชื่อมท่าเรือเจ้าผัวซึ่งตั้งอยู่บริเวณอ่าวเบงกอล เพื่อเชื่อมสู่พื้นที่ทางตอนใต้ของจีนโดยมีจุดหมายอยู่มณฑลยูนนาน ท่อส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติดังกล่าวจะช่วยย่นระยะเวลาและต้นทุนการขนส่ง ที่ปกติต้องอ้อมผ่านช่องแคบมะละกาอีกด้วยโครงการวางท่อก๊าซและน้ำมันนอกจากจะเป็นไปเพื่อความมั่นคงทางการทหารและ

พลังงานในระดับประเทศของจีนแล้วโครงการดังกล่าวยังถือเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การเร่งรัดการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่ตอนในของจีนด้วยโดยปัจจัยสำคัญที่จีนได้จัดเตรียมไว้สำหรับการนี้ก็คือ การจัดหาแหล่งพลังงานไฟฟ้าที่เพียงพอต่อการเติบโตของเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรม เงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้สนองต่อเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจของมณฑลตอนในของจีนทั้งสิ้น โดยเฉพาะมณฑลยูนนานที่อยู่ติดกับพม่าซึ่งจะได้รับประโยชน์จากการนี้มากที่สุด โครงการลงทุนเหล่านี้ได้กลายเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจมณฑลยูนนานของจีน โดยทุนขนาดใหญ่สามารถขยายการผลิตได้สามารถสร้างความต้องการสินค้าที่ต้องใช้ในการก่อสร้างและพัฒนาโครงการต่าง ๆ ตลอดจนสามารถสร้างงานและรายได้ให้กับชาวจีนอีกเป็นจำนวนมากโครงการเหล่านี้ตอบโจทยด้านความมั่นคง และการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน และแน่นอนเป็นโครงการที่จีนให้ความสำคัญสูงสุดในพม่า ลงทุนด้วยเม็ดเงินมหาศาลการเกิดขึ้นของโครงการต่าง ๆ ในเขตเศรษฐกิจพิเศษล้วนเป็นการสนองความต้องการของจีน รัฐบาลพม่ามองว่าการดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติจะทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น นำเงินที่ได้จากการลงทุนและภาษีที่เก็บได้มาพัฒนาประเทศให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รัฐบาลพม่าและจีนรวมทั้งภาคเอกชนมีการลงทุนร่วมกันในโครงการดังกล่าว แต่โครงการนี้ก็กลับมีเสียงคัดค้านจากประชาชนพม่าเนื่องจากผลประโยชน์ที่จะได้รับเทียบไม่ได้เลยกับผลกระทบที่มีต่อประชาชนและประเทศในระยะยาว

บรรณานุกรม

- จิรัฐวิศิษฐ์ศาสตร์กุล. จีนกับนโยบายความมั่นคงทางพลังงาน. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2554)
- จิตติพร จิระสวัสดิ์. นโยบายต่างประเทศของจีนต่อพม่าช่วงระหว่างปี ค.ศ.1988-1997. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. หนึ่งมณฑล หนึ่งประเทศ เศรษฐกิจจีน 11 มณฑล. กรุงเทพฯ:ผู้จัดการ. 2549
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. สารานุกรมเศรษฐกิจจีน. กรุงเทพฯ:ผู้จัดการ. 2546
- วิทยากร เชียงกุล. เศรษฐกิจจีนในระบบเศรษฐกิจโลก. กรุงเทพฯ:สายธาร. 2547

- สิทธิพล เครือรัฐติกาล. นโยบายต่างประเทศของจีนต่อพม่า อดีตและปัจจุบัน (ค.ศ.1949-2010).
กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2556
- สีดา สอนศรี. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้:การเมือง เศรษฐกิจและการต่างประเทศ(ค.ศ.1997-2007).
กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2552
- สุรีย์ ไตรรัตนกุล. การดำเนินนโยบายจีนต่อพม่าระหว่างปี 2531-2536. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2538)
- สมภพ มานะรังสรรค์. จีนมหาอำนาจในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ:สถาบันวิสิทธรศน์. 2546
- สมภพ มานะรังสรรค์. จีน: เศรษฐกิจการเมืองหลังยุคปฏิรูป. กรุงเทพฯ:สถาบันวิสิทธรศน์. 2549
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์และศิวพล ละอองสกุล. จีนมุ่งลงใต้ อินเดียมุ่งตะวันออก: อาเซียนตอนบนในยุคบูรพาภิวัตน์. กรุงเทพฯ:สถาบันคลังปัญญาคณายุทธศาสตร์เพื่ออนาคตไทย. 2556
- อัจฉรา เลหาสขไพศาล. การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของพม่าในช่วงปีค.ศ.1988-1997. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2541
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. ความสัมพันธ์จีนพม่าในทศวรรษที่ 1990. กรุงเทพฯ:คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2537
- อุดม เกิดพิบูลย์. พม่าในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ. เชียงใหม่:โชตนาวรินทร์,2549
- กรุงเทพธุรกิจ. ความจริงหลักจาก พม่าใหม่ใหม่กับ 8 โครงการใหญ่. (ออนไลน์). 2555. แหล่งที่มา: <http://transbordernews.in.th/home/?p=399> [28 เมษายน 2560]
- กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. พม่าดันยะไข่เขตเศรษฐกิจพิเศษ. (ออนไลน์). 2560. แหล่งที่มา: <HTTP://WWW.BANGKOKBIZNEWS.COM/NEWS/DETAIL/528402> [30เมษายน 2560]
- เขตเศรษฐกิจพิเศษ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: http://www.wiangphangkham.go.th/images/column_1431354069/145.pdf [22เมษายน 2560]

- ขวัญใจ เทชเสนกุล.** การขยายบทบาทของเงินและญี่ปุ่นในพม่า ผ่านโครงการท่าเรือสำคัญ (ออนไลน์). 2560. แหล่งที่มา: www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1384331912 [29 กุมภาพันธ์ 2560]
- ความสำคัญของพม่าที่มีต่ออาเซียน.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/thawrphma/khwam-sakhay-khxng-phma-thi-mi-tx-xaseiyn> [16 เมษายน 2560]
- โครงการศูนย์ข้อมูลเศรษฐกิจการค้าการลงทุนในประเทศเพื่อนบ้าน.เศรษฐกิจการค้าและการลงทุนในกลุ่มประเทศ CLMV ธนาคารแห่งประเทศไทย.** (ออนไลน์). 2557. แหล่งที่มา: <http://clmv.thaichamber.org/content/file/subcontent/Myanmar-C4-Total.pdf> [18 พฤษภาคม 2560]
- จิรพรรณ เลี้ยงโรคาพธ.** เรื่องเล่าจากการไปเขตเศรษฐกิจพิเศษ (SEZs) ในย่างกุ้ง (ออนไลน์). แหล่งที่มา: http://rescom.trf.or.th/display/keydefault.aspx?id_colum=3175 [22 เมษายน 2560]
- ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์.**ความสัมพันธ์เงินพม่าหลังการเลือกตั้ง. (ออนไลน์). 2555. แหล่งที่มา: http://www.thaiworld.org/th/thailand_monitor/answer.php?question_id=1171 [22 พฤษภาคม 2560]
- ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ.** เวียดนามโอกาสการค้าและการลงทุน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.harvardasia.co.th/wp-content/uploads/2016/09/1801.pdf> [22 เมษายน 2560]
- ประชาไท.** ฮิวแมนไรท์วอตช์ เผยภาพพมชนโรฮิงญาถูกเผาอดหลังเหตุขัดแย้งรอบล่าสุด. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <https://prachatai.com/journal/2012/11/43432> [26 เมษายน 2560]
- ลม เป็ลยีนทิส.** ญี่ปุ่นสร้างตึลาาแข่งทวาย. (ออนไลน์). 2556. แหล่งที่มา: www.thairath.co.th/content/348636 [29 กุมภาพันธ์ 2560]
- วรรณพงษ์ ดุรงคเวโรจน์.** พม่า.....ผืนแผ่นดินทอง. (ออนไลน์). 2555. แหล่งที่มา: <http://wannaphong.blogspot.com/2012/07/blog-post.html> [10 มีนาคม 2560]
- ศูนย์ข้อมูลธุรกิจไทยในพม่า. กฎระเบียบด้านธุรกิจ.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.thaibizmyanmar.com/th/economy/regulations.php> [22 เมษายน 2560]

ศิริชัย สลีเลิศยุทธ์. จับตาทุนจีน เปิดแผนอภิมหาโปรเจกต์ของจีนในพม่า-อาเซียน. (ออนไลน์).

2555. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2012/06/40827>

[10 เมษายน 2560]

ศิริพร สัจจามนต์. บทบาทของจีนในเมียนมาร์. (ออนไลน์). 2558. แหล่งที่มา:

<http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/> [10 มีนาคม 2560]

ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน. ยูนนานเส้นเลือดใหญ่ด้านพลังงานของจีน. (ออนไลน์). 2555.

แหล่งที่มา: www.thaibizchina.com/thaibizchina [18 พฤษภาคม 2560]

ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน. ท่อก๊าซธรรมชาติจีน-เมียนมาร์ เปิดใช้งานเข้าจีนสถานีแรก 31 ก.ค.นี้ (ออนไลน์). แหล่งที่มา:

<http://www.thaibizchina.com/thaibizchina/th/china-economic-business/>

[15 พฤษภาคม 2560]

ศูนย์ศึกษาการค้าระหว่างประเทศ. หอการค้าไทย. สิทธิประโยชน์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษของเมียนมาร์. (ออนไลน์). 2556. แหล่งที่มา:

http://www.citsonline.utcc.ac.th/images/stories/CITS/PDF/ARTICLES/2557/AR2557_001.pdf [20 เมษายน 2560]

สาริตมนัสสุรกุล. เปิดท่อก๊าซพม่า-จีนในเดือนพฤษภาคม. (ออนไลน์). แหล่งที่มา:

<http://news.voicetv.co.th/world/61129.html> [15 พฤษภาคม 2560]

สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ นครคุนหมิง. จีน-พม่า. (ออนไลน์). 2555. แหล่งที่มา:

<http://www.academia.edu> [16 เมษายน 2560]

สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ นครคุนหมิง. จีนกับท่าทีที่เปลี่ยนไปของพม่า.

(ออนไลน์). 2555. แหล่งที่มา: <http://www.academia.edu/4659810>

หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจปีที่ 33 ฉบับที่ 2822. จีนเข้าเส้นชัยท่าเรือน้ำลึกพม่าเชื่อมคุนหมิงท่าเรือทวายรัฐบาลพม่าหนุนหนุน. (ออนไลน์). 2556. แหล่งที่มา:

http://www.ditp.go.th/contents_attach/74059/74059.pdf [30 เมษายน 2560]

อักษรศรี พานิชสาส์น. ท่าเรือเจียวเพียวและแนวรถไฟพม่า-ยูนนาน. (ออนไลน์). 2553.

แหล่งที่มา : www.tacdb-burmese.org/web/index.php?option=com. [29 กุมภาพันธ์ 2560]

อักษรศรี พานิชสาส์น. แะสรอย “สร้อยไข่มุกจีน” ในพม่า (อภิมหาโครงการสำคัญของจีนในพม่า). (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.marinerthai.net/forum/index.php?topic=125.0> [10 เมษายน 2560]

TBS A Member of Team Group. โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในเมียนมาร์. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.teamgroup.co.th/Project-developemnt-in-Myanmar.pdf> [10 พฤษภาคม 2560]

Blocking Freedom: Arakan Oil Watch October 2008

“ มังกรสองแผ่นดิน ”

ณัฐพล ศิริขจรกิจ¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาถึงเรื่องราวตระกูลทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายบิดา ซึ่งเป็นชาวจีนโพ้นทะเลในกรุงเทพมหานคร โดยอาศัยอยู่ในเมืองข้าวเถาหรือจีนแต้จิ๋ว มณฑลกว่างตุง ประเทศจีนที่เข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (ทศวรรษ 2480 หรือ 1940) จนถึงปัจจุบัน เมื่อต้นตระกูลฝ่ายบิดาของข้าพเจ้าได้เดินทางมาถึงประเทศไทยก็ได้เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ชุมชนตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋วเข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพอยู่เป็นจำนวนมากตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ และฝ่ายมารดา ซึ่งเป็นชาวญวนอพยพในกรุงเทพมหานคร โดยอาศัยอยู่ในเมืองโขงอ่อน ประเทศเวียดนามที่เข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2376 หรือ ค.ศ. 1834) จนถึงปัจจุบัน อันเป็นปีที่ชาวญวนเริ่มอพยพลี้ภัยจากปัญหาทางการเมืองในประเทศเวียดนามเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย เมื่อต้นตระกูลฝ่ายมารดาของข้าพเจ้าได้เดินทางมาถึงประเทศไทยก็ได้เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ชุมชนมิตรคาม ถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร อันเป็นพื้นที่พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพื้นที่ชุมชนดังกล่าวได้ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก หรือเชิงสะพานกรุงธนบุรีในปัจจุบัน ซึ่งเหมาะกับการประกอบอาชีพดั้งเดิมของชาวญวนซึ่งมักจะประกอบอาชีพค้าขายทางเรือ ประมง จับสัตว์น้ำ เป็นต้น

การศึกษพบว่า สาเหตุทางการเมือง สังคม ศาสนา ปัญหาความยากจน และภัยสงครามของชาวจีนและญวนภายใต้การปกครองในช่วงเวลาดังกล่าวส่งผลให้ชาวจีนและญวนต้องอพยพเข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทย อีกทั้งความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ ความต้องการแรงงานจำนวนมากเพื่อการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตกในช่วงยุคอาณานิคมได้ส่งผลให้ชาวจีนและชาวญวนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพในประเทศไทยเพื่อมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าประเทศบ้านเกิดของตนเอง รวมถึงยังสามารถนำเงินจำนวน

¹ นิสิตระดับปริญญาตรี โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาศาลจากการประกอบอาชีพในประเทศไทยส่งกลับไปที่ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ ซึ่งถิ่นฐานของตระกูลข้าพเจ้าคือชาวจีนโพ้นทะเลและชาวนวนอพยพในประเทศไทย นี่ยังคงดำรงอยู่จวบจนปัจจุบัน

คำสำคัญ :จีนโพ้นทะเล ,จีนแต้จิ๋ว , เชียงกง, ตลาดน้อย, ญวนอพยพ , คริสต์

Abstract

This research examines both paternal and maternal stories. The paternal ancestors were overseas Chinese immigrants in Bangkok. They travelled from Shantou, Guangdong, China. They have entered Thailand since World War II (The 1940s) until the present. The paternal ancestors settled down in Talad Noi Community Area, Samphanthawong, Bangkok. There are a lot of Cantonese Chinese people living and working in the community. These people came to live there since Rattanakosin. The maternal ancestors were Vietnamese immigrants in Bangkok. They travelled from Saigon or Ho Chi Minh City, Vietnam. They have entered Thailand since the reign of King Rama III (2376 B.E. or 1834 A.D.) until the present. They started immigration due to political problem in Vietnam. Finally, they settled down in Mitkham Community Area, Samsen Road, Dusit, Bangkok where is the royal area by King Rama III. The community is by the Chaophraya River at Krungthong Bridge where is suitable for Vietnamese people's original occupation – trade in the floating market area, fishery etc.

According to the research, political cause, social problems, religions, poverty and wars in China and Vietnam at the time led them immigrate to Thailand. Moreover, natural abundance, labour demand for Thailand's development towards Western countries's standards in colonisation era persuaded Chinese and Vietnamese people to settle and work in Thailand for better lives. Also, the people could send money back to their families in their countries. Both overseas Chinese and Vietnamese immigrants still live in Thailand until now.

Keywords : Overseas Chinese, Cantonese Chinese, Xiang Gong, Talad Noi, Vietnam immigrants, Roman Catholics

ที่มาและความสำคัญ

ถ้าจะพูดถึงคำว่า “มังกร” ในความหมายของคนไทยแล้วนั้น คนส่วนใหญ่มักจะนึกถึงความยิ่งใหญ่ของแผ่นดินประเทศจีน ความยิ่งใหญ่ของคนจีนทั้งคนจีนที่อาศัยอยู่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน เขตปกครองพิเศษฮ่องกง มาเก๊า เกาเต้ไห่หนัน และคนจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ทั่วโลก แต่คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่ทราบว่ามังกรยังมีความหมายเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของประเทศเวียดนาม เนื่องจากแผ่นดินที่ประเทศเวียดนามมีลักษณะเป็นรูปมังกร รวมไปถึงวัฒนธรรม ภาษา การดำเนินชีวิตของชาวเวียดนามที่ได้รับอิทธิพลมาจากจีนอย่างยาวนานนับพันปี คนเวียดนามจึงถือว่าตนเป็นลูกหลานมังกรเช่นเดียวกับชาวจีน

ตั้งแต่สมัยปลายราชวงศ์ซิงเรื่อยมาจนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ตลอดจนช่วงแรกของการปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ในประเทศจีนแผ่นดินใหญ่² ได้เกิดปัญหาความวุ่นวายทางการเมือง สงคราม ความยากจน อย่างเป็นวงกว้างและยาวนาน เป็นเหตุให้ช่วงเวลาดังกล่าวชาวจีนจำนวนมากต้องอพยพหนีภัยสงครามและความยากจนออกจากประเทศ ไปตั้งถิ่นฐานสร้างครอบครัวในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งหนึ่งในจุดหมายปลายทางที่คนจีนโพ้นทะเลเลือกมาตั้งถิ่นฐานมากที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย โดยภายหลังจากที่ชาวจีนเดินทางเข้ามาสู่กรุงเทพมหานคร มักเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายรับจ้าง หรือมีกิจการเชิงกงในพื้นที่ตลาดน้อย และเยาวราช³ ซึ่งต้นตระกูลของข้าพเจ้าคือ แซ่แต้ ก็อพยพมาจากเมืองซัวเถา และเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายในพื้นที่ตลาดน้อยตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเริ่มจากการอพยพเข้ามาเป็นต่างด้าวโดยที่ไม่มีทรัพย์สินติดตัวมา

² ภูวดล ทรงประเสริฐ, *The Overseas Chinese ลอตลายมังกรโพ้นทะเล*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลิฟ แอนด์ลิฟ. 2545), 29.

³ เรื่องเดียวกัน , หน้า 35.

มาประกอบอาชีพรับจ้างเป็นแรงงานแบกหาม จนสามารถก่อร่างสร้างตระกูลด้วยการเป็นหนึ่งในหุ้นส่วนบริษัทเลียงฮั่วทูลส์ จำกัด มาจนถึงปัจจุบัน⁴

ภาพที่ 1 แผนที่เมืองซัวเถา หรือ แต้จิ๋ว ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่มณฑลกว่างตุง ภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน
(แหล่งที่มา :Googlemap)

⁴ ภูวดล ทรงประเสริฐ, The Overseas Chinese สอดลายมังกรโพ้นทะเล, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลิฟ แอนด์ลิฟ. 2545), 37.

ภาพที่ 2 เส้นทางอพยพจากเมืองซัวเถา มณฑลกว่างตุง ประเทศจีน สู่กรุงเทพมหานคร ด้วยเรือสำเภา เมื่อเดินทางถึงกรุงเทพมหานครได้ขึ้นจากเรือสำเภาที่ทำเรือตลาดน้อย บริเวณศาลเจ้าโจวซือคงในปัจจุบัน

(แหล่งที่มา :Googlemap)

ภาพที่ 3 สภาพบ้านเรือนที่ตลาดน้อยในปัจจุบัน ซึ่งบรรพบุรุษชาวจีนโพ้นทะเลเคยอยู่อาศัยในอดีตเมื่อเดินทางถึงกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันบ้านหลังดังกล่าวได้กลายเป็นบริษัท ไทยโฟม จำกัด

(แหล่งที่มา :ณัฐพล ศิริขจรกิจ)

สำหรับต้นตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากชาวญวนนั้น ได้เริ่มอพยพมาจากเมืองไซ่ง่อน ประเทศเวียดนาม มาตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนชาวคาทอลิก เกาะใหญ่ อยู่ธยา⁵ ตั้งแต่ สมัยรัชกาลที่ 3 และได้ประกอบอาชีพค้าขายทางเรือ ประมง บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา และล่องเรือลงมาทางทิศใต้จนมาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในชุมชนมิตรคาม ซึ่งเป็นที่ดินพระราชทานให้กับชาวคริสต์เชื้อสายญวนบริเวณถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพมหานครจนถึงปัจจุบัน⁶ ถึงแม้ว่าสภาพบ้านเรือนของชาวไทยที่สืบเชื้อสายญวนในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปมาก คือ จากที่อาศัยและประกอบอาชีพอยู่บริเวณริมน้ำและสัญจรด้วยทางเรือมาสู่การสร้างบ้านเรือนที่มีลักษณะเป็นตึกสองชั้นขึ้นไปรวมไปถึงวัฒนธรรมดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ภาษา การรับประทานอาหารแบบเวียดนาม จะถูกกลืนเป็นลักษณะการดำเนินชีวิตเป็นไทยไปเกือบหมด ซึ่งไม่เหมือนกับวัฒนธรรมจีนที่ยังคงสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆแบบดั้งเดิมมาได้จนถึงปัจจุบัน แต่ในด้านการนับถือศาสนาของชาวญวนในชุมชนมิตรคาม ยังคงสามารถรักษาค่านิยมด้านการนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก จากเวียดนาม เช่น พิธีมิสซาและการสวดภาวนาเป็นภาษาญวน ในวันสำคัญต่างๆ

ด้วยเหตุนี้จากความสำคัญของปัญหาที่กล่าวไปข้างต้นรวมไปถึงการทบทวนวรรณกรรมทำให้ข้าพเจ้ามีความสนใจที่จะศึกษาจุดเริ่มต้นของตระกูลทั้งฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ คือ เชื้อสายจีนและญวน และสาเหตุของการเข้ามาตั้งรกรากในกรุงเทพมหานคร ว่ามีปัจจัยอะไรในการเลือกเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร รวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพ การแต่งงาน อาหารการกิน ประเพณีที่สำคัญของครอบครัวทั้งสองฝ่าย ว่ามีลักษณะอย่างไร และมีพัฒนาการของครอบครัว ว่ามีการเปลี่ยนแปลงจากผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังทำการศึกษาประเด็นที่นอกเหนือไปจากงานวิชาการหรือวิทยานิพนธ์ฉบับอื่นๆที่มุ่งทำการศึกษาประเด็นต่างๆอย่างรอบด้าน

⁵ ยอห์นบอสโก วิทยา คูวิรัตน์, สมโภช 180 วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ สามเสน, (กรุงเทพฯ: (ม.ป.พ.). 2558), 3 - 4.

⁶ เรื่องเดียวกัน , 5.

ภาพที่ 4 แผนที่เมืองไซ่ง่อน ตั้งอยู่บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง ทางตอนใต้ของประเทศเวียดนาม แหล่งที่มา : Googlemap

ภาพที่ 5 เส้นทางอพยพ จากเมืองไซ่ง่อน ประเทศเวียดนาม ผ่านจังหวัดจันทบุรี เข้าสู่ชุมชนเกาะใหญ่ อูยรยา และชุมชน มิตรคาม ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับวัดราชาธิวาสและสะพานกรุงธนบุรี (ซังอี) กรุงเทพมหานครในเวลาต่อมา (แหล่งที่มา : Googlemap)

ภาพที่ 6 บ้านญวนสามเสน ซอยมิตรคาม ในปัจจุบัน

(แหล่งที่มา :ณัฐพล ศิริขจรกิจ)

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการอพยพจากจีนและเวียดนามสู่ไทย

1.1. สาเหตุปัจจัยการอพยพจากจีน(ฝ่ายบิดา) คือ เมืองซัวเถา หรือแต้จิ๋ว มณฑลกว่างตุ้ง สู่แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

1.2. สาเหตุปัจจัยการอพยพจากเวียดนาม (ฝ่ายมารดา) คือ เมืองไซ่ง่อน สู่ชุมชนมิตรคาม แขวงวรวิหาร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

1. เพื่อศึกษาถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวหรือพัฒนาการด้านวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นด้านการตั้งที่อยู่อาศัย การแต่งงาน การรับประทานอาหาร การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ

1.1. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวหรือพัฒนาการด้านวิถีชีวิต เช่น วัฒนธรรมดั้งเดิม ขนบธรรมเนียมประเพณี การรับประทานอาหาร การประกอบอาชีพของชาวจีนโพ้นทะเล
(ฝ่ายบิดา)

1.2. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวหรือพัฒนาการด้านวิถีชีวิต เช่น วัฒนธรรมดั้งเดิม ขนบธรรมเนียมประเพณี การรับประทานอาหาร การประกอบอาชีพของชาวนอพนพ
(ฝ่ายมารดา)

2. เพื่อศึกษาครอบครัวในปัจจุบัน

1.1. ผลกระทบจากสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ที่มีต่อครอบครัวฝ่ายบิดา

1.2. ผลกระทบจากสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ที่มีต่อครอบครัวฝ่ายมารดา

3. สรุปและวิเคราะห์

ขอบเขตของการวิจัย

1. งานวิจัยนี้จะศึกษาจุดเริ่มต้นหรือประวัติความเป็นมาของตระกูลเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ ฝ่ายบิดา จะทำการศึกษาตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง(ทศวรรษ 2480 หรือ 1940) จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของตระกูลจากประเทศจีน และฝ่ายมารดาจะทำการศึกษาดังแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2376 หรือ ค.ศ. 1834) จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นปีที่ชาวนวนเริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

2. งานวิจัยนี้จะการศึกษาในเขตพื้นที่ชุมชนมิตรคาม แขวงวรขิรพยาบาล เขตดุสิต แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ แขวงมหาพฤฒาราม เขตบางรัก และแขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคคลในครอบครัว หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะศึกษาค้นคว้า เช่น บุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนดั้งเดิมที่ต้นตระกูลเคยตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ และศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารประเภทต่างๆ (Documentary Research) ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นภาษาไทย โดยตัวเอกสารนั้นจะประกอบไปด้วยหนังสือ และสื่อออนไลน์ ที่มีข้อมูลน่าเชื่อถือจากแหล่งข้อมูลที่สามารถเชื่อถือได้

การทำวิจัยชิ้นนี้ได้รับแหล่งข้อมูลมาจาก ห้องสมุดคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, บุคคลในครอบครัว และสื่อออนไลน์ต่าง ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยนี้มีประโยชน์ในด้านต่อไปนี้

- 1.งานวิจัยนี้มีประโยชน์ในเรื่องของการทำให้ประเด็นเรื่องการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และการผสมผสานทางวัฒนธรรมของคนที่มีหลากหลายเชื้อชาติ ในปัจจุบัน คือ คนไทยที่มีเชื้อสาย จีน และญวน มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น
- 2.ทำให้เกิดเกิดองค์ความรู้ใหม่เรื่องการผสมผสานทางวัฒนธรรมและศาสนาระหว่างชาวไทย จีน และญวน ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

สรุป

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาถึงเรื่องราวตระกูลทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายบิดา ซึ่งเป็นชาวจีนโพ้นทะเลในกรุงเทพมหานคร โดยอาศัยอยู่ในเมืองชัวเถาหรือจีนแต้จิ๋ว มณฑลกว่างตุง ประเทศจีนที่เข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (ทศวรรษ 2480 หรือ 1940) จนถึงปัจจุบัน โดยได้เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ชุมชนตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋วเข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพอยู่เป็นจำนวนมาก และฝ่ายมารดา ซึ่งเป็นชาวญวนอพยพในกรุงเทพมหานคร โดยอาศัยอยู่ในเมืองไซ่ง่อน ประเทศเวียดนามที่เข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2376 หรือ ค.ศ. 1834) จนถึงปัจจุบัน อันเป็นปีที่ชาวญวนเริ่มอพยพลี้ภัยจากปัญหาทางการเมืองในประเทศเวียดนามเข้า

มาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย โดยได้เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ชุมชนมิตรคาม ถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร และได้เข้ามาประกอบอาชีพค้าขายทางเรือ ประมง จับสัตว์น้ำ เป็นต้น

สาเหตุที่ทำให้ต้นตระกูลของฝ่ายบิดาและมารดาของข้าพเจ้า ซึ่งเป็นชาวจีนโพ้นทะเล และชาวญวนอพยพ ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ประเทศไทย มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ ล้วนมีปัจจัยมาจากปัญหาทางการเมือง สังคม ศาสนา ปัญหาความยากจน และภัยสงครามของชาวจีนและญวนภายใต้การปกครองในช่วงเวลาดังกล่าว ส่งผลให้ชาวจีนและญวนต้องอพยพเข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทย อีกทั้งความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ ความต้องการแรงงานจำนวนมากเพื่อการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตกในช่วงยุคอาณานิคมได้ส่งผลให้ชาวจีนและชาวญวนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพในประเทศไทย เพื่อมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าประเทศบ้านเกิดของตนเอง รวมถึงยังสามารถนำเงินจำนวนมหาศาลจากการประกอบอาชีพในประเทศไทยส่งกลับไปให้ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ นอกจากนี้ลักษณะภูมิประเทศ สภาพอากาศ การดำรงชีวิตของคนไทย คนจีนในมณฑลทางตอนใต้ และ คนเวียดนาม มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน จึงส่งผลให้คนจีนโพ้นทะเลและคนญวนอพยพเลือกที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

ชาวจีนโพ้นทะเลและชาวญวนอพยพในประเทศไทยส่วนมากดำรงชีวิตโดยกระจายกันอยู่ทั่วไปในกรุงเทพมหานคร ในช่วงระยะแรกของการอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ชาวจีนโพ้นทะเลส่วนใหญ่มักประกอบอาชีพรับจ้าง กรรมกร ค้าขาย ต่อมาเมื่อกลุ่มคนเหล่านี้มีฐานะที่ดีมากขึ้นก็ได้ซื้อที่ดินเป็นของตนเองรวมถึงการก่อตั้งกิจการขนาดใหญ่ต่างๆ ดังที่ปรากฏเห็นในปัจจุบัน วัฒนธรรมจีนได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะประเพณี วันสำคัญต่างๆ ที่ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างกับชาวญวนอพยพที่ตั้งรกรากในเขตที่ดินที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวญวนอพยพจึงไม่สามารถสืบทอดมาสู่คนไทยเชื้อสายญวนในปัจจุบัน เช่นเดียวกับต้นตระกูลฝ่ายบิดาของข้าพเจ้าที่เป็นชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้างแบกหาม จนสามารถก่อร่างสร้างตัวได้จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ทั้งชาวจีนโพ้นทะเลและชาวญวนอพยพก็ได้มีการดำรงชีวิตที่มีการผสมผสานและกลืนกลายทางวัฒนธรรมร่วมกับคนไทย อันเนื่องมาจากการแต่งงาน และสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนไปในแต่ละยุค

สมัย โดยภายหลังได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างคนไทย จีน และญวน เช่นเดียวกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของครอบครัวข้าพเจ้าที่มีการแต่งงานระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยเชื้อสายญวน

ด้วยเหตุนี้คนจีนโพ้นทะเลและคนญวนอพยพจึงมีวิวัฒนาการด้านการดำเนินชีวิตและพัฒนาการของครอบครัวที่เหมือนและแตกต่างกัน กล่าวคือ ทั้งชาวจีนและชาวญวนต่างก็มีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับวัฒนธรรมและสังคมไทย เช่น การประกอบอาชีพ การพูดภาษาไทย การส่งเสริมให้บุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนที่สอนภาษาไทย สำหรับความแตกต่าง จะเห็นได้ว่าชาวจีนโพ้นทะเลส่วนมากจะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ฐานะทางการเงิน เมื่อเข้ามาตั้งรกรากและให้กำเนิดบุตรหลานมาเป็นเวลายาวนาน กลุ่มคนจีนโพ้นทะเลเหล่านี้สามารถสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความกตัญญูต่เวทีต่อสถาบันครอบครัว ความมั่งคั่งทางการเงินของครอบครัว ซึ่งเห็นได้จากกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้สามารถเป็นเจ้าของกิจการใหญ่ๆในประเทศไทย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยที่สามารถก้าวขึ้นมาสู่การเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของประเทศ

ในขณะที่ชาวญวนอพยพไม่ได้มีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศดังเช่นชาวจีนโพ้นทะเล สืบเนื่องมาจากกลุ่มคนเหล่านี้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยจนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลาเกือบสองร้อยปี อีกทั้งชาวญวนอพยพยังมีจำนวนประชากรที่ค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย รวมถึงชาวญวนอพยพไม่ได้ปลูกฝังให้บุตรหลานพูดภาษาญวนดั้งเดิม เหมือนกับชาวจีนโพ้นทะเล อันเนื่องมาจากปัจจัยทางการเมือง และศาสนา ที่กลุ่มชาวญวนเหล่านี้จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยเพื่อความอยู่รอด วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวญวนอพยพจึงค่อยๆเริ่มสูญหายไป คนไทยเชื้อสายญวนในปัจจุบันจึงได้กลายเป็นคนไทยอย่างเต็มตัว นอกจากนี้ชาวญวนอพยพไม่ได้ชำนาญด้านการค้าขายเหมือนกับชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งชาวญวนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยช่วงหลังมักจะประกอบอาชีพรับจ้าง เข้ารับราชการ เป็นต้น จึงส่งผลให้ชาวญวนอพยพไม่สามารถเติบโตในหน้าที่การงานหรือกิจการค้าขายได้เท่ากับกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล

ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนและคนไทยเชื้อสายญวนล้วนแล้วแต่ประกอบอาชีพรับจ้าง อาทิ พนักงานบริษัท เป็นต้น เนื่องจากสภาพทางสังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งปัจจุบันอัตราความหนาแน่นของจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ได้ส่งผลให้กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวญวนอพยพที่อยู่อาศัยในชุมชนดั้งเดิมของตน ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนแออัด จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่นเหล่านี้ ได้ย้ายถิ่นฐานบ้านเรือนออกไปยังพื้นที่รอบนอกของกรุงเทพมหานครมากขึ้น โดยกลุ่มชาวไทยเชื้อสายญวนที่อาศัยอยู่ในชุมชนมิตรคามส่วนมากจะย้ายถิ่นฐานไปตามแนวพื้นที่ตะวันตกของกรุงเทพมหานคร หรือฝั่งธนบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะย้ายที่อยู่อาศัยไปยังพื้นที่เขตทวีวัฒนา ดลิ่งชัน และเขตบางพลัด เป็นต้น สำหรับชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตลาดน้อย และสำเพ็ง ส่วนมากจะย้ายที่อยู่อาศัยไปยังพื้นที่เขตยานนาวา สาทร บางคอแหลม และบางรัก เป็นต้น เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ใกล้เคียงและต่อเนื่องมาจากพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ รวมถึงยังเป็นย่านที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่อย่างรวดเร็ว จึงเหมาะสมกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลที่มักจะประกอบอาชีพค้าขาย

ปัจจุบันการแต่งงานระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆในประเทศไทยมีมากขึ้นกว่าแต่ก่อน เนื่องจากทัศนคติของชาวไทยเชื้อสายจีนที่เปลี่ยนไปจากเดิม ที่มักจะให้บุตรหลานแต่งงานกับคนจีนด้วยกันเท่านั้น ซึ่งการปรับตัวของลูกสะใภ้ซึ่งเป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆในประเทศไทยภายหลังแต่งงานเข้าบ้านสามีซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันเป็นไปด้วยความราบรื่น เนื่องจากทัศนคติและการปฏิบัติของพ่อแม่สามีต่อลูกสะใภ้ในปัจจุบันที่ให้อิสระเสรีภาพในการดำเนินชีวิตต่อลูกสะใภ้มากกว่าแต่ก่อนที่พ่อแม่สามีชาวจีนมักจะกดขี่ข่มเหงลูกสะใภ้

ความเหมือนและแตกต่างด้านวิถีชีวิตของครอบครัวในปัจจุบันทั้งสองฝ่าย (ชาวจีนโพ้นทะเลและชาวญวนอพยพ) เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงภาพรวมของวิถีชีวิตชาวจีนและญวนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน แต่กลับมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ทั้งด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย การประกอบอาชีพในประเทศไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งสามารถรักษาขนบธรรมเนียม อัตลักษณ์ดั้งเดิม

ให้กับบุตรหลานได้จนถึงปัจจุบัน ในขณะที่อีกกลุ่มชาติพันธุ์ไม่สามารถรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไว้ได้จนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้การศึกษารายงานวิจัยฉบับนี้ยังส่งผลให้ผู้ทำการศึกษาวิจัยได้ตระหนักถึงคุณค่าของบรรพบุรุษของต้นตระกูลทั้งสองฝ่าย ที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากของภัยสงคราม ความยากจน ความวิริยะอุตสาหะในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้ลูกหลานในปัจจุบัน รวมถึงตัวข้าพเจ้า ได้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบาย บนรากฐานของความมั่นคงภายในครอบครัวที่บรรพบุรุษรุ่นต่าง ๆ ได้สั่งสมและรักษาไว้มาจนถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิงข้อมูลจีน

จันทรศมี. (2530). “พระยาศรีวิสารวาท,” ใน คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร

ภาค 2. วิทยา วิทยาอำนวยการ, ผู้รวบรวม. กรุงเทพฯ: เส้นทางเศรษฐกิจ.

เทอด ประชาธรรม. (2541). **เหมาเจ๋อตง และการปฏิวัติจีน**. กรุงเทพฯ: บริษัท ธรรมสาร จำกัด.

ประไพ พิศาลบุตร. (2547). **สำเนาสยาม: ตำนานเจ๊กบางกอก**. กรุงเทพฯ: (ม.ป.พ.),

พรรณี ฉัตรพลรักษ์. (2529). **สังคมจีนในประวัติศาสตร์ไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร. (2547). **ลูกจีน หลานมอญ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สารคดี ในนาม บริษัทวิริยะธุรกิจ จำกัด.

ภาณุพันธ์ วีรวิภูษิต. (2557). **สิ่งแอบซ่อนยิ่งใหญ่, ในย่านตลาดน้อย**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.sarakadee.com/2014/07/30/hidden-in-taradnoi/>

ภูมิ ภูมิหาคณะ. (2558). **จีนย่านตลาดน้อย: ศรัทธาและเศรษฐกิจการค้าแห่งจีนสยาม**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/download/45486/37625>

ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2545). **The Overseas Chinese ลอตลายมังกรโพทะเล**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เลิฟ แอนด์ลิฟ.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2547). **จีนโพ้นทะเลสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เลิฟ แอนด์ลิฟ.

- มาตาม เต็งหยง. (2546). **ตั้งเสี้ยวผิง: ว่าด้วยการปฏิวัติวัฒนธรรมและเค้าโครงความคิดเศรษฐกิจใหม่**. กรุงเทพฯ: บริษัท เฮลแคร์พลีบลิซซิง จำกัด.
- ยูติ ต้นสกุลรุ่งเรือง. (2543). **จากอาสาลึงหยาฆ่าตายนคนกวางตุ้งกรุงสยาม**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายโรงพิมพ์บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชซิง จำกัด (มหาชน).
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2542). **จีน-ไทย ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชร ชีวะโกเศรษฐ. (2543). **ดร.ขุนยัดเซ็น นักปฏิวัติจีนผู้ยิ่งใหญ่**. กรุงเทพฯ: หจก. เอมีเทรตติ้ง.
- สุภางค์ จันทวนิช. (2549). **สำเพ็ง: ประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เลคแอนด์ฟาวด์เท้นพริ้นท์ติ้ง จำกัด.

เอกสารอ้างอิงข้อมูลเวียดนาม

- เกริกฤทธิ์ เชื้อมงคล. (2558). **เวียดนามเปิดบันทึกประวัติศาสตร์ สงครามกู้แผ่นดิน ก่อนตกอยู่ภายใต้การยึดครองของฝรั่งเศส**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพชรประกาย.
- จารุวรรณ ตัวคำจันทร์. (2559). **บ้านญวนสามเสน บ้านเขมร และมิตรคาม ผลกระทบจากโครงการ สร้างทางเลียบแม่น้ำเจ้าพระยา**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=5243>
- เชิดเกียรติ อรรถาการ. (2540). **ขบวนการคอมมิวนิสต์เวียดนาม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ญวน – สยาม กับสงครามแห่งเบื่องบูรพา. (2558). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.komkid.com/ประวัติศาสตร์สังคม/ญวน-สยาม-สงครามบูรพา/>
- นิจ ทองโสภิต. (2515). **สงครามเวียดนาม และไทยจะเป็นเวียดนามแห่งที่สองหรือไม่**. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- แผนกเทคโนโลยีสารสนเทศ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพ. (2552). **บ้านญวน ขวนคุยครับ**. [ออนไลน์]. เข้าถึง ได้จาก : <http://www.catholic.or.th/archive/60samsen/60year04.html>
- พลาดิัย สิทธิธัญกิจ. (2556). **กษัตริย์นิหารพระเจ้ากรุงสยาม รัชกาลที่ 4**. กรุงเทพฯ: สยามความรู้.
- เพ็ญศรี เผ่าทองเหลือง. (2551). **คิมพูก บาดแผลแห่งสงคราม**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช. (2511). **สงครามเวียดนาม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ อักษรบริการ.
- มทรรรมการศึกษาคาทอลิก. (ม.ป.ป.). **336 ปี การศึกษาคาทอลิกไทย**. กรุงเทพฯ: (ม.ป.พ.),

- ยอห์นบอสโก วิทยา คู่วิรัตน์. (2558). สมโภช 180 วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ สามเสน. กรุงเทพฯ: (ม.ป.พ.),
- เยื้อง เวิน มาย เอลเลียต. (2545). หลิวคักดีลีธี คนสู้รบในชีวิตของคนเวียดนามครอบครัวหนึ่ง. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- เรjewuti มิตรสุริยะ. (2552). ฝรั่งเศสที่สยาม. กรุงเทพฯ : ยิปซี.
- วรรณสกล รักปทุม. (2552). จุดเริ่มต้นของคริสตศาสนาในประเทศไทย (สมัยกรุงศรีอยุธยา รัตนโกสินทร์ตอนต้น ร.3). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.vcharkarn.com/blog/64798>
- ศุขปริดา พนมยงค์. (2552). หวอเหงียนย้าป จอมทัพคู่บารมีโฮจิมินห์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มิ่งมิตร.
- สงครามเย็นและยุคอเมริกันในไทย. (2557). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.14tula.com/before/before_sub1-3.htm
- สุด จอนเจดสิน. (2546). ประวัติศาสตร์เวียดนาม ตั้งแต่สมัยอาณาจักรจนมาถึงปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เหงียนคักเวียน. (2545). เวียดนาม ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร. กรุงเทพฯ: The Toyota Foundation.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย. (2556). การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมือง “ระบบทุนนิยมไทย”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://medium.com/@chanakanw/>
- SalineeKhwangmak. (2558). การอพยพของวัฒนธรรมญวน. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://sites.google.com/site/salineek8043/home/prawati-khwam-pen-ma-khxng-ywn>

การสัมภาษณ์บุคคลภายในครอบครัว

- พรนภา ศิริขจรกิจ. สัมภาษณ์. 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560
- พรพรรณ ศิริขจรกิจ. สัมภาษณ์. 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560
- ไพสิษฐ์ศิริขจรกิจ. สัมภาษณ์. 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560
- ศิริกานต์ มณีวงศ์วิจิตร. สัมภาษณ์. 19 มีนาคม พ.ศ. 2560
- ศิริวรรณสังขปริษา. สัมภาษณ์. 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560
- สุรพันธ์ ยินดีธรรม. สัมภาษณ์. 19 มีนาคม พ.ศ. 2560
- สุรภี ศิริขจรกิจ. สัมภาษณ์. 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560

วัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่นในละครโทรทัศน์เรื่องนาคี

รัตนารณ วิสัย¹

1.ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันโทรทัศน์นับเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารในสังคมเป็นอย่างมาก เพราะมีส่วนในการกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคม และแทรกอยู่ในทุกสถาบันของสังคม ทั้งสถาบันการเมือง การปกครอง การศึกษา เศรษฐกิจ ศาสนา วัฒนธรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสถาบันครอบครัว ซึ่งส่งผลต่อทุกสถาบันทั้งทางตรงและทางอ้อม แม้ว่าวัตถุประสงค์หลักของโทรทัศน์ คือ การนำเสนอข้อมูลข่าวสารความบันเทิงให้ผู้รับเกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนาน ผ่อนคลายความเครียดในชีวิตประจำวัน แต่โทรทัศน์ยังมีส่วนสำคัญในการเผยแพร่ วัฒนธรรม ฉะนั้นการดูละครจึงเปรียบเสมือนการดูสภาพชีวิตความเป็นอยู่ แนวคิด และพัฒนาการของสังคมนั้น ๆ หากเราจะมองภาพสะท้อนของสังคมไทย วิธีการหนึ่งที่สามารถทำได้ก็คือ การมองผ่านละครโทรทัศน์

จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันมีละครโทรทัศน์จำนวนมากที่นิยมนำเสนอเรื่องราวของคนท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่จะสอดแทรกวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านต่าง ๆ และคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ทั้งนี้ละครโทรทัศน์ที่ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี และกระแสความแรงมากที่สุดในปัจจุบันโดยที่ไม่พูดถึงไม่ได้ คือ **ละครเรื่องนาคี**² (2559) นาคี เป็นบทประพันธ์ของ ตริ อภิรมย์ ซึ่งมีการนำมาทำทั้งหมดถึง 3 ครั้ง ครั้งแรกคือ ปี พ.ศ.2522 ได้นำมาทำเป็นภาพยนตร์ โดย สห มงคลฟิล์ม ต่อมาในปี พ.ศ.2531 ได้รับการดัดแปลงเป็นละครโทรทัศน์โดยกรุณา โปรดักชั่นและครั้งล่าสุดคือ ปี พ.ศ.2559 ก็ได้รับการดัดแปลงเป็นละครโทรทัศน์อีกครั้ง โดยบริษัทแอคเคอร์ต เจเนเรชั่น จำกัด ซึ่งครั้งนี้ ถือได้ว่าประสบความสำเร็จมากที่สุด

¹นิสิตระดับปริญญาตรี โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

²เป็นรายการโทรทัศน์ ประเภทละคร ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3(ออริจินอล) และช่อง 33HD ตั้งแต่วันที่ 26 กันยายน 2559 ถึง วันที่ 5 ธันวาคม 2559 ทุกวัน จันทร์ – อังคาร เวลา 20.20 – 22.30 น. นำแสดงโดย ณฐพร เตมีรักษ์ และภูภูมิ พงศ์ภาณุ

ละครเรื่องนาคี ได้ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 โดยได้เริ่มออกอากาศในวันที่ 26 กันยายน 2559 เปิดตัวด้วยเรตติ้ง 5.9%³ และตอนที่สองออกอากาศวันที่ 27 กันยายน ทำเรตติ้งได้สูงถึง 7.6%⁴ จนกระทั่งตอนจบก็ได้กวาดเอาเรตติ้งถล่มทลายไปจนถึง 17.29%⁵ ถือเป็นเรตติ้งสูงสุดเป็นประวัติการณ์ของละครช่อง 3 ในรอบหลายปี นอกจากนั้นในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2560 ที่ผ่านมาละครเรื่องนาคี ยังได้รับรางวัลละครดีเด่นประจำปี 2559 จากงานโทรทัศน์ทองคำครั้งที่ 31⁶ หลังจากนั้นในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2560 ก็ได้คว้ารางวัลละครที่สุดแห่งปี 2016 จาก Daradaily The Great Awards ครั้งที่ 6⁷ ด้วย

เรื่องราวของละครเรื่องนาคีในเวอร์ชันล่าสุด ที่ควบคุมการผลิตโดยฉัตรชัยพรจรรย์ และกำกับการแสดงโดยพงษ์พัฒน์วชิรบรรจง เป็นการนำเสนอเรื่องราวของ คำแก้ว สาวงามแห่งบ้านดอนไม้ป่าซึ่งมีชาติกำเนิดที่ลึกลับ และมีกายหายาบเป็นเจ้าแม่นาคีที่ได้บำเพ็ญศีลมาเป็นเวลาเกือบพันปีตามคำสาปของ เจ้าปู่ศรีสุทโธนาถ เมื่อล่วงรู้ว่าหลานสาวหนีขึ้นมาบนโลกมนุษย์สมสู่กับ ไชยสิงห์ จนมีลูกชายหนึ่งคน นาคีกลัวเจ้าปู่จึงเสกลูกชายให้เป็นปลาไหลเผือก แต่ลูกของนาคีกลับถูกมนุษย์จับไปกิน ทำให้นางโกรธแค้นข้ามภพข้ามชาติ เมื่อกลับมาอยู่ในร่างของคำแก้ว

³Sanook.แรงตามคาด! เปิดตัวเรตติ้ง“นาคี” พุ่งทะยานก้าวกระโดด, เข้าถึงเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560. (<http://movie.sanook.com/63269/>).

⁴Sanook.แรงตามคาด! เปิดตัวเรตติ้ง“นาคี” พุ่งทะยานก้าวกระโดด, เข้าถึงเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560. (<http://movie.sanook.com/63269/>).

⁵Kapook.ปังแหกกฎฟ้า! นาคีตอนจบ เรตติ้งพุ่งเฉลิยมสูงสุดแห่งปี-ติดเทรนด์โลก, เข้าถึงเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560.(<https://drama.kapook.com/view162164.html>).

⁶ข่าวสดบันเทิง.ชนลูก!! ‘อ๊อฟ’ ขึ้นรับรางวัล ‘นาคี’ ขอบคุณพญานาคา-นาคี จบท้ายเรียกเสียงฮือฮาสาธุกันเลย, เข้าถึงเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560. (https://www.khaosod.co.th/entertainment/news_224087).

⁷Kapook.daradaily The Great Awards 6 ประกาศผลแล้ว "นาคี" ครว้าละครแห่งปี ตามไฟ!!, เข้าถึงเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560. (<https://women.kapook.com/view166640.html>).

และได้พบรักกับ ทศพล ชายคนรักในอดีตชาติที่เคยมีสัญญาต่อกัน เจ้าแม่นาคีจึงทำทุกทางเพื่อให้ได้ครองรักกับชายคนรักอีกครั้ง⁸

อย่างไรก็ตามละครเรื่องนาคี ยังได้นำเสนอเรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางคติชนมากมาย ทั้งจากพื้นถิ่น ชาตก และความเชื่อเหนือธรรมชาติมาผนวกด้วยแนวคิดทางพระพุทธศาสนาโดยมีโครงเรื่องที่เข้มข้น เช่น ใช้ตำนานรักของคนกับงู การใช้พล็อตเรื่องคนรักกับงูจะสามารถสร้างอารมณ์พิศواسได้มากกว่าพล็อตความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ปกติธรรมดา เพราะเป็นเรื่องที่เหนือจินตนาการ และแนวคิดเรื่องแหกกฏฟ้า ที่เป็นการกระทำผิดกฎธรรมชาติระหว่างบางอย่างที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ซึ่งเหมือนกับนิทานพื้นบ้านเมืองหางโจวของจีนเรื่องนางพญางูขาว เป็นต้น

นอกจากจะสร้างโครงเรื่องให้เข้มข้นโดยการใช้ตำนานที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีการเสริมความสมจริงให้แก่ฉากและตัวละคร กล่าวคือ ฉากถ่ายทำของละครนั้นมีการปักหลักไว้ที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ก็เพื่อต้องการจะสร้างความสมจริงให้แก่เรื่องราวในละคร เพราะการถ่ายทำยังสถานที่เช่นนี้มีผลต่อการออกแบบเสื้อผ้าหน้าผมทั้งกระบวนตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานีมาตั้งแต่อดีตมีหลายเผ่าพันธุ์ ได้แก่ คนไทย-ลาวพื้นเมืองอีสาน คนเผ่าข่า คนเผ่าเขมร ดังนั้นจะเห็นได้ว่ารูปแบบของเสื้อผ้าและภาษาในละครจึงเป็นวัฒนธรรมลาวผสมกับเขมรถิ่นไทย

รวมถึงมีการแต่งสืบสันให้ทองเรื่อง โดยบางอย่างก็ผูกโยงกับตำนานปรัมปรา และบางอย่างก็มีอยู่จริง เช่น ตำนานของพญาศรีสุทโธนาคราช ซึ่งเป็นพญานาคราชผู้เป็นใหญ่ เป็นพญานาคราชขององค์อินทราธิราชเจ้า "มีพรหมประกายโลก"⁹ หรือวงนาครินทร์คำชะโนด สถานที่ดังกล่าวตั้งอยู่ระหว่างรอยต่อของตำบลวังทอง ตำบลบ้านม่วงและตำบลบ้านจันทร์อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี เป็นเวียงวังที่ประทับซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพและศรัทธาของคนใน

⁸วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี.นาคี, เข้าถึงเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560.

(<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%B5>).

⁹Sanook.“เจ้าปู่ศรีสุทโธ” มหาเทพนาคาผู้ยิ่งใหญ่ แห่งคำชะโนด, เข้าถึงเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2560.(<http://horoscope.sanook.com/105605/>).

จังหวัดอุดรธานี และอีสานตอนบน ซึ่งปัจจุบัน วัดป่าคำชะโนดกลายเป็นสถานที่ที่ผู้คนจากหลายๆ ภูมิภาคแห่เดินทางไปสักการบูชากันเป็นอย่างมากนอกจากตำนานของพญาศรีสุทโธนาคราชแล้ว ความเชื่อที่มีอยู่จริงยังได้แก่ เปรตงู แหวนพิรอด ว่านพญาลิ้นงู ธงสามชาย ว่านดอกทอง บทสวดบูชาพญานาคี บั้งไฟพญานาค เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า ละครเรื่องนาคี เป็นละครแนวลึกลับโรแมนที่มีวัฒนธรรมและความเชื่อหลากหลายเป็นอย่างมาก การนำวัฒนธรรมและความเชื่อมาประกอบสร้างเป็นตัวบทละคร ทำให้ละครมีความน่าสนใจ มีสีสันความเป็นท้องถิ่น และมีเนื้อหาที่หนักแน่นอย่างไรก็ตาม ตำนาน วัฒนธรรมและ ความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในละครนั้น ไม่ใช่เพียงนิทานที่เล่าสืบต่อกันมาเพื่อความบันเทิง หรือต้องการจะสื่อเนื้อหาสาระแค่เพียงผิวเผิน หากยังเป็นพื้นที่และเครื่องมือในการ ต่อรองกับอำนาจกระแสหลัก โดยใช้เรื่องเล่าเพื่อสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ความเป็นท้องถิ่นในละครโทรทัศน์ไทย

โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการสื่อสาร โดยสามารถนำเสนอสาระต่าง ๆ ไปให้ผู้คนจำนวนมากรับรู้ในเวลาเดียวกัน ในปัจจุบันได้ถือว่าโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่แพร่หลาย และมีอิทธิพลมากในสังคมไทย เนื่องจากโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่รวมเอาคุณสมบัติของวิทยุ ภาพยนตร์ และหนังสือพิมพ์เข้าไว้ด้วยกัน คือ ผู้ชมสามารถได้ยินเสียงเช่นเดียวกับการฟังวิทยุ ได้ เห็นภาพเคลื่อนไหวเช่นเดียวกับการดูภาพยนตร์ และได้เห็นตัวหนังสือเช่นเดียวกับการอ่าน หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์จึงเป็นสื่อมวลชนที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับผู้ชมได้อย่างชัดเจนที่สุดและเข้าถึงผู้ชมมากกว่าสื่ออื่น ๆ¹⁰

นอกจากนั้น รายการต่าง ๆ ที่นำเสนอผ่านโทรทัศน์ก็จะมีหลากหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็น ประเภทข่าวสาร ประเภทความรู้ ประเภทสังคมธุรกิจ และประเภทรายการบันเทิง แต่ส่วนใหญ่ที่ได้รับความนิยมจะเป็นในรูปแบบของละคร ซึ่งอยู่ในประเภทรายการบันเทิง ทั้งนี้ละครโทรทัศน์ที่นำเสนออยู่ตามสถานีต่าง ๆ ก็จะมีเนื้อหาและรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป มีทั้ง

¹⁰ ฤชดา รัตนแสงศรี. “การผลิตรายการโทรทัศน์ไทยในปัจจุบัน”. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน สาขาวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ 2535.(อัสสัมชัญ).

ประเภทสืบสวน ละครเด็ก ละครตลก ละครซิงรักหักสวาท อัจฉาริชยา ละครประเภทจักรๆ วงศ์ๆ¹¹ และที่สำคัญคือละครอิงประวัติศาสตร์ ดำเนินพื้นบ้าน นิทานปรัมปรา

เมื่อกล่าวถึงละครประเภทอิงประวัติศาสตร์ ดำเนินพื้นบ้าน นิทานปรัมปรา เรามักจะเห็นรูปแบบการนำเสนอที่หยิบเอาเหตุการณ์หลักๆ หรือสิ่งที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ ดำเนินพื้นบ้าน นิทานปรัมปรา มาสร้างเรื่องราว บุคคล และอื่น ๆ เพิ่มเติมให้เกิดสีสัน ความสนุกสนาน และอาจแทรกความคิดหรือจินตนาการบางอย่างลงไปละคร นอกเหนือจากความสนุกสนาน และแง่คิดที่ได้รับจากละครแล้ว ละครยังพยายามสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมต่าง ๆ ด้วย

จะเห็นได้ว่า ละครโทรทัศน์ในปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่เพียงแต่นำเสนอความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังพยายามสอดแทรกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม รวมถึงดำเนินความเชื่อต่าง ๆ เข้าไปด้วย บางเรื่องอาจนำเสนอเป็นเพียงเกร็ดความรู้เล็กๆ น้อยๆ ในขณะที่บางเรื่องอาจนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และดำเนินความเชื่อต่าง ๆ มาเป็นตัวตั้งในการดำเนินเรื่อง ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการจะแสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และดำเนินความเชื่อต่าง ๆ ไม่ใช่แค่เรื่องราวสืบต่อกันมาเพื่อความบันเทิง แต่เป็นการนำเสนอเพื่อต้องการจะสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ให้ผู้คนได้รับรู้

ในสังคมไทยบ้านเราเป็นสังคมที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และดำเนินความเชื่อต่าง ๆ ที่เด่นชัดและหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อทางศาสนาและการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณีแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นและแตกต่างจากภูมิภาคอื่นๆ ของไทยอย่างเห็นได้ชัดสาเหตุที่ภาคอีสานมีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีส่วนหนึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการเป็นศูนย์รวมของประชากรหลากหลายเชื้อชาติจน

¹¹ อรุณ เลิศจรรยาภักดิ์. **หลักการเขียนโทรทัศน์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548. หน้า 73-74.

ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมขึ้น ทำให้ชาวไทยอีสานและชาวลาวแถบลุ่มแม่น้ำโขงมีศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายๆกัน และรูปแบบการดำเนินชีวิตก็มีความคล้ายคลึงกัน

ทั้งนี้ชาวอีสานยังมีความเชื่อที่คล้ายๆกับภาคเหนือ คือ เชื่อในเรื่องผี ผีเหล่านี้ประกอบไปด้วยผีประเภทต่าง ๆ เช่น ผีนา ผีป่า ผีเขา ผีบ้าน ผีหมู่บ้าน ผีปู่ตายาย ผีฟ้า ผีแถน และผีอื่น ๆ หรือแม้กระทั่งผีที่เกิดจากการกระทำของบุคคล เช่น ผีอบความเชื่อเรื่องผีมีความผูกพันกับชีวิตของคนอีสานตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เกี่ยวข้องกับชีวิตตลอดเวลา อำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งมีผีเป็นตัวแทน จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของวิถีชีวิตชาวอีสานมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในขณะเดียวกันก็ยังมีความเชื่อในเรื่องของ ลัทธิขงจื๊อ หรือ ลัทธิขงจื๊อ¹² ด้วย

อย่างไรก็ตาม จากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี ตำนานความเชื่อต่าง ๆ ของแต่ละภูมิภาคที่มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว ไม่เพียงแต่จะถูกบอกเล่ากันฟังเฉพาะในภูมิภาคของตนเท่านั้น แต่ยังถูกหยิบนำมาเสนอผ่านสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น วิทยุ อินเทอร์เน็ต นิตยสาร เว็บไซต์ และที่สำคัญคือโทรทัศน์ เหตุผลในการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี ตำนานความเชื่อต่าง ๆ มานำเสนอผ่านสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ก็เพื่อต้องการจะสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของคนในสังคมว่า มีวิถีชีวิตความเป็นมาอย่างไรอีกทั้งยังต้องการจะรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ไว้ เพื่อแสดงออกถึงคุณค่าของความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ตลอดจนเป็นเครื่องเตือนใจให้กับคนรุ่นหลังได้ทราบและเรียนรู้ที่จะศึกษา

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเรามักจะเห็นละครโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเรื่องราวความเป็นท้องถิ่นออกมาโลดแล่นอยู่บนจอโทรทัศน์ให้ได้ชมอยู่เรื่อย ๆ การที่ผู้ผลิตละครทำละครที่มีเนื้อหาสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี ตำนานความเชื่อต่าง ๆ ออกมานี้ก็เพราะสังคมไทยโดยส่วนใหญ่ มีพื้นฐานทางวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อที่คล้ายกันอยู่แล้ว จึงเป็นเรื่องง่ายที่จะได้รับความนิยมจากผู้ชมหรือคนดู นอกจากละครจะสร้างเพื่อสะท้อนสังคมแล้ว “เรตติ้ง” ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ผู้จัดให้ความสำคัญ กล่าวคือเรตติ้งกลายเป็นเครื่องมือระดับสากล ที่จะชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจสื่อโทรทัศน์ สถานีไหนหรือรายการไหนมีเรตติ้งสูง หมายถึง ความ

¹² สุจิตต์ วงษ์เทศ. เบื้องหลังและวัฒนธรรมอีสาน. กรุงเทพฯ: มติชน, 2543. หน้า 38.

นิยมของรายการ ความนิยมของสถานีพุ่งสูง สิ่งที่จะตามมาคือ รายได้ เพราะเจ้าของสินค้า หรือ เอเจนซีโฆษณา มักจะยึดเอาเรตติ้งเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจซื้อโฆษณาในสื่อทีวี

แม้ปัจจุบันจะมีสื่อโทรทัศน์ที่เป็นสื่อทางเลือกใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย นอกจากฟรีทีวีที่ครองตลาดเดิมมาอย่างยาวนาน ยังมีโทรทัศน์ดาวเทียม เคเบิลทีวี และทีวีดิจิตอล ที่กำลังทยอยออกอากาศให้เห็นกันในปัจจุบัน แน่นอนว่า สื่อเหล่านี้ยังคงต้องอาศัย เรตติ้งเป็นเครื่องมือวัดความสำเร็จ และนำไปสู่การสร้างรายได้ทั้งนี้การที่ผู้จัดละครอยากให้ละครของตนเองมีเรตติ้งที่สูงหรือได้รับความนิยมที่ดี ก็ต้องวางแผนก่อนว่าจะเจาะกลุ่มเป้าหมายกลุ่มไหน เช่น การทำละครประเภทอิงประวัติศาสตร์ ดำเนินพื้นบ้าน นิทานปรัมปรา ก็ต้องอาศัยความเป็นท้องถิ่นของคนในสังคม ซึ่งแน่นอนว่าพื้นฐานความเป็นท้องถิ่นของคนในสังคมนั้นมักจะมีติดตัวกันอยู่แล้ว แม้ว่าอาจมีผู้คนบางกลุ่มย้ายถิ่นฐานเข้ามาประกอบอาชีพในเมืองแต่โดยพื้นฐานของตัวก็ยังคงมีความเป็นท้องถิ่นอยู่ในตัว จึงทำให้การทำละครประเภทนี้สามารถทำเรตติ้งได้ดี และได้รับความนิยม นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นที่ทำให้ละครได้รับความนิยมด้วย เช่น ช่วงเวลาในการออกอากาศ การเลือกนักแสดง การเขียนบทละคร เป็นต้นเมื่อละครได้รับความนิยมและมีเรตติ้งที่ดีแล้วทางผู้จัดก็จะได้รับผลตอบแทนจากเรตติ้งที่ดี ตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น และในขณะเดียวกันเนื้อหาหรือเรื่องราวความเป็นท้องถิ่นที่ถูกยกขึ้นมาเสนอผ่านละคร ก็จะได้รับ ความสนใจ ซึ่งสร้างประโยชน์และทำให้คนหันมาให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่นนั้นๆมากขึ้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าละครประเภทนี้ต่างได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีและประสบความสำเร็จกันอย่างล้นหลาม

จะเห็นได้ว่าละครที่นำเสนอความเป็นท้องถิ่น โดยมีการเล่าถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี ดำเนินความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ ต่างก็ประสบความสำเร็จเกือบทุกยุคสมัยไม่มากก็น้อย แต่ในปี 2559 ที่ผ่านมามีละครอยู่เรื่องหนึ่งที่ไม่พูดถึงไม่ได้ เนื่องจากละครเรื่องนี้ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีและกระแสมาแรงมากที่สุด จนได้ชื่อว่าเป็นละครแห่งปีที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก คือ ละครเรื่องนาถิภคณเดชน์ของละครเรื่องนี้คือการนำเอาความเชื่อทางคติชนมากมายทั้งจากตำนานพื้นถิ่น ชาตก และความเชื่อเหนือธรรมชาติมาประสมกันและผนวกด้วยแนวคิดทางพุทธศาสนาเพื่อประกอบสร้างเป็นละครแนวลึกลับและโรแมนติก

อาจกล่าวได้ว่า ความเป็นท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านละครโทรทัศน์ไทย ก็เพื่อต้องการจะทำให้ผู้ชมหรือคนดูได้เห็นถึงคุณค่าของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และประเพณีของไทยในแต่ละ

ภูมิภาค เนื่องจากกระแสของโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันทำให้คุณค่าของความเป็นท้องถิ่นลดน้อยลง กล่าวคือ มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อดั้งเดิมให้เป็นสังคมเมือง อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระแสของโลกาภิวัตน์จะส่งผลกระทบต่อละครที่นำเสนอความเป็นท้องถิ่น แต่ผู้ผลิตละครก็พยายามประกอบสร้างตัวบทใหม่ ทำให้ละครมีเนื้อหาที่เข้มข้นและหนักแน่นขึ้น นอกจากนี้ ส่วนหนึ่งของละครที่มีการหยิบเอาตำนานความเชื่อมาเป็นโครงเรื่อง ก็เพราะตำนานเหล่านี้มีคุณค่าทางสังคมและทางประวัติศาสตร์ บางตำนานสะท้อนให้เห็นวิถีคิดของคนในอดีต และบางตำนานสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนโบราณ ดังนั้น ละครโทรทัศน์ที่นำเสนอความเป็นท้องถิ่นได้รับความนิยม ก็เพราะผู้ชมหรือคนดูในสังคมเกือบทุกคนในสังคมต่างก็มีคติความเชื่อที่คล้ายกัน จึงทำให้ละครเหล่านี้เข้าไปนั่งอยู่ในใจผู้ชมอย่างง่ายดาย

วิเคราะห์ละครโทรทัศน์เรื่องนาคี

ละครเรื่องนาคีสามารถทำให้เห็นถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่พยายามสะท้อนให้เห็นถึงสังคม วัฒนธรรม ประเพณีความเป็นท้องถิ่น อันหลากหลาย ซึ่งการนำเสนอภาพลักษณ์ของสังคมและวัฒนธรรมผ่านตัวละคร ผ่านบทสนทนา ผ่านฉากนี้ ก็เพื่อต้องการให้ละครเกิดความสมจริง และคนดูก็สามารถที่จะเรียนรู้และนำสิ่งต่างๆ เหล่านี้ไปถ่ายทอดต่อ หรือช่วยกันอนุรักษ์ไว้ได้

นอกจากนั้น สิ่งสำคัญที่นอกเหนือจากการนำเสนอสังคมและวัฒนธรรมก็คือ ตำนานที่ผสมผสานความเชื่อมากมายโดยสอดแทรกอยู่ในละคร เช่น ตำนานพื้นถิ่น ชาดก ความเชื่อเหนือธรรมชาติต่างๆ จนสามารถนำมาประกอบสร้างเป็นละครที่โดดเด่นในปี 2559 ได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นผู้จัดทำจึงต้องการจะวิเคราะห์ความพิเศษของละครในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับตำนานที่ผสมผสานความเชื่อให้เห็นอย่างชัดเจน

■ โครงเรื่องของละคร

1. ตำนานพญานาคที่เกี่ยวข้องกับคนไทย

ตำนานของพญานาคเป็นเค้าโครงที่สำคัญที่สุดในละครเรื่องนาคี ซึ่งในตำนานได้เล่าว่า ในดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโขงเชื่อว่า “นาค” มีตัวตนจริง มีภพภูมิเป็นโลกทิพย์อยู่ใต้เมืองบาดาล มีอิทธิฤทธิ์สามารถบันดาลให้เกิดสรรพสภาวะเหนือโลกได้อเนกประการ มีปกติวิสัยเป็นผู้รักษาบริสุทธิ์ศีล นาคจึงเป็นสัตว์กึ่งเทพที่สามารถแปลงกายได้ และเป็นที่รู้จักกันดีจากภาพลักษณ์ที่

สร้างมาจากจินตนาการอันวิเศษยอดเยี่ยมของคนโบราณ และได้จดจารึกผูกขึ้นเป็นนิยายหรือนิทานปรัมปราที่เล่าขานสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน อีกทั้ง นาค ยังเป็นระบบสัญลักษณ์อันศักดิ์สิทธิ์ที่ชนกลุ่มแถบลุ่มแม่น้ำโขงเคารพยกย่องและยำเกรงต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์ พวกเขามีแรงบันดาลใจในความเชื่อที่ว่า พญานาคเป็นเจ้าแห่งแม่น้ำโขง¹³

2. ตำนานรักคนกับงู

ละครใช้พล็อตคนรักกับงูเป็นโครงเรื่องใหญ่ ทำให้ตัวบทมีความเข้มข้นการใช้พล็อตคนรักกับงูจึงสร้างอารมณ์พิศواسได้มากกว่าพล็อตความรักระหว่างมนุษย์ปกติธรรมดา เพราะการผสมพันธุ์ข้ามเผ่าพันธุ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์เป็นเรื่องเหนือจินตนาการ ถึงจะเป็นเรื่องเหนือจินตนาการ พล็อตคนรักกับงูก็เป็นพล็อตที่คนไทยคุ้นเคย เพราะมีตำนานที่รู้จักกันอย่างดีรองรับ เช่น เรื่องผาแดงนางไอ่¹⁴ ซึ่งเป็นตำนานเมืองหนองหาน และเรื่องพระทองกับนางนาค¹⁵ ซึ่งเป็นตำนานการสร้างเมืองกัมพูชาหรือเขมร ทำให้ละครนาศเป็นพล็อตที่คนดูคุ้นเคย รับรู้ และติดตามได้ด้วยความสนุกสนาน

3. แนวคิดเรื่องแหกกฎฟ้า

"คนกับงูอยู่ด้วยกันไม่ได้ มันแหกกฎฟ้า" เป็นคำพูดที่เจ้าแม่นาคีบอกกับทศพล ใน EP.11 ซึ่งการแหกกฎฟ้าในที่นี้ น่าจะหมายถึง การทำผิดกฎธรรมชาติตามที่นางเอกได้กล่าว นอกจากนั้นพล็อตเรื่องแหกกฎฟ้ายังเหมือนกับนิทานปรัมปราของจีนเรื่องนางพญางูขาว ซึ่งเป็นเรื่องราวของบัณฑิตหนุ่มที่ตกหลุมรักปิศาจงูขาวที่จำแลงกายเป็นหญิงงามมาเพื่อตอบแทนบุญคุณของบัณฑิตหนุ่มที่เคยช่วยชีวิตนางไว้ในอดีต ชีวิตคู่ของสองคนนี้น่าจะราบรื่นดี เพราะไม่มีใครรู้ว่านางเอกเป็นงูขาว จนกระทั่ง หลวงจีนฝ่าไห่ (法海禅师 พระเถระธรรมสาคร) ตามมาพบ หลวงจีน

¹³ จิตรกร เอ็มพันธ์. พญานาคเจ้าแห่งแม่น้ำโขง. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547, หน้า4.

¹⁴ พระมหาประมวล ฐานตโต. ประวัติพระธาตุนารายณ์เจงเวง. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, หน้า44-53.

¹⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประยูร ทรงศิลป์. ประชุมเรื่องตำนานและนิทานพื้นบ้านเขมร (ภาคที่ ๑-๙). กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2540.

ต้องการช่วยเหลือบัณฑิตหนุ่มให้พ้นจากการคุกกลืนวิญญาณของปีศาจงูขาว จึงได้ต่อสู้กับปีศาจงูขาว และจับนางไปจองจำไว้ได้เจ็ดร้อยเจ็ดปี (雷峰塔เจ็ดร้อยปีคำราม)¹⁶

จะเห็นได้ว่าเรื่องนาซีมีส่วนพ้องกับเรื่องนางพญางูขาว ต่างก็เป็นตำนานความรักอันลึกซึ้งระหว่างคนกับงู ต่างก็มีบุพกรรมต่อกันและกันมาในอดีต เจ้าแม่นาจีกับนางพญางูขาวต่างก็บำเพ็ญตบะมาเป็นเวลา 1000 ปี และจำลงเป็นมนุษย์ในรูปของสาวงาม และทั้งคู่ก็ทำผิดกฎฟ้าหรือกฎสวรรค์ ฝ่ายไทยถือว่าคนกับงูอยู่ร่วมกันไม่ได้ มันผิดธรรมชาติ ฝ่ายจีนถือว่าคนกับปีศาจอยู่ร่วมกันไม่ได้ ปีศาจจะคุกกลืนวิญญาณของมนุษย์ ทั้งคู่ต่างก็มีศัตรูไล่ล่า เจ้าแม่นาจีทำร้ายคนด้วยโทสะจึงถูกไล่ล่า ส่วนนางพญางูขาว หลวงจีนฝ่าฝืนถือว่าตนทำหน้าที่พิทักษ์กฎสวรรค์ จึงตามไล่ล่านาง

4. ตำนานปลาไหลเผือกและ พญานาคถล่มหนองหาร

ใน EP.10 เจ้าแม่นาจีคลอดลูกของนางที่เกิดแก่แม่ทัพไชยสิงห์ และฝากลูกในร่างปลาไหลเผือก เหตุผลที่เจ้าแม่นาจีไม่สามารถนำทารกไปเลี้ยงในบาตได้ เพราะต้องการจะเลี้ยงโทษทัณฑ์จากเจ้าปู่ศรีสุทโธนาคราช ต่อมาเมืองมรุกขนครแห้งแล้ง พระเจ้านิรุทธนาคนจึงให้โหราศาสตร์ทำนายชะตาบ้านเมือง โหราศาสตร์จึงได้บอกคำทำนายกับพระเจ้านิรุทธราชว่า เป็นเพราะปลาไหลเผือกทำให้เมืองมรุกขนครแห้งแล้ง พระเจ้านิรุทธราชสั่งให้จับปลาไหลเผือกแบ่งให้คนในเมืองกิน เจ้าแม่นาจีเกิดโทสะ บันดาลให้เกิดน้ำท่วมถล่มเมือง ผู้คนล้มตายทั้งหมด (ยกเว้นนางกำนัลคาบองที่กลับชาติมาเป็นแม่คำแก้ว)ซึ่งพล็อตเรื่องนี้ที่ได้อ้างอิงมาจากเค้าโครงจากพงศาวดารโยนก - เชียงแสน รวมถึงยังสอดคล้องกับเรื่องผาแดงนางไอ่

จากพล็อตเรื่องตรงนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนบทได้นำเอาตำนานและพงศาวดารต่าง ๆ มาผูกสร้างปมให้เกิดความขัดแย้งเพื่อเป็นสาเหตุให้เจ้าแม่นาจีเกิดโทสะ และทำให้นางถูกลงทัณฑ์

¹⁶ Wikipedia.ตำนานนางพญางูขาว, เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 เมษายน

2560.(<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%95%E0%B8%B3%E0%B8%99%E0%B2%E0%B8%99%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%9E%E0%B8%8D%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%B9%E0%B8%82%E0%B8%B2%E0%B8%A7>).

จากเจ้าปู่ศรีสุทโธนาคราชจนกลายเป็นครั้งคนครั้งงู 1000 ปี ซึ่งเป็นปริศนาของเรื่องให้ตัวละครทุกตัวมาพัวพันกัน

5. เหตุการณ์สุริยคราส

ในละครอ้างอิงสุริยคราสอยู่บ่อยๆว่า “เมื่อพญานาคกลืนดวงตะวัน พญานาคจะปรากฏกาย” คนโบราณเชื่อว่าราหูอมพระอาทิตย์เกิดเป็นสุริยคราส อมพระจันทร์เกิดเป็นจันทรคราส ซึ่งทางอีสานมีตำนานกบกินเดือนเล่าแตกต่างกันไปอีกแบบหนึ่ง

ผู้เขียนบท(สรรัตน์ จิรบรรวิสุทธิ์)อธิบายไว้ในเฟซบุ๊กส่วนตัวว่า “พญานาคกลืนดวงตะวันเป็นความเชื่อของไทย ปรากฏในจดหมายเหตุลา ลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศสที่เดินทางมาสยามในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ เล่าว่าชาวสยามมีความเชื่อว่าสุริยคราสเกิดด้วยฤทธิ์ของนาคราชกลืนดวงตะวัน และอ้างอิงไปถึงความเชื่อของชนชาติอื่น เช่น ชาวจีนโบราณเชื่อว่าสุริยคราสเกิดจากมังกรกลืนดวงอาทิตย์ ชาวกรีกและโรมันก็เชื่อว่าจะเกิดจากงูยักษ์มากลืนกินเช่นเดียวกัน”¹⁷

ทั้งนี้ทั้งนั้น คนสมัยก่อนเชื่อว่าสุริยคราสเป็นกลางร้าย จะนำเกทภัยมาให้ ต้องทำพิธีปิดเป่าตังนั้นชาวบ้านดอนไม้ป่าในละครจึงจัดพิธีนาคะบูชา ฟ้อนรำถวายเจ้าแม่นาจีเพื่อขอให้เจ้าแม่ช่วยปกป้องรักษา เป็นฉากฟ้อนนาคะบูชาที่ดังมากใน EP.3

6. พิธีไล่ล่าเจ้าแม่นาจี

หัวใจสำคัญของละครเรื่องนี้คือการไล่ล่าเจ้าแม่นาจี วิธีไล่ล่านาจีผูกโยงกับตำนานความเชื่อทั้งของพราหมณ์ ไสย พุทธ ซึ่งได้แก่ คทาครุฑทองคำ ดาบเหล็กไหล พิธีกองกุนท์อัคคี มนต์อาลัมพายน และเพชรพญานาค

6.1 คทาครุฑทองคำ

¹⁷ Facebook.สรรัตน์ จิรบรรวิสุทธิ์, เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 เมษายน

2560.(<https://www.facebook.com/soraratj>).

เป็นเครื่องมือชิ้นแรกสุดของนายบุญส่งที่ปรากฏใน EP.5 คทาครุฑทองคำอิงตำนานเรื่องครุฑกับนาคที่รู้จักกันอย่างดี ตำนานนี้ปรากฏในมหาภารตะและรามายณะและมีเรื่องเล่าย่อยๆ อยู่ในคัมภีร์ปุราณะ ครุฑโกรธแค้นนาคที่ใช้เล่ห์เพทุบายหลอกให้แม่ของครุฑเป็นทาสของบรรดานาคมาหลายพันปี เมื่อครุฑได้พรจากพระวิษณุให้พญาครุฑกินนาคเป็นรักษาหารตามประสงค์ แต่นั่นมาครุฑก็จับนาคกินเรื่องเล่าครุฑกับนาค ส่วนหนึ่งคงจะเป็นเรื่องเล่าเชิงอธิบายธรรมชาติของนกกับงูที่ไม่น่าจะถูกโฉลกกัน¹⁸

6.2 ดาบเหล็กไหล

6.3 เหล็กไหลเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ เชื่อกันมาแต่โบราณว่าเหล็กไหลอยู่ในดงดิบ ผู้ที่จะนำเหล็กไหลมาได้ต้องเป็นพระคณาจารย์ที่แก่กล้าทางฌานสมาบัติ¹⁹ แต่ไม่มีข้อมูลใดระบุว่าดาบเหล็กไหลมีคุณสมบัติในการปราบงูร้ายหรืออุกากรรพ ในละครนาศิ EP.7 ได้เอาดาบเหล็กไหลมาใช้ในแง่ของอาคม กำจัดเจ้าแม่นาจิ

6.4 พิธีกองกุนท์อัคคี

พิธีกองกุนท์อัคคีเป็นหนึ่งในพิธีบูชาพระเป็นเจ้าทางศาสนาฮินดู โดยนำสิ่งของต่างๆ ตั้งแต่ไม้มั่งคั่ง สมุนไพร ธัญพืชต่างๆ ดอกไม้ เนย น้ำผึ้ง น้ำมันเนย ข้าว ขนม ผลไม้ ตลอดจนพัสดุราภรณ์ อาทิ สำหรับ ไตรต์ ลงไปเผาในกองกุนท์ที่ลุกโชน ถือเป็นการถวายเครื่องบูชาผ่านทางพระอัคนิไปสู่พระเป็นเจ้า ในแต่ละขั้นตอนพราหมณ์จะสวดสวดพระเวทและมนตรากำกับไปด้วยตลอดทั้งพิธี

ในละครกล่าวอ้างถึงพุทธประวัติ ว่าเป็นพิธีบูชาไฟของพวกโยคี สืบทอดมาจากสำนักท่านอรุเวลกัสสปะมหาฤาษี และกล่าวอ้างถึงรามเกียรติ์ว่าในรามเกียรติ์เรียกพิธีนี้ว่ากองกุนท์ฤกลา

¹⁸ ศักดิ์ศิริ แย้มนันทนา. *ครุฑกับนาค*. กรุงเทพฯ:วรรณวิทยา, 2534. หน้า 73.

¹⁹ Sanook. *เหล็กไหล อานุภาพ ความเชื่อและคาถาบูชา*, เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2560. (<http://horoscope.sanook.com/100117/>).

บูชาไฟ (กองกุณฑ์ หมายถึงกองไฟที่ใช้ในพิธีบูชาไฟกลา แปลว่าระเบียบพิธีของการบูชา)²⁰ ใน EP.10 หมอเมืองอินทร์ ซึ่งชาติที่แล้วเป็นพราหมณ์ ประกอบพิธีกองกุณฑ์อัคคีในคืนเดือนดับเพื่อกำจัดเจ้าแม่नाคิ เพราะเชื่อว่าไฟจะเผาผลาญสิ่งเสนียดจัญไร

6.5 มนต์อาลัมพายน

มนต์อาลัมพายนมีที่มาจากเรื่องภูริทัตตชาตก เป็นมนต์ใช้สะกดจิตพวกนาค เมื่อรำยมนต์แล้วพวกนาคจะกลัวจนรีบหนีไปเพราะคิดว่าเป็นครุฑหรือสัตว์สี่เท้า ไร้เรี่ยวแรงและพลัง เพราะเสียงมนต์นั้นเป็นประดุจเหล็กกร้อนยอนเข้าไปในหู²¹ ซึ่งใน EP.11 ในขณะที่คำแก้วนอนหลับพักผ่อนอยู่ก็ได้ยินเสียงมนต์อาลัมพายนที่หมอเมืองอินทร์ท่อง จึงทำให้คำแก้วทรมาณทรมานทรายและวิ่งออกมาจากบ้านตนเอง ในขณะเดียวกันก็มีเลือดไหลออกจากทวารทั้ง 7 จนสลบไป

6.6 เพชรพญานาค

เครื่องมือชิ้นสุดท้ายที่ใช้ไล่เจ้าแม่नाคิ ที่ปรากฏใน EP.11 ในละครเรียกเพชรบังแก้ว มณีบัง พลอยบัง หมอเมืองอินทร์อธิบายว่า "ตามตำนานบอกว่าพญานาคได้บาดาลจะมีแก้วมณีประจำตัวเรียกว่าเพชรพญานาค เมื่อพญานาคตัวใดใกล้จะสังขาร ก็จะมีอริฐานผากแก้วมณีประจำตัวของตนไว้ก่อนที่ร่างจะกลายเป็นหิน" ซึ่งหมอเมืองอินทร์ได้ให้บุญส่งไปหลอกทศพลให้

²⁰ Facebook.สรรัตน์ จริวรสุทธิ, เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2560.

(<https://www.facebook.com/soraratj>).

²¹ Buriramworld.เก็บตกนาคิ!!! มนต์อาลัมพายนภาษาเขมรของหมอเมืองอินทร์, เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2560. (<http://www.buriramworld.com/%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B9%87%E0%B8%9A%E0%B8%95%E0%B8%81%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%B5-%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B8%95%E0%B9%8C%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%A1%E0%B8%9E%E0%B8%B2-2/>).

นำเพชรพญานาคไปติดที่หน้าผากระหว่างคิ้วของคำแก้ว เพื่อพิสูจน์ว่าคำแก้วเป็นงูตามที่ถูกชาวบ้านกล่าวหาหรือไม่

■ ฉากสถานที่และตัวละคร

ละครเรื่องนาศิปรากฏชื่อสถานที่หลายแห่ง ได้แก่ หมู่บ้านดอนไม้ป่า ตำบลนาคหิ ภูพระนาง เมืองมรุกขนคร พรหมประกายโลก แต่ในที่นี้ผู้จัดทำจะขอหยิบยกสถานที่ ที่อิงตำนานความเชื่อที่มีอยู่จริงมาวิเคราะห์เท่านั้น

1. สถานที่

1.1 พรหมประกายโลก

ในละครได้พูดถึงพรหมประกายโลกไว้ใน EP.4 ตอนที่เจ้าแม่นาคีได้พูดกับบริวารงูว่า “เจ้าปู่ จำศีลบำเพ็ญเพียร อยู่ที่พรหมประกายโลก” ซึ่งพรหมประกายโลกผูกโยงกับตำนานของพญาศรีสุทโธนาคราช ว่าพญาศรีสุทโธนาคราชขอพระอินทร์ให้มีทางขึ้นลงระหว่างเมืองบาดาลกับเมืองมนุษย์ไว้ 3 แห่ง หนึ่งในนั้นคือพรหมประกายโลกหรือบ้านคำชะโนด ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีอยู่จริงในจังหวัดอุดรธานีในปัจจุบัน ที่พรหมประกายโลกหรือบ้านคำชะโนดนี้ พญาศรีสุทโธนาคราชพร้อมบริวารสามารถกลายร่างเป็นมนุษย์และตั้งบ้านเมืองปกครองได้เมื่อข้างขึ้น 15 วัน อีก 15 วันข้างแรมกลายเป็นนาคอาศัยอยู่เมืองบาดาล²²

1.2 เมืองมรุกขนคร

มรุกขนคร เป็นเมืองที่มีอยู่จริงตามประวัติศาสตร์จังหวัดนครพนม หลังจากศรีโคตรบูรณ์ร้าง แล้วย้ายเมืองใหม่มาตั้งที่ ป่าไม้รวก ห้วยศรีมั่งริมแม่น้ำโขงฝั่งซ้าย(เมืองเก่าได้เมืองท่าแขกในปัจจุบัน) แล้วเปลี่ยนนามเมืองใหม่ว่า มรุกขนคร ในปี พ.ศ. 2297 แต่ถ้าช่วงระยะเวลาในละครคือประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 ช่วงนั้นอาณาจักรศรีโคตรบูรณ์ล่มสลายไปแล้วและอยู่ใต้อำนาจของจักรวรรดิขแมร์ คาดว่าในลักษณะภูมิประเทศ ในละครกำหนดที่ตั้งลงได้มาอีก คือแถว

²²Sanook. “เจ้าปู่ศรีสุทโธ” มหาเทพนาคผู้ยิ่งใหญ่ แห่งคำชะโนด, เข้าถึงเมื่อวันที่

จังหวัดอุบล อาจเป็นเพราะการเลือกสถานที่ถ่ายทำเทวาลัย อาจจะง่ายกว่า เพราะแถบจังหวัดนครพนม โบราณสถานที่มียาอยู่ในช่วงนั้นจริงๆ อาจหาไม่ได้แล้ว

2. ตัวละคร

2.1 พญาศรีสุทโธนาคราช

ตำนานพญาศรีสุทโธนาคราช เล่าพอสังเขป คือ พญาศรีสุทโธนาคราชกับพญาสุวรรณนาคราชเป็นเพื่อนกัน อาศัยอยู่ที่หนองกระแสน ตกลงกันว่าถ้าใครออกไปหาอาหารได้สิ่งใดมาก็มาแบ่งปันกัน วันหนึ่ง พญาสุวรรณนาคราชได้ช้างมากแบ่งเนื้อให้ฝ่ายพญาศรีสุทโธนาคราชได้ทั่วถึงและให้ดูชนช้างเป็นหลักฐาน อีกวันหนึ่ง ได้เม่นมา แบ่งเนื้อให้ฝ่ายพญาศรีสุทโธนาคราชได้ไม่มากและให้ดูชนเม่น พญาศรีสุทโธนาคราชเคืองว่าชนช้างเส้นเล็ก ยังแบ่งเนื้อได้มากมาย ทำไมชนเม่นเส้นยาวใหญ่กว่าจึงแบ่งเนื้อมาให้ให้น้อย พญาสุวรรณนาคราชชี้แจงอย่างไรก็ไม่ฟัง เกิดต่อสู้กัน รบกัน 7 ปี ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาหย่าศึก สั่งให้แต่ละฝ่ายสร้างแม่น้ำขึ้นคนละสาย พร้อมทั้งประกาศให้ที่หนองกระแสนนี้เป็นที่ปลอดสงคราม พญาศรีสุทโธนาคราชพาบริวารเลื้อยมาทางทิศตะวันออกของหนองกระแสน เกิดเป็นแม่น้ำโขงที่คดโค้งตามวิสัยนาคใจร้อน ส่วนพญาสุวรรณนาคราชเลื้อยไปทางทิศใต้ของหนองกระแสน เกิดเป็นแม่น้ำน่าน ไหลเอื่อยตรงตามวิสัยนาคใจเย็น พญาศรีสุทโธนาคราชจึงเป็นกษัตริย์แห่งนาคปกครองบริวารนาครักษ์ไทยทั้งหมด โดยเฉพาะบริเวณภาคอีสาน และเป็นนาคที่มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง²³ การที่ผู้เขียนบทนำตำนานนี้มาอ้างอิงก็เพราะต้องการจะสั่งสอนให้เจ้าแม่น้ำคิผู้เป็นหลานมีความอดทนอดกลั้นนั่นเอง

■ องค์ประกอบและสีสันของละคร

1. เปרטุง
2. แหวนพิรอด
3. ว่านพญาลิ้นงู
4. ธงสามชาย
5. ว่านดอกทอง

²³Youtube.พญาศรีสุทโธนาคราช, เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 เมษายน

2560.(<https://www.youtube.com/watch?v=mnQjHoCHeg>).

6. บทสวดบูชาพระยานาคี

7. บั้งไฟพญานาค

สรุป

ในยุคสมัยนี้อาจกล่าวได้ว่า ละครโทรทัศน์มีบทบาทในชีวิตประจำวันของเราแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพอใจและเวลาว่างที่เอื้ออำนวย เพราะอย่างน้อยละครโทรทัศน์ก็สามารถที่จะให้ความบันเทิงกับผู้ชมได้ทันทีที่ต้องการ นอกจากนั้นละครโทรทัศน์ยังสามารถแบ่งได้หลายประเภทตามยุคสมัยหรือตามองค์ประกอบต่างๆของละคร เช่น ละครเด็ก ละครตลก ละครชิงรักหักสวาท อัจฉาธิษฐาน ละครจักรวาล และละครอิงประวัติศาสตร์ ตำนานพื้นบ้าน นิทานปรัมปรา เป็นต้น

สำหรับกระบวนการที่จะถ่ายทอดละครโทรทัศน์ออกมานั้น เติบโตด้วยขั้นตอนต่างๆ นับตั้งแต่เริ่มหาบทประพันธ์ที่เหมาะสม เช่น อาจมาจากบทนวนิยายที่กำลังได้รับความนิยมหรืออาจจะเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยหรือล้ำสมัยไปเลย และการสร้างบทโทรทัศน์จากนวนิยายนั้น หากมองโดยผิวเผินแล้ว น่าจะเป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายเพราะเป็นเพียงการนำเอาเรื่องเดิมจากนวนิยายที่เห็นว่าสนุก ชวนติดตาม มาผลิตซ้ำใหม่ในรูปแบบของสื่ออื่นเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงมักพบว่าละครที่ล้มเหลวเกิดขึ้นในทุกครั้ง ผู้เขียนบทพยายามเลียนวิธีการดำเนินเรื่องต่างๆ มาใช้กับสื่อโทรทัศน์ ทั้งที่เมื่อเป็นหนังสือเรื่องต่างๆนั้นเป็นที่ประทับใจเป็นอย่างมาก ดังนั้นฝ่ายที่จัดทำการเขียนบทจึงต้องทำงานของตนอย่างดี เพื่อที่บทนั้นจะนำมาสู่ขั้นตอนการผลิตได้อย่างเหมาะสมที่สุด

การผลิตละครโทรทัศน์กว่าจะออกมาแต่ละขั้นตอนแต่ละเรื่องนั้นต้องผ่านวิธีการมากมาย รวมทั้งต้องประกอบไปด้วยบุคลากรหลายฝ่าย ที่ต้องร่วมมือกันเพื่อให้งานนั้นได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด นอกจากนั้น ในการผลิตละครโทรทัศน์เรื่องๆหนึ่งออกสู่สายตาของผู้ชม แม้ว่าจะมีความยาวเพียง 1-2 ชั่วโมง ก็ต้องใช้เวลาในการเตรียมการสำหรับการนำเสนอมากกว่าเวลาที่ออกอากาศเป็นหลายเท่า อาจจะใช้เวลาเป็นอาทิตย์หรือเป็นเดือนก็ได้ และถ้าเรื่องนั้นๆมีความละเอียดซับซ้อนมาก ก็ต้องใช้เวลาในการทำงานที่มากขึ้นไปอีก

เช่นเดียวกับละครโทรทัศน์เรื่องนาคี ซึ่งเป็นละครประเภทอิงประวัติศาสตร์ ดำเนินพื้นบ้าน นิทานปรัมปรา ที่เป็นบทประพันธ์ของ ตริ อภิรม ว่าด้วยเรื่องราวความรักระหว่างคนกับพญานาคในอดีตชาติ ผ่านความเชื่อดั้งเดิมของคนท้องถิ่นอย่างไรก็ตามสิ่งที่ทำให้ละครเรื่องนี้มีความพิเศษและชวนให้คนดูติดตาม คือ มีการสอดแทรกเนื้อหาตำนานความเชื่อที่มีอยู่จริงเข้าไปในองค์ประกอบของเรื่อง นอกจากจะมีการนำตำนานมาวางเป็นเค้าโครงของเรื่องแล้ว ยังมีการนำมาผูกโยงกับอุปกรณ์ในการประกอบฉาก เช่น ฉากครุฑทองคำที่อิงตำนานครุฑกับนาค ดาบเหล็กไหลที่มีฤทธิ์เดชในเรื่องอาคม พิธีกรรมของอักขระในศาสนาฮินดู มนต์อาถรรพ์ยาณ์ที่อิงมาจากเรื่องภูติภูตต่าง และเพชรพญานาคที่อิงมาจากตำนานในสมัยพุทธกาล เป็นต้น

ทั้งนี้ สิ่งสำคัญที่ไม่แพ้ไปจากการมีเค้าโครงเรื่องที่สนุกและน่าติดตามแล้ว การดำเนินเรื่องก็เป็นวัตถุดิบหลักในการสร้างละครที่จะทำให้ละครเรื่องนี้ออกมาได้อิ่มใจผู้ชม การดำเนินเรื่องของละครโทรทัศน์เรื่องนาคี ได้มีการใช้ Computer Generated หรือการทำ CG เป็นส่วนใหญ่ หากเทียบกับละครไทยทั่วไป เรื่อง“นาคี” ถือได้ว่ามีความสมจริงและเก็บรายละเอียดได้ดีกว่าละครเรื่องอื่นๆ อยู่มาก จนแฟนละครนาคีถึงกับต้องยกนิ้วให้กับความสวยงามสมจริงของการทำ Computer Generated (CG)

แม้ภาพที่เห็นในละครโทรทัศน์เรื่องนาคีจะสวยงาม มีความราบเรียบไม่ขัดหูขัดตาคนดู แต่เบื้องหลังของทีมงานโปรดักชั่นและฝ่ายงานด้านการทำ CG ต้องทำการบ้านกันอย่างหนักเลยทีเดียว นอกจากนั้นทางฝ่ายของนักแสดงเองก็ต้องฝึกฝนการพูดภาษาท้องถิ่น (อีสาน) ซึ่งนักแสดงในเรื่องที่เป็นคนอีสานแทบจะมีเพียงไม่กี่คนแต่เมื่อละครออกอากาศทางโทรทัศน์การแสดงที่สมน้ำสมเนื้อของคู่พระ-นางสำเนียงภาษาท้องถิ่น (อีสาน) ทำให้ดีจนน่าแปลกใจ ฝีมือการแสดงของนักแสดงแต่ละคนที่ถูกเฉลี่ยความสามารถกันได้อย่างไม่มีใครเด่นด้อยไปกว่ากัน การเก็บรายละเอียด ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น(ภาคอีสาน) ทั้งเครื่องแต่งกายและทรงผม

ในขณะเดียวกัน ถ้าเปรียบละครเรื่องหนึ่งเหมือนการทำอาหาร เพลงประกอบละครก็คงเหมือนกับเครื่องปรุงรสที่คอยคลุกเคล้าให้ส่วนต่างๆ กล่อมกลมและเข้ากันได้เป็นอย่างดี การทำเพลงประกอบละครให้คำร้องเป็นตัวอธิบายความรู้สึกของตัวละครพระ-นางในเรื่อง ถือว่าเป็นโจทย์ใหญ่ที่ถ้าดีโจทย์ให้แตกก็จะได้รับความนิยมไปเต็มๆ เพราะมันมีส่วนที่ทำให้เกิดอรรถรสในการรับชมเช่นเดียวกับเพลงประกอบละครนาคิในเพลง “คู่ครอง” ร้องโดย “ก้อง

ห้วยไร่” และ “ขาดเธอขาดใจ” ร้องโดย “นัท ชาติชาย” ทั้งสองเพลงนี้เป็นตัวแทนในการสื่อความรู้สึกของตัวละครในเรื่องซึ่งได้ทำออกมาสองเวอร์ชัน คือเวอร์ชันภาษากลาง (เพลงขาดเธอขาดใจ) และเวอร์ชันภาษาอีสาน (เพลงคู่ครอง)

ดังนั้นจะเห็นแล้วว่า การที่ละครเรื่องหนึ่งจะประสบความสำเร็จและได้รับกระแสตอบรับดี ก็ต้องใส่ใจทุกรายละเอียดและสร้างออกมาเพื่อให้เกิดความสมจริงมากที่สุด ยิ่งเป็นละครประเภทอิงประวัติศาสตร์ ดำเนินพันบ้าน นิทานปรัมปราแล้วนั้น การที่จะทำให้ผู้ชมหรือคนดูเชื่อและอินกับละครมันไม่ใช่เรื่องง่ายเสียทีเดียว เพราะจะต้องจำลองโลกแห่งความจริง ในที่นี้คือตำนานความเชื่อที่มีอยู่จริง ใส่ลงไปในเรื่องหาหรือโลกสมมุติอย่างละครให้แบบลึที่สุด ละครถึงจะสามารถเข้าไปนั่งอยู่ในใจของคนดูได้อย่างง่ายดาย

บรรณานุกรม

- กฤษฎา รัตนแสงศรี. “การผลิตรายการโทรทัศน์ไทยในปัจจุบัน”. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน. สาขาวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ 2535.(อัสสัณนา).
- กาญจนา แก้วเทพ. **การวิเคราะห์สื่อ: แนวคิดและเทคนิค**. กรุงเทพฯ:เอ็ดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด, 2542.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร กศ.บ.อ.ม. **คติชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา, ไม่ระบุปีที่พิมพ์.
- ไพฑูริย์ ภูธา.**ความเป็นมาคนอีสานในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์**.กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2554.
- เพ็ญศรี ตุ๊ก และคนอื่นๆ. **วัฒนธรรมพันบ้าน : คติความเชื่อ**.กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2528.
- สมสุข หินวิมาน และคนอื่นๆ. **ความรู้เบื้องต้นทางวิทยุและโทรทัศน์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ.**เบ้าสังคัมและวัฒนธรรมอีสาน**.กรุงเทพฯ: มติชน, 2543.
- อรุณฯ เลิศจรรยารักษ์.**หลักการเขียนโทรทัศน์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.